

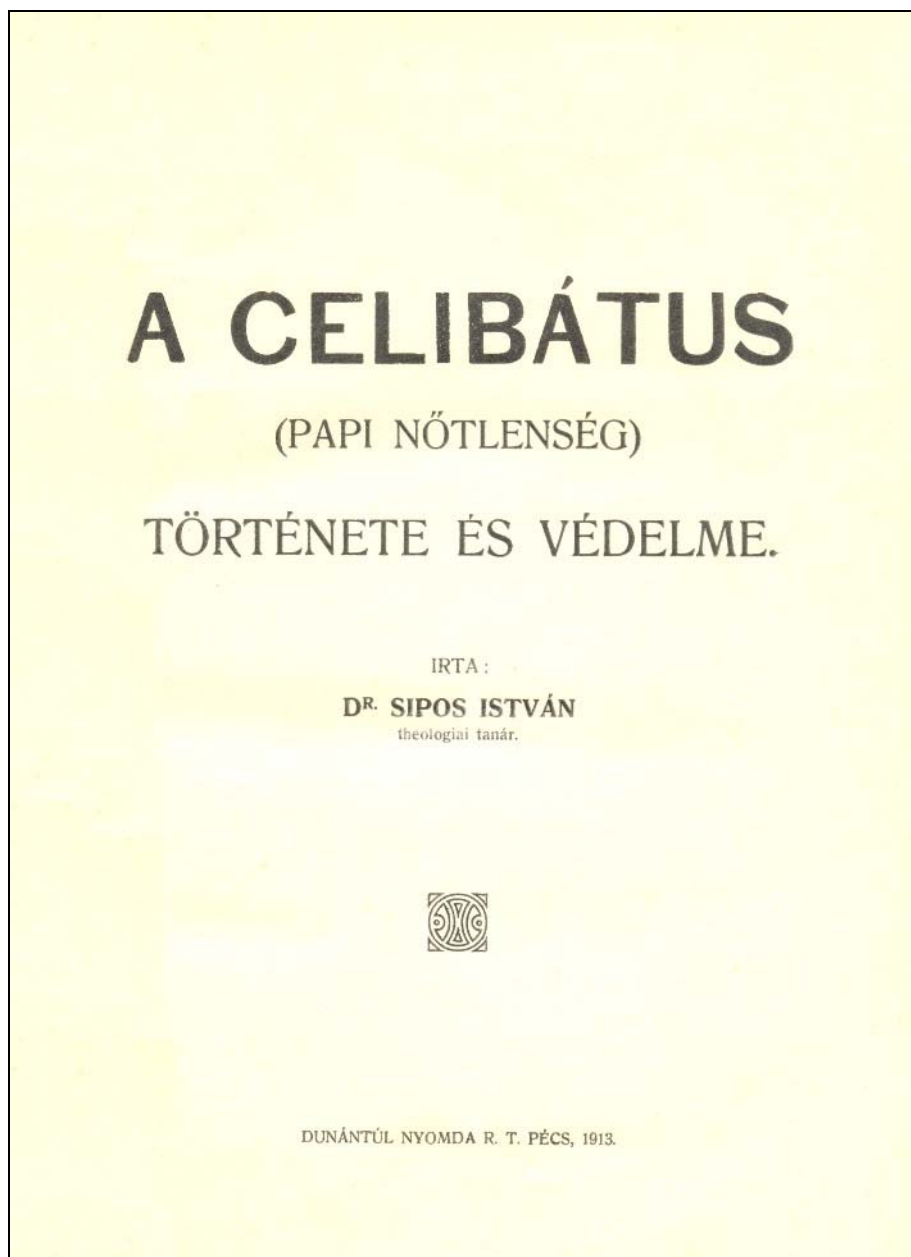
Sipos István

A celibátus (papi nőtlenség)

Története és védelme

mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyarnyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

Impresszum

Dr. Sipos István (teológiai tanár)
A celibátus (papi nőtlenség)
Története és védelme

Nihil obstat.
Stephanus Komócsy
Censor.

1527/1913.
Imprimatur.
Quinque-Ecclesiis, 14. Aprilis, 1913.
† Julius
episcopus.

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció az azonos című könyv elektronikus változata. A könyv 1913-ban jelent meg a Dunántúl Nyomda R.T. kiadásában Pécsen.

Tartalomjegyzék

Impresszum	2
Tartalomjegyzék	3
Bevezetés	4
I. rész: A celibátus története.....	6
I. fejezet: A celibátus eredete.....	6
II. fejezet: A celibátus az első három században	9
III. fejezet: A celibátus története a nyugati egyházban a IV. századtól a VI.-ig	20
IV. fejezet: A celibátus története keleten a IV. századtól napjainkig	25
V. fejezet: A celibátus története a középkorban	32
VI. fejezet: A celibátus története az újkorban.....	44
VII. fejezet: A celibátus eredményei	52
II. rész: A celibátus védelme.....	55
A) A celibátus jogosultsága	55
I. fejezet.....	56
II. fejezet	65
III. fejezet.....	69
IV. fejezet.....	75
V. fejezet.....	78
B) Ellenvetések	80
VI. fejezet: „A celibátus kereszténytelen.”	80
VII. fejezet: „A celibátus természetellenes.”	84
VIII. fejezet: „A celibátus erkölcstelen.”	95

Bevezetés

Alig van az anyaszentegyháznak még egy intézménye, mely annyira foglalkoztatná a közvéleményt, melyet annyian gyűlölnének, melyet annyi támadás ért volna és érne napjainkban, mint a celibátus, a papok nőtlensége. Nem ismerve történetét, az eredményeket, melyeket létrehozott, a magasztos eszmét, mely alapjául szolgál, a legképtelenebb vádakkal halmozzák el. Kereszténytelen, mert ellenkezik a kereszténység követelményeivel, s megalkotásánál semmiféle vallás-erkölcsi szempont nem szerepelt. Erkölcstelen, mert tengersok hazugságnak s más bűnnek forrása, mert pusztán világi, politikai céljai vannak: megerősíteni a római hierarchia szellemi s világi hatalmát. Természetellenes, közveszélyes, a civilizációra hátrányos és egyéb ráfogásokkal illetik és ezek alapján megszüntetését követelik.

Az anyaszentegyház pedig híven kitart ősi intézménye mellett. Nagy és merész dolog volt annak idején szűz papságot követelni, melynek tagjai százezrekből és milliókból állnak. És az egyház merte. „Mert ő bízik a malaszt mindent legyőző erejében; hiszi, hogy a felszentelt lélek közlekedésben áll Istennel, ki erőssé teszi a gyöngét, hatalmassá a tehetetlent; ő tudja, hogy kebelében az erő és élet forrása buzog, mely az érzéki természet hatalmát megtöri... Az egyház bízik abban, ki neki ígéretet tön, hogy mindig lesznek szűz lelkek, kik szolgálatába kíváncsoznak, hogy az Úr malasztja, mely a kövekből is teremthet Ábrahám-fiákat, a legnagyobb romlottság idején is fog neki egy kiválasztott papságot adni.”¹

E reménységében nem is csalódott. Mindig támadtak olyanok, kik lemondva az érzéki élet örömeiről, hasonlóvá akartak lenni Ahhoz, kinek munkája folytatására vállalkoztak. A *Szűztől szűzen* született és *szűzen* élt Jézus Krisztusnak nyomdokaiba léptek, s az ő segítségével le is győzték magukat s a világot.

És ez így fog maradni mindig. Az egyház sohasem mondhat le papjai celibátusáról, mert az előadandó elvek a dolog természetéből folynak, s követelték a papok nőtlenségét nemcsak a múltban, hanem minden időben. Nem ugyan hitelvi okokból nem mondhat le, mert csak fegyelmi intézmény a celibátus, de a kereszténység szellemével annyira összenőtt, oly benső etikai érzés követelménye, hogy túl kell élnie minden támadást, s mint az egyház legnagyobb díszé s legszebb virága, mint a kereszténység legbensőbb magvának, az aszkézisnek hajtása szükségképpen halhatatlan.

E celibátust akarja ismertetni ezen dolgozat.

Bevezetéképpen két fogalmat kell szabatosan megállapítani.

Egyik maga a celibátus. Honnan származik, mi a mai jelentése?

„Coelebs” latin szóból származik, mely házassulatlan egyént jelent, és pedig nemre való tekintet nélkül, tehát nőtlent és hajadont egyaránt. A celibátus szó eszerint nőtlent, illetve hajadon állapotot jelent. A római jog például így használja. A kánonjog csak a házassulatlan férfiak állapotát jelzi a celibátus szóval, vagyis egyenértékű a nőtlenséggel. A nőket illetőleg szűz, szüzesség, özvegy, özvegyesség kifejezésekkel él.

Az egyházi nyelvhasználat és utána a közhasználat is még szűkebbre szorította a celibátus jelentését. Nem minden házassulatlan férfi állapotát jelzi vele, hanem csak a katolikus papokra alkalmazza. Műszaki kifejezés lett belőle a papi nőtlenség jelzésére. Ez az egyházi celibátus. Mivel a katolikus papok kötelezettsége a házasságtól való tartózkodás dolgában nem mindig ugyanaz volt, azért az egyházi értelemben vett celibátus is különböző időben különböző tartalommal, illetve jelentéssel bírt. A legrégebb időkben a házassulatlan felszentelt papoknak a szolgálat idején tartózkodniok kellett feleségüktől, a nőtlenek pedig nem

¹ Hettinger-Répássy: A kereszténység védelme. Eger, I–V. 1883–84. V. k. 279. l.

házasodhattak: akkor ez volt az egyházi celibátus. Később egyáltalában tilos volt a házasság folytatása, a felszentelés után kötött házasság pedig mint büntetendő cselekmény különféle fenyítéket vont maga után. Még utóbb a tilalom ellenére kötött házasság nemcsak büntetendő, hanem semmis, érvénytelen volt s ez az egyházi celibátus legkifejlettebb, mai alakja. Magában véve nemleges fogalom. Jelenti azt a tilalmat, mely szerint bizonyos egyházi személyek a házasságtól tartózkodni kötelesek, és pedig úgy, hogy akik a felszenteléskor nőtlenek, egyáltalában nem házasodhatnak, akik nők, a házasságot nem folytathatják, a tilalom ellenére kötött házasság pedig érvénytelen. Ezen legtökéletesebb alakjában a celibátus nem esik ugyan össze a szüzességgel, de nagyon közel áll hozzá. Annyi a különbség mindössze, hogy az is kötelezheti magát az egyházi celibátusra, aki korábban kötött házasság vagy egyéb ok miatt a szüzességet már elvesztette. A felszentelés után azonban már tisztán tartozik élni, amint egyébként akármelyik világi is, aki nincs házasságban. Egyformán kötelez erre mindenkit Isten VI. parancsa, a papot azonkívül még magasztos hivatása és tételes egyházi előírások is.

Másodszor azt a kérdést kell tisztázni, hogy mely egyházi férfiak kötelesek a celibátusra?

A papi rend tagjává a megkeresztelt egyén az egyházi rend szentsége, vagy a felszentelés által lesz, mely egyházi hatalmat és ennek gyakorlására szükséges kegyelmet ad. Azonban az egyház senkit sem emel föl egyszerre a papi hatalom teljére, hanem fokozatosan. Előbb kisebb jelentőségű ténykedések végzésére jogosít, s csak azután bocsát magához az áldozópapi tisztséghez, vagy még azon fölül a püspökséghez. Minden egyes fokot, melyen végig kell menni, hogy fölérjen az ember a legfelsőbb tisztséghez, rendnek nevezzük, összesen nyolc rend van, melyek mindegyikére felszentelés által történik a felavatás. A nyolc közül a négy alsót: az ajtónállók (ostiarius), felolvasók (lector), ördögűzők (exorcista) és oltárszolgák (acolythus) rendjét kisebb rendeknek, a négy felsőt: alszerpapi (szubdiákon), szerpapi (diákon), áldozópapi (presbiter) és püspöki rendet nagyobb rendeknek nevezzük.

A mai fegyelem szerint a latin szertartású római katolikus egyházban csak a nagyobb rendűek vannak a fent leírt értelemben vett celibátusra kötelezve. A kisebb rendűek nem. Volt idő, midőn egyes helyeken ezeket is kötelezték. Viszont olyan idő is volt, mikor az alszerpapok még nősülhettek. Mindezt a történeti rész adja elő bővebben.

A keleti egyház a celibátus terjedelmét illetőleg eltér a latintól. Teljes celibátusra csak a püspökök kötelesek. A többi nagyobb rendű a felszentelés után nem nősülhet ugyan, de az előbb kötött házasságot folytathatja.

Az így körülírt celibátusról írni talán nem időszerűtlen. Azokra nézve, kiket kötelez, ti. a papokra nézve, mindig időszerű. Nagy áldozat az, melyet az egyház megkíván tőlük. Belemerülni az erre vonatkozó törvényhozás történetébe, újból és újból végiggondolni az okokat, melyeken alapszik, a szempontokat, melyek jogosulttá teszik, az ellenvetéseket, melyekkel mindezideig hiába ostromolták, nagyon alkalmas arra, hogy őket kötelességérzetükben, az adott szó megtartásában erősítse s azt számukra megkönnyítse.

A nagyközönség számára pedig éppen mostanában különösen időszerűnek látszik. Minduntalan hangzanak el támadások ellene, jelennek meg könyvek róla. Pap alig kerülhet világiak társaságába, hogy szóba ne kerülne e kérdés. Nemileg túlizgatott korunkat feltűnően érdekli. A modern nemi reform-irodalom nagy kedvvel foglalkozik vele. Ha ennyi oldalról esik ferde világítás a celibátusra, megfelelő, hogy az igazság napfénye is rávilágítson, s a megtévesztett és helytelenül gondolkodó nagyközönség a maga mivoltában ismerhesse meg ezt a sokat leszólt intézményt, melynek annyi erőt és diadalt köszönhet az egyház.

I. rész: A celibátus története

I. fejezet: A celibátus eredete

Sem Krisztus Urunk, sem az apostolok nem rendelték el, mindamellert szentírási gyökerei vannak.

Sok téves nézet van forgalomban a celibátus eredetét illetőleg. Az egyik, mellyel társaságokban, hírlapi cikkekben, de még tudományosnak feltűnni akaró munkákban és tankönyvekben is lépten-nyomon találkozunk, azt állítja, hogy a papok hosszú időn keresztül élhettek családi életet, és csak később, jóval később tiltották meg nekik. Némelyek a IV. századbéli Siricius pápával, többnyire azonban VII. Gergellyel a XI. században hozatják be az egyházba a celibátust. A XVI. századbéli protestantizmus kezdte azt a divatot, „hogy mindent, ami a katolikus egyházban található, lehetőleg elszakítson Krisztus korától s későbbi újításnak, illetőleg katolikus rontásnak tüntessen föl, hogy aztán ők – az újítók – annál jobban hasonlítsanak a megtisztított evangéliumhoz.”² így tettek a celibátussal is. És utánuk százan meg ezren vallják és hangoztatják, hogy a papi nőtlenség későbbi idők találmánya.

A másik téves nézet a katolikusok között volt otthonos. A celibátussal foglalkozó régebbi katolikus írók közül ugyanis sokan azt a nézetet vallották, hogy a papi nőtlenség apostoli, a hagyomány által továbbított apostoli, sőt egyesek szerint isteni parancsból ered és ilyenformán már az első három században tételes – ha nem is írott – törvény rendelte el.³

Legújabb szószólója e felfogásnak Bickell Gusztáv, mikor a celibátus *apostoli* eredete mellett tört lándzsát.⁴ Nem azt érti ezalatt, hogy a celibátus visszanyúlik az apostoli időkig, hogy szentírási alapjai vannak. Hanem hogy a celibátus az *apostoloktól eredő törvényen* alapszik, és ez az apostoli törvény egyformán szólt nyugatnak és keletnek. Követték is az első három században mindenfelé. Keleten azonban a IV. századtól kezdve elhanyagolták, és új, az eddigőtől eltérő fegyelmet honosítottak meg.

Bickellel szemben Fr. X. Funk (†1907) foglalt állást⁵, és most, az érdekes irodalmi harc elcsendesedése után bátran mondhatjuk már, hogy végleges diadalra juttatta azt a felfogást, melyet egyébként már több igen kiváló régebbi katolikus történetíró is vallott, hogy ti. a celibátust sem Krisztus, sem az apostolok nem rendelték el, mindamellert gyökerei ott keresendők a legősibb, az apostoli időkben, magában Jézus Krisztusban.

Már Funk előtt hirdették e nézetet Alexander Natalis⁶, Möhler,⁷ Hefele⁸ és Probst⁹, és mindezek nyomán általánosnak mondható ma az egyházjogászok és történettudósok közt.

² „Elmélkedés a világnézetéről.” Religio, 1907, 52. l.

³ Pl. Fr. A. Zaccaria, Storia polemica del celibato sacro, Roma, 1774. – Ua. Nuova giustificazione del celibato sacro, Fuligno, 1785, 48. l. – Thomassinus: Vetus et nova Ecclesiae disciplina... P. I. L. II. c. LX. nr. IX. stb. A többi író l. Roskoványinál, Coelibatus et Breviarium, X. k. 288–296. l.

⁴ Bickell, Der Cölibat eine Apostolische Anordnung című. a Zeitschrift für kath. Theologie folyóiratban (1878, 26–64. 1879, 792–799. l.) közzétett dolgozatában fejtette ki nézetét.

⁵ Cölibat und Priesterehe im christlichen Altertum című dolgozatában, mely először a Theol. Quartalschriften (1879, 208–247, 1880, 202–221) jelent meg, később a Kirchengeschichtliche Abhandlungen und Untersuchungen (Paderborn, 1897, I. 121–155 l.) című munkájában is közzétette.

⁶ Historia Ecclesiastica, Dissert. XIX. ad saec. IV., prop. III., melynek ez a címe: Perpetua lex continentiae nec a Christo, nec ab Apostolis, sacris ministris imposita fuit.

⁷ Gesammelte Schriften u. Aufsätze, 1889, I. 177–267.

Röviden ezen tételekben foglalható össze: 1) a celibátust sem Krisztus, sem az apostolok nem rendelték el; 2) mindamellettt gyökerei ott vannak Jézusban, a szentírásban, szóval egykorú az egyházzal.

Lássuk e két tételt egyenként.

1) A papi nőtlenséget sem Krisztus Urunk, sem az apostolok nem írták elő. Olyan parancsnak, hogy a papok vagy a hívek bármely osztálya a házasságtól tartózkodjanak, a szentírásban semmi nyoma. Tehát a celibátus Krisztustól vagy az apostoloktól származó írott törvénynek nem mondható. Ugyan élőszóval is adhattak volna ilyen törvényt, és akkor az hagyomány útján szállt volna nemzedékről-nemzedékre. De egyrészt az ősegyház irodalma semmiféle alapos érvet nem szolgáltat ily hagyomány mellett¹⁰, másrészt maga a szentírás is valószínűtlenné teszi, hogy az apostolok elrendelték a celibátust. Szent Pál (1Tim 3,2) a püspökre vonatkozólag felállított követelmények közt azt is említi, hogy „egy feleségű férfiú” legyen, *μίας γυναιχός άνήρ*. Sokféleképp értelmezték már e szavakat.¹¹ De az semmiképp sem olvasható ki belőlük, hogy a püspöknek nőtlennek kell lennie. Ha ezt akarta volna kifejezni Szent Pál, bizonyosan más szavakat használt. Az az egyedül elfogadható értelmük, hogy egyszer házasodott férfiúnak kell lennie. Vagyis megengedi az apostol, hogy nős is lehet püspökké. Amit itt megengedett, azt más rendelkezésében nem tilthatta meg. Tehát a szentírás legalább is valószínűtlenné teszi, ha egyenesen ki nem zárja, hogy az apostolok elrendelték volna a celibátust.

2) És mindamellettt ott vannak a celibátus gyökerei Jézus Krisztusban, az apostolokban, a szentírásban, vagyis egykorú az egyházzal. Kezdeté Szent Jeromos szerint¹² ott van, hogy Krisztus szűz, Mária szűz, az apostolok vagy szüzek vagy házasságkötésük után megtartóztatók.

Krisztus Urunk szűztől és szűzen akart születni, soha házasságra nem lépett, hanem a legtökéletesebb önmegtartóztatásban élt. Azonkívül megjövedölte, hogy egyházában mindig lesznek olyanok, kik a mennyek országáért nem lépnek házasságra, s mindazoknak, kik az önmegtartóztatásra képességet éreznek, ajánlotta is. „Mert vannak férfiatlanok, kik anyjok méhéből úgy születtek, és vannak férfiatlanok, kik az emberek által lettek azokká; és vannak férfiatlanok, kik magokat tették azokká mennyeknek országáért. Aki felfoghatja, fogja fel.”¹³ E szavakkal, ha nem is rendelte el, de igenis elvetette a keresztény aszkézis és vele a celibátus eszméjének magvát, beleültette követőinek lelkébe, mint élő, termékeny csírat, melynek lassankint ki kell kelni, fejlődni, levelet, virágot, gyümölcsöt hozni.

És csakugyan, alig hogy elvetette, a beléje igtatott életerőnél fogva azonnal, már az apostolokban kezdett hajtani. Az önmegtartóztató életnek lelkes gyakorlói és szószólóivá lettek. A legtöbb apostol meghívásakor házas volt, de meghívásuk után a házasságról lemondtak, s nem éltek többé feleségükkel. A hagyomány, mely ezt tanúsítja, elég késői ugyan, de csaknem egyhangú, s eddig senki megdönteni nem tudta.¹⁴ – Azonkívül ihletett

⁸ Beiträge zur Kirchengeschichte, Archäologie und Liturgik, Tübingen, 1864, I. 122–139.

⁹ Kirchliche Disciplin in den drei ersten Jahrhunderten, 1873, 76–82.

¹⁰ Későbbi zsinatoknak s egyházi íróknak efféle kijelentéseiről, melyek a celibátust apostoli rendeletből származtatják, alább lesz szó.

¹¹ L. alább. II. rész. VI. fej. 2. pont.

¹² Ep. XLVIII. ad Pammachium.

¹³ Mt 19,12.

¹⁴ *Szent Jeromos* mondja (Adv. Jovinian. 1. I. c. 26.): „Habuerunt quidem uxores, sed quas eo tempore acceperant, quo evangelium nesciebant. Qui assumpti postea in Apostolatam, relinquunt officium conjugale.” Más helyen (Ad Pammach. epist. LXVIII. c. 20.): „Apostoli vel virgines, vel post nuptias continentes.” – Némelyek ezt a hagyományt Szent Pálnak e szavai (1Kor 9,5) alapján támadják: „Vajon nincs-e hatalmunk, hogy rokon-asszonyunkat velünk hordozzuk, mint a többi apostolok is és az Úr atyjafiai és Kéfás?” De a

szavakkal magasztalják a szüzességet. Szent Pál a korinthusiakhoz írt első levél 7. fejezetében valóságos himnuszt zeng magasztalására, és melegen ajánlja mindazoknak, kik képességet éreznek gyakorlására. „Mert akarnám, hogy mindnyájan úgy lennétek, mint én vagyok; de kinek-kinek tulajdon ajándéka van Istentől, egynek ugyan így, másnak pedig amúgy.”¹⁵ Meg is indokolja ajánlatát: 1) csak a szabad, a házasság kötelekeitől ment tud Istennek és ügyeinek teljes odaadással szolgálni. „Aki feleség nélkül vagyon, azokról szorgoskodik, melyek az Úréi, mint tessék Istennek. Aki pedig feleséges, azokról szorgoskodik, melyek a világiéi, mint tessék feleségének és megoszlott;”¹⁶ 2) a szűz állapot erkölcsileg tökéletesebb, s azért érdemszerzőbb, mint a házasság állapot. „Tehát, aki házasságra adja szűz leányát, jól cselekszik; de aki nem adja, jobban cselekszik.”¹⁷

Ez a celibátus eredete. Krisztus Urunk vagy az apostolok tétélesen nem írták elő. E tekintetben Bickellel szemben Funk álláspontját osztjuk, mely egyébként ma általánosnak mondható.¹⁸ De nem is késő századok szüleménye, nem véletlenül, idegen elemként jutott a kereszténységbe, hanem szentírási gondolatok az alapjai. Az Üdvözítő s Szent Pál kijelentéseiből sarjadt, a kereszténység szelleméből szükségképpen fejlődött, egykorú az egyházzal.

szentírásértelmezők egybehangzó véleménye szerint a „rokonasszony” alatt nem feleség értendő, vagy ha feleség, azt nem házassági együttélés céljából vitték magukkal. L. erről bővebben alább.

¹⁵ 1Kor 7,7.

¹⁶ Uo. 32–33.

¹⁷ Uo. 38.

¹⁸ Legutóbb Caracciolo di Torchiariolo *Il Celibato Ecclesiastico* (Roma, Desclée, 1912.) c. munkájában újból a régi vélemény mellett kardoskodik. De kevés sikerrel. A régi jó Zaccariából veszi érveit, nem véve tudomásul az újabb kutatásokat és megállapításokat.

II. fejezet: A celibátus az első három században

Nemcsak a világiak, hanem még inkább a papok közt kezdettől fogva sokan voltak, kik aszkézist gyakoroltak. Tétéles törvény azonban nem írta elő. A felszentelés előtt kötött házasság folytatható volt. De az isteni szolgálat idején kötelező volt a tartózkodás, a főszentelés után pedig házasságra lépni egyáltalában nem lehetett.

Az I. fejezetben felállított ama tételünket, hogy a celibátus nem valamikor a IV. században keletkezett, hanem – bár tétélesen nem írták elő – a valóságban mégis Krisztustól s az apostoloktól származik, fényesen igazolja az első három század, mely bőven termelte a maga celibátusban élő papjait. A papság jórésze nőtlenül, illetőleg a felszentelés előtt vett feleségétől tartózkodva élt. És pedig mindjárt kezdettől fogva. Roppant fontos ezért a celibátust illetőleg az első három század.

Csak gyér és hézagos adataink vannak ugyan ezen időből, de amennyi van, az mind felfogásunkat bizonyítja. Ugyanezen adatokból más is kiviláglik. Mindenekelőtt az, hogy keleten és nyugaton egyforma volt a gyakorlat. Továbbá, hogy nemcsak Krisztus és az apostolok nem írták elő tétélesen a celibátust, hanem az egész három első században nem találunk erre vonatkozó általános törvényt. Innen van, hogy a papok nagyrészt celibátusban éltek; a krisztusi eszményekért lelkesedő buzgóság, a kereszténység szellemének, az egyházi és társadalmi érdekeknek helyes felismerése írott törvény nélkül is készítette őket erre, mindamelllett voltak olyanok is, kik folytatták a felszentelés előtt kötött házasságot és ebben senki őket nem akadályozta. Nyugaton az elvirai (300-ban) zsinat 33. kánonja a fordulópont a celibátus történetében; ez volt az első abszolút megtartóztatást követelő törvény. Most tért el nyugat fegyelme keletétől, mert kelet megmaradt tovább is az elvirai zsinat előtti gyakorlat mellett, és csak Justinián császár idejében találkozunk ott az első celibátus törvénnyel, és az is lényegesen szűkebbkörű, mint a nyugati.

A rendelkezésünkre álló adatok egybevetése és mérlegelése alapján a szentírásban gyökerező papi nőtlenség első három századbeli története és állapota a következő.

A szentírásnak szavai azokról, kik a mennyek országért nem lépnek házasságra (Mt 19,12), továbbá a szüzi állapot tökéletesebb és Isten szolgálatára alkalmasabb voltáról, vagyis az aszkézisnek és az aszkézis egyik alakjának, a celibátusnak Krisztus által elvetett s már Szent Pál által felismert és gondozott magja nemcsak az apostoloknál bizonyult termékeny és dúsan hajtó magnak, hanem a keresztények szélesebb rétegeiben is, és pedig mindjárt az apostoli időktől kezdve. Kezdetül fogva találkoztak a keresztények közt olyan nagyszerű lelkek, kik a világra jött és testté lett Ige iránt való lelkesedésből a keresztény életideálnak, a szeretetnek tökéletes megvalósítására törekedtek, s annak eléréséhez az evangélium által tanácsolt eszközökhöz, nevezetesen az önmegtartóztatáshoz nyúltak, és önmagukat Istenért s embertársaikért a szeretet tüzeiben égő áldozatul mutatták be. Voltak nők és férfiak egyaránt, kik örökös tisztaságot fogadnak, s hősiiesen meg is valósítják. Az anyaszentegyház mindig megbecsülte e nagyszabású és aszkétáknak¹⁹ nevezett lelkeket, kik az erkölcsi romlottság ama gyászos korában az ösztönök uralmával szemben oly nyomatékosan hirdették és meg is valósították a szellem uralmát, nem azért, hogy a természetes életet meggyalázzák, a családi életet megvessék, hanem inkább, hogy azt megóvják és megszenteljék. Hatalmas

¹⁹ Aszkéták voltaképpen az atléták voltak. (Plato, De rep. I. III.) A keresztények az állandó önmegtartóztatásban élő férfiakat nevezték így. A nőket virgines névvel illették, kik már a III. században a püspök kezébe letett ígérettel kötelezték magukat a szüzi életre, és ennek jeléül fátyolt, velumot kaptak tőle, melyet a házon kívül fejükön viseltek. (Hergeneröther–Kirsch: Handbuch der alig. Kirchengeschichte, 1902⁴, I. 233., 319. l.)

lemondásukkal ugyanis példát adnak arra az önlegyőzésre, melyre a mindenkit kötelező tökéletesség eléréséhez a házásoknak és nem házásoknak egyaránt szükségük van.

A szüzességben tehát a keresztény tökéletességnek, vagyis a szeretetnek megvalósítására szolgáló legalkalmasabb eszközt látták e hősiességű lelkek. Tudták, hogy a rendes életkörülmények közt, a családban, a házasságban is megvalósítható, de a szüzességben könnyebben. Éppen azért tekintették és tekintjük ma is a szüzességet szentebb, tökéletesebb állapotnak. Nem világmegvetés vezette őket, mint a gnosztikus, és általában a kereszténység előtti aszkézist. Nem az életről, hanem az életért való lemondás a keresztény aszkézis, a magukban véve jó és megengedett dolgokról való lemondás Istenért és az emberekért, az embereknek Isten szeretetéből végzendő szolgálatáért, a nekik annyira szükséges jó példa adásáért.²⁰

A szüzesség ilyenét gyakorlásának az ősidőkből számos bizonyítékát ismerjük.

Minucius Felix „Octavius” című (c. 31.) dialógusában²¹ olvassuk:

„...Sokan közülünk, bár nem dicsekszenek vele, állandóan és sértetlenül megőrzik szüzességüket. Minden vétkes gyönyörűségtől annyira távol tartjuk magunkat, hogy némelyek még a tisztességes összeköttetéstől is tartózkodnak.”

Valamivel korábbi *Athenagorasnak* „Legatio pro christianis”²² címen ismert apológiája, melynek 33. caputja mondja: „Sokan találkoznak közöttünk, férfiak és nők egyaránt, akik megőszülnek anélkül, hogy házasságra léptek volna, abban a reményben, hogy így bensőbbben egyesülhetnek Istennel.”

Jusztinus mártír pedig I. apológiájában²³ (c. 65.) így ír: „A keresztények közt mindkét nembeliek nagy sokasága van, kik gyermekkoruktól kezdve a kereszténységben nevelkedve, 60, 70 éves korukig önmegtartóztatásban és házasságkötés nélkül maradtak, és jó volna, ha ilyenek más népek közt is találkoznának.”²⁴

Ha a mondottak szerint ily nagy számban akadtak a világiak között a keresztény aszkézis gyakorlói, egészen természetes és szinte szükségszerű, hogy különösen a papok közt találkoztak sokan. Kikhez is illenek jobban a szentebb és tökéletesebb állapot, mint éppen az újszövetség papjaihoz, kiknek oly szent és magasztos állása első az egyházban. Azonfelül a papságnak egyenesen az a hivatása, hogy mások tökéletesedésén és boldogságán munkálkodjék. Tökéletesedés és boldogság önmegtágadás nélkül lehetetlen. Azért kötelessége a papságnak az önmegtágadás hirdetése és nagyon természetes, hogy nem elégedett meg annak hirdetésével, hanem gyakorolni, és pedig hősiességben akarta gyakorolni, hogy a mindenkinek szükséges önmegtágadáshoz a maga még nagyobb megtágadásával adjon erősítő és bátorító példát. A celibátus erre a legalkalmasabb mód, mert nem más az, mint a keresztény aszkézist kitevő három erénynek, az alázatos engedelmségnek, tisztaságnak és szegénységnek összefoglalata s a szerzetesi élet mellett egyik megvalósítási módja.

Megértették ezt az ősegyház papjai, s az Üdvözítő példája és szavai valamint az apostol tanítása által, nem kevésbé a hívek közt mindjobban erősödő közvéleménytől indítva, mielőtt törvény kötelezte volna őket, önként gyakorolták az önmegtartóztatást, s adták a

²⁰ Azt azonban nem akarjuk tagadni, hogy voltak olyanok is, kikben az azon korbéli erkölcsi romlottság visszahatásaképpen egyenesen házasságellenes felfogás mutatkozik. Az egyház mindamelllett mindig távortartotta magát az ilyen eltévelyedésektől.

²¹ Készült *Bardenhewer* szerint (*Geschichte der altkirchlichen Litteratur*, 1902. Herder, I. k., 312. l.) a II. század vége felé, Commodus uralkodása (180–192) elején.

²² 176–180 között, a legnagyobb valószínűség szerint 177-ben készült. (*Bardenhewer*, i. m. 268. l.).

²³ Keletkezése idejét *Bardenhewer* (i. m. 205.) 148–161 közé helyezi.

²⁴ Nevezetes, amit Galenus, II. századbéli pogány orvos mond a keresztényekről: ... „bizonyos szeméremérés által vezetettve, visszariadnak a venerikus dolgoktól; vannak ugyanis közöttük nők és férfiak, kik egész életükön át tartózkodtak a nemi érintkezéstől.” Hefele–Knöpfler–Kovács–Ferch *Egyh. tört.*, 1903, 66. l.

mindeneinek szükséges önmegtartózkodáshoz nagy önlegyőzésükkel az inspirációt, s hirdették az ösztönök hatalmával szemben a szellem uralmát. Így került összeköttetésbe az aszkézis és papság.²⁵

Hogy csakugyan így volt, az ősegyháznak nem egy ránk maradt emléke bizonyítja.

Origenes (†254 v. 255) a Leviticus fölött tartott 6. homiliájában (c. 6.) párhuzamba állítja az ó- és újszövetség papságát, s azt mondja róluk, hogy míg azok test szerinti fiakkal bírhattak, az egyházban a papoknak és tanítóknak úgy lehet fiaikat nemzeni, mint annak, ki mondta: Fiacskaim! kiket újra szülök, míglen Krisztus tibennetek kiképződik. Ha igaz volna Origenes ezen helyének az az értelmezése, melyet Bickell előbb említett értekezésében olvasunk, akkor a celibátusnak apostoli eredetét lehetne belőle kiolvasni. Úgy értelmezi ti., mintha az ószövetségi papok azon jogát, hogy gyermekeik lehetnek, ez a hely az újszövetségieknek eltiltaná. Ez az interpretáció azonban nem helytálló. Origenes egy szót sem szól *törvényről*, és mikor a testi apaságot szembe állítja a szellemi apasággal, nem mondja határozottan és világosan, hogy az újszövetségi papságra nézve kötelező a testi apaságtól való tartózkodás. Legalább is kétséges, hogy azt akarja mondani, s azért a celibátus apostoli eredetének eldöntése tisztán az ő alapján nem lehetséges, hanem össze kell vetni más egykorú emlékekkel.²⁶ Az azonban minden esetre megállapítható e szavakból, hogy az önmegtartóztató élet gyakori volt a papság körében.

Eusebius (Demonstr. evang. I, 9.) azt mondja, hogy illik, hogy a felszenteltek és Isten szolgálatában állók a házasságtól tartózkodjanak. (Azt mondja, hogy illik, προσήκει, nem pedig *kell*, amiből következik, hogy e helyből sem lehet tételes celibátus törvényre következtetni, amint megteszi Bickell.²⁷

Hogy nyugaton is sok volt a celibátusban élő pap, bizonyítja *Tertullian*. „De exhortatione castitatis” c. iratában (c. 11.) mondja: Mennyien vannak az egyháziak, kik önmegtartóztatók. (Quanti igitur et quantae in ecclesiasticis ordinibus de continentia censentur, qui Deo nubere maluerunt, qui carnis suae honorem restituerunt ...) Vagyis: sokan vannak. (Bickell így olvassa e helyet: Mennyien vannak az egyháziak, kik *mind* önmegtartóztatók, s ez alapon e szavakból is apostoli eredetű celibátus-törvényre következtet. Ámde ez az értelmezés nyilvánvalóan erőszakolt.²⁸

Az elsorolt érvek²⁹ alapján kétségtelen, hogy a papság nagy része már az első három században celibátusban élt. Részint nőtlenek voltak, részint olyanok, kik mint házasság vették fel az egyházi rendet, de feleségüktől tartózkodtak, habár együtt laktak vele. Az evangéliumi mag, az aszkézis gondolata tehát fejlődőben volt, s a világiak közt az aszkétákat, a papság körében a celibátusban élőket teremtette meg. Ez volt az ideál. A keresztény papsághoz illőnek, természetéből folyónak találták a celibátust. He egyelőre tételes törvény még nem írta elő. – Önkéntes elhatározásból, Krisztus példája és szavai, valamint a keresztény papság magasztosságától sarkallva vállalkoztak egyesek az önmegtartóztató életre, általánosan kötelező, írott törvény nélkül.

Hogy az apostolok nem adtak celibátus-törvényt, azt föntebb már kifejtettük. Annyira nem adtak, hogy Szent Pál egyenesen megengedi a házasság ember felszentelését, mégis azzal a korlátozással, hogy csak egyszer házasodott legyen. „A püspöknek ... egy feleségű férfiúnak ... kell lennie.”³⁰ „A diakónusok egy feleségű férfiak legyenek.”³¹ „... Rendelj városunkint

²⁵ L. *Felice Bruschelli*. Il Celibato ecclesiastico, Desclée, Roma, .1911, Capo III–V.

²⁶ L. *Funk*, i. m. 125–126. l. – *Probst*, i. m. 79. l.

²⁷ *Funk*, i. m. 126–9.

²⁸ *Funk*, i. m. 138–139. l.

²⁹ Azelőtt (pl. Alexander Natalis) Origenesnek a Numeri fölött mondott 23. homiliájában is a celibátus mellett szóló érvet láttak. De már Bickell is elejtette, mint nem ide vonatkozót.

³⁰ 1Tim 3,2.

egyházi szolgákat ... ha ki egy feleségű férfiú.”³² Igaz, az apostol arról nem tesz említést, hogy az a feleség életben lehet-e, de viszont azt sem mondja, hogy a felszenteléskor már meghalt legyen, sőt a szövegből inkább az vehető ki, hogy olyan „egy feleségű” férfúról beszél, akinek életben van felesége.

Nemcsak az apostolok, hanem az egyház későbbi előjárói sem tették a papi nőtlenséget általános törvénnyé, és nem tiltották el a házasságokat a felszenteléstől, illetve az előbb kötött házasságnak a felszentelés után való folytatásától egészen a 300. évi elvirai zsinatig.

Bajos is lett volna a három első században. Sem a zsidóságból, sem a pogányságból megtértek közt nem akadt elég olyan nőtlenség, ki egyszersmind a papi hivatalra is alkalmas lett volna, s inkább házasságokat bocsátottak az egyházi szolgálatra, semhogy papok nélkül maradjanak a hívek. Nem volt elég nőtlenség, mert akkoriban nem jó szemmel nézték a nőtlenséget, a birodalmi törvények pedig, a Lex Julia és Papia Poppaea (736. és 762. a. v. é. u.) egyenesen joghátrányokkal sújtották a nőtlenséget és gyermektelenséget. A zsidóknál még külön okként szerepelt, amiért a nőtlenséget és gyermektelenséget megvetették, az Isten népe szaporításának vágya, s így történt, hogy akik felnőtt korban jelentkeztek a keresztség felvételére, többnyire házasságban voltak, és így mikor egyházi hivatalok betöltéséről volt szó, nem igen lehetett volna nőtlenséget találni. Valamivel később ezen okokon kívül alkalmasint a házasságot elvető különféle gnosztikus és egyéb szekták miatt sem látszott ajánlatosnak a celibátus általános és kötelező előírása.

Akármi volt is, annyi bizonyos, hogy az apostol is, a későbbi egyházi előjárók is megengedték, hogy ne csak celebsek, hanem nősült férfiak is alkalmaztassanak egyházi szolgálatra, és az ilyenek a felszentelés után akadálytalanul élhettek házastársi jogaikkal. Ez a celibátus három első századbeli történetének második mozzanata. Az első az volt, hogy a papság jórészt celibátusban élt. Az eszmény a celibátus volt. A második, hogy aki akarta, folytathatta a felszentelés előtt kötött házasságot.

Ezen tétel igazsága mellett a következő bizonyítékok szólnak.

Szent Ignác, Antiochia püspöke Szent Polikárp szmirnai püspökhöz írt (107. körül) leveléből (5, 2.)³³ tudjuk, hogy a laikusok közül sokan már az ő idejében állandó szüzességben éltek. Ezek közül némelyek bizonyos kicsinyléssel néztek a házasságban élő püspökre. Ezért alázatosságra inti őket ezeket mondva: „Aki tisztaságban tud maradni annak dicsőségére, ki ura a testnek, alázatos maradjon. Ha dicsekszik, elvesz, és ha többnek tartja magát a püspöknél, tönkremegy.”³⁴

A 6. (5.) apostoli kánon megtiltja, hogy a püspökök, presbyterek és diákonok *isteni félelem okából* feleségüket maguktól eltaszítsák. „Episcopus, vei presbyter, vel diaconus uxorem suam ne eiiciat religionis praetextu: sin autem eiecerit, segetur, et si perseveret, deponatur.” (Dionysius Exiguus fordítása némileg másképp hangzik. Mindkettőt lásd Roskoványinál: *Coelibatus etc.* I. 3.³⁵) Értendő az eltaszítás alatt a házassági együttélés megszüntetése. Tehát azt megtiltja a kánon. Amiből következik, hogy akkor nem lehetett még celibátus-törvény.

³¹ 1Tim 3,12.

³² Tit 1,5–6.

³³ L. Funk, *Patres Apostolici*, 1901², I., 293. l.

³⁴ L. Hefele, *Beiträge stb.*, 126. I. Funk *Abhandlungen stb.* c. munkájában (I. 141. l.) elejti ezen argumentumot, és pedig Szent Polikárpnak a filippiekhez írt levelére (4, 2) való tekintettel. Megvallom, nem tudom belátni, miért nem lehetne fenntartani, s miért szólna a Polikárp-féle levél ellene.

³⁵ Funk szerint (i. m. 142) mint általában az apostoli kánonok, a szóban forgó is, 400 körül írt szerzőnek tulajdonítandó, de gyökereivel sokkal korábbi időkig ér föl. Möhler szerint az apostoli kánonok a II. és III. század fegyelmét tartalmazzák. – A 6. (5.) ap. kánont Gratián is felvette némileg más szövegezésben: c. 14.:D. XXVIII.

Igaz, hogy Bickell és Mittermüller³⁶ értelmezése szerint e kánon csak az asszonynak a házból való eltávolítását tiltja, nehogy fenntartó nélkül maradjon, és a házassági együttélésről szó sincs benne. De ez az interpretáció hajótörést szenved a kánon szövegén, az eltaszítás okául felhozott *religio, εὐλαβεια* kifejezésen. Mert ha már az a pap úgy sem élt feleségével, hanem csak testvéreként laktak együtt, nem lehet belátni, miért akarta volna istenfélelem okából egyik-másik eltaszítani. Akár ott volt, akár távol volt, az istenfélelem szempontjából közömbös, ha egyszer úgy sem éltek a házassági jogokkal. Ha isten-félelemből való eltaszításról beszél a kánon, nyilván a házassági együttélés megszüntetését gondolja, és ezt tiltja meg (különféle, a házasságot kicsinyelő eretnekségekre való tekintettel), és így ez a kánon is bizonyítja a mellett, hogy akkor még nem volt celibátus-törvény.

Sokkal világosabban beszélnek az *apostoli konstitúciók*, melyek Funk szerint (Die apostolischen Konstitutionen, 1891, Kirchengeschichtliche Abhandlungen etc., 1899. II. 359–372) a IV. század legvégére vagy az V. elejére, talán éppen 400-ra helyezendők (de az első hat könyv nem más, mint bővített átdolgozása a Didascalianak [őskeresztény irat], mely a III. század közepéig vezethető vissza). Így Bardenhewer is. (Patrologie 308. I.) A VI. k. 17. caputjában olvassuk (I. Roskovány I. 3. 1.):

Püspökké, presbyterré, diakonná egyszer házasodott férfit kell tenni, akár él a felesége, akár meghalt. De ha nőtlen volt, a felszentelés után nem házasodhatok már, ha pedig házas volt, nem szabad más nővel érintkeznie, hanem legyen megelégedve saját feleségével, akit felszentelése előtt vett el. Az alsóbb rendű szolgák is, az énekesek, olvasók, ostiariusok egyszer házasodtak legyenek. Ha nőtlenül léptek az egyházi rendbe, ezeknek megengedjük, hogy házasságot kössenek.

E szavak teljes megvilágításban állítják be fenti tételünket, s minden kommentárt fölöslegessé tesznek.

Szent Cyprián Cornelius pápához írt levelében (Ep. 49) Novatust jellemzi, s szemére hányja, hogy áldott állapotban levő nejével oly rosszul bánt, hogy az idő előtt szült, s így Novatus saját gyermekének gyilkosává lett. Azon nem akad fönn, hogy feleségével élt, hanem csak azért rójjja meg, hogy rosszul bánt vele.³⁷

Az *ancyrai* zsinat (314) 10. kánonja megengedi, hogy mikor valakit diakonná választanak, élhet azzal a kikötéssel, hogy a felszentelés után megházasodik. Az így felszentelt aztán csakugyan jogosítva volt házasságra lépni. Ennek az engedménynek csak úgy van értelme, ha föl vesszük, hogy azok, akik már mint házasok vették föl a rendeket, a felszentelés után folytathatták a házas együttélést. Éppen azért ez a kánon, mely más tekintetben is fontos a celibátust illetően, a mellett is bizonyíték, hogy a felszentelés után azok, kik már előbb léptek házasságra, tovább is folytathatták a házasságot.³⁸

Alexandriai Kelemen († a III. század elején) Strom. III, c. 12. szintén amellet tesz tanúságot, hogy a házassági együttélés folytatható volt. És pedig világos tanúságot. Az említett helyen a házasság megengedett voltáról beszél. Hivatkozik Szent Pál apostol szavaira (1Tim 5,14), aki azt mondja: „Akarom, hogy a fiatalok férjhez menjenek, fiakat szüljenek, háziasszonyok legyenek stb.” és akkor így folytatja: „Valóban, feleséges embert (τον της μιης γυναιχος ανδρα = egyszer házasodott embert) is fölvesz az egyház, legyen az presbyter, vagy diakon, vagy laikus, ha a házassággal kifogástalanul él ...” A presbytert is, a diakont is, a laikust is egyformán mint a házassággal élőt, a házasságot folytatót tekinti Kelemen. Ez egészen nyilvánvaló az összefüggésből. A házasság nem paráználkodás, hanem megengedett dolog. Ezt akarja bizonyítani. Hogy az egyház íme fölveszi a házasokat is, legyen az

³⁶ Archiv f. kath. Kirchenrecht 1866. 209–222. I. „Zum Verständnisse einiger alten, den Cölibat und die Priesterehe betreffenden: Kirchengesetze.” c. dolgozatában.

³⁷ Hefele 126. I. – Funk 144. I.

³⁸ Funk, i. m. 144. – Roskovány, I. 17–18. I.

presbyter stb., ebből érvel tétele mellett, Szent Pál fenti szavain kívül. Csak egy kikötése van: hogy tisztességesen éljen a házassággal. Ki? Csak a laikus? Az eredetiben így áll: *ανεπιληπτως γαμω χρωμενος*. A *χρωμενος* egyes számban áll. Ezért Bickell ezt csak a közvetlen előtte álló laikusokra vonatkoztatta, nem pedig a presbyterre és diákonra is. De akkor semmi értelme nem volna az egész felsorolásnak. Akkor egészen kihagyhatta volna az író a házasság presbyterekre és diákonra való utalást. Éppen mert azokat is fölemlíti, világos, hogy a *χρωμενος* azokra is vonatkozik és így ez a hely kétségtelen bizonyosság amellett, hogy a felszentelés előtt kötött házasság folytatható volt.

Különösen fontos e tekintetben *Socrates* történetíró elbeszélése a niceai zsinatról. (Hist. eccl. I. II.³⁹) Eszerint valaki (talán cordovai Osius) azt indítványozta a zsinaton, hogy amint tette azt az elvirai, ez a zsinat is tiltsa el a püspököket, presbytereket és diákonokat attól, hogy feleségükkel éljenek. Fölszólalt erre Paphnutius, az egyiptomi Felső Thebais egyik városának püspöke, nagytekintélyű, csodatevésről híres, celibátusban élő férfiú, és azt mondta, hogy ne rakjunk az egyházakra túlságosan nehéz igát, mert a házasság és házassági együttélés tiszteletreméltó, és túlzó szigorúság által nem szabad az egyháznak ártani, mivel nem mindenki volna képes a teljes megtartóztatást megvalósítani.⁴⁰ Maradjunk meg a régi szokás mellett, mely szerint a felszentelés után nem szabad házasodni, de másrészt a felszentelés előtt, világi korában vett feleségétől nem kell az egyházinak elválnia. – Paphnutius e szavai olyan hatással voltak a zsinatra, hogy elállt valamely a celibátusra vonatkozó törvénynek alkotásától, s a papoknak tetszésükre bízta, hogy tartózkodni akarnak-e (a felszentelés előtt vett) feleségüktől, vagy nem.

Tehát a fölszentelés előtt kötött házasság a fölszentelés után is folytatható, és Paphnutius érvelése szerint ez régi gyakorlat. Vagyis nem volt törvény, mely a celibátust abszolút kötelességképpen írta volna elő.

Igaz, hogy többen kétségbe vonják a Paphnutius-eset hitelességét, de érveik nem meggyőzők. *Baronius*⁴¹ azt hozza fel, hogy a niceai 3. kánon celibátus-törvény, tehát nem igaz, hogy Paphnutius föllépte visszatartotta a zsinatot celibátus-törvény alkotásától. – De *Baronius* tévedett, mikor az idézett kánonban celibátus-törvényt lát. A *mulier subintroductá*-król, nem pedig az egyháziak hitvestársáról van szó ezen kánonban. Ilyen *mulier subintroductá*t nem tarthatnak házukban a papok, vagyis nem szabad idegen nővel akkora sokfelé elterjedt szokás szerint testvérekként együtt élni az ebből származó veszedelmek miatt. De a feleségről, a felszentelés előtt vett hitestársról semmit sem szól e kánon.

*Bellarmin*⁴² szerint *Socrates*⁴³ a Novatiánok kedvéért költötte a Paphnutius históriát. Azonkívül sokszor nem mond igazat, tehát ebben a kérdésben sem érdemel hitelt. Ámde *Socrates* szimpátiája a novatianizmus iránt nagyon kétséges. Hefele legfeljebb csak részleges rokonszenvet enged meg. Még kevésbé bizonyítható, hogy a papiházasság kérdésében hamisítani akart volna a novatianizmus érdekében, mert azt sem tudjuk, mit vallottak a novatiánok e pontban. Szent Epiphanius szerint elvetették mind a papok, mind a laikusok második házasságát. De hogy az egyház állítólagos gyakorlatával szemben követelték volna a papoktól a felszentelés előtt vett feleségük megtartását, vagyis hogy rigorista létükre a celibátus ellenségei voltak, arról nem tudunk semmit. Éppen azért nem is lehet mondani,

³⁹ Ugyanezen elbeszélés megvan *Sozomenus*nál is (I. 23.) és *Gelasius Cysicenus*nál (Hist. Concilii Nicaeni II. 32.) *Sozomenus* előadása abban tér el *Socratestól*, hogy szubdiákonusokról is beszél; *Gelasius* szintén, amellet nemcsak az olyan feleséggel való együttélést akarja szerinte *Paphnutius* megengedni a papoknak, kit mint világiak, hanem azzal is, kit mint lektorok vagy kántorok vettek. – *Gratian* is felvette: c. XII. D. XXXI.

⁴⁰ Azon ok mellett, melyet indokolásában kifejtett, bizonyosan vezette őt a házasságot elvető eretnekségek elleni küzdelem gondolata is.

⁴¹ *Annal. eccl. ad ann. 58. n. 21.*

⁴² *De clericis, lib. I. cap. 20. (Disputationes de controversiis fidei c. munkájában, II. k.)*

⁴³ *Adnotat. ad Socrat. hist. eccl. I. I. c. 11.*

hogy Socrates hamisítani akart az érdekükben. Ahhoz tudnunk kellene, hogy mit tartottak ők a papi házasság kérdésében. – Ha pedig itt-ott pontatlanul, sőt hamisan mond el egyet-mást, abból nem következik, hogy a Paphnutius-eset leírása is hazugság, annál kevésbé, mert a Paphnutius által leírt állapotok megfigyeléséhez nem kellett valami nagy ész, sem teológiai képzettség.

Valesius ex silentio érvel. Azt mondja: 1) Rufin⁴⁴ történetíró tud ugyan Paphnutiusról, sőt kifejezetten említi, hogy ott volt Niceában, de a szóban forgó esetről nem tesz említést; 2) a niceai zsinaton jelen volt atyák közt nem szerepel Paphnutius. E két állítás azonban egymást dönti fel. Mert ha Rufin szerint Paphnutius jelen volt Niceában, akkor már elesik a második érv. Mert mégis csak van adat arról, hogy Paphnutius ott volt a zsinaton. Ha Valesius csak azt akarja mondani, hogy a zsinati határozatok *aláíróinak fennmaradt jegyzékeiben* nem szerepel Paphnutius, ez igaz ugyan, de nem jelent semmit, mert azok a jegyzékek nagyon hiányosak, amennyiben más olyanok neve sem fordul elő bennök, kikről egyéb forrásból biztosan tudjuk, hogy ott voltak a zsinaton.

Philipps⁴⁵ szerint Paphnutius csak az ellen szólalt föl, hogy a celibátus a szubdiákonosokra is kiterjesztessék. Ámde ez az értelmezés teljesen önkényes és nyilván ellenmond a Socrates-féle szövegnek.

Thomassinus⁴⁶ azt véli, hogy Socrates idejében nagyobb bajok elkerülése végett keleten csakugyan meg volt engedve a korábban kötött házassággal való élés és ezt a korabeli gyakorlatot a niceai zsinat idejébe helyezi, sőt teljesen önkényesen, „régí hagyománynak” mondatja Paphnutiussal.⁴⁷

Mindezek, akik egyik vagy másik okból tagadják vagy másképp magyarázzák a Paphnutius-féle esetet, azért tagadják, mert semmiképp sem tudják összeegyeztetni azon föltevésükkel, hogy már az első három században tételes törvény írta elő a celibátust. Ha csakugyan volt ilyen törvény, akkor a Paphnutius-eset érthetetlen, s úgy igyekeztek kitérni előle, hogy egyszerűen elvetették. De ha az eddig fejtegetett álláspontra helyezkedünk, mely szerint sem az apostolok, sem a későbbi egyházi felsőbbség az egész három első század folyamán a celibátust elrendelő tételes törvényt nem alkotott, sőt – habár általános volt a celibátus – mindamellet megengedett volt a felszentelés előtt kötött házasság folytatása: semmi sem akadályozza, hogy Socrates leírását hitelesnek fogadjuk el. Erre a mi álláspontunkra pedig bátran helyezkedhetünk, mert egyedül helyes és bizonyítható álláspont. Az előbb felsorolt bizonyítékok világosan beszélnek. Az ellenkező vélemény érvei pedig tarthatatlanok. Mindaz, amire Thomassin, Zaccaria, Bickell stb. hivatkoznak, részben semmit sem bizonyít, részben pedig inkább a mi álláspontunk mellett szól.

Bickell mint főerősségére a legrégebb időkből Origenesre, Eusebiusra és Tertullianra hivatkozik. Főntebb mérlegeltük ezeknek szavait s láttuk, hogy azt föltétlenül tanúsítják, hogy korukban az egyháziak nagy része celibátusban élt, hogy a celibátust tartották a keresztény papsághoz megfelelő állapotnak. De arra egyikből sem lehet következtetni, hogy ők ismernének valamiféle apostoli eredetű celibátus-törvényt, sem arra, hogy egyáltalában volt törvény, ha későbbi eredetű is, mely a papi nőtlenséget kötelező módon előírta. Bickellnek van még több argumentuma is. Így jeruzsálemi Szt. Cyrill, Epiphanius, Aranyszájú Szt. János, Szt. Jeromos, pelusiumi Isidor; de ezek mind későbbiek, a IV. század

⁴⁴ Hist. eccl. I. 4.

⁴⁵ Kirchen Lexicon², II. 590.

⁴⁶ L. i. m. P. I. Lib. II. c. LX. nr. XV.

⁴⁷ L. *Alexander Natalis*, i. h. Prop. I. Editio Paris. 1742. pag. 511. – *Laurin*, i. m. 101. s kk. – *Hefele*, i. m. 127. s. kk. CG. I², 431–435. – *Funk*, i. m. 149. s kk.

után valók, akik legfeljebb saját koruk fegyelme mellett tanúskodnak, és arról sem Bickell felfogása szerint, amint alább látni fogjuk.⁴⁸

Zaccariának is, Thomassinusnak is ugyanezek az argumentumai. Ugyanaz a válaszuk is.

Paphnutius tehát igazat mondott. Az volt akkor a gyakorlat, amint ő ecseteli. Az őskeresztény irodalom emlékei kétségtelenül mellette szólnak.

Ismételten hangsúlyozzuk, hogy a mi meggyőződésünk nem az, mintha csak lassan-lassan, századok múltán fejlődött volna ki az egyházban az a gondolat, hogy a celibátus a papságra nézve megfelelőbb állapot, mint a házasság. Igenis, ez a gondolat egykorú az egyházzal, szentírási gyökerei vannak, kezdettől fogva gyakorolta a papság jó része. Csakhogy nem Krisztus Urunknak, sem az apostoloknak parancsából, sem az első 3 század egyházi felsőbbségének tételes törvénye alapján, hanem önként.

Az az hogy nem is önként. Ez a kifejezés nem fedi egészen a valóságot. Nem önkéntes, nem olyan elhatározás, melyre maguktól jöttek rá az egyház papjai, hanem a kereszténység szelleme, a keresztény papságnak és teendőinek természete teremtette meg a celibátust. A keresztény erények kertjének olyan virága ez, melynek magját maga az Üdvözítő és az apostolok vetették el és természetes meg szükségszerű volt, hogy kifejlődött. De – ismételjük, – egyelőre még tételes törvény nem írta elő.

Az eddig mondottak alapján látnivaló, hogy a legtöbb pap celibátusban élt, ti. vagy nőtlen volt (kisebb számban, főleg eleinte), vagy pedig a felszentelés előtt vett feleségétől – bár együtt élt vele, házában tartotta – tartózkodott. Mindamellet Szt. Pál engedelmé alapján akadálytalanul vett föl az ősegyház nős férfiakat az egyházi rendbe s nem tiltotta meg nekik a házasság folytatását. És innen van, hogy nem egy püspökről, presbyterről és diákonról tudunk amaz időkből, kik aggodalom nélkül éltek házasságukkal.

Ez a celibátus három első századbeli történetének két eddig tárgyalt mozzanata. A rendelkezésünkre álló adatokból még kettőt lehet kihámozni.

Az egyik az, hogy ámbár a házasság folytatható volt, mindamellet egyre jobban belenyomult a köztudatba, hogy a paphoz a megtartóztató élet illik. És ezért azok is, akik nem mondtak le a házassági együttéléstről, a *szolgálat idején* tartózkodtak attól. Ez az eljárás mód jogszabálynak ugyan nem nevezhető, mert kényes természete miatt jogilag alig is rendezhették, mindamellet általában betartották s visszamegy az apostoli időkhöz. Szt. Pál ezeket mondja a házasságokhoz: „Ne vonakodjatok egymástól, hanemha egyenlő akarattal, hogy imádságban foglalkozzatok.”⁴⁹ Könnyen kiolvasható e szavakból mint óhaj, mint tanács az, hogy a pap szolgálata idején tartózkodják feleségétől. És ki is olvasták s követték is, amint a szentatyák a papi tisztaságról szóló törvényben ismételten érintik.

Abból a meggyőződésből, hogy a papsághoz a megtartóztató élet illik, továbbá az is következett, hogy ámbár törvény nem tiltotta, sok helyütt mégis rossz néven vették a papoknak házasságuk folytatását. Nyomát találjuk ennek már antiochiai Szt. Ignácnak szmirnai Szt. Polikárphoz intézett s főntebb már idézett levelében, mely szerint sok aszkéta életet élő világi bizonyos kicsinyléssel nézett a házasságban élő püspökre.

Gnossus-i (Kréta) Pinytus is úgy tekintik sokan, mint aki az itt-ott már mutatkozó szigorúbb iránynak híve, sőt az első tételes celibátus-törvény alkotóját látják benne. Eusebiusból ismerünk egy idevonatkozó levélváltást Pinytus és Dionysios korinthusi püspök közt (Hist. Eccl. IV. c. 23.) Eszerint Dionysios, ki a II. század közepén élt, figyelmeztette a gnossusi püspököt, hogy ne írja elő kötelező módon a testvéreknek a tisztaság nagy terhét,

⁴⁸ Bickell az említetteket megelőzőleg a *Doctrina Addaei* és a *Canones ecclesiastici Apostolorum* című iratokra, mint esetleg első századbeli emlékekre hivatkozik. Ma már tudjuk, hogy ezek a pseudepigrafok sokkal későbbiek s még akkor sem nyomnának a latban, ha csakugyan beszélnének a papi nőtlenség apostoli eredete mellett.

⁴⁹ 1Kor 7,5.

hanem legyen tekintettel a legtöbb ember gyöngeségére. Pinytus azt válaszolta, hogy Dionysios második levelében erőteljesebb táplálékot, tökéletesebb tanítást adjon az ő községének. – Az nyilvánvaló ezekből, hogy Pinytus nagy magasztalója volt az aszkézisnek, de szinte túlzásba ment, mikor mindenkinek előírni akarta a szüzességet, mert nem csak papokról van itt szó. A testvérek, αδελφοι alatt ti. nem pusztán a papok értendők; akkoriban minden kereszténynek testvér volt a neve; azonkívül Pinytus válaszában szintén általában szól a hívőkről.⁵⁰ Tehát nem tisztán a papoknak szánt celibátus-törvény nyomai láthatók ezen őskeresztény emlékekben, de bizonyos szigorúságra hajló irányzat mindenesetre felismerhető benne, sőt túlzás is, mely ellen az egyház nem mulasztotta el felvenni a harcot.

A *másik*, ami a celibátusra vonatkozó első három-századbéli adatokból az eddig mondottakon kívül még kiolvasható az, hogy a nőtlen állapotban felszenteltek, valamint a házaspapok, ha később meghalt feleségük, többé házasságra nem léphettek. Vagyis a felszentelés után házasságot kötni nem lehetett.

Szt. Pálnak azon előírása, hogy a püspök stb. unius uxoris vir legyen, tehát olyan, aki csak egy házasságot kötött, hamarosan oly értelmű jogszabály lett, hogy az ilyen házaspap felesége halála után nem léphetett új házasságra, aki pedig nőtlen állapotban kapta föl az egyházi rendet, az már többé egyáltalában nem köthetett házasságot.

Ennek a szokás által megteremtett szabálynak következménye az, hogy egyetlen egy olyan püspökről nincs tudomásunk a három első századból, ki az ordináció után házasodott volna meg.

Maga *Paphnutius* is, ki a niceai zsinaton amellet kardoskodott, hogy a fölszentelés előtt házasodott papok folytathassák a házassági együttélést, régi hagyománynak mondja, hogy aki nőtlenül lett pappá, az már nem házasodhatik. Tehát a IV. század elején már nem tudták, mikor kezdődött az a gyakorlat. Messze, föl a második századig kell visszamennie gyökerének, mondhatnám, hogy egykorú az egyházzal.

Az Apostoli konstitúciók is (VI. c. 17.) egész világosan tartalmazzák e szabályt. „A püspököknek, presbytereknek és diákonoknak ... ha a fölszentelés után még nincs feleségük, nem szabad házasságra lépni.” Más egyháziak (a szubdiákontól lefelé: ministri, cantores, lectores, ostiarii) házasodhatnak a felszentelés után is.

Hasonlóképp rendelkezik a 25. (27.) apostoli kánon is: Ex iis, qui non ducta uxore ad clerum promoti sunt, iubemus, si velint, uxorem ducere lectores et cantores solos. Azok közül, kik nőtlenül vétettek föl az egyháziak közé, rendeljük, hogy csak a lektorok és kántorok házasodhatnak, ha óhajtanak. A szubdiákonokról és ostiariusokról itt már nincsen szó.

Az azon időbeli nagyfokú tökéletesség és általános buzgóság mellett is akadhettek presbyterek, akik e szabály ellenére megházasodtak. Könnyen érthető, hogy a hevesebb és általánosabb üldözések idején nem volt mindig módja az egyháznak az ilyen lépést megakadályozni. De következetesen megtorolta. Az egyik legkorábbi zsinaton, a 314–325 között tartott neocäsareai-n, mindjárt az első kánonban, így rendelkezett: Presbyter si uxorem duxerit, ab ordine suo illum deponi debere.⁵¹ A presbyter által kötött házasság érvényes ugyan, de tilos, és pedig a papi tisztségről való letétel és reductio in statum laicalem büntetése alatt. Igaz, hogy e kánon már a IV. századból való. De tévedés volna azt gondolni, hogy a benne foglalt jogszabály csak most született meg. Kétségtelen, hogy régóta érvényben volt az már. E kánon csak szavakba foglalta a régi, élő, de iratlan törvényt.

Egyetlen egy esetben volt szabad házasságra lépni az ősegyházban olyan egyházinak, ki már fölvette az egyházi rendet. És pedig csakis diákonnak. Ez az eset pedig a következő. Az

⁵⁰ L. Hefele, i. m. 126. – *Hergenröther-Kirsch*, I. 233.

⁵¹ C. 9. D. 28. – *Roskovány*, I. 18. 1. Ezen, valamint a későbbi zsinati határozatokat is Roskovány után idézzük, kinél megtalálható a Harduin-féle gyűjtemény megfelelő helye.

ancyrái zsinat (314) 10. kánonja szerint az a diákon, aki azzal a kikötéssel szenteltette föl magát, hogy megházasodik, megteheti. Akik ellenben ilyen kikötés nélkül, kontinenciát ígérve, vette a kézfeltételt, ha később megházasodik, a klérusból kiesik és laikusok módjára végzi az áldozást. Quicumque sane tacuerunt et susceperunt manus impositionem, professi continentiam, si postea ad nuptias venerint, a ministerio vei clero cessare debebunt, laicam tantum recipientes communionem.⁵² Ez a hely egyben érv a fentebb bizonyított amaz állítás mellett is, hogy a nőtlen állapotban felszentelt utóbb nem léphet házasságra, a fölszentelés előtt kötött házasság azonban folytatható. Mert a diákonoknak adott ezen kedvezménynek nem volna értelme, ha mindenki köthetne házasságot a felszentelés után. Másrészt alig képzelhető ily engedmény, ha azok, kik a fölszentelés előtt házasodtak, nem folytathatták volna fölszentelés után a házasság együttélését.

Az első három századbéli ősegyháznak a papi celibátusra vonatkozó gyakorlata ezek után tisztán áll előttünk.

1) Krisztus Urunk és az apostolok nem írták elő, de a szűzi állapot tökéletesebb voltáról és Istennek szabad állapotban megfelelőbben végezhető szolgálatáról mondott szavaik alapján mindjárt kezdettől fogva eszmény volt a kontinencia. A legtöbb pap celibátusban élt. Ami akkor azt jelentette, tekintettel arra, hogy különösen eleinte a már említett okok miatt nőtlen nem igen jelentkezett a rendek felvételére, hogy a házasságban felszentelt vele lakó, házában tartózkodó feleségével mint testvérével élt együtt, a házasság folytatása nélkül. Ha nőtlen lett pappá, amint utóbb mind több és több találkozott, az már a mai értelemben vett celibátusban élt. Tételes törvény nélkül, a kereszténység szelleméből virágzott ki e gyakorlat. Az egész első három század folyamán nem írta elő az egyházi felsőbbség. Nem is igen volt rá szükség. A kereszténység eszményei éppen az ősegyházban annyira uralkodtak a lelkeken, a Krisztus köré seregülő emberek akkora odaadással és lelkesültséggel követték a Mestert, hogy a papi kontinencia tekintetében is alig volt különösebb ösztönzésre szükség. Krisztus példája fölért az írott törvénnyel. Majdnem azt mondhatnók, hogy a szokás erejével volt kötelező a celibátus.

2) Azt írtam, hogy „majdnem”. És pedig azért írtam, mert igazi szokásjogról, bármily általános volt is a celibátus, beszélni nem lehet. Aki akarta, folytathatta a felszentelés előtt kötött házasságot.

3) De aki folytatta, az isteni szolgálat idején tartózkodni volt köteles a házassági együttéléstől.

4) A fölszentelés után házasságot kötni szigorúan tilos volt. Aki tehát nőtlenül lett pappá, vagy ha nem nőtlenül, de utóbb meghalt a felesége, házasságra nem léphetett.

E négy pontban foglalható össze a celibátusnak első három századbéli állapota. Ez volt a gyakorlat az egész egyházban. *Keleten* és *nyugaton* egyaránt. Ezt különös nyomatékkal hangsúlyozzuk. Az előzőkben mind nyugati, mind keleti bizonyosságokat mutattunk be s valamennyi a mellett szólt, hogy mindenfelé ugyanazon állapotok uralkodtak.

Csak az időszak vége felé jelentkezik némi különbség Kelet és Nyugat közt. Amint tudjuk, a templomi szolgálat idején abstinenciát kellett gyakorolni a papnak. Amíg és ahol csak vasárnap mutatták be az eucharisztikus áldozatot, e szabály semmi különösebb nehézséget nem okozott. Nyugaton azonban hamarosan többször, sőt utóbb naponként kezdték a papok a szentmisét bemutatni és ez egyre nehezebbé tette a klérusba való felvételt a nősek számára. Szívesebben vettek föl nőtlenekeket és özvegyeket, és az egyház terjedése, a hívek számának növekedése folytán akadtak is immár mind többen, úgy hogy nősekre nem igen szorult az egyház. Ha pedig mégis fölvevett nőseket is, azok rendszerint nem éltek többé feleségükkel. Az így kezdődött nyugati gyakorlatot az elvirai zsinat írta elő elsőnek kötelező

⁵² C. 8. D. XXVIII. – *Roskovány*, I. 17–18.

törvény alakjában s akkor váltak el egymástól e pontban nyugat és kelet, hol továbbra is megmaradtak a régi gyakorlat mellett.

Kutatásainknak ezen eredményei a celibátus legősibb történetéről ellentétben állanak egyrészt a celibátus ellenségeinek azon állításával, hogy az csak későbbi (VII. Gergely korabeli) újítás, másrészt azon katolikus írókkal is, kik ha már krisztusi vagy apostoli törvényről nem is beszélnek, de vitatják, hogy legalább az egyházi előjáróktól eredő tételes törvény mindenesetre volt már a három első század folyamán, vagy ha még az sem, szokásjog alapján okvetlen mindenkit kötelezett a celibátus és tilos volt a felszentelés előtt kötött házasság folytatása. És ilyennek mondják a fegyelmet keleten és nyugaton egyaránt.

Ezekkel szemben hisszük, hogy sikerült a felhozott adatok alapján kimutatni, hogy a celibátus csakugyan megvolt már az első három században, tehát nem VII. Gergely gondolta ki; nem volt azonban sem tételes törvény, sem jogszokás alapján kötelező. Aki akarta, a felszentelés előtt kötött házasságát folytathatta. De felszentelés után lépni házasságra mindenképen tiltva volt.

III. fejezet: A celibátus története a nyugati egyházban a IV. századtól a VI.-ig

Az első celibátus törvény: az elvirai kánon. – Miért rendelte el most az egyház a celibátust kötelező módon? Siricius és I. Ince pápák, a II. és V. carthagói zsinat törvényei. – A szubdiákonokat is celibátusra kötelezi I. Leo és Nagy Szt. Gergely pápa. A törvények áthágóinak büntetése.

A már fejlődőben levő nyugati gyakorlatot szentesítette s kötelező módon írta elő az elvirai zsinat híres kánonja a IV. század legelején.

Mindjárt Diocletján és Maximián lemondása után, 305. vagy 306-ban⁵³ nagy nemzeti zsinatra gyűltek össze a spanyol provinciák püspökei Elvirában (Illiberis, Granada mellett, déli Spanyolországban), hogy azon sebek orvoslásáról tanácskozzanak, melyeket a megelőző súlyos üldözés ütött az egyházon. A 33. kánonban az egyházi rendből való kizárás büntetése mellett kötelezik a püspököket, presbytereket, diákonokat, sőt mindazon egyháziakat, kik az oltár szolgálatában állnak, hogy feleségüktől tartózkodjanak. Placuit in totum⁵⁴ prohiberi episcopis, presbyteris et diaconibus, vel omnibus clericis, positus in ministerio⁵⁵, abstinere se a conjugibus suis et non generare filios; quicumque vero fecerit, ab honore clericatus exterminetur.⁵⁶

E nevezetes elvirai kánon fordulópont a celibátus történetében. Föltétlen megtartóztatást ír elő. Aki nős állapotban lép a klérusba, nem élhet tovább a házassággal, holott eddig megtehetette. Abból a körülményből, hogy egyetlen egy esetről sincs tudomásunk, amikor a törvény valamely áthágója a régibb enyhébb gyakorlattal mentegette volna magát, nem lehet arra következtetni hogy nincs is különbség a zsinat előtti és utáni gyakorlat közt, és hogy az elvirai celibátus-törvény ősi, az apostolok idejéből származó. Helytelen ez az érvelés, mert az egész kérdésről ránk maradt gyér történeti adatok alapján egyáltalában nem állíthatjuk, hogy ilyen hivatkozás nem történt. Másodszor pedig, amint bőségesen láttuk, minden történeti adat azt igazolja, hogy igenis, az elvirai törvényhozás az eddigetől eltérő állapotot teremtett.⁵⁷

Az elvirai kánon az első celibátus-törvény, melyet hasonló törvényalkotások hosszú sora követett. Eredetét tekintve partikuláris volt ugyan, de érvénye hamar kiterjedt egész nyugatra. Alig néhány év múlva, a niceai zsinaton, egyesek arra törekedtek már, hogy az egész egyházra kiterjesztessék.⁵⁸ Ez ugyan nem sikerült, de nyugaton mindenfelé követték s a nagyobb rendű egyháziak a diákonátustól felfelé, sőt itt-ott a szubdiákonok is, ahol ti. már az oltár szolgálatához bocsájtattak mint a diákonok segítői, teljes kontinenciát gyakoroltak. És mivel ez a teljes kontinencia mindenestre nehezebb volt a nősek számára, akik nem tartoztak elválni feleségüktől, hanem csak tartózkodniuk kellett tőle, mint a nőtleneknek, azért arra törekedtek, hogy nőtlenek legyenek papokká s ettől kezdve nyugaton mind ritkábban fordult elő, hogy házas ember vétetett volna fel az egyházi rendbe.

⁵³ Így állapítja meg a zsinat idejét *Hefele*, i. m. 127. l., a *Concilien Geschichte* I² kötetében, 149–154 l.

Hergenrother–Kirsch: Handbuch der allgem. Kirchengeschichte⁴, 1902, I. 279. l. ugyanígy. – *Duchesne* és *Funk* (i. m. 154. l.) 300.-ra teszik.

⁵⁴ = omnibus. L. *Laurin*, i. m. 72. l. 3. j.

⁵⁵ A „positus in ministerio” értelmét megvilágítja a 390.-1 carthagói zsinat 2. kánonja: nec non et Levitae (diaconi et subdiaconi) vei qui sacramentis divinis inserviunt. Akik az oltárnál, nevezetesen a szentségek kiszolgáltatásánál szolgálnak.

⁵⁶ *Roskovány* I. 17. l.

⁵⁷ *Funk*, i. m. 140. l.

⁵⁸ Cordovai Osius mindkét zsinaton jelen volt (*Hefele*, CG. I², 38. s. kk., és 149. l.)

Mi vitte rá az egyházat, hogy a celibátust, melyet a papság jórésze önkéntes elhatározásból eddig is gyakorolt, most mindenkire kötelező módon írja elő?

Előbb már mondtuk, hogy a celibátus a keresztény aszkézist kitevő három erénynek: az engedelmességnek, tisztaságnak és szegénységnek összefoglalata s ezért a tökéletesség, vagyis szeretet elérésének s megvalósításának legalkalmasabb eszköze. Innen van, hogy a celibátus szentebb és tökéletesebb állapot. A papság illendőnek érezte e tökéletesebb állapot felkarolását egyrészt állásának, az újszövetségi papságnak magasztossága miatt, másrészt pedig azért, mert hiszen egyenesen az a hivatása, hogy mások tökéletesedésén és boldogságán munkálkodjék, és ez jobban megvalósíthatónak látszott a celibátus mellett. De mert kötelező még nem volt, lehettek elegenden, kik házasságban éltek.

Azonközben a keresztény aszkézis eszméje és gyakorlata az egész egyházban mind jobban terjedt. A hívek közül egyre többen karolták fel, sőt megszületett már a remeték, anakoréták életmódja, kik nem úgy, mint eddig az aszkéták, a rendes életviszonyok közt, hanem a pusztába vonulva, a világtól teljesen elszakadva éltek az evangéliumi tanácsok szerint. A köztudatba mind mélyebben belevette magát a meggyőződés, hogy ha valakitől, a papságtól várható el a tökéletesebb életmód. És egyre hangosabban követelték, hogy valamennyien aszerint éljenek, hogy ne tetszésükre legyen bízva, hanem általános törvény írja elő a celibátust. Az egyháznak teljesíteni kellett e követelést, ha nem akarta a papság tekintélyének és befolyásának csökkenését. Ami annál inkább féltő volt, mert a konfessorok és szüzek már-már afféle arisztokráciát képviseltek az egyházban s könnyen kísértésbe jöhettek kétségbevonni a hierarchiának az egyház kormányzására vonatkozó jogait.⁵⁹ Azonkívül a Nagy Konstantint követő időkben bizonyos lazulás is észlelhető. Az üldözések megszűnte, a szabadság, gazdagság kényelmességet, a régi buzgóság fogyatkozását eredményezte, a papi kontinencia eszménye ily körülmények közt vajmi könnyen elhomályosodhatott, s úgy lehet, hogy az önkéntes celibátusban élők száma alább szállt volna. Eppen ezért jónak látta az egyház az eszményekért lelkesedő buzgóság lohadásával az emberi gyarlóságot írott törvényekkel támogatni. Így születtek a celibátus-törvények, melyek a IV. századtól kezdve mind nagyobb számban találhatók.

E törvények, továbbá a régi celibátus-ellenes római intécióknak N. Konstantin által történt eltörlése, kiváló püspökök és más egyháziak buzgólkodása (pl. Szt. Ágoston, Szt. Jeromos, Szt. Ambrus s a nagy keleti egyházatyák), a papnevelés átalakulása,⁶⁰ a szüzességet magasztaló egyházi írók munkái,⁶¹ a szüzességet és celibátust rosszálló eretnekek erélyes visszautasítása,⁶² a papoknak itt-ott -életbe léptetett közös élete és az aszkéták meg anakoréták életmódjából tovább fejlődött szerzetesi intézmény eredményezték, hogy a celibátus hova-hamar uralkodóvá lett az egész nyugati egyházban.

Néhány fontosabb törvényt külön is meg kell említeni.

⁵⁹ L. F. Bruschelli, i. m. 90. l.

⁶⁰ Schrörs, Gedanken über zeitgemässe Erziehung u. Bildung der Geistlichen. Paderborn, 1910.², 25. l.

⁶¹ Athenagoras, Tertullian, Cyprian (De habitu virginum.) Szt. Vazul (Sermo asceticus n. 2.), Szt. Ambrus (De virginibus ad Marcellianam sororem libri III.; De virginitate; De institutione virginis; Exhortatio virginitatis, mindezen iratok a legszebbek közé tartoznak, amit valaha ezen angyali erényről írtak. Ugyancsak Szt. Ambrus lelkes prédikációkat is tartott a szüzességről, melyek százszámra nyerték meg a híveket ezen erénynek,) Szt. Jeromos, Szt. Ágoston (De virgin).

⁶² Ilyen eretnekek voltak főleg Bonosus a IV. század végén, sardicai püspök, Jovinianus ugyanakkor, ki ellen Szt. Jeromos (Adv. Jovin.) és Szt. Ágoston (De bono conjugali) írt, továbbá Vigilantius az V. század elején, ki szintén tagadta a szüzesség magasztosságát s követelte a felszentelés előtt kötött házasság folytatásának megengedését. Szt. Jeromos írt ellene (Contra Vigilantium.) „Adversus Jovinianum” c. iratában (I. 34.) pl. így nyilatkozik Szt. Jeromos: „Sacerdoti, cui semper pro populo offerenda sunt sacrificia, semper orandum est; si semper orandum est, ergo semper cendum est matrimonio.”

Himerius, a hispaniai Tarragona püspöke, jelentést tett Damasus pápának (366–384) arról, hogy sok papja megszegi a celibátust és kérdi, miképpen járjon el velük szemben? Damasus utódja, *Siricius* (384–398) írt vissza 385.-ben s elrendeli, hogy azok a papok és diakonok, kik a tilalom tudatában folytatták a házassági együttélést, sőt ez eljárásukat az ószövetségi papokra és levitákra való hivatkozással igazolni merészkednek, minden egyházi hivataltól mindenkorra megfosztassanak. Azok pedig, kik a tilalomról nem tudtak, eddigi egyházi hivatalukban megmaradhatnak, ha mostantól fogva kontinenciát gyakorolnak, de magasabb tisztségre semmiképp sem léphetnek. A jövőben pedig egyetlen püspök, presbyter vagy diakon se reméljen e tekintetben elnézést.⁶³

Vannak, akik *Siricius*ban keresik a celibátus megteremtőjét és első elrendelőjét, legalább Hispánia és Gallia számára. Főnt bemutatott reskriptumának elemzése egészen más eredményre vezet. *Himerius* ugyanis jelentést tesz sok papja magatartásáról; ebből következik, hogy ő azt törvénybe ütközőnek, a papokra nézve fennálló szabályokkal ellenkezőnek tartja, mert különben nem tett volna jelentést. – A vádolt papok egy része az ószövetségre hivatkozik, mely megengedte a papok házasságának folytatását. Ha az eddigi gyakorlat nekik kedvezett volna, bizonyosan arra és nem az ószövetségre hivatkoznak. A másik rész pedig azzal védekezik, hogy nem ismerték a törvényt, a tilalmat. Érthetetlen volna e védekezés, ha Spanyolországban már régóta nem volt volna gyakorlatban a celibátus. A pápa ezeket, a tudatlanságukra hivatkozókat is büntette. Semmiképp sem tehette volna, ha törvényt, már fennálló, kötelező jogszabályt nem sértenek.⁶⁴

Exsupcrius, toulouse-i püspök ugyanoly értelemben írt I. Ince (402–417) pápának, mint *Himerius* Damasusnak. És a pápa 405-ben kelt levelében éppúgy válaszolt, mint *Siricius*. Kifejezetten hivatkozik *Siricius*ra és intézkedéseire s erélyesen utasítja vissza az ószövetségre való hivatkozást.⁶⁵ Valamivel előbb, 404-ben, *Victricius* rouen-i (Rothomagus) püspökhöz ezzel azonos tartalmú levelet írt ugyanezen pápa.⁶⁶ (Epist. decret. Innocentii I. ad *Victricium* c. 9.)

Az eltérés a nyugati és keleti egyház között állandó immár. Nyugaton mindenütt az elvirai kánont követik, melynek értelmében a diakonok, presbyterek és püspökök tartózkodni kötelesek a fölszentelés előtt vett feleségüktől, vagyis celibátusban kell élniök. Az elvirai zsinat az oltár körül szolgáló kisebb rendű egyháziakra is kiterjesztette e szabályt (*omnibus clericis ... positus in ministerio*), és a szubdiakonok értendők e kifejezés alatt, mindamelllett a szubdiakonok eleinte nem voltak mindenütt celibátusra kötelezve és pedig azért nem, mert még ekkor nem teljesítettek mindenütt oltárszolgálatot. A 343–381 közt tartott laodiceai zsinat pl. még egyenesen eltiltja őket a szent edények érintésétől.⁶⁷ A fejlődés e tekintetben nem volt egyöntetű. *Siricius* és I. Ince ügylevelei nem tesznek róluk említést.

A II. carthagói zsinat (390) kifejezetten említi a szubdiakonokat. 2. kánonjában⁶⁸ elrendeli ugyanis, hogy a püspökök, presbyterek és diakonok, és mindazok, kik az oltár körül szolgálnak, tartózkodjanak feleségüktől. „*Ab universis Eppis dictum est: Omnibus placet, ut episcopi, presbyteri et diaconi, vei qui sacramenta contrectant, pudicitiae custodes, etiam ab uxoribus se contineant. Ab omnibus dictum est: Placet, ut in omnibus et ab omnibus pudicitia custodiatur, qui altari deserviunt.*” Az idevonatkozó tárgyalásokat a zsinaton *Epigonius*, Bulla Regia püspöke indította meg, megemlítvén, hogy az előző zsinat⁶⁹ határozata szerint bővebb

⁶³ C. 3. 4. D. LXXXII. Roskovány, I. 51. s kk.

⁶⁴ L. Laurin, i. m. 70–71.

⁶⁵ C. 2. D. LXXXII. – Roskovány, I. 73. s kk.

⁶⁶ C. 4, 5. D. XXXI. – Roskovány, I. 69. s kk.

⁶⁷ Hefele, CQ I² 764 – c. 26. D. XXIII. Laurin i. m. 6.

⁶⁸ Roskovány, I. 64.

⁶⁹ Alkalmassint 389-ben volt ez a zsinat. Aktái nincsenek meg.

utasítás adandó a három nagyobb rend számára a tisztaságot illetőleg. Az indítványt *Genethlius* püspök tette meg s kiterjesztette mindazokra, kik az áldozat bemutatásánál részt vesznek (*decet sacrosanctos antistites et Dei sacerdotēs, nec non et levitas, vei qui sacramentis divinis inserviunt, continentes esse in omnibus ...*) Indítványának indokolására hivatkozik az apostolok tanítására és a múlt idők gyakorlatára (*ut quod Apostoli docuerunt et ipsa servavit antiquitas, nos quoque custodiamus.*) Erre következett a püspökök előbb idézett határozata. E határozat az indítványt törvényerőre emelte, de az indokolást nem tette magáévá. Éppen azért az apostolokra való hivatkozás csak magának *Genethlius*nak, nem pedig az összes zsinati atyáknak számlájára irandó. Egyébként a IV. század végétől kezdve más alkalmakkor is találkozunk – pápáknál és egyházi íróknál – afféle kijelentésekre, melyek a kontinenciát apostoli rendeletre látszanak visszavezetni. Azonban az illető helyek alaposabb exegesise arról győz meg, (pl. *Siricius* pápának az afrikai püspökökhöz írt levelében,⁷⁰ hol *apostolica et maiorum constitutio* szavak fordulnak elő), hogy az ilyen kifejezések vagy nem a szóban forgó kontinenciára értendők, vagy hogy csak nagy általánosságban mozognak s ritkán mondja ki valamelyik, hogy az apostolok egyenesen előírták a celibátust, sőt ha egyik-másik ezt mondja is, nem helyezendő különösebb súly az efféle állításokra, mert ha mindjárt *Genethlius*nak és a többi püspöknek rendelkezésükre álltak is olyan okmányok, melyeket mi nem ismerünk, az kétségtelen, hogy a celibátust elrendelő apostoli törvényt nem ismerhettek. A ránk maradt első három századbéli irodalmi emlékek – minden hézagosságuk mellett is – elég világosan tárták elénk a celibátus fejlődését, hogy ilyen apostoli rendelet létezését egész bizonyossággal tagadhassuk.⁷¹

A 401.-ben tartott V. carthagói zsinat a megelőző zsinati határozatokra való hivatkozással újból tilalmazza (4. kánon) a püspököknek, presbytereknek és diákonoknak a feleségükkel való együttélést, a többi egyháziakra vonatkozólag azonban azt rendeli, hogy minden egyház kövesse a maga szokását. Vagyis a szubdiákonok celibátusát a helyi szokástól teszi függővé s e részben a 390. évi határozatot hatályon kívül helyezi.

A szubdiákonokra vonatkozólag tehát még mindig nem lehetett egységes gyakorlatot teremteni. A többi kisebb rendek körül is voltak eltérések. Egyik-másik helyen ezeket is megtartóztató életre kötelezték. De csak szórványosan.⁷² Nem is lett soha általánossá. Sőt hamarosan akadálytalanul léphettek házasságra az acolythustól lefelé. Ellenben a szubdiákonok celibátusát mind jobban sürgetik. I. Leo pápa (440–461) *Anastasiusz*, thessalonikai püspökhöz 444 (446?)-ban írt levelében⁷³ nyomatékkal említi a szubdiákonok e kötelezettségét és pedig már mint mindenütt fennállót s abból következtet a három első rend még szorosabb e nemű kötelezettségére. Ugyanily értelemben szól *Rusticus*, narbonne-i püspökhöz 458. v. 459.-ben intézett levelében. I. Gergely pápa (590–604) még erélyesebben sürgeti a szubdiákonok celibátusát. 591. és 594-ben kelt irataiban azon szicíliai, calabriai és cataneai szubdiákonoknak, kik már tényleg házások, megengedi a házasság folytatását, de nagyobb rendet nem kaphatnak, a jövőre nézve pedig elrendeli, hogy csak az szentelhető szubdiákonná, ki előzőleg tisztaságot fogad.⁷⁴ I. Gergely óta egész nyugaton kiterjed a celibátus kötelezettsége a szubdiákonokra. A diákonokká szentelendőknak egyes helyeken már az V. századtól kezdve kellett magukat fogadalommal kötelezni a kontinencia megtartására.⁷⁵

⁷⁰ *Roskovány*, I., 58.

⁷¹ *Funk*, i. m. 140–141.

⁷² A 419.-i carthagói zsinat által készített *Codex canonum ecclesiae africanae* 25. kánonjában, az 517.-i epaoni zsinat 37. kánonjában (*Hefele C. G² II. 686.*) stb. *L. Laurin* i. m. 81, 82.

⁷³ *Roskovány*, I. 98.

⁷⁴ *Roskovány*, I. 143. s. kk.

⁷⁵ *Can. 22. Arausic. a. 441., – c. 43. Arelat. a. 443. v. 452. Roskovány* I. 89 és 100.

Az V. és VI. század nagyszámú celibátus-törvényére, mivel már jórészt a középkorhoz tartoznak, alább még visszatérünk. Most még csak annyit, hogy az eddig ismertetett törvényhozás nem elégedett meg pusztán a nősülésre, illetve a felszentelés előtt kötött házasság folytatására vonatkozó tilalom felállításával, hanem büntetéseket is szabott az engedetlenekre. Ilyen volt már az előző időszakbeli neocesareai kánon. Később, amint láttuk, az elvirai, valamint Siricius pápa ügylevelei, továbbá a 441. évi I. orangei zsinat 23., a 461. évi I. toursi zsinat 2., az 538. évi III. orleansi zsinat 7. kánonja stb. A büntetés, melyet e törvények kiszabnak, néha a magasabb rend felvételétől való eltiltás, sőt exkommunikáció is, legtöbbször a hivatal elvesztése, az egyházi rendből való kirekesztés, *reductio in statum laicalem*. Megjegyzendő, hogy nem pusztán adminisztratív jellegű laicizálásról, hanem valódi büntetésről van itt szó, tehát az alapul szolgáló cselekedet bűntény. Az ilyenképpen laikus sorba került pap házassága azonban érvényes volt. Nem áll, amit Mittermüller⁷⁶ mond, hogy esetleg már ezek a törvények tekinthetők a papi házasságot érvénytelenítő törvényeknek és így a nagyobb rendek már a IV. és V. században, sőt esetleg korábban is bontóakadály voltak. Egyszerű tiltó törvények ezek, melyek sem kifejezetten, sem burkoltan nem árulnak el valamiféle érvénytelenítő jelleget.

Az eddig mondottak az egyháztörténeti ókorra állanak. Vagyis arra az időre, amíg az egyház a klasszikus görög-római népek körében fejtette ki működését, a római birodalomban s a benne uralkodó latin-görög kultúra közepett. Tartott ez az ókor mindaddig, míg az egyház működésének színtere, kerete, specifikus tartalma, eredményei azonosak. Tehát nyugaton a népvándorlásig, a nyugatrómai birodalom megdőléig. Ezen eseményekkel egy új kor kezdődik, mert általuk megváltozik az egyház működésének színtere, objektuma, szóval az egész összhelyzet. Hogy ezen újabb korban, azaz a középkorban milyen volt a celibátus története, rögtön fogjuk látni. Előzőleg még szólni kell röviden a celibátusnak a niceai zsinat utáni történetéről keleten. Egész az elvirai kánonig egyforma volt a fegyelem – mint fentebb mondtuk – az egész egyházban. Nyugaton ugyan már előzőleg szigorúbb irányba terelődött a fejlődés, mindamelllett a jelzett időpontig nagyjából egyforma volt a praxis. Sokan gyakorolták a kontinenciát, de szabad volt az ordináció előtt kötött házasságot folytatni is. Az elvirai kánonnal nyugaton a kötelező abszolút kontinencia kezdődik, amely mellett mindvégig híven ki is tartott az egyház.

⁷⁶ Archiv f. kath. Kirchenrecht, 1866, 3–17. l.

IV. fejezet: A celibátus története keleten a IV. századtól napjainkig

Kelet megmaradt a régi gyakorlatnál: a felszentelés után házasságra lépni nem szabad, de a felszentelés előtt kötött házasság folytatható. Az V. század közepétől a püspökök nem folytathatták. Justinián császár törvényei. A 692. évi trullai zsinat. Jelen állapotok.

Mivel a niceai zsinat nem hozott celibátus-törvényt, keleten általánosságban megmaradtak a Paphnutius által leírt és addig nyugaton is követett gyakorlat mellett: aki nőtlenül lépett az egyházi rendbe, a felszentelés után már nem házasodhatik, de akit házasságban szenteltek fel, folytathatja a házasságot. Keleten 1. tovább is kellett küzdeni a házasságot elvető eretnek nézetek ellen, 2. a szent mise naponként való bemutatása nem volt annyira szokásos, mint nyugaton, épp azért a celibátus fejlődése nem terelődött abba a szigorúbb irányba, mint nyugaton.

Mindazok, kik a celibátust apostoli eredetű törvénynek mondják,⁷⁷ továbbá azok, kik szerint ha nem is apostoli eredetű, de mindenesetre tételes és általánosan kötelező törvény követelte a celibátust már a három első század folyamán, vagy legalább is köztörvény erejű szokásjog⁷⁸: mindezek a miénktől eltérő nézetet vallanak a celibátusnak keleti történetére vonatkozólag. Szerintük ti. keleten épp úgy, mint nyugaton teljes celibátust gyakoroltak, legalább is a legtöbb helyen. Akiket tehát házasságban szenteltek fel, nem éltek a házassággal. Csak később, a IV. század vége felé, az V., VI. században kezdődik a fent leírt gyakorlat, mely eszerint eltérés a régítől, lazulás azzal szemben.⁷⁹

Hogy keleten a niceai zsinat után a celibátus dolgában az általunk fent leírt fegyelem dívott, tanúsítja a *gangrai* (Kisázsia) zsinat.⁸⁰ 4. kánonja anathemával sújtja azt, aki állítja, hogy házasságban szentelt pap által végzett istentiszteleten nem szabad résztvenni.⁸¹ A zsinat kánonja elé helyezett praefatiójában maga mondja, hogy idézett törvénye az eustathiánok ellen irányul, kik Eusthatus, sebastei püspököt, e rigorismusra hajló semiáriánust követve azt vallották, hogy „egyetlen házasság sem lehet reménye Isten előtt.” Ezért követelték, hogy a keresztények bontsák fel házasságukat, s a házasságukat kerüljék. És ezt az egyház kárhóztatta. Nyilvánvaló, hogy e házasságok alatt olyanok értendők, kik a házasságot folytatják, nem pedig, akik kötöttek ugyan házasságot, és feleségüket maguknál tartják, de nem élnek vele.⁸² Vagyis a felszentelés előtt kötött házasság általában folytatható volt.

⁷⁷ Pl. Zaccaria, Thomassinus, Bickell, Caracciolo di Torchiarolo stb.

⁷⁸ Pl. Wernz Jus decretalium, 1906², t. II., p. I., 298–300. 1. – Wernz felé hajlik *Laurentius* is: *Institutiones iuris eccl.*, 1908², 100–102 l.

⁷⁹ Az általunk képviselt nézetet vallják, és pedig minden pontban, ti. hogy a celibátus nem apostoli eredetű, hogy az első három században – bár követték, – tételes törvény nem írta elő, s hogy a niceai zsinatig nyugat és kelet fegyelve egyforma volt, a már említett történetírókon kívül az egyházjogászok közül is sokan, pl. *Scherer*, *Handbuch d. Kirchenrechtes*, I. 388. s. kk.; *Haring*, *Grundzüge des kath. Kirchenrechtes*, 1910, 160–2.; – *Laurin*, i. m.; – *Tauber*, *Manuale iuris canonici*, 1908³, 200 s. kk.; – *Szeregy*, *Egyházjog*, 1883³, I., 381 s. kk.; – *Sägmüller*, *Lehrbuch d. kath. Kirchenrechtes*, 1909², 235. s. kk.; – *Heiner*, *Der Zölibat des k. Klerus nach Hoensbroech* (Arhiv f. k. Kfecht., 1905, 291–2. l.); – *Hinschius*, *System des kath. Kirchenrechtes*, 1869, I., 144. s. kk. – *Bruschelli*, i. m.

⁸⁰ *Hefele* szerint (i. m. 135. l.) kevéssel 380 előtt, *Funk* (i. m. 145. l.): a IV. század derekán.

⁸¹ *Quicumque discernit a presbytero, qui uxorem habuit, quod non oporteat eo ministrante de oblatione percipere, anathema sit.* Roskovány, I. 27–28. – Gratian némileg más szöveggel közli: c. 15. D. XXVIII.

⁸² *Baronius* (*Annales ad ann. 361. n. 55.*) és *Binius* (*Mansi, Collectio Concil. T. II. p. 1117. foglalt jegyzeteiben*) ezt állítják. De akkor nincs értelme az egész rendeletnek.

Tanú e mellett *jeruzsálemi Szt. Cyrill* is (†386) A XII. Catechesisben írja: Illett, hogy a tisztaság legtisztább tanítója illetetlen nászágyból származzék. Ha ugyanis az, ki Jézusnak jól szolgál mint pap, tartózkodik az asszonytól, maga Jézus hogy származhatott volna férfitől és asszonytól? (Decebat sane purissimum puritatis doctorem ex puris prodiere thalamis. Si enim qui apud Jesum bene iungitur sacerdotio, abstinet a muliere, ipse Jesus quomodo ex viro et muliere proditurus esset?) Bickell a maga nézete javára kovácsol érvet e helyből. Ti. azt olvassa ki belőle, hogy „aki mint pap szolgál Jézusnak, az tartózkodik az asszonytól”. Csakhogy Cyrill nem ezt mondja, hanem: aki mint pap jól (Καλως ιερατευων) szolgál stb. Tehát ezek igenis kontinenciát gyakoroltak az ő idejében, de nem valamennyi. Szt. Cyrill mindenesetre ideálisabbnak tartotta a kontinens papságot. Ez nyilván kitetszik szavaiból. De hogy akkoriban valamennyi cölibátusban élt, vagy legalább kellett volna élnie, azt semmiképpen sem lehet kiolvasni.

Sőt nem lehet kiolvasni *Szt. Epiphaniusból* sem (†403), akit pedig perdöntő bizonyoságnak szoktak felhozni amellet, hogy a celibátus törvénye apostoli eredetű, és hogy a IV. században keleten is általános törvény írta elő.

Egyik helyen (Haer. 48. c. 9.) azt mondja, hogy Krisztus a papság feladatait s díszét olyanokra akarja ruházni, kik az első házasság után önmegtartóztatást gyakorolnak, vagy szüzességben maradtak, és apostolai ehhez képest állapították meg szent és megfelelő módon a papság számára az egyházi törvényt. E szavakból Thomassin⁸³, Zaccaria⁸⁴, Bickell⁸⁵ mindenk előtt azt hozzák ki, hogy íme itt van a fényes bizonyosság a celibátus apostoli eredete mellett. Az apostolok alkották a τὸν ἐκκλησιαστικὸν χανονα a papság számára. Erre azt válaszoljuk, hogy mivel 1) annyi komoly és megbízható és régibb tanúnk van az ellenkező gyakorlat mellett, akik mind nem tudnak semmit ezen apostoli törvényről és megengedettnek tartják a házasság folytatását az ordináció után, semmi súlyt sem helyezhetünk Epiphanius ezen kijelentésére; 2) amint már fentebb említettük, a szentatyák ilyen állításai nem veendők szószerint, mert mint pl. Epiphaniusé is, nagy általánosságban mozognak és nem mondja ő sem határozottan, hogy az apostolok egyenesen előírták a celibátust. De még ha mondaná is, szavai nem volnának szószerint értendők, mert nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy az atyák szívesen beszélnek más intézmények apostoli eredetéről is, amelyekről pedig bizonyosan tudjuk, hogy nem apostoli eredetűek.

Am ha ezt nem is, de azt talán mégis szabad következtetni Epiphanius szavaiból, hogy az ő idejében legalább, keleten is általános egyházi törvény írta elő a celibátust és így nem áll az, hogy a keleti egyház – a nyugattól eltérőleg, – megmaradt a Paphnutius által kimondott elv mellett. Látszólag csakugyan azt lehet kiolvasni Epiphanius szavaiból. De csak látszólag. T. i. Szt. Epiphanius szavait nem híven adták vissza latin fordítói. Kimaradt e szó: *μαλιστα*. Azt mondja Szt. Epiphanius, hogy Krisztus urunk a papság feladatait és díszét leginkább olyanokra ruházta stb. Tehát nem kizárólag kontinensek lesznek papokká, hanem csak leginkább. Amiből nyilván következik, hogy olyan törvényre, mely Szt. Epiphanius idejében tiltotta volna a fölszentelés előtt kötött házasság folytatását, e szavakból következtetni nem lehet.

Van Szt. Epiphaniusnak egy másik érdekes helye is. (H. 59. c. 4.) A novatiánokat korholja, amiért a világiaktól is követelik, ami csak a püspököknek mondatott, hogy ti. egy feleségű férfiak legyenek (vagyis Szt. Epiphanius szerint tiltják a második házasságot). Igenis, a papoktól megköveteli az egyház, hogy egy feleségűek legyenek, és ha valaki első felesége után második házasságra lépett, nem bocsájtatik a papsághoz. Sőt, folytatja Szt. Epiphanius, azt sem bocsájtja a diakon, presbyter, püspök vagy szubdiákonus rendjéhez, aki

⁸³ I. m. p. I. 1. II. c. LX. n. III.

⁸⁴ Nuova Giustificazione D. I. C. IV. n. V.

⁸⁵ I. h.

egy féleségű férfiú ugyan, de folytatja a gyermeknemzést, hanem csak azt, ki egyszeri megházasodása után vagy önmegtartóztatást fogadott, vagy özvegyé lett; különösen ott, ahol az egyházi törvényeket pontosan megtartják. Némely helyen ugyanis még presbytereknek, diákonoknak, szubdiákonoknak gyermekeik lesznek. De ez nem a kánonok szerint történik, hanem a jelen idők embereinek gyávasága és hanyagsága miatt, és mert a sok nép számára nem található elegendő lelkipásztor. A Szentlélek által jól rendezett egyház mindig a megfelelőbbet nézi s ezért úgy intézkedett, hogy osztatlanok buzgólkodjanak Isten szolgálatában s ekképp a lelki dolgok teljesen jó lelkiismerettel végeztessenek. Azt mondom tehát, hogy a presbyter, diákon, püspök az előre nem látott ténykedések és feladatok miatt teljesen Istennek tartozik magát szentelni ...⁸⁶

Mindenesetre érdekes szavak, és ha Szt. Epiphanius csakugyan így mondta és értette azokat, kétségtelen volna, hogy az ő idejében a keleti egyházban is az abszolút celibátus volt előírva. Csakhogy ez a fordítás nem hű visszaadása Szt. Epiphán gondolatának. Az a hely: „különösen ott, ahol az egyházi törvényeket pontosan megtartják”, a görögben így hangzik: *μαλιστα οπου ακριβεις χανονες οι εκκλησιαστικοι*. Ez pedig annyit jelent, hogy: ahol pontosak az egyházi törvények. Tehát itt nem a törvények pontos megtartásáról, hanem azok pontosságáról van szó. Vagyis nem volt mindenféle olyan tökéletes törvény, aminőt Epiphanius kívánt, tehát nem volt általános celibátus-törvény. Később sem általános törvény értendő a kánon szó alatt, amikor azt mondja, hogy a házasság folytatása nem a kánon szerint történik (*ου παρα τον χανονα*). A régi irodalomban a *χανων* nemcsak a mai jelentéssel bírt, hanem eszményt, zsinórmértéket is jelentett. Epiphanius is így használja. Azt akarja mondani: a házasság folytatása nem felel meg a papság eszményének. Hogy csakugyan így használta e szót, kitetszik további szavaiból. Hogy a pap osztatlan legyen, „megfelelőbbnek” mondja; „azt mondom – így olvassuk még tovább –, hogy a presbyternek ... illik magát Istennek szentelni.” Nem ahogy idézni szokták e helyet: tartozik magát szentelni, hanem: illik *πρεπον εστι*. Már pedig így, ilyen enyhén („megfelelőbb”, „illik”) nem beszélhetne, ha lett volna tudomása apostoli, vagy későbbi eredetű tételes törvényről.

A keleti egyháznak általunk leírt gyakorlatát világosan tanúsítja Szt. *Athanáz*. Mikor 354 körül a püspöki méltóság elől menekülő Drakontiust meggyőzni akarta, hogy a püspök is gyakorolhat aszkézist, elmondja neki, hogy ismer püspököket, akik bűntölnék és szerzeteseket, akik esznek stb. és aztán vannak püspökök, akik sohasem házasodtak meg és vannak szerzetesek, akik gyermekek atyjai; viszont a püspökök közül soknak vannak gyermekei, és találkoznak szerzetesek, kiknek nincsenek utódaik. Azt ugyan nem tartalmazzák e szavak, hogy püspök hivataloskodása idején lett gyermekek atyjává; de az ellenkezőjét sem mondják, és kétségtelenül állítható, mondja Funk⁸⁷, hogy diákonok és presbyterek lettek atyákká.

Nevezetes tanú *Socrates*, a történetíró, Eusebius folytatója. Egyháztörténetében (V, 22.) beszéli, hogy Thessaliában az a gyakorlat, hogy olyan pap, ki a fölszentelés után, előzőleg törvényesen vett feleségével érintkezik, letétetik, míg keleten sokan a papok közül törvény nélkül önként tartózkodnak feleségüktől, mások ellenben, még püspökök is, gyermekeket nemzettek feleségükkel. A thessaliai gyakorlatnak szerzője Heliodor trikkai püspök és ugyanolyan uralkodik Macedóniában és Achajában is. *Socrates* idejében tehát (450 körül), kelet legnagyobb részében sok egyházi élt celibátusban, de önként. Törvény nem írta elő. Csak néhány provinciában uralkodott ugyanolyan gyakorlat, mint nyugaton. *Socrates* elbeszélésének hitelességét kétségbevonni nem lehet, mert hiszen azt csak észrevehette, hogy

⁸⁶ L. Funk, 130. – *Zaccaria*, Nuova Giustificatione, 1785, 54. l.

⁸⁷ I. m. 146. l.

a papság házasságban él-e vagy sem, azonkívül ha nem igazat ír, lévén azon korbeli, közismert dolgokról szó, a ferdítésen való rajtakapás veszedelmének tette volna ki magát.

Hefele⁸⁸ azt gondolja, hogy Socratesnek a házaspárokról mondott szavai nem vonatkoznak a maga korára. A többi igen, csak ezek nem. Ezek valamivel korábbi állapotokat rögzítenek meg. S ennek igazolását a Synesius-féle esetből meríti. Synesius philosophus 410 körül megválasztották a pentapolisi Ptolemais püspökévé. Csak azzal a kikötéssel fogadta el, hogy engedjék meg neki a feleségével való továbbélést. Meg is engedték és így lett püspökké. Ha már most – okoskodik Hefele – Synesiusnak külön engedély kellett ahhoz, hogy mint püspök együtt élhessen feleségével, ebből az következik, hogy abban az időben már szabály volt, hogy püspöknek nem szabad a felszentelés előtt kötött házasságot folytatni. Éppen azért, mikor Socrates néhány évtizeddel később feleségükkel élő sok püspökről beszél, világos, hogy szavai nem a saját korára, hanem valamivel korábbi időkre vonatkoznak. Másrészt abból, hogy Synesius felmentést kapott, látnivaló, hogy ez nem volt még olyan általános és kivétel nélkül való szilárd szabály, amilyen utóbb lett. Funk⁸⁹ Hefelével szemben azt vitatja, hogy a Synesius-eset legföljebb Egyiptom mellett tanúskodik, az ott dívó gyakorlatra enged következtetni, nem pedig az egész keleti egyházra. Azonkívül Socrates az említett három tartományban dívó gyakorlatot határozottan mint az ő idejében uralkodót említi, és így a vele szemben álló ellentétes praxis leírása is a jelen időről értendő.

Ezek után világosan áll előttünk immár, hogy milyen volt a keleti egyház gyakorlata a niceai zsinatot követő időkben. A mienkkel ellentétes felfogás vallói Epiphaniuson kívül (akiről fentebb mutattuk ki, hogy inkább a mi nézetünknek, mint a szemben állónak tanúja) hivatkoznak még (Thomassin, Bickell, Zaccaria) Aranyország Szt. Jánosra. A Thimotheushoz írt I. levél fölött mondott 10. homiliájában ezek olvashatók: Si qui uxorem duxit, sollicitus est, quae sunt mundi, Episcopum autem huiusmodi sollicitudine tangi minime convenit; quomodo superius dixit, unius uxoris virum? Quidam illum, qui post uxoris obitum constituetur Episcopus significasse intelligunt. Alioqui licet eum, qui uxorem habeat, quasi non habentem esse. Vagyis: a püspök legyen özvegy, vagy ha van felesége, úgy bírja, mintha nem volna. Ámde e szavakból éppenséggel nem lehet általánosan kötelező törvényre következtetni, legföljebb a szent író óhajára, mint azt Szt. Epifaniusnál is láttuk. Sőt Chrisostomus nem is mint a magáét adja elő a fenti nézetet. Hiszen e szavakkal vezeti be: πινεσμεν υον φασιν. Vannak emellett ugyanezen homiliájában olyan nyilatkozatai, melyek inkább valamely celibátus-törvény létezésé ellen, mint mellett szólnak.

Szt. Jeromosra (†420) is, mint a keleti praxis tanújára hivatkoznak, ki hosszú ideig tartózkodott keleten s ismerte jól annak viszonyait. Adv. Vigil. c. 2. mondja: Quid faciunt Orientis ecclesiae? Quid Aegypti et sedis apostolicae, quae aut virgines clericos accipiunt aut continentes, aut si uxores habuerint, mariti esse desistunt. Vigilantius azt ajánlotta a püspököknek, hogy senkit se szenteljenek föl, mielőtt meg nem nősült. Egy-két püspök akadt, mondja Jeromos, aki követte Vigilantius tanácsát (si tamen Episcopi nominandi sunt), általában azonban szüzeket, vagy önmegtartóztatókat vesznek föl a püspökök, vagy ha házasságokat, csak olyanokat, kik megszüntek férjek lenni. E szavakból apostoli törvényre következtetni, mint azt Thomassin is teszi, nem lehet. Sőt azt sem lehet mondani, amit Zaccaria vitat, hogy legalább Siricius pápa törvényének érvényességét okvetlen ki lehet olvasni e szavakból. És pedig azért nem, mert ha Jeromos tudott volna apostoli törvényről, vagy ha Siricius törvénye érvényben lett volna keleten, ellenfelével szemben bizonyosan arra hivatkozik, nem pedig a pusztá gyakorlatra. Az azonban megállapítható, hogy Szt. Jeromos észlelete szerint akkoriban a nyugaton kötelező celibátus felé kezdtek hajolni, amit különben

⁸⁸ I. m. 137. l.

⁸⁹ 149. l.

a Socrates által említett 3 tartomány eljárásából, meg a Synesius esetből is látunk. De hogy a Szt. Jeromos által leírt állapot mindenütt és kivétel nélkül követett gyakorlat lett volna, már csak azért sem vehető fel, mert ennek sok más előbb felsorolt nyilatkozat határozottan ellentmond.⁹⁰

Tehát keleten a IV. és V. században a Paphnutius által előadott állapotok uralkodtak. A nagyobb rendek felvétele után, vagy a felszentelés előtt vett feleség halála után megnősülni nem volt szabad. Azonban a főszenítés előtt kötött házasság folytatható volt.⁹¹ Találkoztunk itt-ott törekvésekkel a szoros értelemben vett celibátus után, de általában megmaradtak ezen elvek mellett. Annyiból mégis szigorúbbá vált a praxis, hogy talán az V. század derekától, a püspököknek tartózkodniuk kellett feleségüktől. E szabály kezdete felnyúlik az V. század elejéig, de akkor még – mint föntebb mondtuk – nem volt általában kötelező jogszabály. Később is csak a szokás tette azzá, és a törvényhozás jóideig nem foglalkozott e kérdéssel.

A világi törvényhozás volt az első, mely szabályozni kezdte a papok házassági ügyeit. Justinian császár (527–565) régebbi kánonok és a gyakorlatra támaszkodva ekkép intézkedett: 1) püspökké csak az lehet, kinek nincsenek sem gyermekei, sem unokái, mert nem volna megfelelő, hogy az egyházi jövedelmeket gyermekeire vagy rokonaira fordítsa, s továbbá mert szükséges, hogy testszerinti gyermekei iránt való érzelmek ne akadályozzák abban, hogy minden hívének lelki atyja legyen.⁹² 531.-ben ez intézkedést megismételte azon hozzáadással, hogy ne legyenek sem szabad lenni, vagyis nőtlen, illetve özvegy kell hogy legyen.⁹³ Az 535. évből való 6. nov. szerint ha előzőleg házasságban élt, e házasságnak elsőnek és virgóval kötöttnek kellett lenni.⁹⁴

2) A lektorok és psaltések⁹⁵ köthetnek házasságot rendjük felvétele után is. Ellenben a szubdiakonátustól fölfelé a főszenítés után házasságot már nem szabad kötni. Aki mégis megtenné, nemcsak az eddigi büntetést vonja magára, ti. a letételt [amissio sacerdotii, divini ministerii et dignitatis; úgy tekintetik, mintha föl se szentelték volna: et deinceps idiota (= laicus) sit (Nov. 6. cap.)], hanem azonfelül világi büntetéseket is állított fel számára: házassága semmis, gyermekei törvénytelenek.⁹⁶

3) Feleséges egyének, kik már előbb kötöttek házasságot, a rendeket, magát a presbyterátust is felvehetik. Hogy ez a felszentelés előtt kötött házasság folytatható-e, tisztán nem mondja ki Justinian. Roskovány szerint a keleti laza fegyelem miatt elsiklik e kérdés fölött (I. k. XLI. 1.) Hinschius ellenben a 6. és 123. novellából azt olvassa ki, hogy a házasság folytatása megengedett. A mi véleményünk az, hogy nem engedtetett meg, de azért, mert nem kellett megengedni. Hiszen az volt a gyakorlat ősidőktől fogva, hogy a felszentelés után nem szabad házasodni, de a felszentelés előtt kötött házasság folytatható.

⁹⁰ *Pelusiimi Isidornak* (Roskovány I., 85. l.) Szt. *Ephrämnek* (Roskovány, I., 33–4.), valamint még két más szírnek, ti. *Aphraatesnek* és *antiochiai Isaaknak* is vannak a szüzességet magasztaló és a papok celibátusára vonatkozó szavai, de kötelező törvényt egyikből sem lehet kiolvasni. (Funk, 135–138.)

⁹¹ Azt az érvet, melyet Nazianzi Szt. Gergely életéből szoktak e tétel mellett felhozni, nem is említettük. Azt mondja ti. a saját életéről írt költeményében (*carmen de vita sua v. 512. s k.*), hogy még összesen nem élt annyi évet, amennyit atyja az áldozatokban eltöltött. Azt következtetik ebből, hogy atyja már püspök volt, mikor ő született. Ámde ez az értelmezés kétséges, azért nem is helyezünk súlyt ezen adatra. Van elég kétségtelen. (L. Alexander Natalis, i. h. Prop. III.; Funk, i. m. 141–2.)

⁹² L. 42. §. 1. C. de episc. I. 3. (528. évből való.)

⁹³ L. 48. eod. – A gyakorlatban ezért többnyire szerzetesek lettek püspökökké.

⁹⁴ Nov. 6. cap. 1. §. 3.

⁹⁵ Cantores.

⁹⁶ L. 45. C. de episc. I. 3. – Nov. 6. cap. 5. – Nov. 22. cap. 42. – Nov. 123. cap. 14. – Justinian törvénye volt az első, mely az egyháziak házasságát a szubdiakonoktól fölfelé érvénytelennek mondotta ki. Mint illetéktelen hatalomtól származó törvény, az egyház előtt természetesen hatálytalan volt. A keleti egyház a trullai zsinaton tette magáévá Justinian intézkedését. Nyugaton még nagyon sokáig érvényes maradt a papi házasság.

A 692-ben tartott trullai zsinat (concilium quinisextum) Justinián intézkedéseit egyházi részről is megerősítette némi módosításokkal. Így 1) a 48. kánonban megengedi, hogy az is lehet püspökké, kinek él a felesége (Justinián szerint csak nőtlen vagy özvegy lehetett azzá. L. főntebb), ha ez beleegyezik az elválásba s férje fölszentelése után annak lakásától messze eső kolostorba lép. 2) A 13. kánonban pedig hivatkozással az 5. (6.) apostoli kánonra, mely tiltja, hogy a presbyterek s diákonok feleségüket sub praetextu religionis maguktól eltaszítsák s hivatkozással a szentírásra (Quae Deus conjunxit, homo non separet) megtiltja, hogy a már házas állapotban felszentelt szubdiákonok, diákonok és presbyterek felbontsák házasságukat s megróva a nyugati egyházat, amiért a felszentelés előtt kötött házasság folytatását tiltja a maga részéről megengedi azt. Elrendeli azonban – és ez is módosítás Justinián törvényhozásával szemben –, hogy az isteni szolgálat idején az említett egyháziak tartózkodjanak feleségüktől. Hivatkozik a II. (390-i) karthagói zsinatnak már ismert 2. kánonjára. Ámde ez a hivatkozás az említett kánon téves interpretációján alapul, mert az nem időleges, az isteni szolgálat idején gyakorlandó, hanem állandó megtartóztatást ír elő.⁹⁷ 3) Csak azoknak a papoknak engedi meg, hogy az 5. (6.) apostoli kánonon túltéve magukat, feleségüktől tartózkodjanak, kik barbárok (= latinok)⁹⁸ közt élnek, de csak az asszony beleegyezésével. Megengedi pedig ezt pusztán aggályoskodásuk és a körülöttük élők idegen szokásai miatt (propter eorum pusillanimitatem extraneosquae ac non satis firmos mores) s csak azzal a feltétellel, ha nem laknak együtt. (30. kánon) 4) A felszentelés után természetesen házasságot kötni nem szabad, kivéve a lektorokat és kántorokat, amint azt a 25. (27) apostoli kánon is megengedi. (6. kánon)⁹⁹

Roskovány, Thomassinus meg mások is azzal a váddal illetik a trullai zsinatot, hogy a keleti egyház fegyelmén nagy sebet ütött, mikor megengedte a felszentelés előtt kötött házasság folytatását. A mi eddigi vizsgálódásaink azon eredményre vezettek, hogy ezen váddal illetni a zsinatot nem lehet, mivel ősi gyakorlat volt az, amit tételes törvénybe foglalt, nem pedig újítás; mert hisz a három első században az egész egyházban folytatható volt a fölszentelés előtt kötött házasság, a keleti egyházban pedig azután is, mikor a nyugati egyházban már szigorúbb irányba terelődött a fejlődés. Ellenben megérdemli a szemrehányást a zsinat azért, amiért nem ismerte föl, hogy a celibátus úgy mint az a nyugati Egyházban kifejlődött, nem emberi csinálmány, hanem az egyházban működő krisztusi erők természetes és szinte szükségképpen bekövetkezett szüleménye. Megérdemli a szemrehányást, amiért ez erők működését a keleti egyházra nézve megakadályozta, és megérdemli végül azért, hogy vádaskodik a nyugati egyházzal szemben, amiért abszolút celibátust ír elő és nem engedi meg a felszentelés előtt kötött házasság folytatását, hanem ha ilyen házas lesz pappá, előírja a tartózkodást. A nyugati egyház gyakorlatának ezen elítélése következetlenség a trullai zsinat részéről. Azzal a váddal lép föl, hogy a nagyobb rendűek celibátusának elrendelése ellenkezik az ősegyházi gyakorlattal, és ő maga is elrendeli a

⁹⁷ L. Laurin 110. A trullai zsinat idevonatkozó kánonjait l. Roskoványnál, I., 167–171. – Justinián törvényeit uo. 123–129.

⁹⁸ Theodorus Bolsamon, híresneves keleti egyházjogász a XII. század második felében a barbárok alatt hitetleneket ért. Eszerint tehát a hitterjesztők, a barbár népek között működők élhetnek celibátusban, illetve tartózkodhatnak a felszentelés előtt kötött házasságtól. Ami elismerése annak, hogy ily népek közt sikeresen csak a szüzi életű papok működhetnek. Akaratlanul is fényes apológia ez a celibátus mellett a keleti egyház részéről. (Thomassinus, i. h. c. LXIII. nr. 8.)

⁹⁹ Hogy a trullai zsinat valóban bontó akadályá tette-e az egyházi rendet, vagyis a fölszentelés után kötött házasságot éppúgy semmisnek nyilvánította-e kánonjogilag, mint semmisnek jelentette ki Justinián az államjog szempontjából, nincs még véglegesen eldöntve. L. Rusznák Miklós dr. cikkét a Religio 1913. évi 15. számában: Bontó akadály-e a keleti egyházban az egyházi rend? Wernz (IV. 596–7) szerint bontó akadályként fogta fel a trullai zsinat s ma is az. A görög-katolikus románokat illetőleg l. Rusu Sándor: A papok nőülése a gör. kath. román egyházban. Bpest, 1910.

püspökökre nézve. Azzal áll elő, hogy a felszentelés előtt kötött házasság későbbi folytatásának eltiltása ellenkezik az 5. (6.) apostoli kánonnal, és ő maga előírja, hogy ha házas embert szentelnek püspökké, feleségének kolostorba kell lépnie. Hol itt a következetesség? Igaza van Thomassinusnak: *ab aequi verique orbita longe aberravit*, mikor ilyen vádakkal illeti a nyugatiakat.

A keleti egyház ma is a trullai határozatok alapján áll. Igaz ugyan, hogy a zsinat után csakhamar az a szokás kezdett lábra kapni, hogy a nőtlen állapotban felszenteltek a nagyobb rendek felvétele után két éven belül még megházasodhattak, De Bölcs Leo (886–911) ezt a szokást eltörölte; másrészt ugyanő Justiniánnak azon intézkedését, hogy a püspöknek gyermektelennek kell lennie, feladta.¹⁰⁰

A szentszék sokkal türelmesebb és méltányosabb volt a keleti egyházzal szemben, mint az a nyugatiakkal. A keleti egyháznak a celibátusra vonatkozó ezen gyakorlatát ismételten elismerte, mint az a kánoni törvénytár több helyéből¹⁰¹, főleg pedig IV. Benedek pápának „*Etsi pastoralis*” (1742. május 26.) konstitúciójából kiviláglik.¹⁰²

Ezek alapján az az eljárás a keletieknél, a nem egyesülteknél és egyesülteknél egyaránt, hogy a papjelöltek a szubdiákonátus előtt elhagyják a papnevelő intézetet, megházasodnak s csak akkor veszik fel a rendeket. A házasságot folytatják, de ha feleségük meghal, második házasságra nem léphetnek. A püspökök azonban nem folytathatják a házassági együttélést és vagy el kell válniok feleségüktől, vagy özvegyeket választanak püspökké, vagy pedig – és többnyire – a szerzetesek közül kerülnek ki a püspökök.

Itt-ott találkozunk a teljes celibátus felé való közeledéssel is. A szírek 1888. évi zsinata elrendeli, hogy a celibátust, melyet már eddig is követett a legtöbb pap, ezentúl mindenki kövesse (megmaradván a már nőseknek az a joguk, hogy tovább is élhetnek feleségükkel, azonkívül a pátriárkának joga van e szabály alól felmentést adni). A koptok 1898. évi alexandriai zsinata pedig általánosságban és kivétel nélkül írja elő a nagyobb rendűeknek a nőtlenséget.¹⁰³

¹⁰⁰ Nov. 32. León. – L. Hinschius, 147. 5. j.; Roskovány I., 222–3.

¹⁰¹ C. 14. D. XXXI. – c. 6. X. III. 3. – C. 14. X. III. 1.

¹⁰² L. *Roskovány*, III. 59–60.

¹⁰³ L. *Wernz*, i. m. II² k. I. r. 301. 1.

V. fejezet: A celibátus története a középkorban

Az egyházi intézményeknek általában s különösen a celibátusnak helyzete a középkor elején az egyházba lépett germán népek: a frankok, gótok közt, a brit szigeteken. – A IX. század végén beállott hanyatlás. – A clugny-i reform-mozgalom és képviselői. VII. Gergely. – A celibátus-törvények megszegőinek büntetése. – A celibátus mindenfelé diadalmaskodik.

Visszatérünk megint a nyugati egyházhoz. A celibátus fejlődését a nyugati egyház történetének ókorában ismerjük már. A következőkben a középkori fejlődéssel kell megismerkednünk.

A középkor a nyugat római birodalom megdőlésével, a római birodalom romjain megletelepülő új népekkel kezdődik.

A nagy világmegfurdulásból csak az egyház került ki épen. Azt nem tudta a római birodalom magával rántani sírjába. Mikor eltűntek a légiók és római tisztviselők, a püspökök nem tűntek el, hanem mihelyt lehetett, előjöttek rejtékhelyükből, s közvetítőül léptek föl a bennszülött s új népek közt. Ez új népek meglepetéssel tekintettek az egyházra. Úgy tűnt fel az nekik, mint az egyetlen szilárd intézmény, s megingathatatlan szikla a nagy vízözönben. Anyjokul fogadták, sorra beléptek az anyaszentegyházba, mely nemcsak magasabb vallásos élet közvetítője, hanem magasabb kultúra hordozója is lett számukra.

Mikor az egyház ez új népekkel érintkezésbe lépett, intézményei már készen voltak, tana, szervezete, kultusza jórészt kiépítve. Így volt ez – tudjuk – a celibátussal is. És magával vitte mindezt az új népek közé.

Érthető azonban, hogy a népvándorlás mozgalmi és viharai, ez ifjú, féktelen népekkel való összeköttetés az egyházi fegyelemre nem volt jó hatással.

A püspökök és papok eleinte természetesen a bennszülött római lakosságtól kerültek ki. Ezek nagyon jól ismerték az őskeresztény papi életideált, nagyrészt követték is, mindamelllett a szilaj, egészséges, de a természeti életideálokkal telt germánokkal való érintkezés folytán sokan megfélemeztek róla s elhanyagolták a celibátust. Utóbb persze az új népek közül is vétettek papok, akik azonban éppúgy, mint maguk az egyes népek, melyekből vétettek, csak lassan, nagyon lassan idomultak a keresztény életeszemlékhez és éppen nem lehet csodálkozni azon, ha a celibátus ismételt megsértésével, elhanyagolásával találkozunk.

Amint a természetfölötti életnek a természetes élet, azonképpen az egyház működésének a népek az alapja és előfeltétele. Az egyház nem teremtheti a népeket, hanem a meglévővel, a vele érintkezésbe kerülőkkel kell foglalkoznia, azokat nemesíteni, a vallásos élet magasabb fokára emelni. Innen van, hogy az egyház nem ugyan lényegét, hanem életét, konkrét működését s intézményeit tekintve, függ a népektől, melyekkel összeköttetésbe lép, amennyiben azok jó vagy rossz tulajdonságai munkáját megkönnyítik vagy megnehezítik s e munkának eredménye tartalmát, sajátos irányát s jellegzetes színezetét éppen innen nyeri.

A középkor története eléggé illusztrálja, hogy a germán néplélek mennyire és mily sokáig elégtelen volt ama követelményekkel szemben, melyeket az egyház felállított; mennyire ellenállt amaz átalakító folyamatnak, mely a germánoknak az egyházba való belépésével kezdődött. Sőt tart ez az ellenállás ma is és tartani fog, amíg csak ember él e földön, mert küzdelembe kerül a krisztusi eszmékhez idomulni; önmegtagadást, minmagunk fegyelmzését követeli, attól pedig irtózik az ember. Ezért az egyház küldetése is a világ végéig tart, mert mindaddig, míg ember él a földön, lesz, akit felvilágosítson, lesz, akit nemesítsen.

Az egyházi szolgák nem hullanak alá az égből, hanem azokból a népekből kell vennie az egyháznak, amelyek között működik és így ki sem csodálkozhatik azon, hogy maguk is telve vannak mindama gyarlóságokkal, melyek népükben találhatók. A maguk személyét illetőleg

éppúgy rászorulnak a keresztény életideálok szerint való átalakulásra, melyeket nem ők teremtettek meg, hanem amelyekhez idomulni tartoznának, mint maga a nép, de sokszor éppúgy ellentállnak, mint a nép.

Mabillon (*Acta Sanctorum Ordinis S. Benedicti* a IV. századnál) élénk színekkel festi a celibátus terén a középkor elején fellépett visszaéléseket. Akadtak püspökök, kik egyenesen megengedték papjaiknak a nősülést.

De a celibátus gondolata s az arra vonatkozó régibb törvények emléke végleg soha ki nem veszett. A szentszék mindig szorgalmazta azokat, s mihelyt egy-egy népnél rendezettebb viszonyok kezdtek beállni, egyre-másra alkották a zsinatok a celibátust sürgető törvényeket.

Így a középkor első katolikussá lett országában, a frankok közt, egész hosszú sora van a celibátust elrendelő törvényeknek.

Majd a szubdiakonátustól, majd a diakonátustól fölfelé követelik a celibátust a 461. évi I., 567-i II. tours-i, az 506-i agdei, 538-i III. és 541-i IV. orleansi, 535-i clermont-ferrandi (arvernai) stb. zsinatok. Az 549-i V. orleansi zsinat meg – úgy látszik – minden klerikusra kötelezőnek mondja a celibátust.

Tisztasági fogadalmat ír elő a 441-i orangei (c. 22.), 443-i II. és 524-i IV. arlesi, 517-i epaone-i zsinat a diakónusoknak, utóbbi már a szubdiakonusoknak, sőt minden klerikusnak („Ne laicus, nisi religione praemissa, clericus ordinetur.” Harduin II. 1051. Laurin, 82. l.)

Aki mindezek dacára folytatja feleségével a házassági együttélést, vagy a felszentelés után házasodik, büntetendő: 441-i orangei zsinat, 461-i toursi, 538-i III. orleansi stb. (*depositio ab officio, et reductio in communionem laicam* volt a rendes büntetés. Néha szigorúbb is. Gregorius Turonensis beszél egy esetről, amikor a celibátus megsértőjét a püspökök kiközösítették.¹⁰⁴

E törvények végrehajtása nem csekély nehézségekkel járt. Növelte a nehézségeket az a körülmény, hogy a meroving királyok alatt a püspöki székek betöltésénél nagyrészt a politika volt az irányadó. Előkészítés nélkül, e célra fölszentelt, állami érdemeket szerzett laikusokat neveztek ki, akik nem igen buzgólkodtak a celibátus betartásában.

Azonban hamarosan jobbra fordultak az állapotok. A világi papságnak általánossá lett közös élete (metzi Chrodogangus regulái alapján) nagyban elősegítette a celibátus térfoglalását. Elősegítette a pápák által támogatott Szt. Bonifác apostolkodása is, a szerzetesek példája és a karoling törvényhozás, mely lefokozást s a javak elkobzását állapította meg büntetésül. Thomassinus LXIV. fejezetében a VII. és VIII. századból való egész sereg rendelkezést (egyházit és világit) ismertet¹⁰⁵, melyek ritkán szólnak már egyenesen a celibátusról, annyira magától értetődő kötelezettségnek tekintették, le egészen a szubdiakonátusig, sőt egy későbbi, a 952.-i augsburgi zsinat szerint a kisebb rendekig, hanem inkább a tisztaság megőrzésének eszközeiről, a nőekkel való együttlakási szabályozásáról, e nembeli vétségek büntetéséről. Így történt, hogy a celibátus az egész karoling birodalomban általános uralomra jutott.

Nem kevésbé buzgólkodott az Egyház a gótok közt *Hispániában* a celibátus megszilárdításán. Követeli az 589-i III., 653-i VIII., 655-i IX. toledói; a szubdiakonusokra is kiterjeszti az 517-i geronai (conc. Gerundense) 653-i VIII. toledói (can. 6.), 655-i IX. toledói zsinat. A büntetés, melyet a zsinatok a celibátus megszegőire előírnak, már nem pusztán *depositio* vagy *laica communio*, hanem *excommunicatio*, sőt kolostorba való elzárás és életfogytig gyakorolt penitencia. A celibátusra kötelezett egyháziak feleségét is (természetesen a felszentelés előtt vett feleségről van szó) kolostorba zárják, ha nem élnek tisztán. A nőekkel való együttlakást illetően igen szigorúak a hispániai zsinatok. A III. bragai

¹⁰⁴ Thomassinus, i. m. c. LXII. nr. 5.

¹⁰⁵ Valamint Roskovány is, I. 153–190. l.

zsinat (675) csak a pap anyját tűri meg. Hispániában is általánossá lett a celibátus, s így tartott, amíg csak a mórok a nyugati gótok uralmának véget nem vetettek.

A *brit szigetek* kereszténységének kezdetben sajátos kolostori szervezete volt. A rendes hierarchia megalapítása tarsusi Theodor érsek nevéhez fűződik, ki 669-ben jött Angolországba. Ugyanő gondoskodott világi papokról s plébániák alapításáról. A papság fegyelme eleinte kifogástalan volt s igen nagy tiszteletben s tekintélyben álltak. De éppen emiatt világi ügyekbe keveredtek s ezért a fegyelem roppant meglazult. A X. században nagy számban voltak házas papok. Edgár király (958–975) alatt Dunstan canterbury-i érsek 969-ben nagy zsinatot tartott, melyen elrendelték a házas papok elűzését s a fegyelmet teljesen visszaállították.¹⁰⁶

Ha a perifériákon végzett eme rövid szemle után a központra: a római egyházra fordítjuk tekintetünket, azt találjuk, hogy ez a celibátus elve mellett híven kitartott s mintaképp szolgált a többi egyházaknak.¹⁰⁷ Hogy I. Leo miképp szorgalmazta a szubdiákonok celibátusát, már fentebb láttuk. Sok helyütt feledésbe mehetett, azért kellett Nagy Szt. Gergely pápának újból és nyomatékkal előírni. Mindamellett még később is észlelhető az ingadozás a szubdiákonok körül. A Zachariás pápa alatt, 743-ban tartott római zsinat nem szól róluk. Az a törvény-gyűjtemény is, melyet 744-ben ugyanez a pápa a frankoknak szánt, csak a püspökök, presbyterek és diákonok celibátusáról szól, a többi egyházi szolgát illetően az egyes egyházak szokását mondja irányadónak. Úgy látszik, a szubdiákonok sok helyütt még mindig nem bocsájtattak közvetlenül oltári szolgálataira.

Amit így az egyház hosszú, következetes munkával és neveléssel, az emberi gyarlóság ellen vívott céltudatos küzdelmével lassan megvalósított, veszni indulni látszott a IX. század végétől kezdve. A világi papság közös életének megszűntével, a karoling birodalom felbomlását követő zabolátlan vadság, örökös harcok, erkölcsi eldurvulás beálltával, az egyházi és kultúrélet rettentő süllyedésével aláhanyatlott a celibátus is, és pedig nemcsak az alsópapság, hanem a püspökök körében is.

A 909. évi troslé-i zsinatnak sokszor ismételt panasza: „Paráznaság és házasságtörés, istenkáromlás és gyilkosság árasztottak el bennünket,” megrendítően bizonyítja, hogy a kapzsiság és élvezetvágy, mely egyébként az egész akkori társadalom fölött uralkodott, az egyházi körökbe is mennyire befészkelte magát és simónia meg inkontinencia alakjában mennyire pusztított.

Sötét színekkel festik ezen idők egyházi állapotait, nevezetesen a papok fegyelmét veronai Ratherius (†974), vercelli-i Hatto (†960 k.), Damiani Szt. Péter (1072) Liber Gomorrhianus ad Leonem IX., De coelibatu sacerdotum ad Nicolaum II. Contra intemperantes clericos c. műveiben.

Franciaországban főleg Bretagne-ban és Normandiában harapodztak el a bajok a klérusba fölvelt nyers, tudatlan normannok révén. Maga Róbert roueni érsek és utódja Mauger, nyilvános házasságban éltek. Magától értetődik, hogy e példa vonzott és sokan követték. Kísérletek történtek az egyházi javak átörökölhetővé tételére is. Hozományul adták leányleszármazók részére.¹⁰⁸

A *brit szigetek*en – fentebb láttuk, – Dunstan buzgólkodása folytán a X. században a fegyelem helyreállt ugyan, de a dánok és angolszászok közt dúló harcok idején a konkubinátus és simónia újból lábra kapott s befészkelte magát a kolostorokba is.¹⁰⁹

¹⁰⁶ Roskovány, I. 236. s kk. A fentebb idézett zsinati határozatok is mind megvannak Roskoványnál.

¹⁰⁷ „More Romanae ecclesiae...” „Ad similitudinem Sedis Apostolicae ...” így vezeti be intézkedéseit Nagy Szt. Gergely.

¹⁰⁸ Hergenröther-Kirsch II.⁴ 228.

¹⁰⁹ Uo. 229.

A XI. században érte el a baj tetőpontját. Voltak ugyan püspökök, kik küzdöttek ellene: Ratherius Veronában, Dunstan, vercellii Hatto. Damiani Szt. Péter. Mikor Szt. Péter széke szabad és méltóképpen volt betöltve, mindenfelé akadtak a keresztény papság ideáljaiért lelkesülő férfiak, kik meg is valósították ez ideálokat. Mindig akadtak, kik bátran felszóltak a visszaélések ellen és hangoztatták a papság kötelességeit. Mindamellet az állapotok nagy általánosságban elég szomorúak voltak.

Dezső, a későbbi III. Viktor pápa (†1087) *De miraculis in Italia factis c.* iratában mondja, hogy magában Rómában is voltak nős püspökök.¹¹⁰ Szent Péter széke ezidétt süllyedt a legmélyebbre. Soha oly gyors egymásutánban nem következtek a pápák, mint a X. és XI. században. Tudjuk, hogy többen nem természetes halállal múltak ki, tudjuk, hogy voltak, akik nagyon kétes múlt után kerültek a pápai székre s még azon is folytatták aljas életmódjukat. A próféta szavai a pusztulás iszonyatoságáról a szent helyen a kereszténység fővárosában kétségbeejtően teljesedett. A tiszteletreméltó Szt. Péter bazilika teteje hosszú időn át rongyos volt s az eső alácsurgott az oltárookra, mint szimbóluma nem a mennyei áldásnak, hanem az angyalok könnyének, melyet a szabadságától megfosztott római egyház sorsa fölött hullattak.¹¹¹ De hogy egy pápa, IX. Benedek (1045) arra gondolt volna, hogy mint pápa megnősül, tekintve e hír forrásának, Bonizo-nak (*Ad amicum* L. IV.) megbízhatatlanságát, bátran kétségbevonhatjuk.¹¹²

Azonban nem sokáig tartottak ez állapotok.

A karoling kultúrát követő szomorú hanyatlás idején, mikor a pápaság oly mélyre süllyedt s a római nemesi pártok játéklabdája volt, a klérusban a simónia és inkontinencia kapott lábra s az invesztitúra révén teljesen a világi hatalom uralma alá került, csakhamar felébredt a reform vágya s meg is indult a X. század derekán az ez irányú mozgalom. A clugny-i reformmozgalom volt ez, melynek egyik legfőbb programpontja az őskeresztény papi és szerzetesi ideál visszaállítása. Nagy erőt kapott e törekvés az Ottókban fölélesztett német-római császárságtól, kik – legalább ideiglenesen – a pápaságot is fölemelték lealázó helyzetéből s újból képessé tették magasztos hivatásának teljesítésére.

VII. Leo (936–939) 938-ban a papok inkontinenciája miatt keserű panaszokkal telt levelet küld a frankokhoz és germánokhoz. A 948-i ingelheimi, a 952-i augsburgi,¹¹³ 967-i ravennai zsinat a régibb kánonok alapján állva követelik a celibátust.

A reform egyelőre nem sikerült. III. Ottó és II. Szilveszter halála után a pápaság is, a császárság is újból aláhanyatlott. A bajok nagyobb mérveket öltöttek a XI. század első felében, mint azelőtt. A szentszék a Crescentiusok s a tusculumi párt uralma alá jutott. A pápai szék kereskedés tárgya lett. IX. Benedek személyében 1033-ban gyermeket ültettek rá a tusculumiak. A papok nyíltan házasodtak vagy konkubinát tartottak és ezen eljárásukat védelmezték és törvényesnek mondták. Egyházi hivatalukat elhanyagolták, az Isten tiszteletének előmozdítására és a hívek javára, a szegények gondozására fordítandó egyházi javaikat családjuk ellátására és gazdagítására fordították. Hogy ugyane célra minél többet összeharácsoljanak, a szent ténykedéseket pénzért végezték. Hogy minél jobb javadalmakhoz jussanak, semmiféle eszköztől sem riadtak vissza s így a simónia mind nagyobb arányokat öltött. Az inkontinencia és simónia volt ezen idők legveszedelmesebb két kelevénye.

¹¹⁰ L. Scherer, I. 391. l. 83. j.

¹¹¹ Ehrhard A.: *Das Mittelalter und seine kirchliche Entwicklung*, Mainz, 1908, 67. l.

¹¹² Hefele CG. IV² 707. l.

¹¹³ Augsburg ekkori s a zsinaton jelen volt szent püspökének, Ulriknak neve alatt ismeretes egy Miklós pápához intézett levél, mely a zsinat határozatával homlokegyenest ellenkezik: ti. védi a papok házasságát. A levél kétségtelenül (a XI. századból való) hamisítvány. (A X. században nem volt Miklós nevű pápa, s a levél hangja és tartalma teljesen ellenkezik mindazzal, amit Szt. Ulrikról tudunk). L. Hinschins, I. 150. l. 4. j.

De akármennyire általános volt is a baj, a celibátus gondolata és az érvényben tartására való törekvés sohasem veszett ki az egyházból, sőt éppen ezen állapotok mutatták legvilágosabban, mennyire szükséges az. A VIII. Benedek alatt 1018-ban¹¹⁴ tartott páriai zsinat egyházi és világi büntetéseket szab a celibátus megszegőire. Tudunk nem egy tartományi zsinatról a XI. század elején, melyek szintén szorgalmazták a celibátust pl. az 1031-i bourges-i, compostellai stb.¹¹⁵

III. Henrik német király s német-római császár volt az, ki annyi megpróbáltatás után végleg felszabadította a szentszéket eddigi súlyos helyzetéből s oly pápákat ültetett rá, kik testestől lelkestől hívei voltak az időközben soha el nem aludt, sőt folyton erősödő reformmozgalomnak.

IX. Leo (1048–1054) volt az első ezek között, ki érdemlegesebb munkát tudott végezni, bár az ő uralkodása is rövidre volt szabva. A clugnyi reform barátjaival vette körül magát, kik között volt Damiani Szt. Péter és Hildebrand diákon is, és elszánt akarattal látott hozzá az egyház bajainak és főleg ezek forrásainak, az inkontinenciának orvoslásához. Bejárta Itáliát, Német- és Franciaországot s egyre-másra tartotta a zsinatokat (1049-ben Rómában, Rheimsban, Mainzban, 1050-ben Rómában), melyek szigorú büntetések, anathema alatt követelik a celibátust, és pedig mint az 1018-ik páviai zsinat, a szubdiakonátustól fölfelé. Bonizo szerint (Ad amicum lib. V.) megtiltotta, hogy tisztátalan pappal vagy diákonnal bárki is érintkezzék, aminek következménye az volt, hogy Rómában s környékén a házas vagy ágyas papot eltávolították az oltártól.

Ugyane szellemben működött II. Viktor (1055–1057). 1055-ben Flórenben a maga elnöklete alatt volt nagy zsinat, 1056-ban pedig követei által Toulouse-ban tartatott zsinatot s tilalmazta a celibátus megszegését.

X. (IX.) István 1057–1058 szintén reform pápa volt, ki alatt a reform-mozgalom milánói hívei a nikolaitákkal szemben (így nevezték azokat, kik a papi házasságot jogosnak és törvényesnek mondták) győzelmet arattak. Az említett pápák törekvéseit ti. sok felé maga a nép is támogatta, mely keservesen tapasztalta, hogy az elvilágiasodott házas papok lelki szükségletei kielégítésére teljesen alkalmatlanok. Különösen Milánóban dívott a celibátus elhanyagolása. Az elkeseredett nép, főleg az alsóbb néprétegek, összefogtak, s részint erkölcsi, részint anyagi erővel azon voltak, hogy e visszaélést kiirtsák. E szövetkezést Patariának (csócselék) nevezték a rossz papok és pártolók. Sikerült is a Patariának 1057-ben egy oly értelmű néphatározat aláírására kényszeríteni a papokat, hogy a celibátust betartják; a hívekkel pedig megígértették, hogy házas papoktól a szentségeket nem fogadják el.¹¹⁶

A II. Miklós (1058–1061) alatt 1059-ben tartott híres római zsinat IX. Leóra hivatkozva letétel büntetése alatt tiltja, hogy ágyas pap misézzen, az evangéliumot vagy leckét olvassa s a presbitériumban helyet foglaljon. És hogy e rendelet annál hatályosabb legyen, megtiltja, hogy ilyen pap miséjén a hívek részt vegyenek. Ágyas alatt nemcsak a szó szerinti értelemben vett ágyast értették, hanem azt is, ki előbb vett feleségével tovább élt, vagy pedig a felszentelés után annak rendje-módja szerint megházasodott.

A pápa mindenfelé küldött követeket,¹¹⁷ hogy e határozatok érvényre jussanak. Utódja, II. Sándor (1061–1073) 1063-ban Rómában új zsinatot tartott s szóról-szóra megismételte II. Miklós törvényeit, mindamellet nem ment egyszerre a bajok megszüntetése. A püspökök sok

¹¹⁴ Roskovány, illetve Bosisio (Concilia Papiensia, 1852) szerint 1020. v. 1021. (I. 244. l.)

¹¹⁵ L. Roskovány, I. 243–254.

¹¹⁶ L. Kirchen Lexikon² IX. k. 1595. l.

¹¹⁷ És tartotta a zsinatokat: még 1059-ben Melfi-ben Dél-Itália számára, 1060-ban Rouen-ban, Toursban (ennek határozatai megvannak). II. Sándor alatt szintén volt több zsinat Francia-, Angol-, Spanyol- s Németországban s mind tárgyalta a celibátust. Hefele (Conciliengeschichte IV.) vagy 80 francia zsinatot említ a XI. században, melyek a papság fegyelmének javításán fáradoztak.

felé nem merték vagy nem akarták a törvényeket kihirdetni és alkalmazni s így tovább is burjánzott az inkontinencia, amint azt a reformátori buzgalmában fáradhatatlan Damiani Szt. Péter panaszkodva írja. Sőt nem egy helyütt zavargások törtek ki e törvények miatt pl. Milánó, Cremona, Piacenza, Paduában, Flórenben stb.

Ilyen körülmények közt foglalta el Szt. Péter székét Hildebrand, az előző pápák hű segítője a reform megvalósításában, VII. Gergely néven (1073–1085). Már régóta munkása volt a Clugny-ből kiindult friss, új szellemnek, mely meghódította a német-római császárság által felemelt pápaságot is. II. Kelemen, jobban IX. Leo óta egyre tisztábban alakult ki a pápák előtt a reform-program, melynek pontjai voltak: az őskeresztény papi és szerzetesi ideál megvalósítása, a simóniának s az egyházhivatalok betöltésénél eddig tapasztalt túlságos világi befolyásnak megszüntetése s így a szabad pápa- és püspökválasztás biztosítása.

VII. Gergely teljes odaadással munkálkodott e program megvalósításán, hogy így az egyház belső tisztaságát és díszét visszaállítsa és szabaddá, függetlenné tegye, és mindezek útján elérje végcélját: az összes keresztényeknek nagy népcsaládba való egyesítését s Krisztus földi országának megvalósítását, melynek látható feje, Istennek helyettese a pápa, kinek *ratione peccati* mindenki, föl a császárig van alárendelve.

Hogy mit tett a simónia és investitura eltörlése érdekében, nem tartozik tárgyunkhoz. A celibátus érdekében vívott harcára kell fordítani figyelmünket.

Már az 1074. évi böjti zsinaton alkotott ide vonatkozó törvényeket. A zsinati akták ugyan nincsenek meg, de ismerjük a határozatokat hersfeldi Lambert annaleseiből s magának VII. Gergelynek a konstanzi, mainzi és magdeburgi püspöknek küldött leveleiből. Ezek szerint megismételte a zsinat II. Miklós és II. Sándor törvényeit és elrendelte, hogy *qui in fornicationis crimine iacent*, kik a köteles papi tisztaság ellen vétkeznek, misézni ne merjenek, de még csak alsóbb rendű szolgálatot sem végezhetnek az oltár körül. Ha pedig valamelyik pap átlépi e tilalmat, senki az ő ténykedésüket el ne fogadja, az általuk végzett funkcióknál jelen ne legyen.¹¹⁸

Az 1075. évi második böjti zsinat megismételte e határozatokat, és mint már Gergely az első zsinat után is tette, az általa rendszeresen kifejlesztett legátusi intézmény útján igyekezett azokat megvalósítani.

Gergely törvényei hihetetlen ellenállásra találtak. Hivatkozott sok rossz pap Krisztus Urunkra, az apostolok szavaira (*melius est nubere, quam uri*, 1Kor 7,9) a Paphnutius-esetre. Kijelentették, hogy inkább a papságról mondanak le, mint a házasságról, és akkor lássa a pápa, kinek nem elég jók az emberek, honnan vesz angyalokat a keresztény nép gondozására. A pápa *manicheus*, mondogatták, ki elveti a házasságot.¹¹⁹ Különösen Felső-Olaszországban, Francia- és Németországban volt nagy az ellenszegülés. Altmann passauai püspök e törvények kihirdetésekor csaknem életét veszítette. János roueni püspököt, mikor egy ott tartott zsinaton e törvények mellett szólalt föl, kiűzték a templomból. Ugyanígy járt pontoisei Galter apát Párizsban. Ottó konstanzi püspök nemcsak megengedte, hogy házas papjai nejüket megtartsák, hanem a nem házas papokat is felszólította, hogy házasodjanak. A legtöbb német püspök hanyag volt e törvények kihirdetésében.¹²⁰

Gergelyt mindez nem térítette el szándékától. Az ellenkező püspököket maga elé idézte, a féltékenyeket bátorította, követőit mindenfelé szétküldte s őket büntető hatósággal is felruházta,

¹¹⁸ *Hersfeldi Lambert* így közli a határozatokat: *Presbyteri, diaconi, et subdiaconi uxores non habeant; habentes aut dimittant, aut deponantur, nec missas celebrent, aut altari deserviant. Nec quisquam deinceps ad sacerdotium admittatur, nisi perpetuam profiteatur continentiam.* (Roskovány I. 289. Uo. megvan Gergelynek konstanzi Ottóhoz küldött levele is. A házas pap miséjét tudatosan hallgatóra az excommunicatiót elsőnek az 1078. évi poitiersi zsinat mondja ki.)

¹¹⁹ *Lambert-Hersfeld. Annales ad 1074.*

¹²⁰ *Hergenrother-Kirsch: Handbuch des alig. Kirschengeschichte*⁴, 1904, II. 353.

zsinatokat tartatott, igyekezett megnyerni a fejedelmeket és főurakat s a reform ilyen módon egyre jobban haladt. Leghívebb segítője volt a nép. A rossz papokat kerülte, a jókat messze földön fölkereste. Éppen ezt, a nép közreműködését akarta elérni a pápa, mikor az előző pápák nyomán elrendelte, hogy ágyas vagy házaspap miséjén nem szabad résztvenni s e rendeletet többször is megismételte. Esze ágában sem volt a rossz papok miséjét vagy az általuk kiszolgáltató szentségeket érvényteleneknek nyilvánítani, legkevésbé sem tette kétségessé azt a dogmatikus tételt, hogy a szentségek érvénye és hatálya nem függ a kiszolgáltató pap méltó vagy méltatlan voltától.¹²¹ Egyszerűen azt akarja elérni, hogy ha más nem, hát a nép bojkottja kényszerítse a házasságban élőket vagy a megjavulásra, vagy a lemondásra. Az egyház szolgálatából bátran elmehettek, mert akkor még nem volt érvénytelen a papok házassága. Éppen a lázadó magatartás, melyet e házaspapok tanúsítottak, mutatta, hogy nagy szükség volt már VII. Gergely föllépésére. Különben a nép maga legjobban érezte, hogy kell a reform, mert ezektől a mesterségszerűen működő, önzetlen szeretetnek, önfeláldozásnak, önmegtagadásnak teljes hiányában levő papoktól vagy nagyon drágán, vagy sehogy sem szerezheti meg a vallás vigaszait és áldásait.

A gangrai zsinat ugyan anathemával sújtja azt, aki állítja, hogy házaspap által végzett istentiszteleten nem szabad résztvenni¹²² és így mintha VII. Gergely és elődjei összeütközésbe kerültek volna e kánonnal, ámde ez az összeütközés csak látszólagos. Mert az eusthatiánok *törvényes* házasságban élő papok miséjét kerülték (hiszen a papok házassága akkoriban megengedett volt a keleti egyházban), ellenben a nyugati egyházban *meg nem engedett* módon éltek a papok VII. Gergely korában házasságban. Továbbá az eusthatiánok kerülték a házaspapok miséjét, mert elvetették a házasságot, tehát dogmatikus okból. Ellenben VII. Gergelynek esze ágában sem volt a házasságot elvetni vagy becsmérelni. Szent dolognak tartotta ő azt, nem is dogmatikus okból tiltotta el a híveket a házaspapok funkcióitól, hanem fegyelmi okból. Ti. így akarta azokat a celibátus megtartására szorítani. Épp azért alaptalanok voltak azok a szemrehányások, melyekkel akkoriban illették, mintha homo haereticus et vesani dogmatis volna, eretnek és örült tanok hirdetője, mint ahogy Lambertus Hersfeldensis szerint mondogatták.¹²³ És Hinschius is fölöslegesen aggódik, hogy VII. Gergely ezen intézkedése kétségessé tehesse ama dogmatikus tételt, hogy a szentségek érvényességének és hatályának semmiképp sincs kárára a kiszolgáltató méltatlansága.¹²⁴

VII. Gergely törvényhozása teljesen a régi alapján állt. Egyetlen új mozzanatot nem vitt be a celibátusba, annak fejlődését semmiféle tekintetben nem terelte más irányba, annál kevésbé volt ő az, aki kitalálta, az egyházba becsempészte. Ilyen állítás az egyháztörténelemben való teljes tökéletes járatlanságra vall s alig is van ma már valaki, aki ezt vallaná. Maga a *protestáns* Hinschius is így nyilatkozik.¹²⁵

VII. Gergelynek intencióit is meghamisítják sokszor vagy legalább elhomályosítják, mikor úgy tüntetik őt fel, mintha pusztán hierarchikus tendenciák vezették volna, ki csak azért sürgette a celibátust, hogy a papságot, kiszakítva a család, szülőföld, az állam kötelékeiből, kizárólag az egyház érdekeit szolgáló készséges eszközévé tegye világralmának megteremtésében. Hogy mi volt VII. Gergely célja a valóságban, fentebb mondtuk: az egyház belső díszének és tisztaságának visszaállítása s az összes keresztény népeknek egy nagy népcsaládba való egyesítése az egyház, illetve feje, a pápa vezetése alatt. E cél elérésére tiszta papságra volt szüksége, aszkézist gyakorló, magát legyőzni és fegyelmezni tudó papságra, olyanra, milyennek a régi kánonok akarják a papságot. Ezért

¹²¹ Hinschius, 152. 1.

¹²² Lásd fentebb.

¹²³ L. Hefele i. m. 136. 1., Laurin 128., 3. j.

¹²⁴ Idézett helyen.

¹²⁵ 154. 1.

állott a clugnyi reform-mozgalom mellé, ezért tette magáévá annak papi ideálját és szorgalmazta a celibátust, nem pedig pusztán érdekpolitikából. Hogy a papi celibátus kérdésében a politikai és pasztorális szempont is figyelembe veendő, meg hogy az egyházi javadalmak átörökölhetővé tételére irányuló törekvések idején, az egyházi javaknak a leszármazottak által történt elfoglalása és szétkapkodása miatt a celibátus az egyházi javaknak egyházi célokra való megmentésére is jónak látszott s ezt Justiniantól kezdve ki is fejezte a törvényhozás: mindezt senki sem tagadja s Gergely szemei előtt is lebeghettek e motívumok. De hogy egyedül ilyen indító okok vezették volna, ez az állítás igazságtalanság vele szemben.¹²⁶

Akármenyire követelte is VII. Gergely a celibátust, és mindent megtett annak érvényesítésére, a praxis még jó ideig ellentétben állt az egyházi törvényhozással. Egyes helyeken, nevezetesen Magyarországon is, meglehetősen lassan ment e törvények életbeléptetése. Itt-ott még a XIII. században is akadunk nős papokra. Innen van, hogy VII. Gergely után minduntalan szükségessé vált törvényének megismétlése. Megtette azt a II. Orbán (1088–1099) idejében tartott 1089-i melfi-i zsinat.¹²⁷ a II. Paschalis (1099–1118) korabeli nordhauseni (1105) és troyes-i (1107) zsinat, a II. Calixtus (1119–1124) által tartott 1119. évi rheimsi és 1123-i I. lateráni zsinat, valamint II. Ince (1130–1143) az 1131-i rheimsi és 1139-i II. lateráni egyetemes zsinaton.

Benne vagyunk már az egyháztörténeti középkor virágzó szakában, a pápaság egyházpolitikai túlsúlyának s a keresztény kultúra legfényesebb kivirágzásának periódusában. VII. Gergely terve az egyház felszabadítását s a keresztény népeknek egy nagy népcsaládba való olvasztását illetőleg jórészt megvalósult és íme a papság még mindig nem tudta teljesen megvalósítani az őskeresztény papi ideált. Az általános egyházi fellendülés rajta is meglátszott, főleg a XII. század folyamán jelentékeny magaslatra emelkedett; mindamellert, hogy a celibátus megszegése nem lehetett nagyon ritka, mutatják a celibátus törvények s a megszegőkre megállapított büntetések. Ámde nincs ezen megütközni való. Már fentebb mondtuk, hogy a nemzedékről-nemzedékre egymást föl váltó papok maguk is ama népek gyermekei, melyek az egyház átalakító, megszentelő működésének tárgya, részesei ezen népek hibáinak és az egyházzal szemben kifejtett ellenállásának, és ezért – sajnos – úgy is volt és úgy is lesz, hogy az ideál és annak megvalósítása közt mindig van távolság. Hol kisebb, hol nagyobb. A hitélet és egyháziasság föllendülésének szakáiban a papság is buzgóbb és tisztább, hanyatló periódusokban pedig annak körében is hanyatlás észlelhető. De

¹²⁶ VII. Gergely jellemzésére hivatkozni szoktak egyik levelének (III. 7.) ezen helyére: non liberari potest ecclesia a servitute laicorum, nisi liberentur clerici ab uxoribus. Éppen Hinschius volt az, aki megállapította, (i. m. 153. 4. j.), hogy e helyet sem az említett levélben, sem Gergely más levelében nem találni. Maga a gondolat azonban nem idegen Gergely eszmevilágától.

¹²⁷ Ezidétt, 1092-ben, volt nálunk a híres szabolcsi zsinat Szt. László királyunk uralkodása alatt. Szt. István halála után külföldi példák hatása alatt nálunk is lábra kapott a papi házasság. Még püspökök között is. Egy 1083 körül tartott zsinat még engedélyt adott az első házasságban levő papoknak a házasság folytatására. De a szabolcsi zsinat kimondja, hogy a pap és diakon, ha második házasságra lép vagy özvegy asszonyt a felesége, elválni köteles, mert ez nem törvényes házasság; ha pedig ezt nem teszi, le kell fokozni. Vagyis a felszentelés után kötött második házasságban élni tilos. De a felszentelés előtt kötött első törvényes házasság folytatható, *amíg a pápa más tanácsot nem ad*, tehát csak ideiglenesen. Jelentékeny eltérés ez VII. Gergely intézkedéseitől, melyet azonban csak ideiglenes engedelménynek tekintett a zsinat. L. Péterffy *Concilia Hungariae*. P. I. p. 15. sqq. – Kálmán királynak 1103 körül kiadott decretumai tovább mennek. Nemcsak azt tiltják, hogy a fölszentelt pap második házasságra lépjen, de tiltják a felszentelés előtt kötött házasság folytatását is, és házasság felszentelését csak azon esetre engedik meg, ha az feleségétől annak beleegyezésével elválnak, egymástól külön élnek, de a férj gondoskodik az elvált asszonyról, ki azonfelül tisztasági fogadalmat is tartozik tenni. (Péterffy I. 47. kk.). Az 1114. év körül tartott esztergomi zsinat megint visszatért a szabolcsi határozatokra: a felszentelés előtt kötött házasság folytatható, de aki a felszentelés után köt házasságot vagy második házasságra lép, büntetendő. Péterffy I. 55. kk. Feltűnően lassan tudtak nálunk érvényesülni VII. Gergely törvényei!

hogy valaha kihágások egyáltalában ne forduljanak elő, amíg a papok is csak emberek maradnak, alig remélhető.

Az elsorolt és a tárgyalt kornak egyéb celibátus-törvényei az abszolút celibátus *parancsa* mellett *büntetést* is tartalmaznak a törvények megszegőire.

Azt a büntetést, mellyel az ancyrai és neocesareai zsinat kánonjában s több V. és VI. századbeli törvényben találkoztunk,¹²⁸ ti. a letételt, az eddig bírnál alacsonyabb rendbe való lefokozást, minden egyházi jövedelemtől s javadalomtól való megfosztást, ezen idők sok törvényében is feltaláljuk. Pl. a 952. évi augsburgi zsinat 1., az 1018. (v. 1022) évi páviai zsinat¹²⁹ 1., az 1072. évi zsinat 15., az 1119. évi rheimsi zsinat 5. kánonja.

Vannak ezeken kívül olyan törvények, melyek a papok házasságát megbélyegző kifejezésekkel illetik s gyermekeiket törvénytelennek, öröklésre képteleneknek mondják. A 655. évi IX. toledói zsinat szerint az ilyen házasság detestandum connubium, aliena pollutio, a belőle származó gyermekek öröklésre képtelenek s azon templom szolgálói, melynél atyjuk működött. A XI. századtól különösen gyakran találkozunk ilyféle meggyalázó kitételekkel, pl. az 1018-i páviai, az 1031. évi bourgesi, az 1074. évi roueni, az 1078. évi poitiersi zsinaton. II. Sándor, VII. Gergely a papi házasságot fornikációnak, a házaspapot konkubináriusnak mondják.

Egy más csoportba tartoznak azok a törvények, melyek vagy az asszony elbocsátását, vagy a hivatalról s javadalomról való lemondást, a papságból való kilépést követelik. Pl. a 969. évi angolországi nagy zsinat s az 1060. évi toursi zsinat 6. kánonja.

A XI. századtól kezdve sűrűn fordulnak elő törvények, melyek föltétlen elválást követelnek, vagy ami evvel egyértelműnek látszik, javulást, büntetéssel fenyegetőzve, ha az be nem következik. A kilátásba helyezett büntetés: felfüggesztés, a hivatalról való letétel, a javadalom elvesztése, sőt kiközösítés. Pl. az 1063. évi római zsinat törvénye, így intézkedik maga VII. Gergely is, továbbá az 1089-i melfi-i zsinat (mely felhatalmazza a fejedelmeket, hogy a válni nem akaró szubdiákon feleségét rabszolganőjükké tegyék), az 1107. évi troyesi, valamint az 1123. évi I. lateráni. IX. egyetemes zsinat, melynek 21. kánonja elrendeli, hogy a papok, diákonok, szubdiákonok és szerzetesek házassága felbontandó s az elsorolt egyháziak bűnbánatra kötelezendők a szent kánonok határozatai szerint. („Presbyteris, diaconis, subdiaconis et monachis concubinas habere seu matrimonia contrahere penitus interdicimus, contracta quoque matrimonia ab huiusmodi personis disiungi et personas ad poenitentiam debere redigi iuxta sacrorum canonum definitiones iudicamus.”)

Ki lehet-e olvasni az elsorolt törvényekből a papi házasság érvénytelenségét? Kifejezetten eddig egyik törvény sem mondta ki. De talán mégis benne foglaltatik valamelyikben?

Hogy az első csoportba tartozók semmiképp sem magyarázhatók a papi házasságot érvénytelenítő törvényekül, föntebb már említettük.¹³⁰

A második csoportba tartozók, amelyek megbélyegző szavakkal illetik a papok házasságát, Mittermüller szerint¹³¹ meglehetősen valószínűséggel tartalmazzák már az érvénytelenítést, mert törvényes házasságot aligha szólnának le annyira s törvényes házasságból származó gyermekeket nem minősítenének törvényteleneknek. Tehát szerinte a VI. és VII. században valószínűleg már bontó akadály volt a nagyobb rend. Wernz¹³² sem tartja ezt kizártnak, mindamelllett bevallja, hogy perdöntő argumentumot e helyekből vonni nem lehet, mert többnyire partikuláris törvények ezek, mert másképp is értelmezhetők, s mert vannak ugyanezen időkből olyan törvények is, melyek elég világosan a papi házasság

¹²⁸ L. e m. 51–52. lapján.

¹²⁹ *Hefele* (C. G., 1879², IV. 670. l.) 1018-ra teszi az eddigi véleménnyel szemben.

¹³⁰ L. e m. 52. lapján.

¹³¹ Archiv f. kath. KR. i. h.

¹³² *Ius decretalium*, 1904, IV. 580. l.

érvényességéről beszélnek. Valóban érvényes is volt, s e megbélyegző kifejezések maguk is e mellett szólnak. Mert ha érvénytelen lett volna, nem kell vala ilyen jelzőket használni az attól való elijesztésre, hanem megmondták volna egyszerűen, hogy érvénytelen.¹³³

Hogy még a XI. század közepén is érvényes volt, mutatják a harmadik csoportbeli törvények, melyek vagy elválást, vagy a papságból való kilépést követelnek.¹³⁴

A negyedik csoportba tartozók már nagyon sok szerző szerint csakugyan tartalmazzák a papi házasság érvénytelenítését. Hefe a melfi-i határozatban,¹³⁵ még inkább az 1107. évi troyesi,¹³⁶ az 1119 évi rheimsi¹³⁷ s egész világosan az 1123. évi lateráni kánonban¹³⁸ kimondva látja a papi házasság érvénytelenségét. Ezek nem alternatívát állítanak a házaspapok elé, hogy ti. vagy váljanak el, vagy pedig lépjenek vissza a hivataltól s javadalomtól, hanem feltétlen szétválást rendelnek. Ami kegyetlenség lett volna, ha érvényes a házasság. Tehát a XI. század legelején már megvolt a nagyobb rendek bontó akadály, és mivel a lateráni zsinat régibb határozatokra hivatkozik („iuxta sacrorum canonum definitiones”), még előbb kell keresni az érvénytelenség határozatának kezdeteit. Hefe¹³⁹ VII. Gergelyben s közvetlen utódaiban látja e jogelv előkészítőit, míg végre az I. lateráni zsinat általános törvénytette.

Az egyházjogászok közül csakugyan sokan innen kelteznek az ordo bontó akadályát.¹⁴⁰ Nekünk azonban ezzel szemben mindenek előtt kétségtelennek látszik, hogy VII. Gergely idejében még érvényesnek tekintették a papok házasságát. Mert ha lettek volna érvénytelenítő törvények, a celibátus érdekében folyó ama nagy harcok idejében bizonyára hivatkoztak volna azokra. Aminek azonban semmi nyoma. Ami pedig a melfi, troyesi, rheimsi és lateráni kánonokat illeti, tagadhatatlanul értelmezhetők úgy, hogy a bennük kimondott elválás magába foglalja az érvénytelenséget is, de nem kell így értelmezni szükségképpen, mert a házasság érvényessége mellett is elrendelheték az elválást, hogy e szigorú büntetés által minél inkább kifejezésre jusson a papi házasság bűnös volta.

Egész világosan és félre nem érthető módon először az 1139. évi II. lateráni zsinat 7. kánonjában jelentkezik a nagyobb rend mint bontó akadály,¹⁴¹ mely egyenesen kimondja, hogy a nagyobb rendűek és szerzetesek házassága nem házasság. („... Hujusmodi namque copulationem, quam, contra ecclesiasticam regulam constat esse contractam, matrimonium non esse censemus.”)¹⁴²

Igaz, hogy a törvényben nincs semmi utalás arra a mélyreható újításra, melyet életbe léptetett. Ámde ezt magyarázza az, hogy a gondolat nem volt tulajdonképpen új, hisz a reformpárt már régen sürgette, sőt valóságosan érvénytelennek hirdette a papok házasságát, s ennek volt a következménye több előző zsinat abbéli rendelkezése, hogy fel kell bontani az ilyen házasságot, s az asszonyt rabszolgaként eladni, az ellenkező papot pedig exkommunikálni. Mikor utóbb a II. lateráni zsinat a papok házasságának érvénytelenségét

¹³³ Hinschius, System des kath. Kirchenrechts, 1869, I. 155. 1. 12. j.

¹³⁴ Hefe, C. G. IV², 841. Wernz a toursi zsinat 6. kánonjának ezen értelmezését nem fogadja el.

¹³⁵ C. G. V.² 195. 1.

¹³⁶ C. G. V.² 289. 1.

¹³⁷ C. G. V.² 841. 1.

¹³⁸ C. G. V.² 380. 1.

¹³⁹ Beiträge, I. 122–139.

¹⁴⁰ Hinschius, i. m. 155. 1. (Sőt H. is már az egyébként homályos rheimsi kánonról) – Walter, Lehrbuch d. K. R. 1854, 386. 1. – Phillips, Kirchenrecht, 1855, I. 737. 1. – Laurin, i. m. 157. 1. – Schulte, Handbuch d. k. Eherechts, 1855. 208. 1. – Szerey, Egyházjog, 1883³, 384. 1.

¹⁴¹ Tulajdonképpen az 1135. évi pisai zsinat határozatában, melyet majdnem szóról-szóra átvett a lateráni. Csakhogy a pisai határozat partikuláris jellegű volt.

¹⁴² Ugyanezt vallja Scherer, II. 366. 1. – Sägmüller, Lehrbuch d. k. Kirchenrechtes, 1909², 601.; – Haring, i. m. 491. 1. Tauber, Manuale Juris Canonici, Szombathely, 1908³, 203. – Laurentius, Institutiones Juris Eccl, 1908², 489.

egyenesen és határozottan kimondta, semmi meglepő abban nem volt s a zsinat semmi szükségét nem látta annak, hogy kiemelje az újítást, melyet az eddigi joggal szemben életbe léptetett.

A mondottakból az is világos, hogy nem VIII. Bonifác pápa jelentette ki érvénytelennek a papi házasságot s éppen azért méltán vetette el ezt az állítást IX. Pius Syllabusának 72. tétele.¹⁴³

A II. lateráni zsinatot követő törvényhozás ugyanezen irányban haladt tovább. III. Sándor (1159–1181) a III. lateráni zsinaton 1179-ben (c. 11), III. Ince (1198–1216) a IV.-en 1215-ben (c. 14.), IX. Gergely (1227–1241) az általa 1234-ben kiadott törvénykönyvben, VIII. Bonifác (1294–1303) az 1298-ban közzétett Liber sextusban, V. Kelemen a viennei (1311–1312) zsinaton és törvénykönyvében alkottak ily értelmű törvényeket. Ez utóbbi (cap. un. in Clem. lib. 4. tit. un.) úgy intézkedik, hogy a nagyobb rendekkel bíró egyházi, ha házasságra mer lépni, az előbbi büntetéseken kívül ipso facto beálló kiközösítésbe is esik, mely alól csak akkor oldható fel, ha megjavul és az illető nőt eltávolítja magától.

Az említett általános zsinati törvényeken kívül ugyanazon időben minden országban¹⁴⁴ alkottak partikuláris törvényeket is,¹⁴⁵ melyekből kitetszik, hogy immár az egész egyházban diadalmaskodott a celibátus s mindenfelé ugyanazon jogelvek uralkodtak. De másrészt kitetszik az is, hogy bajok még mindig voltak. Az ideál és megvalósítása között ebben az időben is, melynek törvényhozását utoljára ismertettük, volt távolság. Akadtak, kik a törvényeket átlépték, mert különben nem lett volna szükség azok oly sűrű megismétlésére.

A celibátus történetének mozgalmas időszaka a középkor. Hol hanyatlás, hol emelkedés mutatkozik a törvények megtartásában. Egy azonban világos. A felfogás, a vezető gondolat mindig ugyanaz volt s az ókortól átvett örökséget a celibátus dolgában az egyház mindvégig

¹⁴³ Világos *Freisen* tévedése is (Geschichte des can. Ehrechts... 1888, 742. l.), mikor a II. lateráni zsinat „censemus” kifejezésébe kapaszkodva tagadja, hogy határozatilag kimondta, dekretálta volna a papi házasság érvényességét. Valamint abban is téved (uo. 719 skk. l.), mikor azt vitatja, hogy az ordo akadályát egyházi törvény nem is tehetné volna bontóvá, hanem azzá tette a XII. század doktrínája a főlshentelendők votumának belevonásával.

Sajátságos, hogy *Thomassinus* (i. m. P. I. L. II. c. LXV. nr. 4.) az 1148. évi rheimsi zsinattól származtatja a nagyobb rendek bontó akadály-jellegét, holott a II. lateráni zsinat már 9 évvel előbb, majdnem ugyanazon szavakkal mondta ki azt. L. e kérdésre vonatkozólag még: *Sipos*: Mikor lettek házassági bontó akadályá a nagyobb rendek? (Religio, 1913. 17 s 18. szám.)

¹⁴⁴ *Angliában* a XII. század elején Szt. Anselm buzgólkodott a celibátus érdekében. *Svédországban* IV. Ince pápa követe, sabinai Vilmos 1248-ban Jarler érsekkel egyetértve hajtotta végre a celibátus-törvényeket (Hergenröther-Kirsch, II.⁴, 605. l.), *Lengyelországban* III. Cölestin követe, kápuai Péter az 1197-ben tartott zsinaton igyekezett azoknak érvényt szerzeni. *Csehországban* a XIII. század elején, *Délitáliában* az 1284.-évi melfi-i zsinat nyomán javult a helyzet. (L. uo. 607., 609., 611. l.)

¹⁴⁵ *Magyarországon* itt-ott a XIII. században is akadtak még házas, vagy jobban ágyas papok. IV. Ince pápa a csanádi püspökhöz írt levelében ilyen szubdiákonok és diákonokról tesz említést, és meghagyja, hogy a püspök fossa meg őket javadalmuktól (Roskovány I. 385.). III. Honorius 1222-ben egy váci szubdiákonus ellen lép föl, akinek házas élete tudomására jutott.

Guido, kit IV. Kelemen pápa Skandinávia, Bréma, Magdeburg, Salzburg és Gnezen egyháztartományok követévé nevezett ki, 1267-ben Bécsben, úgy látszik oda érkezett magyar püspökökkel folytatott tanácskozás alapján, 19 pontból álló rendeletet adott ki Magyarország számára, melyben a papi nőtlenség teljes keresztülvitelét kísérli meg. Egyelőre még nem nagy sikerrel, amint az az 1279. évi budai zsinat dekretumaiból kitetszik, mely 12. pontjában kemény büntetés: excommunicatio terhe mellett újból szükségesnek látta kimondani, hogy papi személy, ki egyházi javadalmat élvez, vagy a nagyobb rendeket már fölvette, asszonyt ne tartson házában, sem másutt ne lakjék velük (L. *Balics* L. dr. Magyar egyh. tört. II. k. I. R. 367. s. kk., 351.) A 1309-i pozsonyi zsinat kiközösítés helyett jövedelmeinek negyedrésztét véteti el az ágyast tartó paptól. (Roskovány II. 9. Karácsonyi János dr. Magyarország egyháztörténete 1906. 79–80. l.) Későbbi zsinatok már csak néha-néha látják szükségesnek fellépni a fociariát (ágyast) tartó papok ellen: az 1493. évi esztergomi, 1494-i nyitrai, 1515-i veszprémi. (Roskovány. II. 176., 177., 188.)

híven megőrizte s a legkedvezőtlenebb körülmények közt is fenntartotta, míg végül VII. Gergelynek s utódjainak nagy tisztogató harca után teljes fényességében ragyogtatta.

VI. fejezet: A celibátus története az újkorban

Az újkor kezdete nem kedvező a cölibátusra nézve. A trienti zsinat. Az azt követő igazi reform. A XVIII. század celibátus-ellenes irányzatai. Jelen állapotok. A ma élő jog.

A XIV. és XV. század, a középkor felbomlásának periódusa s egyben az újkor előkészítője, nem volt kedvező a celibátusra. Az egyházi belső élet lazult, a vallás-erkölcsi élet hanyatlott, amivel mindig együtt jár a papság szintájának süllyedése. Sokszor okozati összefüggés van a kettő közt, sokszor mind a kettő csak kísérő jelensége mélyebben fekvő bajoknak. A középkor utolsó időszaka ugyancsak sok és veszedelmes bajban sínylett. A pápaság és császárság középkori összeköttetésének megszakadása, a császárság univerzalizmusa helyébe lépett nacionalizmusa, az avignoni fogság, a nyugati egyházszakadás bőven termelte a belső egyházi élet terén a bajokat, melyek között nem utolsó helyen van a celibátus elhanyagolása. Süllyedt a nép is, mely elveszítve vallás-erkölcsi eszményeit szinte nem is hitt a kontinencia lehetőségében s jobban szerette az ágyas papokat, mint a celibátusban élőket, mert azt hitte, így nagyobb biztonságban vannak saját asszonyai. A *wiklifizmus* meg elvileg tagadta a celibátus érdemes voltát.

Az ezután beállt idők, a XV. század közepétől számítható újkor, jellegzetes szellemi irányjaival, aminők: az egyháznak a népek életére eddig gyakorolt befolyásának csökkenése, a pogány-klasszikus ideálokért való lelkesedés, a szubjektivizmus és individualizmus, még kevésbé kedveztek a celibátusnak.

Érthető ily körülmények közt, hogy hangok merültek fel a celibátus eltörlése mellett. *Sagineti Vilmos* könyvet írt e kérdésről¹⁴⁶, *Zabarella* beszédjeiben a papi házasság megengedése mellett tört lándzsát, állítólag *Aeneas Sylvius* is, a későbbi II. Pius pápa,¹⁴⁷ valamint *Nicolaus de Tudeschis*, utóbb palermói érsek (†1443) Az egyház azonban most is tisztában volt önmagával. Tudta, hogy a bajok elhárításának eszköze nem a celibátus eltörlése, hanem a papság erkölcsi színvonalának emelése és az egyházi összállapotok megjavítása. *Gerson* rámutatott a papság eszményére és kötelességeire, sürgette a papjelöltek körültekintőbb megválasztását és nevelését, a puha élet, a szórakozások, tétlenség és elvilágiasodás megakadályozását.¹⁴⁸ Az ún. reform-zsinatok hangoztatták is a reformot. Szent életű püspökökben és papokban sem volt hiány, kik például, jószóval s szigorú intézkedésekkel serénykedtek a celibátus mellett.¹⁴⁹

A *konstanzi zsinaton* (1414–1418) ugyan szintén merültek fel hangok a celibátus ellen, de *Gerson* buzgólkodása ellensúlyozta azokat. Mindamellet határozathozatalra semmilyen irányban sem került a sor,¹⁵⁰ noha tétetett indítvány a celibátust szorgalmazó dekrétuma alkotására.

A *baseli zsinat* már hozott celibátus-törvényt, 1435. évi 20. ülésében, melyben a régi büntetéseket szabályozza, illetve megújítja. Eszerint a nyilvános konkubinárius ipso facto elveszti 3 havi jövedelmét. Ha nem javul, elveszti javadalmát. Ha még ez sem használ, minden hivatalra és tisztségre alkalmatlanná lesz. A büntetésben hanyag felsőbbiséget is szigorú büntetésekkel fenyegeti a dekrétum s a papok házának megtisztítására a világi karhatalom igénybevételét rendeli.

¹⁴⁶ *Wilhelmus Saginetus*, 1417-ben. L. *Roskovány*, IV. 33. 1. nr. 234.

¹⁴⁷ Uo. 34. 1. nr. 242. Jobban mondva egy-két könnyen félreérthető kijelentést tett.

¹⁴⁸ *Hergenrother-Kirsch*, II. 1005.

¹⁴⁹ Uo. a 2. jegyzetben a konkubinátust tilalmazó zsinatok hosszú sorát találni.

¹⁵⁰ *Roskovány*, II. XVIII., 102.

A XVI. századbeli vallásújítók heves kifakadások és vádaskodások közt¹⁵¹ elvetették a papi nőtlenséget, mint amely szerintük egyedüli oka mindazon erkölcsi bajnak, mely a papság körében felburjánzott. Hogy mennyire nem volt igaz e vád, kitetszik abból, hogy a házasságban élő reformált pásztorok erkölcsi színvonala nemcsak hogy nem emelkedett, hanem lehetőleg még mélyebbre süllyedt a katolikus papokéhoz képest.¹⁵²

Az egyházhoz hű katolikus rendek sürgették és követelték a celibátust (az 1524-i regensburgi gyűlésen, az 1530-i augsburgi Reichsabschied). Hasonlóképpen sok azonkorabeli zsinati határozat.

Az igazi, a régóta hangoztatott reformot végre a *trienti zsinat* valósította meg. Ez nem forradalom volt, mint az ún. reformáció, melynek következményei egyenetlenség, lelkiismeretben erőszakoskodások, eldurvulás és barbárság, hanem homogén reform; nem minden réginek megtagadásán és elvetésén, hanem a kereszténység abszolút értékének és állandó érvényességének gondolatán felépített reform, az őskeresztény ideálok visszaállítása. A celibátus kérdésében is a régi törvények alapján állt, anélkül, hogy azokon valamit változtatott volna.

I. Ferdinánd császár és Miksa bajor herceg a papi házasság megengedését kérték a zsinattól.¹⁵³ Ámde a zsinat nem fogadta el a kérelmezők érvelését és XXIV. ülésén (1563. nov. 11.) anathemával sújtotta azt, aki állítja, hogy a nagyobb rendekkel bíró egyházi érvényes házasságot köthet.¹⁵⁴ Tehát a papi házasság érvénytelenségére vonatkozó újabb törvényhozást ünnepélyesen megerősítette. Semmi újat nem rendelt a zsinat. A dekretális jog alapján áll, de azt megújította, szorgalmazta, s megvalósítására eszközöket jelölt meg, mikor reformálta a papnevelést s előírta, hogy csak olyanok bocsájtassanak a rendek felvételére, akik remélhetik, hogy Isten segítségével a kontinenciát gyakorolni tudják.¹⁵⁵

Sokfelé nem voltak meglepődve a trienti zsinat határozataival. Ezek kedvéért I. Ferdinánd császár, valamint utódja II. Miksa, továbbá Albrecht bajor herceg és a három egyházi választófejedelem a salzburgi érsekkel együtt IV. Piustól újból kérelmezték a papi házasság megengedését, de ezúttal is eredmény nélkül.

Az ún. *ellenreformáció* az egyházi egységet nem tudta ugyan visszaállítani, ámde a belső egyházi állapotok újjáalakítása tekintetében nagy dolgokat művelt: az évszázadok óta sürgetett reform jórészt megvalósult. Ez újjáalakításnak egyik főtényezője éppen a trienti zsinat volt, melynek üdvös határozatai a kiválónál kiválóbb pápák, püspökök, továbbá ama kor nagy szentjei s a jezsuiták buzgólkodása folytán csakhamar üdvös gyümölcsöket termettek s hatalmas megújodást hoztak létre a nép vallás erkölcsi életében és a papság körében is. A papság általában tiszteletben tartja a celibátust. Előnyös volt e tekintetben az is, hogy az önmegtartóztatásra nem hajló papok a reformáció idején ahhoz csatlakoztak s így az egyház megszabadult azoktól, a megmaradtak pedig már csak azért is feddhetetlenek igyekeztek lenni, hogy a protestánsok hozzájuk ne férhessenek.¹⁵⁶

¹⁵¹ Ide vonatkozó irataikat I. *Roskovány*, IV. 43. s. kk.

¹⁵² L. Sarcerius és Selnecker evangélikus teológusok nyilatkozatait, vagy magának Luthernek szavait és sok más kortárs kijelentését a *Der Cölibat* c. anonym munkában (Regensburg, 1841.) I. k. 70. 1. s. kk., továbbá *Hartmann Grisor*, S. J.: *Luther* (I–III. 1911–12.) c. nagy művében sok helyen, pl. II. 511, 534–563. stb.

¹⁵³ Oláh Miklós esztergomi érsek 1563. május 5-i kelettel érdekes levelet írt a magyarországi püspöki kar nevében a trienti zsinathoz, melyben keserűen panasolja, hogy kevés a pap, s akik vannak is, ad unum pene omnes formális házasságban élnek. A fölszenteléskor esküvel ígérik a kontinenciát és nem tartják meg. Orvosszereket kér e bajok ellen – a papi házasság megengedését nem említi. (*Roskovány*, II. 366–7.)

¹⁵⁴ Sess. XXIV. c. 9. de Sacram. Matrim.

¹⁵⁵ Sess. XXIII. c. 13. de ref.

¹⁵⁶ A papság fegyelme nálunk Magyarországon is teljesen átalakult. A sűrűn tartott megyei, tartományi és nemzeti zsinatok határozatainál fogva új, tiszta erkölcsű és buzgó papság működött a lelkek üdvösségén. Az 1560-i nagyszombati zsinat bőven kifejti az egyháznak a papok kontinenciájára vonatkozó tanát s annak pontos

A XVII. század második felében, ama kor szellemi irányzataiból, ti. az illuminatizmusból, naturalizmusból, racionalizmusból folyólag heves irodalmi harc folyt a celibátus ellen Francia-, Német-, sőt Olaszországban is.¹⁵⁷ Franciaország nem maradt meg az akadémiai vitatkozás terén. A forradalom eltörölte a celibátust s a papokat rászabadította a házasságra, amit sokan meg is cselekedtek, köztük Talleyrand autuni püspök is.

Németországban sem állapodtak meg a kérdés irodalmi bolygatása mellett, amiben egyébként katolikus papok is vettek részt. A múlt század első tizedeiben azt hangoztatták itt sokan, hogy ha az egyház nem akar a dolgokon változtatni, az állam is jogosult eltörölni a celibátust, mint pusztán fegyelmi intézkedést s ily tartalmú kérvényt intéztek a rendek gyűléséhez 1824-ben Würtembergben; 1828., 1831., és 1837-ben Badenben, 1830-ban Hessen-Darmstadtban, 1837-ben Szászországban. Sziléziában 1821-ben papok adtak be ilyen kérvényt az egyházi hatósághoz, 1830-ban pedig Würtembergben és a trieri egyházmegyében egyesületet alakítottak a celibátus eltörlése érdekében. Az említett kérvények egyik-másik kamarában szíves fogadtatásra találtak, de az illető kormányok visszavetették, hivatásukhoz hű papok, hithű világiak, sőt komolyan gondolkodó protestánsok is elutasították, valamint az illetékes egyházmegyei hatóságok, XVI. Gergely pápa (1831–1846) pedig encyclicában (Mirari vos, 1832. aug. 15.¹⁵⁸ s más iratokban bélyegezte meg e törekvéseket, a celibátust „disciplina sanctissimá”-nak, „lex maximi momenti”-nek nevezve. IX. Pius 1846. nov. 9-i encyclicájában a celibátus megdöntésére irányuló törekvést „conspiratio foedissima”-nak mondja.¹⁵⁹

A celibátus-ellenes hangok ma sem némultak el teljesen. Minduntalan előbukkan egy-egy könyv vagy cikk, mely irányatosan, ferdítve, rosszindulattal tárgyalja a celibátust, erkölcstelen, természetellenes és kereszténytelen intézménynek mondja, mint teszi pl. a német gr. *Hoensbroech*, „Ultramontane Moral” c. imént megjelent munkájában, *Abbé Dolonne: Le clergé contemporain et le célibat* c. könyvében stb.

Továbbá a nemi kérdésnek napjainkban rendkívül kiszélesedett irodalma is ki-kitér a celibátusra, s a nemi reformtörekvések egyik főpontja lévén a nemi életben minden törvényt, minden erkölcsi tételt s minden korlátot elvetni, világos, hogy a celibátus nagy szálla a szemükben, az aszketikai életeszmény nevetséges előttük, eltévelyedésnek, lehetetlenségnek, hazugságnak mondják, melyet a haladó kultúrának mihamarabb ki kell küszöbölnie e világból.

Az egyház pedig a maga igazának tudatában rendületlenül halad királyi útján. Meg van győződve, hogy az okok, melyek a papi nőtlenség behozatalára készítették, helytállóak. A századok viharai és megpróbáltatásai közt ez intézmény végleg kialakult és megérett, okai mind jobban kifejeződtek, szükségessége egyre jobban megvilágosodott s érvényesülése is mind általánosabb és kifogástalanabb. A port, mely hanyatló időszakokban rakódott ez intézmény fejedelmi palástjára, a hiterkölsi fellendülésnek jelen időszaaka jórészt

betartását írja elő. (Roskovány II. 319. s. kk.) Ugyanígy az 1579-i győri zsinat. (Uo. 499. s. kk. 1.). A konkubinátus gyökeres és végleges kiirtására tartotta Forgách Ferenc primás 1611-ben a nagyszombati tartományi zsinatot, mely teljesen a trienti zsinat alapján áll, hivatkozik is arra és nagyon érdekes dekrétumban szigorú intézkedéseket léptet életbe az ágyastartó papok ellen. (Meglehetősen kicsinylőleg nyilatkozik a nőkről: De vestimentis enim, ait Sapiens, prodit tinea, et a muliere iniquitas viri. Brevis enim omnis malitia super malitiam mulieris. Et melior est iniquitas viri, quam mulier benefaciens ... Laqueus venatorum est mulier, sagena cor ejus, vincula manus ejus. Roskovány i. m. 603–4.) E dekrétumokat Pázmány Péter az 1628. évi pozsonyi püspöki értekezleten újból emlékeztetbe idézte és megtartásukat szorgalmazta, ellenőrzésükre a püspököket buzdította. (Uo. 625–7.) Valamint a köv. évben tartott nagyszombati egyházmegyei zsinat is. (L. Péterffy II. 250–2.)

¹⁵⁷ L. *Roskovány*, IV., VII. s. IX. k. Ezen iratok ellen írta *Zaccaria* a celibátusról szóló alapos munkáit.

¹⁵⁸ *Roskovány*, III. 321. s. k.

¹⁵⁹ Uo. 452. l.

eltávolította. A papság általában hivatása magaslatán áll (a világegyház állapotairól van szó!), a papnevelés különös gondoskodás tárgya, a lelkeknek mindjobban beálló elkülönüléséből eredő harc, az ellentábor erős ellenőrzése és kritikája, a lelkipásztorkodásnak napról-napra növekvő belterjessége szinte kényszerítik a papságot, – mélyebben fekvő, ti. hivatásának mélységes átéréséből fakadó okok mellett – hogy intakt életű legyen.

A francia papságról tudjuk pl., hogy képzett, buzgó, önzetlen, tiszta életű. Ehhez kétség sem férhet. Hiába ócsárolja a piszkos írók egész légiója, erkölcstelenséggel, tisztátalan étellel a legszenvedélyesebb harcok idején sem merték vádolni.

A német papságról ugyanez áll. Működésének módszere más ugyan, mint a franciáé. Ez a társadalmi életben nem vesz részt, a politikától őrizkedik, amaz annál jobban cselekszi mindakettőt. Nincs itt most helye annak, hogy e két irányzatot mérlegeljük, csak azt akarjuk megállapítani, hogy erkölcsi tekintetben a német papság épp oly megközelíthetetlen, mint a francia.

Elmondható ugyanez az északamerikaiakról, a belgákról és sok más ország papságáról. Általában amily mértékben hat át a kereszténység szelleme bizonyos népet, amily mértékben válik eleve néppé és hatalmassá lelkében a keresztény gondolat, épp oly mértékben közelíti meg papsága azt az eszményt, melyet az egyházi törvények eléje állítanak.

Egészen érthető a dolog. Az ilyen csontig-velőig keresztény nép kebeléből kikerült papok már kiskoruktól kezdve át vannak itatva maguk is a kereszténység szellemétől. Keresztény volt a családi nevelésük. Ilyen szellemet szívtak magukba az iskolákban. Ilyen légkörben éltek egész a szemináriumba való belépésükig. A szemináriumi élet nem volt újdonság számukra. Azt folytatták ott, amit eddig is gyakoroltak. A szentségekhez való járulást látták szüleiknél, nemcsak anyjuknál s húgaiknál, de atyjuknál is. Maguk is velük jártak az Úr asztalához. Ugyanezt gyakorolták, mint a középiskolai kongregációk tagjai. Akárhon jártak, mindenfelé jó papokkal találkoztak, a papokról mindenkitől jót hallottak, irántuk tiszteletet s megbecsülést tapasztaltak. Az ilyen közszellem okvetlen magával ragadja a fiatal embert.

Az ilyen közszellem nem is tűri meg a rossz papot. Elvárja papjaitól és megköveteli, hogy kifogástalanok legyenek. És megkönnyíti nekik e törekvésüket és feladatukat. Nem vetnek tört a kezdő pap ártatlanságának. Férfi társaságok beszédtemája nem trágár adomák körül forog szüntelen, főleg nem pap jelenlétében. Nem örül ott senki annak, ha sikerült egy-egy papot a sárba rántani. Nem kételkednek, nem bizalmatlankodnak mindenkiben. Ismervén a természetfölötti életforrásokat, nem hajtogatják szüntelen, hogy lehetetlen a kontinencia. Aminek örökös hangoztatása nem egy törekvő papot megingathat. Mert ha mindig csak azt hallja, hogy nem lehet, meg nem is teszi senki, utóbb maga is azt gondolja, hogy akkor miért erőlködjem, ha úgysem hisznek, meg ha úgy sem lehet. És az ilyen nép asszonyai nem prédának alkalmas férfit, hanem papot látnak a papban, Istennek szolgáját, lelkük gondozóját, sebeik orvoslóját, kihez még gondolatban sem közelítenek semmiféle tisztátalan gerjedelemmel.

Magára vessen az a nép, melynek nincsenek jó papjai. Jórészt maga az oka. Mert csak jó talajból nő ki az életrevaló, gyümölcsöt termő fa. Rossz talajból csenevész, sínylődő fűcska fejlődhetik.

Ami a magyar papságot illeti, bátran elmondhatjuk róla, amit *Foerster* általánosságban ír: „... A katolikus papság nagyban és egészben becsülettel éli celibátusát; mily kevés a botrány, ha az ember meggondolja a papok számát, és azt a körülményt, hogy árgus szemekkel figyelik életüket! Sőt joggal állapították meg, hogy házas emberek erkölcsi vétségei nagyobb számúak, mint a katolikus papság megfelelő részénél.”¹⁶⁰ Pedig mennyi nehézséggel kell megküzdeni a magyar katolikus papságnak! Rólunk magyarokról sajnos

¹⁶⁰ A nemi élet etikája és pedagógiája, fordította dr. Schütz Antal, Bpest, 1912². 147. l.

éppenséggel nem lehet elmondani, hogy csontig-velőig áthatott volna a kereszténység szelleme. Mekkora erkölcsi léhaság, az aszkétikus életeszménynek mily rettentő félreismerése vagy nem ismerése jellemzi közönségünket és főképpen az azt irányító sajtót. A közszellem nálunk – a katolikusok között is – nem kedvező a celibátusra, nem segíti, nem támogatja a papot annak betartásában, éppen azért ha tán több volna a baj e tekintetben Magyarországon, mint egyebütt, a magyarázat az említett körülményekben keresendő.

Megállapíthatjuk azonban, hogy hazánkban is tapasztalható a hitéletnek örvendetes fellendülése. Hevesebbek az egyházellenes támadások, de viszont az egyházhoz hívek öntudatosabbak, a hit szerint való élet belsősége s elmaradhatatlan következménye ennek a papság erkölcsi színvonalának emelkedése. Ezen erkölcsi színvonal emelkedésével pedig emelkedik a nép hiterkölcsei életének fokmérője s így e kettő állandó kölcsönhatással van egymásra. Minél intenzívebb a hitélet, annál jobb a papság. Minél jobb a papság, annál virágzóbb a hitélet. Így van ez országoként, sőt egyházmegyénként is.

Érthető ezek után, hogy az egyház ma is fentartja a celibátust; hogy amint a múltban át volt, azonképpen a jelenben is át van hatva annak roppant jelentőségétől és alig képzelhető, hogy valaha elejtené. Hallatszanak hangok katolikus oldalról is, melyek indokoltnak látnák a celibátus bizonyos enyhébb kezelését, könnyebb és gyakoribb fölmentést, ami által nem egy szerencsétlent lehetne az egyháztól való elszakadástól visszatartani. Ez igaz lehet, de az egyház közjává aligha volna jó hatással, mert a dispenczió reménye csak a határozatlanok, ingadozók számát növelné a papságban s az egyházi állás hova-hamar oly pályájává válnék, melyet néhány évre megpróbál az ember, s ha nem tetszik, ott hagyja.¹⁶¹

Az egyház tehát amint nem engedett a celibátusból a múlt legválságosabb időszakaiban, nem enged ma sem. Amint nem áldozta föl sem fenyegetésnek, sem hízelgésnek, sem a protestantizmus, sem a vele rokonszenvező katolikus fejedelmek erőlködéseinek, éppúgy fenntartja a jelenben és fenn fogja tartani minden időben. Innen van, hogy a trienti zsinatot követő századok partikuláris zsinatai éppúgy szorgalmazták a papi nőtlenséget, mint a régiek. Számtalanszor megújították az előbbi törvényeket, előírásokat adtak a papi házak vezetésére és cselédségére nézve s ekkép teljes épségben tartották fenn a celibátusra vonatkozó eddigi törvényhozást.

A ma is *élő jog* ezek szerint a régi, és pedig a dekretális jogon alapszik,¹⁶² melyen némi csekélységtől eltekintve – a trienti zsinat sem változtatott, hanem inkább ünnepélyesen megerősítette.

Ezen ma is érvényes jog szerint¹⁶³ a *nagyobb rendek* (a szubdiákonátustól fölfelé) közjogi jellegű bontó házassági akadály. Ha ilyen nagyobb renddel bíró egyházi mégis kötne házasságot, az semmis, érvénytelen, mert nincs jogi képessége házasságot kötni s az együttélés az illető nővel megakadályozandó.¹⁶⁴ Származik pedig a nagyobb rendekkel bírónak ez a jogi képtelensége a házasságkötésre tisztán és kizárólag az egyház törvényéből, mely az ilyen körülmények között kötött házasságot semmisnek nyilvánítja.

Más kérdés, hogy honnan származik a nagyobb rendekkel járó celibátus-kötelezettség? Erre nézve kétféle vélemény van. Az egyik szerint ez is pusztán a tételes egyházi törvényből, a másik szerint a nagyobb rendekkel egybekötött tisztasági fogadalomból. De akárhonnan származtassuk is a nőtlenségre való kötelezettséget, a nagyobb rendek bontó akadályi jellegüket minden esetben az egyházi törvényből merítik. A fogadalom-hipotézisben is; mert

¹⁶¹ *Haring*, i. m. 163. l.

¹⁶² C. 4, 5. X. III. 32; c. 1, 2. X. IV. 6. L. még a következő jegyzetekben felsorolt jogforrásokat is.

¹⁶³ A latin szertartású katolikusok egyházjogáról van szó. A keleti egyházét főntebb említettük.

¹⁶⁴ C. 8. D. XXVII; c. 40. C. XXVII. qu. I.; c. 1, 4. X. III. 3.; c. un. in VI. III. 15.; c. un. Clem. IV. 1., Trid. Sess. XXIV. c. q. de sacr. matr.

a fogadalom sem természeti, sem tételes isteni törvénynél fogva nem bontó akadály, hanem csak az egyházi törvény teszi bizonyos körülmények között azzá.

Ami már most a celibátusra való kötelezettséget illeti, azok, akik pusztán csak az egyház törvényére alapítják, így okoskodnak. *Kifejezett* tisztasági fogadalmat manap a fõlszentelendõk nem tesznek. Régen, – mint fõntebb mondtuk már – partikuláris elõírások itt-ott megkövetelték, sõt Nagy Szt. Gergely pápa is elõírta, hogy a szubdiákonátus elõtt tisztasági fogadalmat kell tenni.¹⁶⁵ De ez a szabály már régóta nincs gyakorlatban. Késõbb az a felfogás alakult ki, hogy a nagyobb rendek felvétele *hallgató* tisztasági fogadalom. E fejleménynek kiindulási pontja az ancyrai zsinatnak (314) már ismert 10. kánonja, mely szerint az, ki a diákonátus felvétele elõtt kijelenti, hogy meg akar házasodni, felszenteltetvén megházasodhatik. Ha ilyen kijelentést nem tett, többé nem nõsülhet. Ezt nyugaton úgy értelmezték, hogy nem nõsülhet a fõlszentelés alkalmával tett *hallgató* fogadalom miatt. Gratian is ezt a nézetet vallja, (Pr. Dict. ad c. 1. D. XXVII.) valamint a glosszátorok általában. Hogy jelenleg kifejezett votumot nem tesz a fõlszentelendõ, az világos. A fõlszentelés szertartásai között sehol sem szerepel ilyenféle fogadalomtétel. De hát van-e csakugyan *hallgató* votum a fõlszentelésben? Az egyház ezt kijelenthetné. Kimondhatná, hogy a nagyobb rendek fõlvétele együtt jár a tisztasági fogadalommal. Azelõtt a szerzetesi ünnepélyes fogadalom is letehetõ volt *hallgató* módon. Ugyanazon jogi alapon állna ezen tétel, mint amelyen fõlépülnek a nyomós, a megdönthetetlen jogvételek, vagy a jogi fikciók. Vannak is egyházi törvények, melyek beszélnek a felszenteléssel egybekötött votumról.¹⁶⁶ De a mai jog szerint (Decret. S. Congreg. super statu Regul. „Sanctissimus Dominus,” 1858. júl. 17.) a szerzetesi fogadalom már nem tehetõ le *hallgató* módon, és per analogiam, ugyanezt kell mondani a celibátus votumáról. *Hallgató* celibátus-votum tehát, mely egybe volna kötve a fõlszenteléssel, nincs. Annál kevésbé, mert a fogadalom annyira személyes cselekvénye a fogadalomtevõnek, hogy annak letételénél akarátának valami szereppel mégis csak kell bírnia. Ám a fõlszentelendõ soha sehol sem hallja, hogy fogadalmat tesz. Sõt a celibátus akkor is kötelezi, ha a felszenteléskor magában egyenesen kizárta a votumot és házassága, melyet ilyen felszentelés után kötne, érvénytelen, pedig itt csakugyan nem volt votum. Tehát nem a votum az alapja a celibátusnak, hanem egyházi tételes törvény. Az egyházjogászok túlnyomó többsége ezen véleményen van.¹⁶⁷

A nyugati egyház celibátus-kötelezettségét fogadalomból származtatja Szt. Tamás, Sanchez, Knopp, Ginzler, Feije, Freisen,¹⁶⁸ a legújabbak közül Wernz¹⁶⁹ és Laurentius.¹⁷⁰ Wernz szerint kétségtelen, hogy ma is érvényesek a fõntemlített ama törvények, amelyek szerint a felszentelés *hallgató* fogadalommal van egybekötve. Érvényesek, mert sehol semmi nyoma annak, hogy hatályon kívül helyezettek volna. A *hallgató* szerzetesi fogadalom eltörlésébõl sem lehet a nagyobb rendek fõlvetelével egybekötött *hallgató* tisztasági fogadalom eltörlésére következtetni. Megvan tehát ez a fogadalom most is. Arra az ellenvetésre, hogy az egyház belsõ cselekvést nem írhat elõ, azt feleli, hogy nem is tisztán belsõ aktus ez a fogadalom, hanem külsõ, nyilvánosan végzendõ, és mivel belsõ cselekvéssel kell egybekötve lennie, vegyes aktusnak nevezhetõ. Ilyent pedig fegyelmi törvényeivel elõírhat az egyház. Hogy csakugyan fennforog ez a *hallgató* fogadalom, abból is

¹⁶⁵ A 441. évi orengei zsinat (c. 22.) a diakónustól, a 443. v. 452. évi II. arlesi a diakon és presbytertõl (c. 2. és 43.), ugyanígy az 524. évi IV. arlesi, az 1076-i winchesteri. Az 527. évi II. toledói zsinat már a szubdiákonátus elõtt követeli a tisztasági ígéretet, valamint I. Gergely pápa is: c. 1. D. XXVIII.

¹⁶⁶ C. un. in VI. III. 15.; c. un. Extrav. Joann. tit. 6.; Bened. XIV. „Inter praeteritos” 1749. dec. 3.

¹⁶⁷ Phillips, Hinschius, Schulte, Laurin, Scherer, Sägmüller, Leitner, Szeregy, Haring stb.

¹⁶⁸ L. Scherer, II. 367. 1. 20 j.

¹⁶⁹ I. m. IV. 588. s. kk. (Romae, 1904.)

¹⁷⁰ I. m. 103. s 489. 1.

magyarázza, hogy a moralisták szerint a tisztaság ellen elkövetett belső bűnök is szentségtörés jellegével bírnak. Ez pedig csak úgy lehetséges, ha a votum az alapja a celibátusnak. De mivel azt ő sem tagadhatja el, hogy azt is kötelezi a celibátus, aki a fogadalmat egyenesen kizárta a felszenteléskor, megengedi, hogy a fogadalom mellett az egyházi törvény is alapja a celibátusnak, s aki a fogadalmat kizárta, a törvény alapján köteles a nőtlenségre. A dolgok mai állása szerint, és pedig azért, mert azok a sokszor említett törvények lassan-lassan, desuetudo által mentek ki a gyakorlatból, továbbá, mert a hallgatag szerzetesi fogadalom eltörléséből vont analógiái érv éppen nem oly jelentéktelen, és végül, mert a tisztaságellenes belsőleg elkövetett bűnök fogadalom nélkül is, *ratione consecrationis* lehetnek sacrilégium, inkább az első, a celibátust az egyházi törvényből származtató nézet látszik helyesnek.¹⁷¹

A házasság érvénytelenségén kívül a celibátus megszegésének büntetése még: kiközösítés,¹⁷² makacsság esetén a javadalom elvesztése;¹⁷³ ha a megkísérelt házasság végre is hajtatott, irregularitás;¹⁷⁴ a gyermekek törvénytelenek.¹⁷⁵ A papi renddel járó kiváltságok azonban nem vesznek el.

Mivel a celibátus nem isteni, hanem emberi eredetű törvény, a pápa fölmentést adhat alóla és adott is már ismételten. Akár fogadalomból, akár pusztán egyházi törvényből származzék a celibátus kötelezettsége, mindkét esetben megvan a pápának a fölmentés-adás joga, és csak öneki, mert általános, az egész egyházra szóló törvényről, illetve örökös tisztasági fogadalomról van szó. Azonban soha úgy nem adtak a pápák fölmentést, hogy a fölmentett továbbra is végezzen papi ténykedéseket. A papi jelleget megtartja, mert az elveszithetetlen, külsőleg azonban világi módjára él. Valamint püspök sem kapott még soha fölmentést.¹⁷⁶ Tömeges fölmentést adott III. Gyula pápa 1554-ben az angolországi házas papoknak, mikor katolikus Mária az országot újból egyesítette az egyházzal, VII. Pius pedig a francia forradalom alatt megnősült papoknak. Előfordulhat kivételesen olyan eset is, hogy valaki érvényesen szenteltetett föl, s mégsem áll be a celibátus kötelezettsége. Ilyen eset az, ha valakit csecsemő vagy serdületlen korában, vagy pedig súlyos félelem (*metus gravis, cadens in constantem hominem*) hatása alatt szenteltek fel. Az első esetben 16 éves¹⁷⁷ korában nyilatkoznia kell, akar-e a felvett rendben megmaradni vagy nem. Ha nem akar, megnősülhet. Az utóbbiban pedig, ha a félelem megszűntével a felvett rendet vagy a vele járó jogokat nem gyakorolja, szintén mentes a nőtlenség kötelezettsége alól.

Házas ember is lehet pappá, de csak akkor, ha az a házassága az első és egyetlen volt és pedig virgóval, ha továbbá felesége beleegyezik a szétválásba, és tisztasági fogadalmat tesz, és pedig – ha fiatalabb –, kolostorban.

A tárgyalás folyamán említettük, hogy egyik-másik zsinat a *kisebb rendeket* bíró klerikusoknak is előírta a celibátust. E törvények azonban általános érvényre soha sem tettek szert. Sőt sok századon át házasság állapotban is végezheték az egyházi szolgálatot.¹⁷⁸ A XII.

¹⁷¹ L. Sipos: A celibátus-kötelezettségnek fogadalom, vagy egyházi törvény-e az alapja? (Religio, 1913., 19. sz.)

¹⁷² A püspöknek fenntartott kiközösítés: „Apostolicae Sedis” III. 1. Azt a nőt is éri e kiközösítés, ki tudva ily házasságra lép. Mindkettőre áll a büntetés, ha csak polgári házasságkötésről van is szó. Legalább is ez az általánosabb és következetes felfogás.

¹⁷³ Trid. Sess. XXV. cap. 14. de ref. Tehát a javadalomnak ipso iure bekövetkező elvesztése nincs kimondva.

¹⁷⁴ Szabálytalanság, aminek következtében az illető egyházi rendjét nem gyakorolhatja. A szóban forgó szabálytalanság neve: hasonlatos többnejűség (*bigamia similitudinaria*). Az egyházjog ugyanis azt a nagyobb rendűt, ki házasságot köt és azt végrehajtja, úgy tekinti, mintha két házasságot kötött volna: egy lelkit és érvényeset Jézussal, és egy testit s érvénytelent a nővel.

¹⁷⁵ C. 14. X. I. 17.

¹⁷⁶ Talleyrand sem, pedig mindenképpen rajta volt, hogy VII. Pius elismerje házasságát.

¹⁷⁷ Laurin szerint: 19. (I. m. 165. l.)

¹⁷⁸ C. 14. D. 32.

századtól kezdve már az volt a törvény, hogy a kisebb rendűek megházasodhattak ugyan, de hivatalukat s az egyházi kiváltságukat elveszítették.¹⁷⁹ VIII. Bonifác oda módosította a dolgot, hogy a házasságot kötött kisebbrendűek megtartják a privilégiumokat, ha egyházi ruházatot és tonzúrát viselnek.¹⁸⁰ A trienti zsinat ezt megerősítette (XXIII. c. 6, 17. de Ref.) mindössze azzal a szigorító módosítással, hogy valamely templom szolgálatában kell állniok, hogy a papi kiváltságokat megtartsák. Az egyházi ruha és tonzúra viselése tehát egymagában ehhez nem elegendő. Eszerint már most a kisebb renddel bíró egyházi házassága érvényes, de rendes körülmények között elveszíti a papi kiváltságokat s ipso facto a javadalmát is, és pedig azért, mert a kisebb rendek út a nagyobbak felvételéhez. Aki tehát a nagyobbak felvételére készül, annak celibátusban kell élnie. Azonban kivételesen házas minoristák is alkalmazhatók egyházi szolgálatra, s a kiváltságokat is élvezik, ha nem bigamusok, ha a tonzúrát és papi ruhát viselik s valamely templom szolgálatában állanak. Nálunk Magyarországon ily kisebb rendűek nem alkalmaztatnak. A milánói dómban ellenben látni őket. Természetesen az ilyenek mindenkorra megmaradnak a kisebb rendeknél. A nagyobbak felvételéhez nem bocsájtatnak.

¹⁷⁹ C. 1. 2. 3. 5. 7. 9. X. III., 3.

¹⁸⁰ C. I. in VI. III., 2.

VII. fejezet: A celibátus eredményei

*Megvédte az erkölcsöket, házasságot, közjólétet, különválasztotta az egyházi és világi hatalmat, szülte az evangélium hirdetésére, a nevelésre, a tudományok s művészetek fejlesztésére magát teljesen feláldozni tudó papságot.*¹⁸¹

A celibátus történelmi kifejlődésének és jelen állapotának tárgyalása után röviden eredményeit kell még bemutatnunk. Röviden, mert alább, jogosultságáról szóltunkban a most említendő dolgok részben újból tárgyalás alá kerülnek. De szétszórta; épp azért adjuk e helyütt áttekintő összefoglalásban azt, amit e kérdésről mondani szükségesnek látunk.

A celibátus tizenkilenc száz éven keresztül az a hatalmas fal, erős védőöv volt, mely megvédte az emberiség legszentebb kincseit az erőszak, a romlottság, az érzékiség támadásai és hullámai ellen.

Megvédte az erkölcsöket. Legveszedelmesebb ellensége az erkölcsiségnek a testiség. A test rendetlen szeretete, mely lerontása és halála a testnek, az egész emberi éltnek. A testi ember csak magát látja, csak magát érzi, mindenki mással szemben vak, gyöngéd érzelmekre képtelen, emelkedettebb eszmék és törekvések iránt semmi fogékonysága. Vágyainak teljesülése, szenvedélyeinek kielégítése az egyetlen gondolata. Micsoda látvány lehetett a testi, eddig legyőzhetetleneknek vélt ösztönök diktatúrája alatt élő barbárokra a szüzi, gyermektelen papság! Láttára kezdték felismerni, hogy a vérség kötelékein, az ösztönök kielégítésén túl van valami hatalmasabb és tisztább dolog is. Az ember élhet magasabb javakért is. Teljesen Istennek szentelheti magát. És azóta szüntelen árad az emberiségre a celibátusból az önuralom, az önlegyőzés, a magasabb eszmények keresésének, a közjólétre való közremunkálásnak inspirációja. „Mind egyeseket, mind egész népeket, új, üde, ifjú erővel töltött meg és egy magasztos szellemet, az eszmény után való törekvést lehelte a lelkekbe.”¹⁸² A szüzesség Istennek hozott, osztatlan szeretetből fakadó legnagyobb áldozat. Aki magát ekképp Istennek feláldozta, az tud csak embertársaiért is áldozattá lenni. A celibátus volt minden időben az Isten és felebaráti szeretet erényeinek legbővebb forrása és a keresztények millióinak szívét ihlette szeretetre s tavaszi napként fakasztotta bennük a társadalmi erények virágait. Hogy az érzékiség végleg nem hatalmasodott el az emberek fölött s állati sorba nem süllyesztette őket, a celibátusnak eredménye, mely az erkölcsi lelkiismeretet végleg kiveszni nem engedte a lelkekből. Mikor a protestantizmus a szüzességet és celibátust megtagadta s hallatlanul káromolta, mérhetetlen károkat okozott az emberiségnek, mert az erkölcsi élet alapjait ingatta meg, melyeket semmivel mással nem tud helyettesíteni.

Ótalmazta a *házasságot*. A celibátus állandó utalás a fensőbb életerőkre, melyek nélkül az lehetetlen, de lehetetlen a házasság egysége és felbonthatatlansága is. Aki megsérti a szüzességet, a házasságot is megfertőzteti. Ahol nincs szüzi papság, nincs senkinek ereje a házasság megvédésére, nincs, aki a szenvedélyek rohamainak legyőzésére példát adna, nincs, aki a törvény szent és minden körülmények közt kötelező voltát fenntartani merné. A protestantizmus, mely elvetette a celibátust, kapkodva látja most már, hogy tehetetlen a házasság folytonos süllyedésének megakadályozásában.

Ótalmazta a *közjólétet*, amikor ellensúlyozta mind a *túlnépesedést*, mint az elnéptelenedést. A túlnépesedést, mikor példát ad az erkölcsös megtartóztatásra, hirdeti a

¹⁸¹ *Hettinger-Répássy*, A kereszténység védelme, Eger, 1884, V. 265–297 l. – *Felice Bruschelli*: *It Celibato ecclesiastico*. Roma. Desclée, 1911.

¹⁸² *Hettinger-Répássy*, i. m. V. 283. l.

magasabb életcélok önállóságát s kiemeli az élet közepéből az illetéktelenül oda helyezett nemű ösztönt. Az *elnéptelenedést*, mert hősies lemondásával s önmegtagadásával a házastársaknak élő és hangos figyelmeztetés, hogy egymáshoz való viszonylatukban is a szellem s ne az ösztön vezesse őket, hogy ne pusztán az élvezetet keressék, hogy ne legyenek akarva meddők és terméketlenek. A katolikusok közt, ahol a rossz példa még nem kezdte meg romboló hatását, a celibátus mellett is egészséges a népszaporodás.

A celibátus valósította meg az *egyházi és világi hatalom különválását*. A pogányoknál ismeretlen volt, a celibátust elvető eretnokségeknél csakhamar megszűnt, az egyház beleolvadt az államba, egyházi önállóság és függetlenség elmosódott. A katolikus egyház mindvégig megőrzött szabadságát, önállóságának az állammal szemben való kidomborodását éppen a celibátusnak, a független, minden önkénynek bátran ellenszegülő, áldozatra kész tevékenységű papságának köszönheti. És ne gondoljuk, hogy az egyházi önállóság jelentéktelen valami. Ez hozta létre az emberek erkölcsi önállóságát, „ama legnagyobb jótéteményeknek egyikét, melyekben az emberiség valaha részesülhetett, s amely egymaga is elég volt a modern népek polgárosodását, mint a saját művét annyira fölülmelné a régieken.”¹⁸³ Ez tudta csak korlátozni a despotizmus önkénykedéseit, ez mentette meg az egyébként oly viharos középkort a zsarnokságtól, mert nem támadnak akkor zsarnokok, mikor érzik, hogy felettük is van hatalom.

A celibátus szülte meg azt az *osztatlan, önmagát teljesen feláldozó papságot*, melynek a középkor vándorló népei köszönhetik vallásukat, mely később is annyi odaadással tudott működni az evangélium hirdetésén. Nős pap is terjesztheti a vallást. De soha oly eredménnyel, mint a nőtlenség. Mert annak mindig csak kenyérkereset, családját fenntartó eszköz a hithirdetés. Eléggé bizonyítja ezt a németországi protestánsoknak anyagiakban dúsan ellátott, s mégis eredménytelen hithirdetői tevékenysége. És a celibátusnak köszönhető a katolikus egyházban szemlélfelhető oly intenzív belső misszió is, a koncentrált lelkipásztorkodás, mert az ideiglenes javakról és előnyökről lemondó, osztályrészül Istent választó, a családi kötelekektől független papság tud csak igazán mindenkinek mindenévé lenni, tudja a vallást minden emberi viszonyt átható s nemesítő kovásszá tenni.

A celibátusban élő papság nemcsak a vallást terjesztette, hanem *nevelt* is. És erre megint kiválóképpen a celibátus tette alkalmassá. Minden emberben Annak képmását látta és látja, akiért teljesen feláldozta magát. A szegényben, tudatlanban, betegben, nyomorultban is észreveszi az isteni vonásokat, melyek tőle gyöngédséget és odaadást követelnek és tud értük fáradozni soha meg nem szűnő buzgalommal, testének s lelkének minden tehetségével, nem üzletszerűen, nem kenyérért, hanem Annak kedvéért, kiért már többet is tett: kihez való szeretetből egész életére szüzességet fogadott. A celibátus azonkívül bizonyos befejezettséget áraszt a papi pedagógus egyéniségére, s eszközli, hogy mindjárt pályája kezdetétől megosztatlanul élhet hivatásának.

Hogy a *tudományok, a művészetek, a kultúra* általában mit köszönhetnek a celibátusnak, el sem lehet mondani hamarosan. Nem hogy bénítólag, szellemet ölöleg, az egészséges haladást korlátozólag hatott volna, hanem ellenkezőleg mondhatatlan áldás özönlött belőle a népekre. Már Luden protestáns történetíró megállapította: „Egészben a papok nőtlensége által az nyert, amiért élünk és vagyunk: a szellem, a lélek művelése, az emberi nem képzése.” „Az hozta létre a tudomány és művészet zsongó méheseit, a templomokat és iskolákat, a szegény- és betegápoló intézeteket; az mozdította elő a földművelést és gyarmatok alapítását.”¹⁸⁴ A celibátus az anyagi érdekek, a vagyon hajhászása fölé emeli a papot, függetleníti a minden erőt és képességet leigázni akaró szenvedélyek zsarnoksága alól, és egyben másokat is a

¹⁸³ Hettinger-Répássy, V. 295.

¹⁸⁴ Hettinger-Répássy, V. 283.

szellemisség tiszteletére, a lélek kultúrájának értékére tanít s ekképp csakugyan egyik leghatékonyabb kultúrtényezőnk s az újkori művelődés oszlopa.

A történelem fáklyája gyönyörű világításban mutatja be a celibátust. Megbecsülhetetlenek az eredmények, melyek belőle mind az egyházra, mind a polgári társadalomra nézve származtak. Önként kínálkozik ebből az a következtetés, melynek részletes tárgyalása a következő rész feladata, hogy szentnek, tiszteletre méltónak s jogosultnak kell lenni azon intézménynek, mely ily gyümölcsöket tudott teremni.

II. rész: A celibátus védelme

A) A celibátus jogosultsága

Történetének ismertetése után tárgyalni kell a celibátus jogosultságát.¹⁸⁵

Jogosult-e a katolikus papok celibátusa? Roppant fontos kérdés. Mert nem elég tudni, hogy volt a múltban és van a jelenben, hanem szükséges tudni: miért volt és van? Mely okok vezették az egyházat, mikor elrendelte? Megfelelő és elégséges okok voltak-e ezek? Csakis így lesz teljes a celibátus ismertetése.

Mielőtt az okokat egyenként szemügyre vennők, előjáróképpen rá akarunk mutatni arra, hogy tulajdonképpen a celibátus története is érv jogosultsága mellett. Paulsen ugyan azt tartja, hogy a történetíró alig állapíthatja meg, vajon üdvöthozó lépés volt-e, mikor a római egyház a papok nőtlenségét általános köteleességgé tette.¹⁸⁶ Mi azonban ellenkező véleményen vagyunk. Azt hisszük, hogy a történet hangos bizonyosság a celibátus jogosultsága mellett.

Amint láttuk, a celibátus egykorú az egyházzal. Tehát közel 19 száz éves. Már az csodálatos, hogy ilyen intézmény, mely a természetnek egyik leghatalmasabb ösztönével áll szemben, annyi időn át fenn tudta magát tartani. Még csodálatosabb, ha meggondoljuk, hogy e hosszú időn keresztül folyton támadták, megsemmisítésére törtek, minden elképzelhető címen és ürüggyel megszüntetésén fáradoztak. Támadták és ostromolják ma is nemcsak az egyházon kívül állók, de az egyház fiai közül is sokan, sőt olyanok is, akiket kötelez. És mégis fenn tudott maradni.

Különös látvány ez és okvetlen fölveti a kérdést: honnan meríti a celibátus ezt az elpusztíthatatlan életerőt? Honnan táplálkozik gyökere, hogy ezer támadás közepett is nemcsak érvényben, de tiszteletben tudott maradni a jobb érzésű katolikusok milliói előtt?

De Maistre mondja: „A katolikus egyházban nincs egyetlen hitágazat, ... mely nem az emberi természet legmélyében gyökereznék”¹⁸⁷ *Bougaud* hozzáteszi: „és mely istenileg meg nem felelne legnemesebb szükségleteinek.”¹⁸⁸ Ugyanez mondható a fegyelmi intézményekre, nevezetesen a celibátusra vonatkozólag is.

Ha csak amúgy merőben külső kényszerrel erőszakolták volna a keresztény világra, mint tőle teljesen idegen, mint az emberi természettel összeegyeztethetetlen követelményt, semmiképp sem tűrte, hanem régen lerázta volna magáról. Még kevésbé származtak volna belőle azok a dicső eredmények, melyek valóban származtak. Kell, hogy legyen valami az emberi természetben, ami összhangzásban van a celibátussal. Kell, hogy legyen olyan vonás az emberi lélek mélyén, amelyre az anyaszentegyház bizton alapíthatta ezen intézményét, a gyors összeomlás veszedelme nélkül. Kell, hogy jogosult legyen a celibátus.

Nagyon fontos tanúság a történetnek e tanúsága. Belássuk most már egyenként azon erőket, melyek a celibátus fennmaradását biztosították. Az okokat, melyek jogosulttá tették.

Gondolkodásunknak egyik alaptörvénye, hogy minden okozatnak megfelelő okai vannak. A celibátus okait kutatva nem állapodhatunk meg felszínes, elégtelen okoknál. Lehetetlen

¹⁸⁵ L. Dr. Fr. Laurin, *Der Cölibat der Geistlichen*, Wien, 1880.; *Der Cölibat* (anonym) 1841, I–II., és az alábbi jegyzetekben említendő műveket, főleg Fr. W. Foerster munkáit, kinek üde, friss gondolatait értékesíteni el nem mulaszthattuk.

¹⁸⁶ Fr. Paulsen, *System der Ethik*, 1906⁸, II. 274.

¹⁸⁷ *De Maistre*: A pápáról. Ford. a pesti növ. papság Magyar Egyházirodalmi Iskolája. Pest, 1867, 273. l.

¹⁸⁸ „A kereszténység és korunk” 1912⁴ IV.

merőben hierarchiai intézményt, a nyakasság, önkény, hatalomvágy szülöttjét látni benne, amint nagyon sokan vélik, mert akkor nem volnának elégséges, megfelelő okai. Régen megszűnt volna, ha csak ilyen alapjai volnának. Sokkal mélyebbre nyúló okok tartják fenn, melyek két csoportba oszthatók. Az egyikbe tartoznak a vallási, hitelvi okok, a tulajdonképpeni és főoszlopok, a másodikba pedig bizonyos célszerűségi szempontok.

I. fejezet

A celibátus jogosultságának első és legfőbb oka a szűzi állapot szentebb és tökéletesebb volta. Már a pogány világ is sejtette. De igazán csak Krisztus életéből és tanításából ismerte meg az emberiség. Miben áll e nagyobb szentség és tökéletesség? Az egyház híven megőrizte az evangéliumnak a szüzességre vonatkozó tanát. És a házasságot is Krisztus-rendelte tisztaságában egyedül az egyház tartotta fenn. A szüzesség és házasság összefüggnek. A szüzesség óvja és szenteli meg a házasságot. A szüzesség első rangú kultúrtényező. Érthető, hogy e nagyjelentőségű szüzesség intézményesített gyakorlására volt szüksége az egyháznak.

Az első és legfőbb ok, mely jogosulttá teszi a celibátust, a szűzi állapotnak nagyobb tökéletessége és érdemszerzőbb volta a házasság élettel szemben.

Nem az egyház találmánya e felfogás. Igaz, hogy a világ az önmegtagadásnak, a keresztnek szentségre és tökéletességre vezető királyi útját akkor ismerte meg és kezdte becsülni igazán, mikor a legfőbbesőbb tisztaság példaképe Jézus Krisztusban a földön megjelent, de az önmegtartóztatás értékének legalább homályos sejtelme mindig élt benne.

A hit, hogy *casta placent superis* (a mi tiszta, az tetszik az égieknek) oly régi, mint maga az emberiség. Benne gyökerezik a lélek mélyében. Minden időben, majd minden népnél nagyobb tökéletességnek tekintették és érdemszerzőnek a földi mulandó javakról való lemondást és első sorban a másik nemhez való hajlandóságnak Istenért vállalt legyőzését s azokat, akik ezt megvalósították, akik testüket s lelküket érintetlenül megőrizve anyagi életet éltek már e földön, mint valami felsőbb rendű, magasabb képességekkel bíró lényeket különös tiszteletben részesítették.

Hogy ez a felfogás csakugyan ősrégi s meglehetősen általános, az összehasonlító vallástudományból s a kultúrtörténetből eléggé ismeretes. Megtalálható a brahmanizmusban¹⁸⁹, parsizmusban¹⁹⁰, buddhizmusban¹⁹¹, lamaizmusban¹⁹²; az Isis és Mithras-sektába felveendőknél nemi megtartóztatást kellett gyakorolniuk;¹⁹³ általában a keleti, mind régiebb, mind újabb misztériumokba való beavatáshoz szükséges előkészület egyik lényeges része a megtartóztatás.¹⁹⁴

¹⁸⁹ L. v. *Himpel* cikkét „Brahmanizmus” szó alatt *Wetzer* és *Welte* *Kirchenlexikonjában*, II.², 1189. l.

¹⁹⁰ A régi perzsáknak *Zarathustra* (*Zoroaster*) által alapított vallása. Ma már kevesen követik. Az iszlám szorította ki. L. *Kirchenlexikon*, IX.², 1530. kk. l.

¹⁹¹ A déli és északi buddhizmusban egyaránt. A *Dharma* (*Gautama* azaz *Buddha* törvénykönyve) mondja: „Legyen mindenki önmegtagadó és szemérmes, tiszta lelkű; ismerje meg a nagy igazságokat s értse meg a Nirvánát: mert ez a legnagyobb áldás.” L. *Szeghy Ernő dr.*: *A Buddhizmus és a Kereszténység*, Bpest, 1909., 47. l. A buddhizmust követő legtöbb országban a laikusoknak is be kell lépniök, legalább néhány hónapra, a *Sanghába*, a szerzetességbe, ahol önmegtartóztató élet folyik. Uo. 18. l. A buddhizmusra vonatkozólag lásd még *Lénárd Jenő*: *Dhammó. Bevezetés a Buddhó tanába*. Bpest, 1912².

¹⁹² Nem más, mint a buddhizmus hierarchikus alakja, mely Kr. u. a XI. században keletkezett Tibetben. L. *Günther Schulemann*: *Die Geschichte der Dalailamas*, Heidelberg, 1911.

¹⁹³ L. *Dr. K. H. E. De Jong*: *Das antike Mysterienwesen in religionsgeschichtlicher, ethnologischer und psychologischer Beleuchtung*, Leiden, 1909, 176–7. l.

¹⁹⁴ Uo. 132. kk. l.

A szép életre törekvő és annak egyik kitevőjéül az érzéki gyönyöröket tekintő *görögök* minden érzékiségük mellett is magasra értékelték a szüzességet. A bemutatott áldozatot csak akkor tartották tökéletesnek, ha érintetlen szűz is volt köztük. Szívesen fogtak rá isteneikre mindenféle gyarlóságot, mindamellett Pallas Athénét és a múzsákat éppen a nemi szenvedélyektől való mentességük miatt becsülték és tisztelték különösen. Plató és Zeno lelkes szószólói voltak az önmegtartóztató életnek. Az eleusisi és egyéb görög misztériumokba való beavatáshoz az önmegtartóztatás szükséges előfeltétel.¹⁹⁵

Hogy mennyire tisztelték a *rómaiak* a vesztaszüzeket, kiknek amíg Vesztá papnői voltak, házasságra lépniök, általában nemi életet élniök tilos volt, közismertsége miatt csak éppen hogy megemlíjtük. Nem egy bölcselőjük is volt, ki a nőtlenséget a tökéletesség magasabb fokának minősíti.

Megtaláljuk e hitet nemcsak a Krisztus előtti, hanem Krisztus utáni pogány világban is. A galloknál, briteknél, germánoknál éppen úgy, mint a mexikóiaknál vagy grönlandiaknál. Sőt még a Koránnak is vannak az önmegtartóztatást magasztaló szavai.¹⁹⁶

A zsidók roppant nagyra tartották a házasságot, mint eszközt Isten népének szaporítására. A nőtlenséget és gyermektelenséget általában megvetették. És mégis, sokszor akaratlanul is, nem egy tanújelét adják a bennük élő ama meggyőződésnek, hogy a szüzesség magasabb, magasabb rendű állapot. Éppen ezen bennük rejtőző meggyőződés folytán értették meg oly könnyen, hogy a Messiásnak, amint Izaiás megjövendölte, szűztől kell születnie. Az ószövetségi szentírás egyébként ismételt emlékezetükbe hozta a szüzesség jelentőségét. „Ó mely szép a tiszta nemzetség”, olvassuk a Bölcsesség könyvében (4,1) „Minden, ami becsültetik, nem hasonlítható a megtartózkodó lélekhez” (Jézus Sirák fia könyve, 26,20)

Mit bizonyít az emberiségnek ez az annyi oldalról hangzó meggyőződése? „Jeruzsálem, Memphis, Athén, Róma, Benares, Quito, Mexikó és Amerika vadonjai együtt emelik fel szavakat, hogy ezen igazságot (a szüzesség magasabb rendű és érdemszerző voltát) hirdessék. Vajon az örök eszme, mely a legkülönbözőbb és egymással semmi érintkezésbe sem levő nemzetekkel közös, nem természetes-e? Nem tartozik-e szükségképp azon szellemi lényeghez, mely valónkat képezi? Honnan vette ezt az egész emberiség, ha velünk nem született? S ezen elmélet annál istenibbnek bizonyul eredetében, minél feltűnőbb ellentétben áll a legnagyobb mértékben megromlott óvilág gyakorlati erkölcsstanával, mely mindennemű kicsapongásra ösztönzé az embert, anélkül, hogy lelkéből kitörülhetne volna az *isteni betűkkel írt törvényt*.”¹⁹⁷

De az óvilág csak sejtette a megtartóztatás értékét, anélkül, hogy egész teljességében felfogni és megérteni tudta volna. Sőt eltorzította. Aszkézise az anyagi dolgoknak s a testnek megvetésében, az életről való lemondásban, pesszimizmusban csúcsosodott ki. Csak a testté lett Ige, Jézus Krisztus életéből és tanításából értette meg az emberiség a szüzesség szentségét s a házasság állapotánál tökéletesebb és érdemesebb voltát.

Mi teszi már most a szüzesség e nagyobb szentségét és tökéletességét? A benne rejlő nagyobb önmegtartóztatás, melynél fogva nagyobb szeretetet és így nagyobb tökéletességet képvisel és valósít meg.

A keresztény életideál, melyet az evangélium elénk állít, a szeretet. Szeretet Isten iránt, és az Isten szeretetén felépülő tevékeny felebaráti szeretet. *A szociális szeretet*, mint Szt. Ágoston nevezi,¹⁹⁸ mely megalapítója az igazak országának a földön. És ez az életideál mindenki számára ugyanaz, mely után előkelőnek, egyszerűnek, papnak, világinak egyaránt kell törekedni. Minél inkább megközelítjük, vagyis minél nagyobb a szeretetünk, annál

¹⁹⁵ L. Jong, i. m. 132. l.

¹⁹⁶ L. L. De Maistre, i. m. 277. kk. l.

¹⁹⁷ De Maistre, i. m. 287. l.

¹⁹⁸ De civitate Dei, II. XXII. – Amor benevolentiae és amor concupiscentiae névvel is jelölik e két szeretetet.

tökéletesebbek vagyunk, mert hasonlókká leszünk Istenhez, ki maga a szeretet. „Legyetek tökéletesek, mint a ti menyei Atyátok is tökéletes.” (Mt 5,48)

Szeretni azonban önmegtagadás nélkül nem lehet. Mert minden emberben ott van az önző szeretet, mely csak magát keresi, mely másokat a maga javára igyekszik kihasználni, az *amor privatus*, mint Szt. Ágoston nevezi, az igaztalan emberek országának megalapítója. Ha már most jobbik részünk vágyának engedve nemesen akarunk szeretni, a bennünk rejlő alsóbb rendű erőket, az ösztönöket a szellemiek alá kell rendelni. És ez az önmegtagadás. Mindenkinek kötelessége a tökéletességre törekedni. Azaz a szeretetre. Önmegtagadás nélkül pedig nincs szeretet, nincs altruizmus. Azért mindenkinek szükséges az önmegtagadás. Az élet legelemibb kötelességei is önmegtagadást igényelnek. Szeszélyes és önfejjű, türelmetlen és szeretetlen, aki önlegyőzésre képtelen. Becsületesség, igazmondás, hűség, házasság előtti és házasságon kívüli tisztaság, hitvesi tisztaság, szeretet a gyermekek, a hitvestárs, a haza iránt, mind önmegtagadást igényelnek. Anélkül nincs boldogság, nincs igazi általános emberszeretet, nincs haladás és kultúra.

Amily mértékben tudjuk magunkat megtagadni, oly mértékben tudunk szeretni, oly mértékben tudunk másokkal jót tenni, mások tökéletesedéséhez s boldogságához hozzájárulni. És oly mértékben leszünk tökéletessé, mert minél nagyobb a szeretet, annál hasonlóbakká leszünk Istenhez, ki maga a szeretet.

És vajon mit kell magunkban legyőznünk? Miben áll az önmegtagadás? A kevélység, az érzékiség és a földi javak után való rendetlen vágyódás legyőzésében, ami az alázatosság, a szívtisztaság és lelki szegénység erényei által történik. Akiben ezek nincsenek meg, abban nincs szeretet, hanem az önzés, a szenvedélyek, az ösztönök uralkodnak fölötté. Mivel pedig szeretetre törekedni mindenki köteles, hogy eleget tehessen Krisztus Urunk, a tökéletesedést illetőleg kiadott parancsának, ezen erényekre is szüksége van mindenkinek, melyekben az önmegtagadás kifejeződik és megvalósul.

Ezen erények azonban a közönséges életben szükséges mértéken felül is gyakorolhatók. Ami ha Istenért történik, nagyobb fokú szeretetet és következésképp nagyobb fokú tökéletességet, vagyis nagyobb Istenhez való hasonlóságot jelent.

Az evangélium azoknak, akik képesek rá, azt ajánlja, hogy mondjanak le teljesen saját akaratukról, valamint a nemi ösztön törvényes kielégítéséről is és ne csak érzelemben, lélekben, hanem tettleg is legyenek függetlenek a földi javaktól. Vagyis gyakorolják a tökéletes engedelmség, tisztaság és szegénység erényét, melyeket evangéliumi tanácsoknak nevezünk. Aki Istenért vállalkozik e hősi lemondásra, a legnagyobb szeretetet gyakorolja Isten és a szeretet egységénél fogva embertársai iránt is. Istent jobban nem szerethetjük, mintha teljesen lemondunk magunkról s magunkat teljesen feláldozzuk neki. Felebarátainkat illetőleg pedig: e passzív erényekből sarjadnak az aktív erények, képesítenek az irgalmas szeretet cselekedeteinek odaadóbb gyakorlására, de ettől eltekintve és legfőképpen erőt és bátorságot fejlesztő példát adnak ahhoz a kisebb önlegyőzéshez, mely mindenkinek szükséges, jellemképző inspirációt árasztanak az emberi természet kettősségéből származó harchoz a szellem és ösztönök közt, mely harcot mindenkinek meg kell vívnia. Az élet legfontosabb feladata: megszabadulni a test és szenvedélyek zsarnokságától. Mivel már most az, ki magát megfékezi, másokat is megfékez, az aszketikus erényeknek Istenért vállalt gyakorlása a legnagyobb felebaráti szeretet cselekvényévé válik, mert annak a legfontosabb feladatnak teljesítéséhez segíti hozzá az embereket: önlegyőzésre és önuralomra neveli, a test és szenvedélyek diktatúrájának megtörésére tanítja őket.

Az evangéliumi tanácsok követése a keresztény aszkézis lényege. Ez aszketikus erények királynője pedig a szűzi tisztaság, mert a másik két erényt is, ti. az alázatosságot és szegénységet magában foglalja.

Nem valami külön, magasabb rendű életideál az aszkézis, hanem csak eszköz a mindenkinek előírt, mindenkire azonos életideálnak, ti. a szeretetnek tökéletesebb, s

magasabb fokú megvalósítására. Minden állapotban, minden korban gyakorolható a szeretet, csak legyen meg a szükséges alázatosság, tisztaság és szegénység. A szeretet tökéletessége is elérhető, amennyire e földön egyáltalában elérhető, bármely állapotban. Az egyház szentjei között házasok is vannak és mindenféle foglalkozásbeli emberek. De az aszketikus erények által könnyebben és biztosabban érhető el, mert a bennök rejlő nagyobb önmegtagadás. folytán nagyobb szeretetet jelentenek és valósítanak meg, a szeretet tökéletességét s éppen azért szentebb és tökéletesebb a magasabb szempontokból vállalt szüzesség.¹⁹⁹

Az aszketikai életeszménynek intézményesített, külsőleg is észrevehető gyakorlási formája a szerzetesség és celibátus, melyek szentségét, tökéletességét, társadalmi jelentőségét és értékét illetőleg ugyanaz áll, mint amit a szüzességre nézve mondtunk. Annál nagyobb ez a társadalmi érték, minél többen vannak, kiknek érzékiség, kísértések, élvezetvágy vagy akaratgyöngöseség miatt még azon a kisebb fokon is, melyre mindenkinek szüksége van, nehéz az önmegtagadás. És az emberiségnek annál nagyobb tiszteletét és háliját érdemli meg.

Szentebb tehát és tökéletesebb a szüzi állapot, mint a házasság, és egyben érdemszerzőbb is, mert a mindenkit kötelező önmegtagadásnak a legmagasabb fokon való gyakorlása, ami Istenért vállalva a legnagyobb szeretetet s így a legnagyobb tökéletességet jelenti. Szentté lehet a házas állapot is a szeretet parancsának önmegtagadás által való betöltése után, de mennyivel szentebb a szüzi tisztaság, ez a szabad és magát egészen feláldozó szeretet, az Istennel való tiszta és osztatlan egybekelés, az önzés leghatározottabb legyőzése s egyúttal a szociális szeretet nagyszerű cselekvénye, mely részint közvetlenül, részint és főleg közvetve, ti. a mindenkinek szükséges önmegtagadásra lelkesítő példa által oly megbecsülhetetlenül sokat tesz mások javára, mások tökéletesedésének és boldogságának előmozdítására.

A szüzességnek ezen jellegét és értékét világosan hirdeti Krisztus Urunk példája és tanítása. A legteljesebb emberi életet élte. Mindenben hasonlónak akar lenni hozzánk, a bűnt kivéve. Éhezett, szomjazott, megkísértetett. A legeszményibb, a legtökéletesebb embernek ismerik el azok is, kik istenségét tagadják. És soha nem lépett házasságra. Pedig nem kicsinyelte a házasságot. Sőt szent dolognak tünteti fel. Szentségi méltóságra emeli. És ha mégsem él vele, világosan kifejezésre juttatja, hogy a szüzi állapot még szentebb.

Nemcsak példájával tanította, hanem szóval is hirdette a szüzesség tökéletesebb s érdemszerzőbb voltát. „Bizony mondom nektek, – így felelt Péternek, aki azt kérdezte tőle: íme, mi mindent elhagytunk és téged követtünk, mi lesz tehát velünk? – hogy ti, kik engem követtetek, az újjászületéskor, midőn az ember fia az ő felségének székén fog ülni, ti is tizenkét széken fogtok ülni, ítélandók Izrael tizenkét nemzetségét. És mindaz, ki elhagyja házáat, vagy atyjafiait, vagy nővéreit, vagy atyját, vagy anyját, vagy feleségét, vagy fiait, vagy szántóföldjeit az én nevéért, száz annyit nyer és az örök életet fogja bírni.”²⁰⁰ Sőt egyenesen ajánlotta: „Aki felfoghatja, fogja fel.”²⁰¹

„E szó egy új világot teremtett, megvalósítja a fensőbb örök szüzesség minden eszményét, és oly forrást nyitott, melyből erőt és életet iszik mindaz, ami valaha szép, nagy és dicső lesz a földön... A keresztény vetés virága, a keresztény szellem legdrágább gyümölcse lett a szüzesség. Itt az emberi lélek, midőn magát Istennek áldozatul hozza, maga is megistenül; a test, mely a lélek áldozata lesz, megdicsőül, szellemivé válik, és már előre egykori megdicsőülését ünnepli. Mert a szüzesség „testben járó angyalokat” képez, földre hozza le a mennyországot, hol sem nem házasodnak, se férjhez nem mennek.”²⁰²

¹⁹⁹ L. F. Bruschelli, i. m. capo IV. és V.

²⁰⁰ Mt 19,28–29.

²⁰¹ Mt 19,12.

²⁰² Hettinger–Répássy, V. 268.

Ilyen példa és tanítás hatása alatt az egyház életében a szűz lelkek millióit látjuk végigvonulni, kiknek élén Szt. Pál apostol áll. Nemcsak maga él nőtlen állapotban, hanem mindazoknak, kik képesek rá, lelkesen ajánlja is.²⁰³

„Mert akarnám, hogy mindnyájan úgy lennétek, mint én vagyok; de kinek-kinek tulajdon ajándéka van Istentől, egynek ugyan így, másnak pedig amúgy. Mondom pedig a nőtléneknek és özvegyeknek: jó nekik, ha így maradnak, mint én is. (7,8) A szüzekről pedig nincs parancsolatom az Úrtól, hanem tanácsot adok, úgymint aki irgalmasságot nyertem az Úrtól, hogy hív legyek. Ezt tehát jónak tartom a jelenvaló szükség miatt, hogy jó az embernek úgy lenni. (25,26). Akarnám pedig, hogy szorgos gond nélkül lennétek. Aki feleség nélkül vagy, azokról szorgoskodik, melyek az Úréi, mint tessék Istennek. (32) Tehát, aki házasságra adja szűz leányát, jól cselekszik, de aki nem adja, jobban cselekszik.” (38)

Szt. Pál, aki tökéletesen felfogta Krisztus tanítását, kétségtelenül e pontban is híven megértette s hamisítatlanul adta tovább s az egyház a legrégebb időktől kezdve törhetetlenül vallotta. Szó sincs arról, hogy a gnoszticizmus befolyása alatt jutott az egyház és jutottak az egyházi írók a szűzi állapot érdemes voltánára. A gnoszticizmus tévelyei ellen megalkuvás nélkül küzdött az egyház. Lehetetlen, hogy a sokszor elítélt ellenfélnek egyik legfőbb tévedését egyszerűen átvette volna. Annál is inkább lehetetlen, mert az egyháznak és gnoszticizmusnak aszkézise lényegesen eltér egymástól. A gnosztikusok az anyag és szellem dualizmusából kiindulva, minden rossz forrásának az anyagot mondják, melytől azért tartózkodni, szigorú fizikai aszkézist gyakorolni, a házasságtól, mint rossztól mindenkinek őrizkedni kell. Mennyre más, milyen bölcs az egyház tana. A házasság nem csak hogy nem bűn, de szent dolog. De még szentebb a házasságtól való szabad elhatározásból eredő, Istenért vállalt tartózkodás. Az egyház az igazság középútján jár a természeti ember, ki az élet egyedüli értelmét és tartalmát a nemi vonatkozásokban látja, és a gnosztikus túlzás közt, mely ellenkezőleg csak rosszat lát a házasságban. A keresztény aszkézis nem világmegvetés és gyűlölet, hanem hősies munka a világ érdekében, nem az életről, hanem az életért való lemondás, mellyel tökéletesedés és boldogság van egybekötve.

A szentatyák és egyházi írók a szüzességről szóló szövegekben a szentírásnak, nem pedig a gnoszticizmusnak befolyása alatt állnak. A szentírásnak gondolatai térnek vissza náluk. Gyönyörű gyűjteményt lehetne összeállítani kijelentéseikből. Legyen elég csak *Tertullianra* hivatkozni, ki azt mondja többek közt: A házasságnak, mint jónak eltiltását sehol sem olvassuk. De hogy ennél a jónál mi még jobb, megtudjuk az apostoltól, mikor megengedi ugyan a házasságot, de eléje helyezi a megtartóztatást. (Ad uxorem, 1, 3). – *Szt. Vazul* az angyalokhoz hasonlítja azokat, akik hogy egészen Istennek élhessenek, tartózkodnak a házasságtól. (Sermo asceticus, n. 2.) – *Szt. Jeromos* szerint a házasság a földet, a szüzesség az eget népesíti be. (Adv. Jovin. 1. I. c. 16.) – Milyen ékesenszóló *Szt. Agoston* a szüzesség magasztalásában! E kérdésben való illetékességét bátran elismerhetjük. Fenéig üritette valamikor az érzéki örömök poharát. Maga vallja be (Libr. VI. Confess. cap. 11.) hogy szerencsétlenségnek gondolta, ha az asszony öleléseiről lemondania kellene. És utóbb, mikor az önmegtartóztató életet megismerte, nem fogy ki a szavakból annak dicséretében és ajánlásában. (Libr. de bono viduit, ad Julianam viduam, De sancta virginitate, Sermo CCCXLIII., Ad Armentarium et Paulinam stb.)²⁰⁴ – *Szt. Ambrus* prédikációi a szüzességről százát és százát készítették annak gyakorlására, iratai pedig a legfölségebbek közé tartoznak, amit ez angyali erényről valaha megírtak.

Nem csoda ezek után, ha a katolikus egyház mindennél többre becsüli a szüzességet. „Szemei előtt ez az evangéliumi szellem legmagasztosabb gyümölcse, és a fensőbb erőknek

²⁰³ 1Kor 7.

²⁰⁴ L. Laurin, i. m. 31–36. l.

leghatalmasabb bizonyítéka, melyek a természetes életre folyton leáradnak, hogy megszenteljék és isteniességgel eltöltsék.” Innen van, hogy önmagukat önkéntes szüzességgel által Istennek szentelő gyermekeit ősidőktől fogva külön rendnek, fokozott ótalmára érdemes osztálynak tekintette, kikről, mint az egyházban fennálló külön rendről már Szt. Cyprián, Jeromos és Ágoston tesznek említést.

Az evangéliummal együtt a szüzességet is csak a katolikus egyház őrizte meg. A tőle elszakadt felekezetek elvetették, megtagadták, nem láttak benne mást, mint a természetnek kiölését. Így tett a protestantizmus is, mely elítélte a szüzességet és celibátust s nem vette észre, hogy ezzel félredobta a kereszténység legbensőbb magvát, s mélyebbre süllyedt a pogányságnál, mely ha tisztátalanságban fetrengett is, mindig tisztelte a szüzességet. Amint elvetette az egyház a múltban Joviniánus és Vigilantius tanát, azonképpen elvetette a protestantizmusét is, és egyenesen dogmává emelte a trienti zsinaton, hogy a szüzesség, illetve celibátus eléje helyezendő a házasság állapotának, és hogy jobb és boldogabb szüzességben, illetve cölibátusban maradni, mint házasságra lépni. Aki ezt tagadja, ki van közösítve.²⁰⁵

Mondani sem kell, hogy a trienti zsinatnak a szüzesség magasabb rendű voltáról kimondott tana nem minden nőtlen állapotra áll. A kényelemszeretetből, a nagyobb szabadság, a több élvezet, a gondoktól és küzdelmekről való félelem okáért választott nőtlen életben nincs semmi tiszteletre méltó, sőt kárhozatos és erkölcsileg rossz. A természetfölötti okokból, az Isten országáért választott szüzi, illetve nőtlen életet tartotta a zsinat szeme előtt és azt mondta a szentírás alapján magasabbrendű és érdemesebb állapotnak a házasságnál.

Azt is fölösleges talán külön említeni, hogy az egyház, mikor a szüzességet annyira felmagasztalja a házassággal szemben, semmiképpen sem mondja azért a házasságot valami tisztátalan vagy elvetendő dolognak. Valamint a házasságnak, azonképpen a szüzességnek értékelésében is Krisztus Urunkat és az apostolokat követi. Krisztus Urunk pedig, mint az imént már említettük, bár maga nem lépett házasságra, nem kicsinyli a házasságot. Sőt szent dolognak mondja. Közvetlen azelőtt, mikor ajánlotta, az Isten országáért választott szüzességet, emelte ki a házasságnak isteni eredetét és felbonthatatlanságát. (Mt 19,2–9) Hasonlóképpen Szt. Pál több helyen is beszél a házasság méltóságáról és szentségéről (Ef 5,25–33), és tévtanítóknak mondja azokat, kik a házasságot mint rossz dolgot tiltják. (1Tim 4,1–5) Ezek alapján az egyház a gangrai zsinat 9. kánonjában kiközösítéssel sújtja azt, aki szüzességet vagy önmegtartóztatást fogad, de nem a szüzesség megbecsüléséből, hanem a házasság megvetéséből.

Sohase kell tehát féltetni a házasságot az egyháznak a szüzességre és celibátusra vonatkozó tana miatt. Nem a szüzesség magasabbrendű voltát tanító egyház alacsonyítja le a házasságot és veszélyezteti annak egységét és felbonthatatlanságát, hanem ellenkezőleg, a szüzesség kicsinylőinél van veszedelemben a házasság. A szüzesség elvetésével vele jár a nemi élet minden korlátjának, magának a házasságnak is tagadása. Míg épen a katolikus egyház az, mely a szüzességet megbecsüli s egyben a házasságot a legtekélyesebben s legmélyebben felfogja s egyenesen szentségnek tekinti.

Fényesen igazolja a mondottakat a tapasztalat. Amily mértékben becsülik az egyes felekezetek a szüzességet, oly mértékben áll fenn náluk a házasság egysége és felbonthatatlansága. A protestantizmus teljesen elvetette és kárhoztatja a celibátust. És elejtette a felbonthatatlanságot is s ma már a legnagyobb zavarban van az iránt, hogy miképp gátolhatná meg a házasságnak egyre fokozódó züllését. A görög-keletiek sem becsülik úgy a celibátust, mint a római katolikus egyház. Azonképpen a házasságot sem. Egyedül a katolikus

²⁰⁵ Sess. XXIV. de Sacr. Matr. can. 10.: Si quis dixerit, statum conjugalem anteponendum esse statui virginitatis, vei coelibatus, et non esse melius ac beatius, manere in virginitate aut coelibatu, quam jungi matrimonio: anathema sit.

egyháznak van bátorsága kitartani a felbonthatatlanság mellett, mert ha sokszor nehéz és terhes is az, de a házastársak bátorítására rámutathat a celibátusban élők még nagyobb áldozatára.

Tehát nemhogy lealázná és megvetné a szüzesség a természetes életet és házasságot, hanem inkább megóvja és megszenteli azt. Ebbe a pontba mélyebben is bele kell hatolnunk.

Mindenkinek el kell ismernie, hogy a természetes nemi erkölcs és a monogámias házasság is megköveteli a szellem uralmát. Mert különben felszabadulnak az emberi természet démoni és beteges hajlamai s beállna az ösztönök uralma. Hiába hangoztatják az új nemi erkölcs hívei, hogy ők sem akarnak felelőtlen nemi életet, sőt a faji egészség szempontjából nagyon is kívánják a felelősséget,²⁰⁶ csak az ellen küzdenek, hogy ósdi szabályok mindörökké lekössék az embert nemi életében, akkor is, mikor már a házastárs iránt az erotikus érzés kihűlt, vagy más iránt ébredt szerelem.²⁰⁷ Hiába hangoztatják mindezt, mert erotikus individualizmusuk bizonyos egészségügyi korlátozásokat leszámítva, teljes szabadosságra, a bigámia, poligámia, szabad szerelem, kiélés, preventív mesterkedések helyeslésére, erkölcsi züllésre, az egyénnek és társadalomnak pusztulására vezet. Ezek elhárításának egyetlen módja és eszköze a nemi élet kötöttsége, hirtelen fölhevülésektől és elhamarkodástól, változó szeszélytől és kénytől-kedvtől való megóvása a felbonthatatlan házasság védőbástyája által. Tehát egyedül egészséges nemi élet a kötött nemi élet. Házasság előtti és házasságon kívüli nemi összeköttetések megengedése egymást követő erotikus rohamok és szenvedélyek zsákmányává tennék az embert.²⁰⁸ Nem szabadság volna az, hanem ösztönös szabadosság. A természet gyöngeségével, az ösztönök zaklatásával, az érzelmi élet mámorával szemben a legbiztosabb támasz a házasság szilárd formája. Ámde a házassági hűség és tisztaság megtartásához, magával a házassággal is vajmi könnyen visszaélő, csak élvezetre vágyódó érzékiség legyőzéséhez is önuralom kell. A házasság előtti és házasságon kívüli nemi összeköttetés tilalmának megtartásához szintúgy fegyelmezetttség, az ösztönös östernészet zsarnokságának legyőzése kell. Mi ad ehhez erőt? Az együttélés és társadalmi érdekek meggondolása aligha. Egyedül a szellem uralma az ösztönök felett, a természetnek a lelki hatalmaknak való alárendelése, annak eleven tudata, hogy nem pusztán a nemi ösztönért élünk, hanem vannak egyéb célok és feladatok is, van magasabb rendeltetésünk is.

Erre az önuralomra pedig a természetfölötti indítóokokból vállalt szüzesség fensőséges példája tanítja az emberiséget s a belőle áradó erkölcsi felfogás alakítja a közület felfogását s formálja a társadalmi erkölcsöt is.

A hősies önlegyőzésnek példái fölrázzák a lelkiismeretet és kötelességérzetet. Eszébe juttatják az embernek, hogy ő sem élhet ösztöneit szabad fékre eresztve, kénye-kedve szerint, hogy az erkölcsi szabályok őt is érintik s állapotbeli tisztaságra kötelezik. Nagyon sokszor éppen innen ered a celibátus iránt való ellenszenv: mert élő örök szemrehányást látnak benne a világ fiai ösztönös szabadosságukkal szemben.

E példák megtörik továbbá a természeti ösztönök ellenállhatatlan erejében való babonát. Figyelmeztetnek arra, hogy amit *kell* megtennem, *lehetséges* is. Ha azok oly mértékben tudnak uralkodni magukon, annyira alá tudják rendelni a természetet a lelki hatalmaknak, te is meg tudod cselekedni azon a szűkebb területen, melyen önmegtagadásra vagy kötelezve. Erősítik az akaratot s megtanítanak arra, hogy miképpen legyek szabadabbá enmagammal szemben. A szüzesség csakugyan védelme tehát a házasságnak, „hősies kitámadás, offenzíva a merő természeti ösztön tolakodása ellen, mely annál többet követel, minél több engedményt tesznek neki és melynek diktatúráját csak nagyszabású lemondások törhetik meg.”²⁰⁹

²⁰⁶ Foerster–Schütz, A nemi élet etikája és pedagógiája, Bpest, 1912², 88. l.

²⁰⁷ Uo. 36.

²⁰⁸ Uo. 40.

²⁰⁹ Foerster–Schütz, i. m. 142. l.

Nemcsak ilyen természetű veszedelmek, az egyéni szabadság nevében intézett támadások fenyegetik a házasságot, hanem az ellenkező oldalról is sok veszedelemnek van kitéve. A túlbecsülést, a vele való visszaélést értjük. Az ember hajlandó a házasságot az élet egyedüli céljává és értelmévé tenni. A családkultusz és gyermekbálványozás mellett szinte megfélemlít az élet fensőbb értékeiről és céljairól. A szeretet az egész emberiség iránt, az érdeklődés az emberiség közös javai iránt teljesen elenyésznek „a tulajdon csemeték telhetetlen kultuszában.” Önzés, érzelmi durvaság fog lábra kapni az ily módon szeretett és gondozott gyermekben is, mert nem rontja semmi jobban a jellemet, mint az oly szülők példája, kik a családnál, a gyermekbálványozásnál magasabbat nem ismernek.

Rendkívül nagy jelentőségű, hogy legyenek emberek, kik a családi élet örömeit is fel tudják áldozni azokért a magasabb célokért, melyek nélkül a család sem lehet meg. Legyenek a szeretetnek nagy tanítói, kik élnek-halnak nem egy-két, a vérség köteléke által hozzájuk kapcsolt lényért, hanem mindenkiért, az egész emberiségért, annak magasabb szellemi s lelki javaiért, a tudományért, a betegek ápolásáért, a lélek életéért, kik nem a generációval, hanem a regenerációval foglalkoznak, az ember újjáalakításával önfeláldozó nevelő és tanító munkásság által. A lemondásnak e példái hathatósan szemléltetik a magasabb életcélok önállóságát s megmentik a családi életet az elfajulástól. Emlékezhetnek arra, hogy nemcsak éppen a házasságért érdemes élni. Nem a családi öröme és gondok a lét legfőbb tartalma. Így lesz mindkét irányban védelmezője és ótalmazója a családi életnek, a házasságnak a szüzesség. „A viruló völgyek az örökös havasoktól kapják táplálékukat; éppúgy a család kultúrája és annak minden szív- és jellemvirága, minden költészete és benső egészsége a nagy győzők heroizmusából él.”²¹⁰

„A celibátus annyiban is védője a házasságnak, amennyiben léte a házaseleket az ő saját vonatkozásaikban is megóvjá attól, hogy a merő természeti kényszer rabjainak érezzék magukat, és arra vezeti, hogy a házasságban is mindig szabadokként álljanak a természettel szemben.”²¹¹ Ez pedig nem csekély dolog, mert tapasztalt orvosok bőven tanúskodhatnak amellet, hogy mennyi nyomorúságot okoz még ún. boldog házasságokban is a férfúnak otromba ösztönössége.²¹²

Megszentelése és ótalma végül a szüzesség a nőtlen állapotnak is azok részére, kik még nem, vagy egyáltalában nem nősülhetnek. Látva az önként vállalt celibátust, látva azt az állapotot, melybe talán akaratlanul kerültek, önálló életcéllá tűzve, nem érzik életüket eltévesztettnek, magukat pedig alsóbb rendű lényeknek. Amellet bátorságot merítenek belőle az önlegyőzésre, erotikus hajlamaiknak fékezésére.

Bátran mondhatjuk tehát, hogy a szüzesség nem lealázása a természetes életnek és házasságnak.

Annyira nem, hogy inkább elsőrangú kultúrtényezőnek kell elismerni.

Az anyagiakért való örökös küzdelem úgy elfoglalja s oly egyoldalúvá teszi az embert, hogy magába mélyedésre, gondolkodásra, önmagának megismerésére sem ideje, sem kedve nincs. Idegzete eltompul, erkölcsi eldurvulnak. Ezer szerencse, hogy akadnak, akik függetlenítik magukat a szenvedélyek és szükségletek zsarnoksága alól s tisztán szellemi hivatásoknak élnek. Mert tovább viszik az emberiség kultúráját, amellet ellensúlyozó hatást gyakorolnak a külső ingerek és csábítások karjai közé került nagy tömegre, mivel a személyiség legerőteljesebb kifejlesztésének, a szellemi élet minden más életcél fölé emelésének, a legmagasabb célok tiszta meglátásának példáját adják s valóságosan felszabadító s üdítő erővel hatnak a gazdasági s technikai haladásban legfőbb javukat látó emberekre. „Egyedül a szüzesség emel gátat, hogy az anyagi érdekek, érzéki gyönyör és

²¹⁰ Foerster-Schütz, i. m. 78. l.

²¹¹ Foerster-Schütz, i. m. 141. l.

²¹² Uo.

vagyonhajsza mindent be ne iszapoljanak; ez utal bennünket folyton az égre és bizonyosságot tesz az ember fensőbb természetéről.”²¹³

Ha figyelembe vesszük a szüzességnek kifejtett szentségét és tökéletességét, valamint társadalmi értékét, mellyel éppen szentségénél fogva bír, könnyen beláthatjuk, hogy az egyház nem nélkülözhetette a vallás e legmagasabb díszét. És pedig intézményes alakban volt és van rá szüksége. Nem elégedhetett meg a szüzességnek – hogy úgy mondjam – magán gyakorlóival, hanem olyanokra volt szüksége, akik nyilvánosan, mindenki által ismert és tudott módon vállalkoznak arra, hogy hirdessék az önmegtagadásnak és önuralomnak mindenkit érintő, természetes szükségességét és annak megvalósításához példájukkal erőt adjanak. Nem kicsinylendő erő ez, mely e példából árad. Csöndesen, észrevétlenül árad, de minél észrevétlenebből, annál hathatósabban. Intézményesített alakban a szerzetesek és papok élnek szüzességben. Azok fogadalmuk, ezek egyházi törvény alapján. Pusztán a szerzetesekre hagyni a szüzesség gyakorlását, nem lett volna elég. Egyrészt mert a szerzetesség mint társadalmi intézmény aránylag későn jelent meg, és ezt az időpontot megelőzőleg is szükség volt a jó példaadásra, másodsor mert a szerzetesség mellett is szükségesek a szüzi papok, akik minden faluban, ahol nincsenek is szerzetesek, teljesítik nagy missziójukat, és harmadszor mert az egyház előtt legmagasabb állás a papság, éppen azért nem mellőzheti, hogy éppen tőle ne követelje a vallás legmagasabb díszét, továbbá, mert a papságnak egyenesen az a hivatása, hogy mások tökéletesedésén és boldogságán munkálkodjék, és mivel ehhez az aszketikus erények a legmegfelelőbb eszköz, megint érthető, hogy miért kötötte össze az egyház az aszkézist és papságot.

Mennyi áldás árad ki a celibátus révén a katolikus papi házakból! Tudom, hogy ezzel szemben sokan²¹⁴ többre becsülik azt a példát, melyet a protestáns papházak adnak: a jó családi életnek, a gyermeknevelésnek példáját. De azt is tudom, hogy ez az állítólagos jó példa nagyon kérdéses, valaminthogy a katolikus papok celibátusának eltörlése esetén azok részéről is nagyon kérdéses lenne. Mert ami a gyermeknevelést illeti, hátha nincs gyermek, vagy nem sikerültek a gyermekek, csak szégyent és bajt hoznak a szülőkre, vagy nincs meg a szülőkben a kellő nevelői ügyesség, vagy nincs meg az egyetértés a nevelési eljárásra vonatkozólag? És ha ez mind meg is van, még mindig nem tudni, hogyan adjon a papház a gyermeknevelés dolgában jó példát a községnek, mikor a nevelés a külvilág számára láthatatlanul folyik le, a családi élet megközelíthetetlen szentélyében. Az az egész példaadás legföljebb abban merül ki, hogy a papház jól nevelt gyermekeket tud felmutatni. De hogy miképpen lettek azokká, az nem tárgya a nyilvánosság megfigyelésének.

Még kevésbé tud megfelelni a papház annak a követelésnek, hogy a jó házasságnak adjon példáját. Mert ha jól élnek is, e jó együttélésnek alaptényezői s megteremtő erői minden házasságban annyira individualisztikus jellegűek, hogy más házasságok elé követendő szabályokul felállítani képtelenség. Azonkívül nem a nagy nyilvánosság előtt folyik a házasság élet sem, mi szolgáljon tehát abból másokra nézve példaképpül? Vegyük még mindehhez azt, hogy a papi házasság is üthet ki balul, amikor talán inkább annak példáját adhatná a papház, hogy milyen ne legyen a házasság.

Nem a jó családi élet példájára van szüksége a világnak. Vagy ha van, amennyire egyáltalában megfigyelhető, másokon is megfigyelheti. Hanem nagy szüksége van, különösen mostanság, a nemi túlizgatottságnak, az akaratgyöngeségnek, az ösztönök féktelenségének jelen korában a teljes önmegtartóztatásban élő papra, ki az önlegyőzésnek és önfegyelmelésnek jó példáját adja, s így a házassági hűség s a házasság előtti tisztaság megőrzéséhez szükséges áldozatra a maga még nagyobb áldozatával nyújtson inspirációt és

²¹³ *Hettinger-Répássy*, i. m. 289. l.

²¹⁴ *Paulsen*, i. m. 275. l. – *Wenninger Mátyás* „A katolikus autonómia” c. munkájában (Tóváros, 1912) 84, 86. l.

lendületet. „Hiszen a házassági hűség egyáltalán nem természeti valami, hanem a természetnek már rendkívüli legyőzése, mely legszorosabban hozzá van fűzve azon követeléshez, hogy a szellemi ember erősebb legyen, mint ösztönei; s a celibátus volt a nagy áldozat, melynek tüze ama hitet folyton újból élesztette.”²¹⁵

Óriási veszteség volna az emberiségre, ha kivesszék a világból az aszketikai életeszmény, vagyis ha valamikor általánossá lenne az a ma is már sokaktól hangoztatott felfogás, hogy a teljes és állandó lemondás nem szent és nem érdemszerző. Óriási veszteség volna, ha nem akadnának emberek, akik ezt az eszményt meg is valósítják, vagyis ha megszűnnék a szerzetesi fogadalom és papi celibátus. Nem volna akkor, aki életével szemlélteti a természetfölötti élet boldogságát, nem volna, aki figyelmeztetné az emberiséget, hogy a rozsdá és moly pusztításainak kitett haszontalan javakon kívül vannak még egyéb értékek is, vannak fensőbb lelki javak is, melyekért érdemes amazokról lemondani, amelyekért érdemes mindent feláldozni, melyeket tisztelet illet. A gazdasági fejlődés úgy is elnyeléssel fenyegeti az ember szellemiségét, eddigi értékeit átértékeli, ami szent volt előtte, kineveti s mindenek fölé az önzést és élvezetvágyat helyezi. Hová jut mai kultúránk, ha a szellemiség kivessz, ha a benső szabadság ismeretlenné válik, ha az ösztönök és szeszélyek követelőzéseit nem rendelik alá a lélek kultúrájának? Az önlegyőzés legegyszerűbb tényei is: a becsület, az igazmondás, a hűség elmaradnak, s be kell következnie olyan pusztulásnak, aminőt még nem látott a világ.

A szűzi állapotnak ezen magasabbrendű, tökéletesebb, szent és érdemszerzőbb volta az első pillére a celibátusnak s már egymagában is jogosulttá teszi.

II. fejezet

Az egyháznak a szüzesség intézményesített gyakorlására lévén szüksége a papságot kötelezte arra, legfőképpen az újszövetségi papság szentsége és magasztossága miatt. Már a pogányság pap-ideáljában is benne volt a szüzesség eszméje. Mennyivel inkább hozzá tartozik az újszövetségi papsághoz, a végtelenül szent áldozat miatt, melyet bemutat, s a szüntelen ima-élet miatt, melyre kötelezve van.

Az előző fejezetben azt bizonyítottuk, hogy a szüzesség szentebb és tökéletesebb állapot, mint a házasság, s egyben mérhetetlen jelentőségű és értékű az emberiségre nézve. A kereszténység a beléje iktatott szentségre nevelő és vezető természetfölötti erőknél fogva mindig szült és fog szülni lelkeket, kik hogy Istent s az embereket minél nagyobb odaadással szeressék s szolgálhassák, a hősiesség önmegtagadásra vállalkoznak.

Az egyháznak azonban éppen a szüzesség nagy társadalmi értékénél fogva annak organizált gyakorlására van szüksége. És mikor felmerült a kérdés, hogy kik köteleztessenek a szüzesség gyakorlására, kikre gondolhatott volna az egyház másokra, ha nem a papokra? Összekötötte a papságot a celibátussal. Hogy miért, az előző fejezetben röviden már érintettük. Egyrészt mert a papságnak éppen az a hivatása, hogy a hívek javáért éljen és munkálkodjék. Ámde sokkal eredményesebben tudja ezt végezni a celibátus mellett, mint anélkül. Ezen célszerűségi, másodrendű okokról alább lesz szó. Másrészt pedig és legfőképpen azért, mert szent és magasztos, az egyház előtt legmagasztosabb állás az

²¹⁵ Foerster–Schütz, i. m. 143. – Felice Bruschelli már idézett munkájában (II celibato ecclesiastico) éppen a jó példaadás szempontjából tárgyalja és igazolja a celibátust. Érdekesen mutatja ki, mennyit köszönhet a celibátusnak a nevelés, a nemi élet, a házasság s a testvériesség, az emberiség szolidaritása, s e társadalmi funkcióinak fontosságából állapítja meg magának a celibátusnak fontosságát s jelentőségét. – Fölötte téved ezek szerint Wenninger (i. m. 83. 1.), mikor azt hiszi, hogy a katolikus társadalmi életnek több haszna volna a klerogámiából, mint a celibátusból. Csak a dolgok mélyére kell tekinteni.

újszövetségi papság, melyre csak azok méltók, kikben van bátorság neki indulni a szeretet legmagasabb ormának, kik a legnagyobb fokú önmegtartóztatásra vállalkoznak, a szív legjogosabb örömeiről is lemondanak, hogy a szeretet tökéletességét elérjék.

A celibátus elrendezésének oka tehát az *újszövetségi papság szentsége és magasztossága*. Hogy egyébként az aszkézis és papság összeköttetése megvolt már jóval azelőtt, mielőtt az egyház tételesen előírta, tudjuk a történeti részből. Annyira magukhoz illőnek érezték a papok, hogy önkéntes elhatározásból jórésztük kezdettől fogva gyakorolta az aszkézist.

Már a pogányság pap-ideáljában is benne volt a szüzesség eszméje. Az egész pogány világ is tanúskodik e nagy igazságok mellett: 1) hogy a tisztaság szent, tökéletesebb állapot; 2) az önmegtartóztatás természetes szövetségben áll a papi foglalkozással.

Innen van, hogy mindazon népek, melyek az önmegtartóztatásban a tökéletességnek nagyobb fokát s a megszentülésnek különösen alkalmas eszközét látták, papjaiktól egyenesen megkövetelték a tisztaságot, vagy legalább is e részben némileg megszorították őket. Így van ez a brahmanizmusban a buddhizmusban²¹⁶ lamaizmusban,²¹⁷ az Isis és Mithras-kultuszban²¹⁸ s több más keleti népnél. A görögöknél, ha általánosságban nem is mutattak nagy kedvet papjaik a megtartóztató élethez, annak nyomaira mindamelllett rá akadunk. Az eleusisi papok előljárójának, a hierophantnak nőtlenség kellett lennie, vagy ha nős volt, tartózkodni volt köteles feleségétől.²¹⁹ A rómaiaknál Vesta, Diana, Juno papnői nem léphettek házasságra. A XII. táblás törvény pedig általában, minden papra kötelezően mondja: Ad Divos adeunto caste, tisztán kell lépniök az istenek elé.²²⁰

A zsidóknál a papok megházasodhattak és élhettek a házassággal, de csak bizonyos korlátozással. Teljesen eltiltani nekik a házasságot nem lehetett, mert a papság apáról fiúra szállt; aki nem volt Levi törzséből való, nem lehetett pappá, éppen ezért kellett gondoskodni a papi törzs fennmaradásáról és a papság folytonosságáról. A templomi szolgálat ideje alatt azonban tartózkodnia kellett a zsidó papnak is a házassági együttélésből. Ez az intézkedés eléggé kifejezi a zsidók abbéli meggyőződését, hogy a papság szentsége és méltósága megkívánja a tisztaságot. Áldozatok, imák, tisztulások által az Istennel kötött frigyét fentartani, továbbá mindezek végzése által Istennel érintkezni csak tisztáknak lehet. De mivel a templomi szolgálat nem állandó, az Istennel való érintkezés csak bizonyos ideig tart, érthető, hogy ezen idő elteltével visszatérhetett a zsidó pap feleségéhez.

Mindebből, amint már érintettük is, eléggé kiviláglik, mennyire benne gyökerezik az emberi lélekben ez a gondolat, hogy akik Istennek szolgálnak, lehetőleg tiszták és önmegtartóztatóak legyenek. Az Istennel való összeköttetés ima és az áldozatok bemutatása által annyira felülemeli a papot a közönséges emberek színvonalán, hogy életmódjában is különböznie kell tőlük. Oly magasztos hivatás az: közvetíteni Isten és emberek között, hordozni az égiekkel való összeköttetést és fenntartani, a többiek helyett és nevében dicsőítő, hála-, engesztelő- s kérő áldozatot bemutatni, hogy az emberiség lelke mélyén élő általános felfogás szerint a közönségesnél nagyobb tökéletességet, tiszta életet, legalább időleges önmegtartóztatást kíván.²²¹

²¹⁶ A Sangha, a buddha szerzetes-rend tagjai celibátusban élnek. Nem papok tulajdonképpen, de bizonyos hierarchiai szervezet kifejlődött köztük. L. *Szeghy*, i. m. 16. l. s több más helyen.

²¹⁷ A tibeti lamaizmus papságának celibátusáról l. *Schulemann* i. m. 77. s 80. l.

²¹⁸ Isis és Mithras papjainak felavatását és megtartóztatását l. *De Jong*-nál, 57. s 58. l. Tisztaságukat maga Tertullianus is elismeréssel említi. (De praescript. haeretic. 40.)

²¹⁹ „Es ist Tatsache dasz der Hierophant während seiner Amtszeit und die Theilnehmer während des Festes den Geschlechtsgenusz zu vermeiden hatten.” *De Jong*, i. m. 151. l.

²²⁰ L. *De Maistre*, i. m. 376. kk. l.

²²¹ Sőt a pogányok az imákhoz, áldozatokhoz és ünnepélyes szertartásokhoz a többi emberre nézve is önmegtartóztatást írtak elő. Ceres ünnepét általános önmegtartóztatással vezették be. (Ovid. Am. lib. III. X. 1. 2.) Plutarch azt mondja: „Óvakodjunk reggel a templomba lépni, és az áldozatra tenni kezeinket, midőn csak imént

Ha már a pogányok és zsidók is bizonyos fokú önmegtartóztatást a papsággal együtt járónak tartottak a papság, a papi tiszt szentsége és méltósága miatt, mennyivel inkább hozzátartozik és pedig nem az időleges, hanem a teljes és állandó önmegtartóztatás az Újszövetségnek, a Krisztus szüzi egyházának papságához.

Az ószövetségi papság és az áldozat, melyet bemutatnia kellett, csak árnyéka és előképe az újszövetséginek, mely amazt szentségben és méltóságban hasonlíthatatlanul felülmúlja. Szükséges, hogy felülmúlja az újszövetségi papság a régít tisztaságban is. Si in figura tanta observantia, quanta in veritate? (Szt. Jeromos, De officiis ministrorum I. 50.)

Az újszövetségi egyháznak főpapja a szüztől született, soha házasságra nem lépett Isten Fia, ki az egyházat szüzi testévé tette, mikor fejévé lett, legelőbbkelő tagjai pedig a papok. Ilyen főpaphoz csak szüzi, önmegtartóztató papság illik, mely az ő követésére és munkájának folytatására lévén hivatva, mindenben, a házasságtól való tartózkodásban is követi.

Az egyház e Főpapja papságának folytonosságáról a testi helyett szüzi nemzés: a főszentelés által gondoskodott. Ennek folytán eszik az egyik ok, mely a zsidó papoknak megengedetté tette a házasságot, ti. a papság fenntartásának kötelezettsége. Fenntartja azt Krisztus Urunk a felszentelés által. Ekképp maga Isten közvetlenül teremt magának szolgálókat, kiemeli őket a mindennapi élet viszonyai közül, természetfölötti erők eszközeivé teszi, lelkek atyjává rendeli, kiknek egész élete nem más, mint természetfölötti, isteni dolgokkal való foglalkozás, Isten országának szakadatlan regeneráció által való benépesítése, az ígérelt megtermékenyítés által az egyház életének folytatása. Ennyire szellemi, ennyire magasztos papság csak akkor állhat hivatása magaslatán, ha teljes és állandó önmegtartóztatásban él. „Csak így lehetnek a papok méltók a küldetésre, melyet Krisztus, az új nemzedék ősatyja, adott nekik; csak így szülhetik újra lelkileg öbenne és őáltala azt, ami testből született; így folytathatják az ő örök papságát. Nekik az a rendeltetésük, hogy atyjok legyenek a Krisztusban újrászülötteknek; és minthogy atyjok egy új szellemi nemzedéknek, azért távol legyen tőlük minden földi atyaság! Miként Jézus Krisztus, ők is el vannak jegyezve titokzatos házasságra Isten szüzi egyházának; azért támasszanak ennek folyvást újabb és újabb fiaikat; alapítsanak egy szellemi országot az ige és a szentség által és az ordinációkor nyert megszentelő erő segélyével századról-századra nemzzenek fensőbb életet.”²²²

A pogány és zsidó papságnak is tartózkodnia kellett a házasságtól a templomi szolgálat idején, amikor az imádság s az áldozatok bemutatása volt a feladata. Olyan szentnek s magasztosnak tekintették az Istennel való ezen összeköttetést ima és áldozatok által, hogy annak méltó végzésére multhatatlanul szükségesnek látszott bizonyos fokú tisztaság. Pedig milyen szegényes áldozatok voltak azok! A véres és vértelen áldozatok egyaránt csak előképei az újszövetség fonséges áldozatának, melyről megjövendölte a próféta: „Mert napkeletről napnyugatig nagy az én nevem a nemzetek között és minden helyen áldozni fognak és tiszta áldozatot bemutatni az én nevemnek; mert nagy az én nevem a nemzetek között, úgymond a seregek Ura.”²²³

Az újszövetség áldozata maga Jézus Krisztus, ki a kenyér és bor alakjában testét és véré, istenségét és emberségét mutatja be a mennyei Atyának. Mintegy megsemmisíti magát előtte,

éltünk jogainkkal, mert illő, hogy az éjt s az álmod közék helyezzük s elégséges időközti engedjünk. Nekünk ott tisztán s szeplőtelenül ... s egészen új gondolatokkal kell megjelennünk.” Demosthenes még szigorúbb: Mi engemet illet, mondja ő, én meg vagyok győződve, hogy annak, kinek az oltárokhöz kell közelednie, vagy szent cselekedeteket végeznie, nemcsak határozott számú napokon, hanem egész életén át tisztának kell lennie, és sohasem foglalkozni illetlen cselekedetekkel.” (*De Maistre*, i. m. 286. l.) – A pogány világnak a papság és önmegtartóztatás összetartozandóságáról való sejtései annál nagyobb jelentőségűek, mert a nemi erkölcsök dolgában maga ugyancsak mélyre süllyedt.

²²² *Hettinger-Répássy* i. m. V. 277–278.

²²³ *Malach.* 1, 11.

hogyan tanúsítsa azt a hódolatot, mellyel mi tartozunk Istennek, de melyet Istenhez méltóan bemutatni nem tudunk, hogy helyettünk és érettünk tisztelje Őt s áldását kérje számunkra, hogy folytonos engesztelés legyen bűneinkért, szüntelen könyörgés Isten malasztjáért és irgalmáért. Nemcsak áldozata Jézus Krisztus az újszövetségnek, hanem papja is. Ő az, ki ezen áldozatot bemutatja, ki a kenyér és bor színe alatt magát a mennyei Atyának áldozatul adja, éppen úgy, mint a keresztfán vérét ontva feláldozta. De eszközül a papot használja. Az ő kezére bízta magát, ő általa mondja ama csodálatos nagy szavakat: ez az én testem, ez az én vérem, ő általa közlekedik a hívekkel, osztatja ki, őrizteti magát a szentség házában, mutatja be magát a mennyei Atyának. Bizalmasa a pap, misztikus értelemben atyja Krisztusnak, mert a szentmisében általa mindennap újra születik. Az oltáriszentség a papi élet központja, a vele való foglalkozás a papi foglalkozások egyik legfőbb pontja. Valóban szent és magasztos tehát az újszövetségi papság, amelynek gondjaira ilyen áldozat, maga Isten van bízva. Ha a pogány és ószövetségi papságnak tisztának kellett lenni s szakítani volt köteles minden testi vággyal az áldozat idején, mennyivel inkább kell már most tisztának lenni az újszövetségi papságnak, amely a régihez képest oly mérhetetlenül szent áldozatot mutat be. És pedig állandó önmegtartóztatás a természetes nála, mert e magasztos áldozatot nem időközönként, de állandóan tartozik bemutatni. „Csak szűzies papság ünnepelje a szűz fiának titkát, csak szűzies kezekben nyugodjék a szűz fiának teste; csak tiszták hirdessék a tisztaságot; csak annak legyen szabad a híveket felszólítani a világról való legfensőbb lemondásra és a legtisztább keresztény szeretetre, ki előbb maga teljesen és önként lemondott.”²²⁴

Az imádság volt az a másik papi foglalkozás, mely legalább a templomi szolgálat idejére mindenkor szükségessé tette a tisztaságot. Az istenséggel való állandó érintkezésre csak az méltó, ki túl tud emelkedni önmagán, legyőzi a világot és hajlandóságait, kilép mintegy a testi porhüvelyből s beleolvad az isteni szentségbe. Csak az ilyen tud közvetíteni méltóképpen Isten s az emberek között s ez számíthat bizton a meghallgattatásra.

Az újszövetség papja állandó templomi szolgálatot teljesít, élete az imádság és elmélkedés élete, nem bizonyos időszakokként, hanem szüntelenül. Szent és magasztos vonása ez az újszövetségi papságnak, melyre éppen azért csak az emelhető föl, ki mer vállalkozni a magasabb fokú szentségre és tökéletességre, az állandó önmegtartóztatásra, mely képessé teszi, hogy egészen, teljes lélekkel Istennek éljen, kilépve önmagából Istenbe merüljön. Már Szt. Pál apostol értésünkre adja, hogy az imádkozás valahogyan megkívánja az embertől az önmagáról való megfélemedést és lemondást. A világiaknak mondja tanácsképpen: „Ne vonakodjatok egymástól, hanemha egyenlő akarattal, hogy imádságban foglalkozzatok.” Tehát imádság idején legokosabb, ha tartózkodtok egymástól. A papnak élete szüntelen való imádság. Ebből folyólag állandóan tartózkodnia kell, hogy ily szent foglalkozásra mindig méltó és alkalmas legyen. Nem arról van most szó, hogy a család nélküli pap figyelmesebben s megosztatlanul tud imádkozni. Ez egy más szempont. Ez is a celibátus mellett szól, de ezt alább fogjuk szemügyre venni. Most az újszövetségi papság belső szentségét akartuk futólag bemutatni. Utaltunk magasztosságára, mely az újszövetségi áldozat bemutatásából s ima-tisztjéből származik, miknek alapján megállapíthatjuk, hogy a krisztusi papságnak egyenesen természetéhez tartozik a szűzesség. Az újszövetségi papság angyali vállalknak való méltóság. Testben élő angyalok kellenek ahhoz, angyali emberek, földi istenek, mint Szt. Kelemen mondja. A szűzesség teszi ilyenné az embert, azért mondjuk azt a keresztény papság lényegéhez, természetéhez tartozónak.

Ez a két szempont az, melyeken mint két hatalmas pilléren nyugszik a celibátus intézménye, melyeken alapszik az egyháznak ide vonatkozó törvényhozása. Belső szükségességgel követelik ezek a papság celibátusát. Nem oly értelemben, mintha

²²⁴ Haller-Karácsonyi: Történelmi Hazugságok, 253–4.

celibátus nélkül a papság és egyház nem tudnának meglenni. Meg tudnának lenni, de azért a női papság nem felelne meg a papi tiszt igazi természetének, nem volna a maga természetes állapotában.

Vannak ezeken kívül más körülmények is, melyek rendkívül célszerűvé teszik a celibátust, és éppen azért közre is működtek annak kialakulásában. De egymagukban nem okolnák meg kellőképpen. Ha nem volnának vallási alapjai, e célszerűségi okok mellett kemény és nehéz, sőt egyenesen kivihetetlen volna a celibátus. A természetes emberek természetes motívumai győzedelmes módon nem állíthatták volna be az egyház organikus fejlődésébe. Azonban azok után és azokkal kapcsolatban mindenesetre ezek is figyelembe veendőek.

III. fejezet

Az egyház azért is kötelezte papjait a celibátusra, hogy teendőiket teljes odaadással és osztatlanul végezhessék. Teendőik Istennel szemben. A hívőkkel szemben. A család lekötne idejüket és erejüket, amint azt a házasság protestáns és keleti, sőt görög-katolikus papságnál is bőven láthatni. Nem teszi a celibátus sivárrá, örömtelenné a pap életét és szívtelen önzővé lelkületét?

A célszerűségi okok között, melyek miatt az egyház összekötötte a papságot az aszkézissal, vagyis előírta a celibátust, első az ún. *lelkipasztorkodási ok*.

A katolikus pap teendői oly természetűek, hogy azok eredményes betöltéséhez nagy mértékben látszik szükségesnek a celibátus. E teendők a papnak Istenhez s az emberekhez való viszonyából származnak s oly nagyszámúak és fontosak, hogy végzésükhöz teljes *odaadás* és *osztatlanság* szükséges. Ezt pedig csakis a celibátus nyújthatja.²²⁵

Mindenek előtt bizonyos emelkedettség, a természetfölöttiségre való törekvés, a mulandókhöz, a földiekhez való tapadásnak kerülése szükséges a papban. Krisztus vallása minden hívőtől követel bizonyos mennyei érzületet és mennyei életet e földön. Mennyivel inkább megköveteli a papban, a község vezetőjében, a hívek lelki atyjában, akinek a lelki kultuszára nemcsak tanítani kell a híveket, hanem arra példát adni is. És nincs semmi, ami a papot inkább emeli a föld és önmaga fölé, ami hatalmasabb lendületet tud adni lelke szárnyainak és könnyebben röpíti a tisztább, földi indulatoktól ment régiók felé, mint a családi gondoktól való szabadság, a magános, tiszta élet.

A papnak egyik főfoglalkozása az imádság. Eszünk ágában sincs azt állítani, hogy a házasságban élők nem imádkozhatnak. De hogy nem imádkozhatnak teljes odaadással és megosztatlanul, az kétségtelen. Azért mondja Szt. Pál apostol: „Aki pedig feleséges, azokról szorgoskodik, melyek a világiak, mint tessék feleségének és megoszlott.” (1Kor 7,33) A pap részéről nem volna megfelelő ilyen megoszlott imádság. Hiszen az Urat választotta örökségül, hiszen közvetítő Isten s a hívek közt, ezek helyett és nevében is imádkozik. Míg ezek az életfenntartás harcait vívják, s legfeljebb ha itt-ott emelhetik lelküket Isten felé, ő fel van mentve a küzdelmek alól, hogy a küzdő és dolgozó emberiségre az égiek áldását esdje le. Foglalkozásainak s kötelességeinek egyik nem csekély része az imádság. Teljes lélekkel és megosztatlanul kell ezt végeznie. Minden bizonnyal inkább imádkozhatik így, ha nőtlen, mint házasságban. „Aki feleség nélkül vagyon, azokról szorgoskodik, melyek az Úréi, mint tessék Istennek.” (Uo. 32.)

²²⁵ Különös állítása az *Wenningernek* (i. m. 83. l), hogy a papi nőtlenség káros a hitéletre. Az alább mondandók eléggé eloszlatják e balhitet.

A pap napjának jórészét kitöltik az irodai és egyéb hivatalos teendők elvégzése. A szabad órák az imának és elmélkedésnek, az önmegszentülés és Istennel való egyesülés e leghathatósabb eszközeinek ideje az önképzésen kívül. Ezeket az órákat azonban föltétlenül lefoglalná a család, a gyermekekkel való foglalkozás, és elmaradna az ima, és kiszikkadna a papi lélek és emelkedés meg a lelkiség élete helyett hamarosan szárnyszegetten a földön vergődne, alantjáró, földileg érző közönséges lélek válnék belőle.

A magány a pap legfontosabb nevelője. Ott van alkalma szemlélődni, magába tekinteni, hivatásáról elmélkedni, s így nagy elhatározásokra buzdulni, a lelkek üdvözítésére új meg új utak és módok után kutatni. A családos élet zaja, szórakozásai, gondjai és küzdelmei alig juttatná a szükséges összeszedettséghez s belső élethez. Egészen természetes tehát, hogy a papok, kiknek elsősorban kell Isten országa, Istennel való bensőséges összeköttetés után törekedni, kezdettől fogva a celibátusban látták ennek megvalósítására a legmegfelelőbb eszközt. Krisztus Urunk egyenesen meg is jövendölte, hogy követői közt mindig lesznek olyanok, kik Isten országáért lemondanak a házasságról. Isten országát mindenek előtt keresni s annak keresésére másokat is buzdítani s irányítani a papok feladata. Azoktól lehet ezért elsősorban elvárni, hogy Isten országáért mindenről lemondjanak.

A pap nemcsak Istené, hanem a hívéké is kell, hogy legyen. E részről is oly sok és fontos kötelessége van, hogy csak akkor tehet azoknak eleget, ha megosztatlanul, teljesen azoknak él, és oly természetűek, hogy alig férnek össze a házassággal.

A katolikus lelkipásztor képét csak egy-két odavetett vonással akarjuk megrajzolni.

Mindenkinek mindene. Omnibus omnia factus est. Ezért reggeltől estig hívei rendelkezésére kell állnia. Nincsenek hivatalos órái, melyeknek lemorzsolása után a magáé, senki többet vele nem rendelkezhetik. Ajtaja mindig nyitva van. Olyan bizalmi állást tölt be, hogy bármikor keresik, mindig szolgálatra készen kell lennie. Akár éjjel is, ha szükség van rá.

Teljesen a közé. Életét közvetlenül és egészen hívei szolgálatára, a köz magasabb céljainak szenteli. Az ő családja az egész falu. Atyai viszonyban áll felnőtthöz s kiskorúhoz egyaránt. Tanítja a felnőtteket a szószékről, magánérintkezésben, a gyóntatószékben, szóval, példájával, ha kell, apostoli bátorságú feddésel és korholással, személyválogatás, a hatalmasok előtt való meghunyászkodás nélkül. Tanítja a kicsinyeket is, szeretettel és türelemmel, önfeláldozó munkássággal az iskolában és azon kívül, úton-útfélen, ahol összeakad velük, hogy őket állapotuknak megfelelő életmódra szoktassa, s későbbi öntudatos, meggyőződéses katolikus életmódjuknak alapjait megvesse. És pedig tanítja őket nem mint akármilyen más tanító, hogy kenyere legyen, hanem mint atya, kinek tanító-nevelő szerepe nem a néhány iskolai órára szorítkozik, hanem egész valóját lefoglaló, nappali és éjjeli gondja.

Minden családnak tagja. Mindenütt az, ami éppen hiányzik. Az árvák atyja, a gyermektelen öregek fia, az egyedül állók testvére, a kiskorúak gyámja. Otthon van a gazdagok palotájában, a szegények viskójában. A családok minden fontosabb eseményénél, kezdve a születéstől egészen a halálig jelen van. Békét és egyetértést visz magával, terjeszti az erények szeretetét, gyomlálgatja az erkölcsi fogyatkozásokat.

Különös gondoskodással kell viseltetnie a szegények, árvák, elhagyatottak iránt. Irtózás nélkül kell benyitnia a legutolsó dohos, földszagú szobákba is. Nemcsak lelki vigaszt adni hivatott, hanem szükség esetén anyagi segítséget is. Magáról, a holnapról, saját élelméről és ruházatáról megfeddkezve községének nyomorultjaira anyagi áldozatoktól sem szabad visszariadnia.

Elmegy a betegekhez hívásra és hívatlanul. A fertőzés veszedelmét nem ismeri. Ha egy lélekről van szó, egy arcrángás nélkül áldozza fel életét is.

Híveihez való viszonya egészen különleges. Nem a tisztviselőnek pusztán külső összeköttetése az az alattvalókkal, hanem bensőséges, atyai, testvéri viszony, kihez a legdiszkrétebb ügyekkel is eljönnek, ki tanácsadó, irányító, vezető lelkiismereti ügyekben is.

A katolikus papnak e különleges helyzete legszembetűnőbben a gyóntatásnál jelentkezik, amikor minden tartózkodás és fenntartás nélkül nyílnak meg előtte a lelkek s a legkényesebb, a világon senkivel mással nem közölhető ügyek, olyanok is, melyeket az ember édesanyjának, testvérének sem mondhat, feltárulnak előtte.

És mindezt végeznie kell üldöztetések és járványos betegségek idején is. Az angolországi katolikus üldözés, a francia nagy forradalom, a németországi „Kulturkampf” idején misét mondani, beteget látogatni a legsúlyosabb büntetésekkel járt. És a papok kötelesek ilyenkor is helyt állni. És helyt is állottak.

Az egyház életének egyik legbiztosabb jele a törekvés szüntelen és mindenütt kiáradni, elterjedni. Ehhez hitelesítőkre van szüksége, kik elhagyva otthonát, kultúrát, kényelmet előttük ismeretlen, ellenséges népek közé menjenek az evangéliumi mag hitelesítésére.

A papnak tulajdonképpen való küldetése a természetfölötti élet gondozása, Krisztus országának kiépítése a lelkekben. A lelkekkel foglalkozik. De nem feledkezik meg amellet a testről, az anyagiakról sem, hanem ilyen irányban is szolgálatára áll községének, amennyiben az anyagi érdekek felkarolása eszközül szolgálhat neki első rendű célja eléréséhez. Ez a munkatér megint mennyi időt és erőt vesz igénybe. Hogy szétszórhatson, gyűjtenie is kell, önmagára is kell időt szakítania, hogy áldozhasson a tudományoknak, hogy imádkozhassék, hogy az összeszedettség ihletett perceiben jövő teendőire készüljön.

Ilyen sok oldalú, ilyen egész embert lefoglaló munkaköre van a papnak. Ha feleséges és családos volna, alig volna képes azt betölteni.

A család lekötne mindenekelőtt ideje jórészét. A feleségével és gyermekeivel is foglalkozni kénytelen és köteles pap honnan venné az időt papi kötelei elvégzéséhez? Lenne belőle hivatalnok, ki folyton azon törné a fejét, hogy miképp végezhetné hamarabb és könnyebben teendőit és sietne vissza övéi közé. A lelket megtermékenyítő magányról és elmélyedésről meg beszélni is alig lehetne.

Lekötne azután a család *erejét*. Kénytelen volna erőinek s képességeinek javát övének szentelni. Nem lehetne teljesen a közbe, legfőbb gondja nem mások javára irányulna, hanem ott volna mindig közte és községe közt a családja. Nem lehetne igazán atyja minden hívének, aki természet szerint atyja néhány lénynek. Nem lehetne jótevő atyja a szegényeknek és nélkülözőknek, aki gondoskodni köteles családja ellátásáról. Egy Szt. Vince, Szalézi Ferenc haláltmegvető önfeláldozása, a tanításban, hitoktatásban való fáradhatatlan buzgólkodása sohasem gyönyörködtette volna a világot, nem ismernék azokat a mindig másokért dolgozó, önmagukat a szeretet szolgálataiban szinte felemészítő papokat, aminők biztonnyal akadnak ismeretségekben, ha nincs celibátus. És ez egész természetes volna. Mert senki sem ütközhetik meg azon, ha közelebb állna a nő paphoz családja, mint a község, sőt az ellenkező volna törvény- és természet-ellenes. „A férjnek, aki atya, nincs módjában többé, hogy utolsó darab kenyérét is a szegénynek nyújtsa; mert elsősorban gyermekeit illeti. Családjáról gondoskodni és életét feláldozni a juhokért – egymásba ütköző két dolog, melyeket egyidejűleg nem lehet teljesíteni, mert egyik a másikat kizárja.”²²⁶

A házas pap alig találkozna azzal a bizalommal, mely működéséhez szükséges. Különösen a gyónás szentsége sínylené meg a celibátus hiányát. A fülgyónás a föltétlen titoktartás bizonyosságán nyugszik. Ezt a bizonyosságot okvetlen megingatná annak lehetősége, hogy a papi férjtől kíváncsi, heves, nyugtalan, féltékeny vagy könnyelmű feleség titkokat csalhat ki, melyeket a gyónó senki másnak a világon fel nem tárna. A világ ösztönszerűleg megérezte, mondja *Bougaud*, hogy gyónás és hitvesi szerelem nem élhetnek együtt. Ahol nő a pap, eltűnt a gyónás. A kivétel nélkül minden bűnre szóló, kötelező gyónás csak nőtlen, tiszta papokkal áll fenn.

²²⁶ *Hettinger–Répássy*, V. 296.

Hol lenne üldöztetések, veszély, ragályos betegségek idején a családos pap? Nem találnátok-e magától értetődőnek, ha azt mondaná ilyen körülmények közt, hogy én nem tehetem ki életemet veszélynek, mert ahhoz másoknak is joguk van? Nem mehetek messze útra zord téli időben, mert meghülhetek, nem mehetek vörheny-beteges házba, mert haza hozhatom, nem mehetek kolerához, mert én is megkaphatom s mi lesz akkor kiskorú gyermekeimmel, magára maradó nőmmel? Micsoda összeütközések támadnának a szív és kötelességérzet közt, és vajon a kötelességérzet győzne-e minden esetben?

Teremnének-e hithirdetők, akadnának-e hősei és vértanúi a meggyőződésnek és hithűségnek a celibátus nélkül? Legalább is annyian nem, mint a celibátus mellett.

Vegyétek mindehhez azokat az esetleges anyagi gondokat, melyekkel sok esetben, szűkebb ellátás mellett a pap családjának fenntartása járna, és amelyek ugyancsak elterelnék figyelmét állásával járó kötelmeitől, és vegyétek a szintén nem kizárt rossz házasságból származó levertséget és kedvetlenséget, mely, úgy lehet, teljesen megbénítaná munkakedvét és lelkipásztori tevékenységében jelentékenyen akadályozná. Sőt a legjobb házasságban is fordulhatnak elő összeütközések és lehangoltságok, melyek a papnak községe javára irányuló munkásságát gátolják. Ugyanezt kell mondani a betegségekről, csapásokról, a gyermekek fölnevelésének, iskoláztatásának, elhelyezésének gondjairól. Hátha még rosszak is azok a gyermekek, ha szégyent és keserűséget hoznának a papra!

Egy szóval, aki egészen át akarja magát adni a családos életnek, örömeinek és fájdalmainak, az alig fog elég összeszedettséggel és önfeláldozással bírni a katolikus pap sok s különleges természetű kötelességeinek teljesítésére. Már Justinián császár átlátta ezt, mikor megtiltotta, hogy püspökké választassák az, kinek felesége, gyermekei vagy unokái vannak, mert „alig lehet – úgymond – hogy, aki a mindennapi élet ama gondjaival foglalkozik, melyeket a gyermekek okoznak szülőiknek, minden törekvését és gondolatát az istentiszteletre és egyházi ügyekre fordítsa.” (L. 42. §. 1. C. 1. 3.) Sőt a *Confessio helvetica posterior*, az 1565. évi második helyét hitvallás is leplezetlenül elismeri, hogy alkalmasabb az istentisztelet és lelkipásztorkodás végzésére a nőtlenség, mint a nő. ²²⁷

Theiner Ág. bizarr képet fest a nő anglikán papságról. (*Geschichte der geistlichen Bildungsanstalten*, Mainz, 1835, XI. 1.) *Doktor King* ²²⁸ pedig, ki maga is anglikán, így nyilatkozik: „Nem csekély szerencsétlenség volt a kereszténységre nézve Angliában, hogy amikor a reformáció elszakított bennünket a pápaságtól, papjainknak megengedte a házasságot. Mert bekövetkezett az, aminek szükségképp be kellett következni, s amit előre lehetett volna látni. Attól a pillanattól fogva papjaink csak feleségükkel s gyermekeikkel foglalkoznak.” Hová jutott a cölibátus eltörlése miatt az örmény és más keleti szertartások papsága, *De Maistre*-nél olvasható (309–10. l.)

Mennyire más a nőtlenség papság. A katolikus papról megrajzolt föntebbi kép csak is a celibátus mellett valósulhat meg. Így tud igazán Istené s embertársaié lenni.

Élhet lelki életet, adhatja, amint az kötelessége is, a természetfölöttiek után való törekvésnek magával ragadó példáját. A világi életre való példaadáshoz nincs szükség vallásra és papságra. – Imádkozhatik, amint azt hivatása megköveteli, és visszavonulhat magányába, amikor teendői az emberek közé nem szólítják, zavartalanul, megosztatlanul.

Továbbá a celibátus képesíti igazán, hogy mindenkinek mindene legyen, hogy mindig a köz, az általános legyen szemei előtt, anélkül, hogy egy kicsiny, szűk családi körre korlátozódnék tekintete; ez képesíti, hogy odaadhassa, hogy feláldozhassa magát az emberiség magasabb rendű javaiért, hogy a legideálisabb viszonyba lépjen községe minden tagjával, igazi lelkiatyja legyen, kinek családja az egész község, minden tanítványa gyermeke.

²²⁷ *Laurin*, i. ni. 41. l.

²²⁸ *De Maistre*, i. m. 298. l.

Kifejlődik benne az az atyaság, melyről az apostol beszél: „Fiacskáim, kiket újra szülök, míglen Krisztus tibennetek kiképződik.” (Gal 4,19)

Minden ideje és ereje állásbeli kötelmeié. Jut idő a lelkek gondozása mellett anyagi érdekeik istápolására, szociális és kulturális tevékenységre is.

Teljesíteni tudja kötelezéseit veszedelmek, ragályos betegségek és üldöztetések idején is, nem tartva attól, hogy idő előtti halála fájdalomba és nyomorúságba döntené itt hagyott családját.

A krisztusi életet, az önmehtagadást, az önlegyőzést a kereszthordozást hirdetve mennyivel másképp léphet fel az a pap, aki maga mindezt az összes hívőket kötelező parancsolatokon messze túlmenőleg gyakorolja, mint az, aki csak oly világiasan él, mint akármelyik közönséges hívő. A celibátus fokozza iránta a bizalmat és tiszteletet, s főképp a gyóntató-atyai működéshez szinte mellözhetetlenül szükséges előfeltétel.

A protestáns *Foerster* is elismeri, hogy a házi gondoktól való mentesség a katolikus pap lelkipásztorkodásának különös koncentrációt ad. Ez az éppen, amit e pontban eddig fejtegettünk. Minden idejét és erejét ama magasztos célra fordíthatja, melyet a katolikus pap maga elé tűz. „Éleslátásra vall az, hogy a katolikus egyház papjait nőtlenségre kötelezi, és ez által az érzékiség alul emancipálni óhajtja, hogy teljesen hivatásuknak szentelhessék magukat”, mondja *Krafft–Ebing*.²²⁹

Nagy célra mindent föltenni, minden feláldozni; lemondani a megengedett örömeiről is, csak hogy a cél elérésének akadályai elháruljanak s zavaró befolyások távortartassanak: mindig kivívja az emberek elismerését. Még önző érdekeknek állhatatos munkálása is méltánylást szokott találni. Pedig ezek, mint Szt. Pál mondja (1Kor 9,25), mikor a küzdésben tusakodva magukat mindentől megtartóztatják, csak azért teszik, hogy hervatag koszorút nyerjenek. Annál inkább érdemelnek elismerést, kik igazán magasztos célért, még inkább kik másokért, mások üdvéért, a közérdek magasabb javaiért áldozzák fel magukat. Csak a pap nem érdemelne, aki pedig valóban másokért mond le a házasság örömeiről?

A jobb érzésű katolikusok tudják, hogy igenis, megérdemli a pap az elismerést és meg is adják neki. A celibátusban rejlő nagy áldozat az ő szemükben különös tekintélyt és méltóságot kölcsönöz a papnak, mint *Foerster* is megjegyzi, hiszen végre is értük, az ő javukért hozta ez áldozatot (egyéb okok mellett). Annál gyöngédebb és annál tiszteletteljesebb szeretettel veszik körül, minél többről mondott le érettük.

E méltánylás mellett azonban semmi szükség sincsen részvétre a katolikus pappal szemben. Mert azokért az örömeikért, melyeket a családi élet nyújtana, bőven kárpótolják őt azon örömeik, melyeket a híveivel, tanítványaival, gyónógyermekeivel, szegényeivel őt összefűző természetfölötti viszonyok nyújtanak. Ő az, aki ismeri az igazi krisztusi szellemtől áthatott papi szívet, mely nem magát, hanem Isten dicsőségét s az emberek lelkiüdvét keresi szüntelen, amint azt isteni Mesterétől tanulja, kivel naponként egygyéforr a szentmise áldozatban; aki sejt valamit az Úr szőlőjében végzett munka természetéről s a jutalomról, mely érte jár a hű munkásnak már e földi életben és még inkább ezután, az tudja, hogy a hiányzó családi örömeikért semmi részvétre nem szorul a pap. Szt. Márknál mondja az Üdvözítő (10,29–30): „Senki sincs, aki elhagyta házát, vagy atyjafiait vagy nővéreit, vagy atyját, vagy anyját, vagy fiait, vagy földeit érettem és az evangéliumért, aki százannyit ne nyerjen most ez időben, házakat és atyafiakat és nővéreket, anyákat és fiákat és földeket üldözésekkel együtt; és a más világon örök életet.” Százszorosan megjutalmazza Isten az óérette mindent elhagyó papot azáltal, hogy fensőbb módon és tökéletesebb értelemben megadja neki mindazt, amit földiképpen elhagyott: ad neki házakat, melyekben keresztény szeretettel fogadtatik, rokonérmű atyafiakat és nővéreket, akikkel való érintkezése a

²²⁹ Psychopathia Sexualis, ford. dr. S. K. M. Bpest, 1908, 12. 1.

legtisztább örömök forrása, vannak gyermekei: tanítványai és gyónói, kiket az isteni kegyelem országa számára fölnevelni nem kevesebb gond s nem kisebb öröm, mint a testszerint való atyának gondja és örömei.

Egyébként csak szentimentális filantrópok gondolnak szánakozással a celibátusban élő papra, akiknek nem jut eszükbe, hogy mennyien kénytelenek celibátusban élni, anélkül hogy akarnának, a pap ellenben teljesen szabad elhatározásból vállalkozik arra.

Attól sem kell félni, hogy a család nélkül élő pap önzővé, érzéstelenné és részvétlenné lesz. Ha magába temetkezve, egyedül önmagáért élne, akkor talán igen. De hiszen sokkal inkább él másokért, mint a szűk családi körre szorító házas ember! Felülemelkedik a családi szoba alacsony boltozatán, megosztja és átadja magát nem néhány lényel szemben, hanem sokaké, az egész községé, az összemberiségé. A testvériséget minden emberrel senki úgy meg nem valósítja, mint a pap. Lénye sok emberrel, érdekei sokak érdekeivel kapcsolódik össze, és ha van valami, ami emberiességre, ami másokkal való együttérzésre nevel, bizonyára az ilyen életmód az. A családi élet sokkal jobban vezethet önzésre, a családon kívül állók iránt részvétlenségre, a köz javai iránt való érzéketlenségre, mint a mások zavartalanabb szolgálatáért vállalt celibátus.

Ez az első célszerűségi ok, mely – mint fentebb említettük – nem első rendű fontosságú. Ha nem is oly tökéletesen, mindamelllett teljesíthetné a papság imént leírt feladatait nős állapotban is. Hogy teljesíthetné, bizonyítja a görög-katolikus papság, mely nem köteles a celibátusra, és azért végzi a lelkipásztorkodást; bizonyítja nem egy a protestáns pásztorok közül is, ki házas létére is odaadó lelkipásztorkodást tud kifejteni. De hogy nem teljesíthetné oly tökéletesen, annak bizonyítására megint az egyesült keleti szertartású papságra és a protestáns pásztorokra hivatkozom, kik éppen házas állapotuk miatt sohasem tudnak községükkel oly szoros, oly benső viszonyba lépni, mint a katolikus pap, kinek nem lévén testszerinti gyermekei, községének minden tagjában lelki gyermekét látja s azokra árasztja a természettől beléje oltott atyai érzéseket.

Ami nevezetesen a görög-katolikus papságot illeti, a fentebb kifejtett két hitelvi ok rájuk nézve is áll, és náluk is indokolttá tenné a celibátust. Papp–Szilágyi a keleti katolikus egyház jogát tárgyaló fontos munkájában maga is elismeri ezt. Azonban náluk a fejlődés – mint e munka történeti részében előadtuk, – más eredményre vezetett és a szentszék nem háborgatja őket eddigi fegyelmükben. De hogy a celibátus előnyükre szolgálna, senki sem tagadhatja, ellenkezőleg, ők maguk is érzik és sokan közülük elismerik, hogy a celibátus mellett sokkal tökéletesebb volna pásztorokodásuk.

Hadzsega Bazil dr. „Van-e szükség a papi nőtlenségre?” című értekezésében pl. az egyik fejezetben görög-katolikus szempontból tárgyalva a kérdést²³⁰ kiemeli a celibátus nagy

²³⁰ Ungvár. 1898. „Fájdalom, mondja szószerint *Hadzsega*, önmagam nem tudom a görög katolikus papnősülést magasztalók nézetét osztani. (Pedig ő is görög-katolikus, hozzá pap.) Legjobb, ha végignézzük egy görög pap életét kezdve a szemináriumtól. Mint papnövendék végzi tanulmányait s nagyobbára csak az sarkallja, hogy mielőbb befejezze. Elsajátít tudományt, áhítatot, buzgóságot, de bevégzi a negyedévet, beáll a házasodás, a nősülés kora, kezdetét veszi a háztűznézés, az udvarlás, és természetesen ilyenkor jobban esik a kis csendes szórakozás, multság, társasjáték, mint a száraz elmélkedés, olvasgatás, tanulás stb. s így a negyedév után a szemináriumi ösmeretek, a lángolóbb hitélet rohamosan apadnak, főleg, ha a nősülés több ideig tart. Mire megnősül, ismét a mézeshetek nem adnak az elmélkedésekre helyet, ezt követik pedig sarkon – a férji gondok, csakhamar a családi gondok... És a nő élet főleg két irányban érezteti hatását. Mindkét irány egyaránt elvonja nemes papi hivatásától, melyet különben is már a nősülés alatt többé-kevésbé elhanyagolt. Az egyik élvezetekbe, multságokba, szóval a világi hiúságokba viszi, a másik a férji és családapai gondokba és munkákba. Egyik tekintetben a férj érezve, hogy feleségének szórakozás is kell, főleg házasságuk elején igyekszik némi szórakozást is adni, multságot, esetleg bált is látogatnak, ezekben természetesen részt kell venni a férj papnak is, együtt mulat, szórakozik, táncol tehát feleségével. Pedig bálók, táncmultságok stb. után oltárra lépni, prédikálni, vagy ily multságból kihozatva beteghez menni – bizony nagyon is furcsa érzélemmel történhetik csak. De ez a kellemes oldal. Jön a másik, a kellemetlen... a háztartás, a családfenntartás gondja... Bizony ehhez sok kell, sok kenyér, sok ruha, sok pénz. Szegény pap gazdálkodik, fárad,

horderejét s megfelelőbbnek tartja a görög-katolikus papságra nézve is a házasságnál. Hasonlóképpen *Papp–Szilágyi*,²³¹ ki a latin szertartású népek kultúráját, a latin szertartású klérus magasabb, tudományosabb műveltségét a celibátusnak tulajdonítja. *Hadzsega Gyula dr.* a *Religio* 1912. évi 19. számában szintén jobbnak tartaná, ha celibátusban élne a görög-katolikus papság. A hitéletnek a keleti egyházban tapasztalható poshadtsága, az orosz egyháznak elmaradottsága, az egyesülteknél csakúgy, mint a nem egyesülteknél észlelhető kisebb köztevékenység, kulturális elmaradottság és a nepotizmus, mind e baj a papi nősülésből ered. „Elsősorban innen (a papi nősülésből) erednek a mi bajaink, mondja másvalaki az egyesült görög szertartású egyházzól. E tekintetben nincs örömünk a múltban, s nincs reményünk a jövőben.” (*Religio*, uo.)

A galíciai ruthének közt is napról-napra erősödik a celibátus behozatalára irányuló vágy és törekvés. Némelyek ellensúlyozni igyekeznek ugyan (pl. a lemergi Kacskovszki-társulatnak egy 1911. évi kiadványa [„Orosz papságunk nősülése és nőtlensége”]), de érveik ugyan nem meggyőzők. Nemzetiségük féltése jóformán az egyetlen, amit a celibátus ellen felhozni tudnak. Attól tartanak, hogy papleány hiányában a ruthén értelmiség német s lengyel leányt fog feleségül venni.

Tehát a celibátusban élő papság mindenestre alkalmasabb hivatásának teljesítésére, mint a házas. Igaz, hogy vannak celibátusban élő papok, kik messze elmaradnak tevékenység tekintetében sok házasságban élő görög-katolikus pap mögött. De ennek nem az intézmény, hanem a személy az oka. Viszont az, hogy a nőtlen papság általában odaadóbban, több önfeláldozással és magamegfeledkezéssel tud dolgozni és dolgozik is, egyenesen a celibátusnak tulajdonítandó.

IV. fejezet

Az egyház celibátusra kötelezte papjait, hogy függetlenek legyenek: a világtól, családi gondoktól, társadalmi tekintetektől, világi hatalmasságoktól.

Egy másik ok, mely a most tárgyalttal együtt magában ugyan nem alapozná meg kellőképpen a celibátust, de jelentékenyen támogatja a két fő, hitelvi okot: a papság függetlensége. Az előbbi lelkipásztorkodási, ezt talán politikai oknak lehetne nevezni.

Hogy a pap hivatásbeli kötelmet teljes lélekkel végezhesse és hogy az egyház jogait, önállóságát akárhonnan jövő támadásokkal szemben megvédelmezhesse, szabadnak, függetlennek kell lennie. És azt föltétlenül jobban eléri, ha nőtlenül, mint ha házasságban él.

A celibátus függetleníti a papot általában a *világtól*. A legnagyobb veszedelem, mely az egyházat érheti, a papság elvilágiasodása, a papokban ama tudatnak elhomályosodása, hogy e világban és világért vannak, de nem e világból valók, mert nekik más vágyaik, más törekvéseik vannak, mint a világ fiainak. Ha érzésben és gondolkodásban teljesen hozzá

dolgozik, hogy megélhessen, ha szegényesen is. Jó a gyerek iskoláztatás, később ... előáll az unoka és a szegény görög-katolikus pap kezdheti előlről a kínlódást, gazdálkodást ... Hogy a család mellett a többi csak másodsorban következik, könnyen láthatjuk. Csak hogy ez, a mi rendes a világinál, fájdalmas a papnál. Hogy előbb legyen a családtartás, gyereknevelés, azután a lelkek üdve. Pedig ez így van, s érthető, hogy így van. Hogy emellett szenved a gyóntatás, a hitélet, a tanítás, a predikálás, hogy a gazdálkodás, a családtartás miatt a pap csak a gazda után következhetik, ez könnyen belátható. A különböző szertartás csak akkor lesz végezve, ha a hívek kívánják ... A tudományok, főleg a hittudományok művelése elmarad ... A könyvvel foglalkozni nincs idő ... Végeredmény az, hogy nagyrészt elvész vagy eltompul a papi lelkület, közönséges szóval mondva a papság – elvilágiasodik szellemében, életében, sőt még öltözetében is. A papi jellem mindennapi kenyérkeresővé lapul, a papi állás pedig kenyérkeresetté ... Hogy a társadalmi életre az által, hogy nő, nagyobb befolyással bírna a görög-katolikus pap, arról mit sem tudok.” (I. m. 52–55. l.)

²³¹ Enchiridon Juris Ecclesiae Orientalis cath. 1880² 193. l.

idomulnának a környező külvilághoz, ahelyett, hogy azt alakítanák át az általuk képviselt krisztusi eszmékhez és élettartalomhoz, ledőlne a válaszfal az egyház és világ között, lennének a papok olyan közönséges emberek, mint akárki más, s bátran lehetne kérdezni, mi szükség van az egyházra és papságra? Lennének-e a világ sava, a világ világossága? Legbiztosabban pedig a papi házasság megengedése vezetne ez elvilágiasodáshoz, mert nő és gyermekek szükségképpen széttépnék a lelkiiség és lelki atyaság mindeneknek mindenévé formáló szálait s helyettük százféle, külső összeköttetésbe hoznák a papot az emberekkel, amely külső összeköttetések egy csapásra megfosztanák őt attól az elfogulatlan, szabad helyzettől, mellyel a világgal szemben bír. A nő és gyermekek kedvéért kénytelen volna nyílt házat vezetni, oly társaságokat fogadni, aminőket egyébként nem fogadna, és olyan helyekre járni, ahol mint papnak nem igen volna helye, övéire való tekintettel sok olyat elnézni, amit mint papnak nem volna szabad, szóval a közös érzület és érdekek szálaival lassan-lassan teljesen összefonódnék a világgal és vége volna a szabadságnak.

A celibátus függetleníti a papot a *családi élet gondjaitól és kötelességeitől*.

Előbb abból a szempontból vizsgáltuk a család hiányát, hogy a papnak osztatlanságot biztosít magasztos kötelességeinek teljesítésére és képesíti őt, hogy teljes lélekkel azoknak éljen. Most a szabadság, a szabad mozgás szempontját állítjuk előtérbe, a családi gondok és kötelességektől való mentességet, mely kötelességei teljesítéséhez a megosztatlanság mellett a másik legfontosabb feltétel.

Mivel nem kell senkiről gondoskodnia, gazdagság, hatalom, tekintély közömbös dolgok előtte. A szegénységet, a világ megvetését könnyen elviseli. Ellenben a férj, az atya mindezt többszörösen érzi, mert nemcsak őt, hanem övéit is nyomja. Mennyi olyan tekintetet kell figyelembe venni a családos embernek övéinek boldogulása érdekében, melyeken a nőtlenség nélkül teheti túl magát. Kegyeket kénytelen keresni, melyekre a nőtlenség nem szorul rá. Ez befolyásos ember, valaha protekciót várhatok tőle magam vagy gyermekeim számára; amannak nagy szerepet játszó felesége van, kit figyelem és udvariasság által le kell köteleznem és megnyernem. Általában elővigyázatosabbá, óvatosabbá teszi az embert a család, a vállalkozási szellemet lohasztja, a fellépés bátorságából sokat levon.

Szinte hallom itt a következő ellenvetést. Ha az az osztatlanság és függetlenség, melyet a celibátus nyújt a papnak, eléggé megokolja a celibátust, akkor mindenkire nézve indokolt volna az, mert végre is minden néven nevezendő pályán jó, ha osztatlanul és függetlenül teljesítetnek a vele járó kötelességek. Az ellenvetés azonban nem helytálló. Mert minden pályának kötelességei lelkiismeretesen végzendők ugyan, de ehhez általában nincs szükség a celibátusra. Sőt ellenkezőleg, a legtöbb esetben éppen a kettős családi élet: a szülői és saját családi élet erői és áldásai szükségesek a legfőbb társadalmi erények kifejlődéséhez, melyek a kegyelet és tisztelet a felsőbbség iránt, a testvéri megbecsülés az embertársak, a velünk egyenlők iránt és a jóakaró, gondoskodó szeretet az alánk rendelték iránt. E három pillérét a társadalmi életnek a családban meglévő hármasság viszony fejleszti a legtermészetesebben: a gyermekek viszonya a szülőkhöz, azoké a gyermekekhez és a hitvestársaké, valamint a gyermekeké egymáshoz. A családi élet hiánya nagyon könnyen az egész élet elkényszeredéséhez vezet, önzővé tesz s alkalmatlanná a legegységesebb társadalmi kötelességek teljesítésére.

Vannak azonban hivatások, melyek kivételnek mondhatók e tekintetben s teljesen jogosan teszik az önkéntes celibátust. Elismeri ezt a protestáns *Paulsen* is, mikor *System der Ethik* c. munkájában (1906⁸, II. 272.) úgy nyilatkozik, hogy azoknál, kik életüket közvetlenül és egészen másoknak, a közjónak, az emberiség legmagasabb céljainak szolgálatára szentelik, semmiképp sem kifogásolható, ha a családi élet kötelességeitől és tekinteteitől szabadulni akarnak, hogy teljesen és föltétlenül átadhassák magukat hivatásbeli kötelemeiknek. Így – mondja tovább *Paulsen* – jogosult a házasságról való lemondás azoknál, kik mint irgalmas nővérek vagy diakonisszák a betegápolásnak, kik az ifjúság nevelésének, szellemi téren való

alkotó tevékenységnek, avagy a *lelkipásztorkodásnak* szentelik magukat. Nem véletlen, mondja ugyancsak Paulsen, hogy a nagy filozófusok közt, kik új utakat törtek a gondolatnak, annyi a nőtlen ember. És ami a lelkipásztort illeti, velünk együtt a hivatásával járó kötelességek osztatlan és független teljesítését hozza fel a celibátus megokolásául, és nem félti a család hiányában bekövetkező önzéstől, mert pótolja számára a családot a község, gyermekeivé lesznek tanítványai és mert azokat az erényeket, melyeket más emberben a családi élet fejleszt, ő hősiessé mértékben gyakorolja és teljesen azoknak él.

Függetleníti a celibátus a *társadalmi tekintetektől*. A házas embert számtalan efféle tekintet köti. Családja révén egy bizonyos társadalmi réteghez tartozik, melynek érdekeivel akarva nem akarva összeforr, melynek közvéleményén, ítéletein, szokásain nem teheti túl magát anélkül, hogy övéinek, házának nyugalmát, békéjét ne veszélyeztetné. Pedig a papot az ilyen megkötöttség okvetlen fészélyezi, hiszen ő nem egy társadalmi osztályé, hanem valamennyié, valamennyi érdekeit, testi, világi, de főképpen lelki javait akarja előmozdítani. Ehhez társadalmi függetlenségre van szüksége. És ezt biztosítja számára a celibátus. Mint nőtlen ember szinte kívül és felül van a társadalmi organizáción. Nincs hozzá kötve egyetlen osztályhoz sem. Mindenkiivel érintkezhetik. Minden házba beléphet. Idejét úgy osztja be, életét úgy rendezi be, amint jónak látja. Könnyebben hozzáférhet a tömeg lelkéhez, mérhetetlenül nagyobb bizalmat kelthet maga iránt a legalsóbb, legszegényebb néposztályok körében így, a társadalmi tagosultságon és érdekkörökön kívül állva, mintha házasság révén maga is hozzátartoznék valamelyikhez. (Paulsen, i. h.)

Függetleníti végül a celibátus a papságot az *államtól*, minden néven nevezendő világi hatalomtól.

A házas, a gyermekei jövőjéről gondoskodni kénytelen pap ezer szállal volna odakötözve a világ hatalmasaihoz, a hatalomnak kenyeret, állást, kitüntetést osztogató kezelőjéhez. Lehetetlen volna kikerülnie a veszélyt, hogy egyházi ténykedéseiben is ne befolyásolja őt e körülmény. A hatalmasok tetszését keresné. Vagy legalább is azoktól való féltében nem merne szabadon, egyháza elvei szerint cselekedni.

Ha pedig szembe kerülne egymással egyház és állam, ha összeütközés támadna e két legfőbb társaság közt, a családjáért remegő pap tudna-e kitartani az egyház jogainak védelmében fizetése letiltásáig, vagy a börtönig? Az egyház mindig elismeri a törvényes államhatalmat. Krisztus Urunknak (Mt 22,21: Adjátok meg tehát, ami a császáré, a császárnak) és Szt. Pál apostolnak tanítását (Róm 13,1: Minden lélek engedelmessékedjen a felsőbb hatalmasságoknak.) követve meghagyja, hogy mind papjai, mind hívei engedelmessékedjenek a törvényes felsőbbségnek, és pedig nem pusztán félelemből, hanem lelkiismeretből. Hanem ha a világi törvények ellenkezésbe kerülnek az isteni törvényekkel, olyankor inkább kell engedelmessékedni Istennek, mint az embereknek és az egyház követeli, hogy szolgálják Istent és hivatásukat meg ne tagadják, akármily áldozattal járna is. Mit lehetne várni ilyen körülmények közt a feleségéért és gyermekeiért aggódó paptól?

Az egyház önálló, független társaság, mely létét nem az állam koncessziójából bírja, hanem isteni alapítójának akaratából. Valamint létében, azonképpen létezésének módjában, feladatai teljesítéséhez szükséges eszközeinek megválogatásában, tisztviselőinek alkalmazásában is független az államtól. Az állam azonban nagyon könnyen megfélemedezik erről. És sokszor meg is feledkezett. Az egyházat leigázni, eszközévé alacsonyítani, egyesületi törvényeivel szabályozott, létében s létezésének módjában tőle függő közönséges társulattá süllyeszteni akarta. És ennek elérésére a papi házasság mindig jó eszköznek bizonyult. Azért állt ellent VII. Gergely törvényeinek a világi hatalom. Azért volt a forradalmaknak első dolguk a celibátus eltörlése. A házasság révén a társadalommal, az államhatalommal összenőtt, vagyona vágyó papság nem küzd, nem kockáztat semmit, könnyen elárulja elveit és egyházi függetlenségét. Az egyház viszont azért követelte a celibátust, mert általa önállósága az állammal szemben jelentékenyen kidomborodik. Nem

hierarchikus törekvések vezették oly értelemben, mintha a celibátus által a papságot a család és állam kötelekeiből kiszakítva az állam ellen sorakoztatta volna, az állam fölé kerekedni, világalomra törni akart volna. Csak függetlenségét akarta biztosítani, az egyházi és világi hatalom különválását, Isten s a lelkiismeret jogát fenntartani. Az államhatalom illetéktelen beavatkozásait az egyházi belügyekre, főleg az egyházhivatalok betöltésére akarta megszüntetni. Az a VII. Gergelynek tulajdonított mondás: nem szabadítható föl az egyház a világiak szolgasága alól, hacsak az egyháziak meg nem szabadíttatnak asszonyaiktól, nem származik ugyan tőle, de tagadhatatlanul az ő gondolatköréből való és a mondott értelemben mindig vallotta az egyház. Ha ily értelemben lát valaki a celibátusban hierarchikus tendenciát, semmi ellenvetésünk nincs. Igenis, egyéb okok mellett az is vezette az egyházat a celibátus elrendelésében, hogy a papság szabad és független legyen. Független a világgal, a családi gondokkal, a társadalmi tekintetekkel, az állammal szemben. Nem azért, hogy uralkodjék, hanem hogy hivatását annál odaadóbban teljesíthesse s az egyház önállóságát védelmezhesse. S ilyen értelmezésben még felhalmozódott vagyona is a lelkiségnek és nagy koncepcióinak szolgálatában fog állani.

V. fejezet

Az egyház végül a celibátussal azt is el akarta érni, hogy az egyházi javak rendeltetésüknek megfelelően használtassanak fel, s minden nepotizmus az egyházi javadalmak és hivatalok adományozásánál elkerültessek.

A celibátus másodrendű okai között szerepel végül még egy harmadik is, melyről röviden szintén meg kell emlékezni. Ez is kétségtelenül megtalálható az indító okok között, melyek az egyházat a celibátus elrendelésében vezették, sőt már Justinián császár óta kifejezetten meg is említi az idevonatkozó törvényhozás. Ez az ok pedig: az egyházi javak rendeltetésüktől eltérő hovatartozásának s az egyházi javadalmak átörökölhetővé tételének, átörökítésének megakadályozása.

Az egyházi javadalmak fölös jövedelmei mind az alapítók és adományozók szándéka, mind pedig az egyházi javak természete és az egyház tételes intézkedései szerint kegyes célokra, nevezetesen a szegények segélyezésére fordítandók. Ha azonban családja volna a papnak, alig jutna valami a javadalmi jövedelmekből a szegényeknek vagy más kegyes és kulturális céloknak. Ami nevezetesen a magyar papságot illeti, senki sem mondhatja, hogy a királyainktól s magános adományozóktól rá bízott javakat nem jól, nem az egyház szándéka szerint használta fel. Nincs széles e hazában olyan kulturális intézmény, melynek létesítői és fenntartói közt nem szerepelnének egyháziak. És így is kell lennie. Hanem mennyire másképp állna a dolog, ha nincs celibátus. Végre is egészen természetes volna, ha a házas paphoz közelebb állna a családja, mint községe és szegényei. De ezzel kivesznék az egyházból az önzetlen jótékonyság és önfeláldozás szelleme és olyan szakadék támadna a pástör és nyája közt, mely a lelkipásztorkodást jelentékenyen akadályozná.

Sőt nagyobb bajok is származhatnának. Legalább a történelem azt tanítja, hogy valahányszor elhanyagolták a celibátust, mindannyiszor előfordult, és pedig nem is ritkán, hogy a családok papok nemcsak a javadalmi jövedelmeket vonták el rendeltetésüktől, hanem az ő gondozásukra bízott, de nem az ő rendelkezésükre álló más egyházi javak és alapítványok jövedelmeihez is hozzá nyúltak és saját céljaikra fordították. Előfordult továbbá, hogy a lelkipásztorkodást iparszerűleg és azzal a szándékkal gyakorolták, hogy minél több jövedelmet merítsenek belőle. Pénzért szolgáltatották ki a szentségeket, zsarolták a híveket, hogy gyermekeiket minél jobban elláthassák. A VII. Gergelyt megelőző zavaros időknek is egyik legnagyobb baja volt a simónia és a nagy pápa igen jól felismerte gyökereit, mikor ennek kiirtására is a celibátus visszaállítását látta a legjobb eszköznek.

Nincs kizárva, hogy ugyané bajok, ha nem is oly kiáltó és durva alakban, mint régente, most is nem ismétlődnének, a papi házasság megengedettsége esetén. Azért indokolta már I. Justinian császár azt a törvényét, hogy püspökké nem lehet az, kinek felesége, gyermekei vagy unokái vannak, illetékesen: Nem megfelelő, hogy a püspök azt, amit egyesek a szegények segélyezésére és más kegyes célokra az egyházaknak adnak vagy hagynak, saját céljaira fordítsa vagy gyermekeinek és rokonainak juttassa. Az egyháznak a celibátusra vonatkozó törvényhozásában is, igen érthető módon, mindig szerepelt ez az ok.

Celibátus nem létében alkalmasint szélében hosszában dívnek, az egyház és lelkek mérhetetlen kárára a nepotizmus. Volt idő, mikor a celibátus mellett is sok bajt okozott az. Pápák és püspökök unokaöccseiknek juttatták a legjobb javadalmakat, nem mindig tekintve azt, hogy arra valók-e? Pedig az egyházhivatalok betöltésénél annak kellene az irányadó szempontnak lenni, hogy a kinevezendő bír-e a szükséges tulajdonságokkal, hogy hivatalát eredményesen tölthesse be. Mi lenne, ha a kinevezéseknél nem rokonokról volna szó, hanem egyenes leszármazókról, a hivatal betöltőjének fiáról, vejéről, akik még közelebb állnak hozzá, mint az oldalági rokonok? Egy pillantás az anglikán vallásra megadja e kérdésre a választ.

Hasonló törekvés jelentkeznék a javadalmak részéről is, oly irányban, hogy javadalmukat fiúknak, vagy vejüknek juttassák. Kísérletek történnének a javadalmak átörökölhetővé tételére, amint az a múltban nem egyszer elő is fordult. Így pl. Canterburyi Szt. Anzelmnek II. Orbán pápához írt egyik leveléből tudjuk, hogy a beauvais-i egyházmegye kanonokjai és papjai erősen dolgoztak azon, hogy fiaik örököljék javadalmaikat. I. Gergely törvénykönyvének XVII. címe is eléggé tanúskodik e mellett. Mindennek elmaradhatatlan eredményeképp bekövetkeznék, hogy a jobb javadalmak egyes családok kezére kerülnének. Ezek tagjai ülnének be az illető hivatalba, mások előtt pedig, ha még oly alkalmasak is, zárva volnának. Papi családok keletkeznének, melyekben apáról fiúra száll az egyházhivatal, vagy hozományul kapja a leány, sőt afféle papi kaszt támadhatna, melybe nem juthat be senki, aki nem belőle származik. Az egyháznak mindig egyik dicsősége volt és az ma is, az egyenlőségnek és demokráciának az a megvalósítása, mely szerint származásra való tekintet nélkül bárki felküzdheti magát a legmagasabb állásokig is, ha arra való tehetsége és képességei vannak. Ez jórészt megszűnnék a celibátus megszűntével, aminthogy a celibátus elhanyagolásának periódusaiban igyekeztek is megszüntetni.

Megeshetik, hogy lesz idő, amikor az egyházi javaknak rendeltetésüktől eltérő hováfordításától, az egyházi javadalmak átörökítésére irányuló törekvések veszedelmétől nem kell már félni. Más jogi és gazdasági rend mellett – szekularizáció, autonómia, fix fizetés elenyésznek e veszélyek. Vajon akkor a celibátus kevésbé indokolt? Semmiesetre. A megrabolt, kifosztott egyháznak még nagyobb szüksége van a nőtlen papságra, mint a dús javadalmakkal bírónak. A francia szétválasztási harcot aligha küzdhetette volna végig a papság oly tiszteletreméltó hősiességgel, ha családjára kellett volna gondolnia minduntalan. És az egyedül álló papot sokkal könnyebben tartja el a hívő nép, mint a feleséggel és gyermekkel bírót. A celibátus tehát nemcsak azon egyházi birtokviszonyok között indokolt, melyeket e fejezet feltételez, hanem azok nélkül, javadalmak és biztos jövedelmek hiányában is.

A celibátus jogosultságát a kifejtett okok teljesen igazolják és egyben azt is megvilágítják, hogy nem merőben külső körülmények, erőszak, önkény, hatalomvágy, öreg pápák túlzása, hirtelen ötlet teremtették ez intézményt, hanem mélyen gyökerező vallás-erkölcsi szempontok. Kikerülhetetlen szükségszerűséggel született, mint az evangéliumi erők és hatalmak gyönyörűsége virága, etikai szükségletek kielégítője, mely nem gáncsot és kicsinylést, hanem tiszteletet és méltánylást érdemel.

B) Ellenvetések

Amint az előző fejezetekből látható, sok és fontos ok támogatja és igazolja a celibátust, melyek alapján joggal írta elő papjainak az egyház. Egyik legszebb ékessége, legragyogóbb gyöngye az Krisztus arája koronájának.

Mindamelletts megszámlálhatatlan ellensége van.

Ellenségei először is mindazok, kik általában ellenségei a vallásnak s következésképp az egyháznak s természetfölötti, a túlvilágra irányuló törekvéseinek. Akik csak anyagról akarnak tudni, akik tagadják az ember természetfölötti rendeltetését, a lélek létezését, személyes, a világgal törődő Istent, miképp helyeselhetnék azt az intézményt, melynek éppen az a célja, hogy a lelket a test fölé emelje s Istennel minél bensőbbben egyesítse? Akik tagadják a természetfölötti világrendet s vele együtt a vallási erkölcs tan jogosságát és a természetes erkölcsöt hangoztatják, mely az egyén nemi életét nem veszi körül annyi korláttal, hogyne támadnák a celibátust, mely a nemi ösztönök teljes legyőzését és elfojtását írja elő s a maga hősi lemondásával állandó szemrehányás azokra nézve, kik még azon a szűkebb területen sem akarnak önuralmat s önlegyőzést gyakorolni, melyen a józanul felfogott természeti erkölcs is megkívánja.

Vannak másodsor nagy számban olyan ellenségei is, kik magának az egyháznak nem volnának ellenségei, kik katolikusoknak vallják magukat, de, amint mondani szokták, a celibátus intézményét nem tudják helyeselni, mert alapos ellenvetések lerontanak minden mellette felhozott érvet.²³² Igaz, hogy ezeket az érveket nem ismerik igazán. A celibátus történetéről csak nagyon halvány sejtelmük van. Hallottak valami Gergely pápáról egyet-mást, kinek egyszer hogyan hogyan sem eszébe jutott a celibátust elrendelni. Bizonyosan öreg ember volt, vagy hogy – a történelemben jártasabbak szerint – nagy hatalomra, világuralomra vágyott. Egyebet alig tudnak. A celibátus vallási és célszerűségi okairól még ennyit sem. Soha arra maguknak időt nem vettek, hogy ez okokat alaposan végiggondolják. De azért készek ez okok értéktelenségének kimondására és a maguk ellenvetéseit megdönthetetleneknek tartják.

Lássuk ez ellenvetéseket. Három csoportba oszthatók. „A celibátus kereszténytelen, természetellenes és erkölcsstelen.” Eszerint az elsőbe tartoznak azok, melyekkel a celibátus kereszténytelen voltát, a másodikba azok, melyekkel természetellenességét, s a harmadikba végül, melyekkel erkölcsstelen voltát akarják bizonyítani.

VI. fejezet: „A celibátus kereszténytelen.”

A celibátus kereszténytelen, mert ellenkezik 1) Isten e szavaival: „Növekedjete és sokasodjatek,” azért árulás a faj ellen; 2) Szt. Pál e kijelentésével: „A püspökek ... egy feleségű férfiúnak kell lenni”; 3) az apostolok gyakorlatával, akik házások voltak.

1) Kereszténytelen azért, mert ellenkezik az ószövetségi szentírás eme szavaival: „Növekedjete és sokasodjatek.” (Ter 1,28) E szavakban ugyanis Isten parancsot adott mindenkinek, hogy megházasodjék és a fajfenntartásra vonatkozó kötelezettségét teljesítse. Éppen azért a celibátus bűn Istennek e parancsa ellen; árulás a faj ellen, megsértése a fajfenntartás mindenkit illeto kötelezettségének.

²³² Így pl. *Wenninger* is többször említett munkájában. A celibátusról szóló fejezetet a könyv megjelenése után visszavonta ugyan, mindamelletts meg kellett említeni annak szemléltetésére, hogy jó katolikus is mekkora tévedésbe eshet a celibátust illetoleg – kellő ismeret és a kérdésbe való belemélyedés hiánya miatt.

Szó sincs róla. Tévedés e szavakból azt olvasni ki, hogy mindenki köteles megházasodni s gyermekeket nemzeni. Mert ha e szavakat így kellene érteni, hogyan ajánlhatta Krisztus Urunk a házasságtól való tartózkodást? Azonkívül hány ember van, kire nézve kívülről álló okok pl. testi gyöngeség, szegénység miatt lehetetlen a házasság? Ha olyan csakugyan mindenkit kötelező parancs volna, akkor mindenkire nézve teljesíthetőnek is kellene lennie. Nem parancsot, hanem inkább áldást tartalmaznak ama szavak. Ami abból is kitetszik, hogy az állatokhoz is intéztettek, azoknak pedig – lévén értelmetlen lények – parancsot adni nem lehet. De ha még parancsként fogjuk is fel, akkor is legfeljebb az emberi nemhez mint egészhez és semmiképp sem minden egyes emberhez intézett parancsnak lehetne tekinteni. A fajfenntartás általában kötelezi az emberiséget és az ösztön szava eléggé figyelmezteti is az embereket e feladatukra, a vele járó gyönyörűség pedig készíti őket, hogy a fajfenntartás munkájából, a házassággal és gyermekneveléssel sokszor kapcsolatos minden teher mellett is, kivegyék részüket. Mindamelllett – ismétlem – nem olyan parancsa ez a természetnek, melyet kivétel nélkül mindenkinek követni kellene. Egészen természetes okokból is lesznek mindig nőtlenek, akik a legjobb akarattal sem tehetnek eleget ezen természeti parancsnak. Azonkívül vannak olyan magasabb életcélok, melyeknek szolgálata némelyek részéről sokkal nagyobb érdeke az emberiségnek, minthogy kivétel nélkül mindenki dolgozzék a fajfenntartáson.

Az igaz vallást és vele kultúrát terjesztő hithirdető bizonyára többet használ az emberiségnek, mintha e helyett néhány lényel szaporítaná. Az ifjúságát, egészségét, társadalmi helyzetét a betegek szolgálataért feláldozó irgalmas nővér hasonlóképpen. Ugyanezt kell mondani a lelkipásztorról is. Mennyi áldás az az emberiségre, ha megosztatlanul és teljes lélekkel fáradozhat erkölcsi nemesítésén. Az is java volna a világnak, ha a pap erőinek és tehetségeinek jelentékeny részét saját családjának gondozására fordítva azt igazán példaszerűvé tenné, mert egyetlen jó, erényre nevelt család is haszna a köznek. De tagadhatatlanul többet használhat, ha ereje és ideje nincs lekötve néhány lényel szemben, hanem a családok egész sorára, az egész községre szétáradhat. Sokkal többet tesz így fajja érdekében, mintha maga is családot alapítana. Az emberiségnek hasonlíthatatlanul nagyobb érdeke az, hogy minél többet érő és minél erkölcsösebb, minthogy minél nagyobb, számú tagjai legyenek. Az osztatlan lelkipásztori tevékenység pedig éppen az erkölcsök javításán, a lelkiismeretesség fokozásán munkálkodik. És ne feledjük, hogy ezáltal a pap magának a népszaporodásnak is többet használ, mintha maga is atyja volna néhány gyermeknek. Mert az erkölcsökre és lelkiismeretességre nevelt emberek sem kényelmességből, sem élvezetvágyból, sem más nemtelen indítóokból nem fognak a gyermekáldás korlátozására vagy éppenséggel teljes megakadályozására törekedni és ekképp a néptermés bőven megnyeri azt, amit a papi celibátus által elveszít.²³³ Szépen mondja De Maistre: Semmi sem oly termékeny, mint a pap terméketlensége. (I. m. 313. 1.)

²³³ Nem régen még túlnépesedéstől féltették az emberiséget. (Malthus.) Akkor azt hangoztatták, hogy mivel a termelés sokkal kisebb mértékben fokozódik, mint a népesség, a szaporodást valahogy szabályozni kell, mert különben az emberiség egy jórésze a biztos éhenhalásnak megy elébe. Szabályozni kell pl. a házasság megtiltása által olyanok számára, akik gyermekeiket eltartani nem képesek, vagy a gyermekáldás erkölcsös korlátozása által. Ezen teória mellett a celibátus egyenesen nemzetgazdasági haszon, s az állam létérdekeiben áll nemcsak a papok közt, hanem azokon kívül is terjeszteni. (L. Dr. *Pethő [Prohászka Ottokár]*: Nemzetgazdaság és coelibatus. Ua. Kell-e mégis csak a coelibatus? Magyar Sion, 1895. IV. és V. füz.) Vannak ugyan még napjainkban is államok, melyekben a népszaporodás elég gyors tempót mutat, sajnos azonban több helyütt alig kell már félni a túlnépesedéstől, hanem inkább a fogyatkozástól. De mint a szövegben említettük, a papi celibátus ilyen helyen sem kára a népesedésnek, mert mikor a papok az erkölcsiség emelésén fáradoznak, többet használnak a népesedés szempontjából is, mintha egy-két lélekkel maguk is hozzájárulnának a népszaporításhoz. Az elnéptelenedésnek is, túlnépesedésnek is legjobb ellenszere a celibátus.

Az erkölcsi okokból vállalt, erkölcsös törekvésekkel párosult s erkölcsös eredményekre vezető celibátus tehát nem árulás a faj ellen, sőt éppen annak érdekében végzett megbecsülendő s értékes munka.

2) Ellenkezik a celibátus – mondják továbbá – Szt. Pálnak már egyszer idézett szavaival, ki a Timoteushoz írt első levélben²³⁴ azt mondja: „A püspöknek... egy feleségű férfiúnak kell lennie.” Ugyanott a diakónusokról,²³⁵ a Titus-hoz intézett levélben²³⁶ pedig általában az egyházi szolgákról mondja ugyanezt. Eszerint egyenesen előírja az apostol a papok házasságát. A hangsúly a „feleség” szón van, az „egy”, *μια* határozatlan névelő. Az egész pedig azt jelenti, hogy a püspöknek stb. feleségesnek kell lenni. Vagy ha az „egy” számnév, akkor Szt. Pál parancsának az az értelme, hogy olyan pappá nem lehet, aki többnejűségben él, vagy törvényes felesége mellett ágyast, konkubinát tart, de olyan sem, akinek egyáltalában nincs felesége. A püspök egyszerre csak egy feleséggel bírhat, de avval kell is bírnia.

Azonban ez az egész értelmezés helytelen. Semmiképp sem lehet a kérdéses szentírási helyet úgy felfogni, mintha az apostol megparancsolná, hogy csak házások legyenek papokká. Szt. Pál nagyon jól ismerte Krisztus Urunknak azt a jövendölését, hogy mindig lesznek követői közt, kik a mennyek országáért megférhatlanítják magukat. Tudta, hogy ha valakit, elsősorban a papokat illetik e szavak. Azt az óhaját fejezi ki,²³⁷ hogy mindnyájan úgy lennének, mint ő van, ti. megtartózkodók, mert így osztatlanul és akadálytalanul szolgálhatnak Istennek. Aki így gondolkodik a nőtlenségről, az nem zárhatja ki a papságból a nőtleneket. Annál kevésbé, mert akkor ő maga sem lehetett volna apostollá és püspökké, hiszen ő is nőtlen volt.

Az az értelmezés is helytelen, mintha az egynejűséget a többnejűséggel szemben hangsúlyozná az apostol. A keresztények közt sohasem volt többnejűség, nem volna tehát értelme, hogy nem létező baj ellen harcoljon. Ha pedig az ágyastartókat akarta volna kizárni, aminők különösen Efezusban és Kréta szigetén, ahol Timoteus és Titus éltek, könnyen akadhettek még a keresztények közt is, nevükön nevezve őket, bizonyosan azt mondta volna, hogy a házasságtörő nem lehet pappá.

Egyedül elfogadható és megokolható értelmezés az, hogy csak az *egyszer házasodott* férfi lehet pappá. Hogy a nőnek életben kell lennie, azt nem mondja Szt. Pál. Csak annyit, hogy aki másodszor is házasságra lépett, az nem szentelhető fel. Szt. Pál jól ismerte az újszövetségi papi ideált. Maga is ahhoz alkalmazta életét és tökéletesen kidolgozta önmagában. Szerette is volna, ha mindenki, ki Istennek szenteli magát, a szerint él. De akkoriban nem igen találkoztak még nagyobb számban olyan nőtlenek, kik alkalmasak lettek volna az oltár szolgálatára. Mint már másutt is említettük, a nőtleneket nem jó szemmel nézték s a birodalmi törvények joghátrányokkal sújtották, ezért többnyire már nős állapotban voltak megtérésükkor azok, akik számba vehetők voltak, mikor püspöki stb. állások betöltéséről volt szó. Emiatt az apostol nem is adhatta ki a rendeletet, hogy csak nőtlenek szentelhetők fel, mert nem lett volna elég nőtlen. Hanem azt mondta: nős is felszentelhető, de csak olyan, aki egyszer házasodott. Aki második házasságban élt vagy él, semmiesetre sem. Az őskeresztények általában tartózkodó álláspontot foglaltak el a második házassággal szemben. Tiltva nem volt. Érvényessége kétségtelen. De bizonyos tökéletlenséget láttak benne. Nem eléggé tartózkodónak, hanem érzékiesnek minősítették azt, ki első házasságának a halál által történt felbontása után új házasságra lép. Különösen elítélendő lett volna ez érzékiség a papban, ki hivatva van az önmegtartóztatást tanítani s arra életével példát adni. Ezért tiltotta el Szt. Pál is a felszenteléstől azt, ki többször házasodott és ezért látjuk még ma is a keleti

²³⁴ 1Tim 3,2.

²³⁵ Uo. 12.

²³⁶ Tit 1,6.

²³⁷ 1Kor 7,7.32–35.

egyházakban éppen úgy, mint a nyugatiban, hogy az ún. bigamusok, kétszer házasodottak nem bocsájtatnak a rendek felvételére.

Hogy az ősidőkben is így értelmezték Szt. Pál fenti szavait, tanúsítja Tertullianus *De monogamia* c. műve; tanúsítja Szt. Epiphanius, ki *Adv. haer. c.* már egyszer idézett munkájában (59, 3–4.) szemükre hányja a novatiánusoknak, hogy amit az apostol teendőinek magasztossága miatt a papságra nézve rendelt, azt ők különbség nélkül mindenkire vonatkoztatják. Hallották ugyanis, hogy a püspöknek egy feleségű férfinak kell lenni. És csakugyan, Isten szent rendelkezése szerint azok, kik első feleségük halála után második házasságra lépnek, nem vétetnek föl a papságba annak nagy méltósága miatt... A laikusoknak azonban meg van engedve a második házasság, noha az, kinek csak egy felesége volt, a hívek előtt nagyobb tiszteletet és tekintélyt élvez. – Tanúsítja végül Aranyszájú Szt. János, mint az a Timoteushoz írt I. levél fölött mondott 10. homiliájából kitetszik, valamint egyéb helyekből is. Szerinte az *unius uxoris vir* értelme: *Qui antea fuit monogamus absolute*, vagyis „egyetlen egyszer nősült férfi.” Hogy nem a simultanea polygamia ellen lép föl az apostol, következteti Szt. Pál egy párhuzamos helyéből,²³⁸ hol a diakonisszáktól többek közt azt követeli, „ut sit unius viri uxor.” Miután a római birodalomban sem törvény, sem szokás nem engedte meg, hogy egy nőnek egyszerre két férje legyen, Szt. Pál szavainak csak az lehet az értelme, hogy egymásután ne lett légyen két férje. De ez esetben a püspökre vonatkozó helynek is ugyanezen értelmet kell tulajdonítani.

Szt. Pál említett helyeinek a föntiekben megcáfolt értelmezésével a keleti egyházban szórványosan már a szakadás óta találkozunk. Volt idő, amikor hivatalosan is ezen interpretáció alapján álltak s a házasság egyenesen mint föltétel szerepelt a papsághoz, ugyannyira, hogy az özvegyen maradtakat felmentették a papságból. Manapság ugyan Oroszországban ha valaki másodszor nősül, mint pap nem működhetik tovább, de a fehér klérus körében napról-napra erősödik az áramlat, mely védi a második, a felszentelés után kötött házasságot. E nézetnek legújabb tudományos védelmezője is akadt Milaš Nikodémus zárai püspöknek 1907-ben szerb nyelven megjelent „Az egyházi rend mint házassági akadály” című értekezésében. Az ő főargumentuma is a szentírás s arra a végső konklúzióra jut, hogy a házasságnak nem akadályozza az egyházi rend. Akadálytalanul lehet házasságot kötni a fölszentelés előtt is, *után* is. Első és második házasság között semmi különbséget nem tesz a szentírás. – Milašnak követői is vannak. Élesen megvilágítják e jelenségek a magát ortodoxnak nevező egyház állapotait, mely nem törődve a régi görög egyházatyák szentírástértelezésével sem, ferdítések útján is kész magának könnyebbséget szerezni, mihelyt csak egy kissé nehezebb dolgokról van szó.²³⁹)

3.) Ellenkezik végül – mondják – a celibátus a szentírással, mert az apostolok többnyire házasok voltak, nevezet szerint Szt. Péter.

Való igaz, hogy meghivatása előtt a legtöbb apostol megházasodott. De az is kétségtelennek látszik, hogy azután nem éltek többé feleségükkel. Magából a szentírásból is lehet erre következtetni. Szt. Máténál (19,27) mondja az Üdvözítőnek Péter: „Íme mi mindent elhagytunk, és téged követtünk; mi lesz tehát velünk?” „Mindaz, ki elhagyja házat... feleségét, vagy fiát vagy szántóföldeit az én nevéért, százannyit nyer, és az örök életet fogja bírni.” (uo. 29) Joggal olvassuk ki innen, hogy az apostolok nem éltek feleségükkel. Ugyanezt vallja a hagyomány is. Szt. Jeromosnak ide vonatkozó szavait már föntebb idéztük. Ugyanott említettük azt is, hogy e hagyományt sokan támadják és pedig Szt. Pál e kijelentése alapján: „Vajon nincs-e hatalmunk, hogy rokon asszonyunkat velünk hordozzuk, mint a többi apostol is és az Úr atyjafiai és Kéfás? (1Kor 9,5)

²³⁸ 1Tim 5,9.

²³⁹ L. *Hadzsega Gyula* dr.: A celibátus és a szentírás. Religio, 1911. 7. és 8. sz. – *Rusu Sándor*, A papok nősülése stb. 75 kk. 1.

Tévedés azonban e kijelentést úgy értelmezni, mintha Szt. Pál és a többi apostol házassági együttélés céljából hordozta volna magával azt a bizonyos rokon asszonyt. Ami magát Szt. Pált illeti, neki nem is volt felesége, amint ezt ő maga félre nem érthető módon kijelenti. Azt meg csak nem tételezzük fel róla, hogy más nőt vitt volna magával – feleség gyanánt. Ha már most mégis volt kíséretében nő, mindenesetre más célból volt az vele, nem nemi összeköttetés végett. De akkor azok a nők is, kik a többi apostollal meg az Úr atyjafiaival és Kéfással voltak, hasonlóképpen más valamilyen célból jártak körül, mert Szt. Pál a maga rokon asszonyát és amazokat párhuzamba állítja.

Mi volt ez a cél? *Alexandriai Kelemen* szerint²⁴⁰ az, hogy végezzék a nőkkel szemben a hitoktatást, mert a nők nem igen hagyhatták el a házat, az apostolok pedig mint férfiak nem mehettek be hozzájuk. *Humbert* kardinális, ki ama nagy pör idején, melyet a XI. században a keleti egyház folytatott nyugat ellen, a vádaskodó Niketas apátot cáfolta, azt véli, hogy az apostolok azért vitték magukkal hitvestársukat, hogy azon szeretet adományokból, melyeket mint az evangélium hirdetői a hívektől kaptak, számukra a köteles ellátást megadhassák.²⁴¹ Más szentírás-értelmezők²⁴² pedig azokban a rokon asszonyokban egyáltalában nem feleséget, hanem olyan jámbor asszonyokat látnak, kik a kereszténységre térve mindenről lemondtak s kísérték az apostolokat, hogy számukra az életfenntartáshoz szükséges dolgokról gondoskodjanak, ezáltal őket abba a helyzetbe juttassák, hogy akadálytalanul s gondoktól menten élhessenek az evangélium hirdetésének. Szt. Lukácstól²⁴³ tudjuk, hogy Krisztus Urunk kíséretében is voltak ily jámbor asszonyok.

VII. fejezet: „A celibátus természetellenes.”

Mert 1) élettani lehetetlenség, 2) vagy legalább is veszedelmes az egészségre és 3) tagadása az életnek, elnyomása a személyiségnek.

1. Minden normálisan kifejlett emberben megvan a nemi ösztön, megvannak a nemi szervek, van szíve, mely lángra gyúl, van másik nem, melyhez ellenállhatatlanul vonzódik. Mindez természetes. A szerelem természetes. A nemi ösztön kielégítése a testi fejlettség beálltával természetes és szükséges. Ki nem elégitése, elfojtani, kiirtani akarása természetellenes és lehetetlen, épp úgy, mint amily természetellenes és lehetetlen volna a másik leghatalmasabb ösztönnek, az életfenntartás ösztönének ki nem elégitése. Különösen a férfi természete annyira megköveteli a nemi ösztön kielégítését, hogy minden ellenkező törekvés merő lehetetlenség. Hozzá a katolikus egyház celibátusa egy alapjában téves felfogásból, ti. a nemi ösztön bűnös voltának gondolatából indul ki, ami az egész intézményt még inkább természetellenessé teszi.

Mindenekelőtt e legutóbbi pontot óhajtjuk megvilágítani. Óriási tévedés azt gondolni, mint teszi pl. dr. *Noppal* Münchenben, hogy a katolikus egyház felfogása a szüzesség értékéről azon téves hitből ered, mely szerint „alle Weltfreudigkeit sündhaft, die Schönheit des Menschenleibs wie böse Begierde ist”. Vagy mint *Bloch*²⁴⁴ mondja: „Die absolute lebenslängliche geschlechtliche Enthaltensamkeit... ist ... ein frommer aberglaube, eine aus dem Glauben an die «Sündhaftigkeit» des Geschlechtsverkehrs geborene natur- und kulturwidrige Utopie.” Ez nem katolikus felfogás. Nekünk katolikusoknak a szép test Isten

²⁴⁰ Stromat, lib. III. c. 6.

²⁴¹ C. 11. D. XXXI.

²⁴² Pl. Szt. *Jeromos*, C. Jovin lib. 1., 26.; *Tertullian*, De Monogamia, c. 8.

²⁴³ 8,1–3.

²⁴⁴ Dr. *Ivan Bloch*: Das Sexualleben unserer Zeit, 1907³ Berlin,, 736. 1.

műve, a nemi ösztön nem bűn, hanem Isten akarata s annak törvényes kielégítése szintén nem bűn, sőt azt mondjuk, hogy ha minden ember kivétel nélkül celibátusban akarna élni, az csakugyan természetellenes volna; de ettől nem kell aggódni, sohasem következik be, és az anyaszentegyház nem is ajánlja vagy sürgeti. Akiknek pedig előírja, ti. a papoknak, nem azért írja elő, mintha a nemi ösztönt vagy annak törvényes kielégítését a házasságon belül bűnnek tartaná, hanem egészen más okokból. Éppen ezen okok bemutatása egyik célja e könyvnek és azon okok közt nem akadtunk rá sehol a házasság megvetésére. Azt akarja az egyház, hogy a kevesek által gyakorolt celibátus által a nagy sokaság a házasság helyes használatára vezettessék, hogy „ne hamisítsuk meg s ne rontsuk el az Isten gondolatait; legyen a nemi ösztön isteni akarat s ne állati erő; fejlődjék ki a szép test a lélek és szellem erejében s ne nyögjön a lélek egy romlandó, rothadó penészfészekben. A „*corpora plus quam humana*” csak ott díszlenek, ahol az „*animae plus quam humanae*” élnek: a tiszta nemes erkölcsnek s az erős fegyelemnek trónjában”.²⁴⁵

Ami már most a celibátus élettani lehetetlenségét illeti, azt válaszoljuk, hogy helytelen a faj- és életfenntartás ösztönének olyatén párhuzamba állítása, mintha mindkettőnek kielégítése egyformán szükséges volna az egyéni élet fenntartása végett. Csak a táplálkozás ösztönét oltotta belénk a Teremtő az egyéni élet fenntartása céljából. A nemi ösztönnek a fajfenntartás a célja. Éppen azért az egyéni teljes élet csak táplálkozás nélkül lehetetlen, a másik ösztön kielégítése nélkül ellenben igenis lehetséges. Ez köztudat volt hajdan és tudományos megállapítás a jelenben.

Ortt Felix írja:²⁴⁶ „Míg a test nem maradhat fenn táplálkozás nélkül, nagyon jól megmaradhat nemzés nélkül. Aki nem eszik, az meghal, de mindenki jól tudja, hogy sok olyan ember van, aki sohase házasodik meg és akinek sohase volt gyermeke, de akik mindamellettt kitűnő és teljes egészségben vannak. Ebből önként következik az, hogy a faj fenntartására való ösztön egyáltalában nem olyan hatalmas kényszer, mint a táplálkozás szüksége és hogy azt fékezni lehet s uralkodni lehet rajta az egészség legcsekélyebb kára nélkül.”

Arról tehát szó sincs, hogy a celibátus fiziológiailag lehetetlen volna s az egyén halálát okozná. Legfeljebb annyiból volna talán lehetetlen, hogy *Ortt Félix* állítása ellenére is a nemi ösztönt nem lehet fékezni s nem lehet rajta uralkodni. Lássuk csak közelebbről.

Hogy a nemi ösztön untalan zaklatja az embert, s folyton előtérbe tolakodik, eleget tapasztaljuk. Hogy az erotikum minden más életérték és érdek fölé akar emelkedni, szintén ismert dolog. De hát következik-e ebből az, hogy az erosz minden ösztönös vágyát teljesíteni kell? Következik-e, hogy ez az ösztön korlátlan és féktelen?

Ha következik, akkor a kiélés és kitombolás mai szövívőinek igazuk van. Akkor a természet minden szenvedélye és szeszélye előtt be kell hódolni. A prostitúció jogosult. A homoszexualitás és minden más nemi perverzitás megengedett, mert jogtalanság bárkit is a hajlamainak megfelelő nemi kielégítésben akadályozni. A házasság előtti nemi megtartózkodás, házasságon kívüli tiszta élet ósdi követelmény. A férjhez nem jutott nőnek is joga van az anyaságra. A házasságtörés természetes és szükséges. Mert mikor a házasság egyik vagy a másik házastársra nézve hónapokra vagy évekre avagy az egész életre egyértékűvé lesz a celibátussal, természetellenes és lehetetlen volna a házassági hűség, illetve önmegtartóztatás. Akkor vége a monogámiának és jogosult a szabad szerelem. Ha az ösztön legyőzhetetlen, ha a test minden vágya teljesítendő, akkor ez mind szükségképpen következik.

²⁴⁵ *Dr. Prohászka Ottokár*: Uri és női divatmorál, Bpest, 1906, 18. l.

²⁴⁶ „Levél kis húgomhoz”, ford. *Szegedy-Maszák Elemér dr.* Bpest, 1910., 71. l.

De hová jutna így az emberiség? A nemi ösztön féktelensége és zabolátlansága hamarosan teljesen tönkre tenné. Az új nemi etika által hirdetett korlátlan egyéni szabadság, az anyagi javaknak mértéktelen túlbecsülése, az anyagi és technikai haladásnak a kultúra központjába való helyezése, a modern nemi irodalom, mely mindent megtámad, mindent átértékel, mint Foerster mondja, ami eddig a nemi életben szent és emberhez egyedül méltó viselkedés számba ment, már eddig is mérhetetlen károkat, lelkiismeretlenséget, az akarat teljes elgyengülését, az ellenállásnak hiányát, a jellemek durvulását, a család züllését okozta. Pedig egyelőre még ellensúlyozza a romboló tényezőket a keresztény hagyományok utóhatása. Mi lesz később, ha e hagyományok még tovább gyöngülnek, ha a nemi ösztön legyőzhetetlenségének hiedelme még általánosabbá talál lenni? Olyan nemi eldurvulás kapna lábra, melyet alig bírna ki az emberiség.

Azonban szerencsére mindez alig következhetik be. Mindig lesznek józan emberek, kik az oktan túlzásokkal szemben rámutatnak arra, hogy nem az ösztönök fékezése, hanem szabadjukra eresztése a természetellenes. Az ösztönök irányításáról és fékezéséről az állatoknál maga a természet gondoskodik. A nemi ösztön dolgában pl. időszakokhoz vannak kötve annak kielégítésében. Az ember ilyen periódusoktól ment. Nem azért, hogy az állatnál is állatiasabban éljen, hanem azért, hogy ezt a korlátozó és fékező szerepet nála, az értelmes lénynél, a józan ész végezze. Az ész belátja, hogy a nemi ösztön a fajfenntartás és nem kéjvágy végett adatott. Már ez maga hatalmas korlátozás. A korlátok mi másért vannak, minthogy előttük megállapodjék az ösztön? De akkor már nem legyőzhetetlen. Megfékezése nem lehetetlen, nem természetellenes. Mennyi ösztönt kell magunkban fékeznünk, ha emberhez méltóan akarunk élni! Az egész nevelés mi más, mint az ösztönök korlátozása és nyesegetése. Ez mind természetellenes volna?

Az az ember eszes természetének megfelelő állapot, ha az ösztönök fölött az ész uralkodik s az korlátozza azokat. Nem kiölése és megfojtása ez a természetnek, hanem a szellem uralma alá való helyezése. Bizonyos fokú önfegyelmzésre mindenkinek szüksége van. Egész kultúránk, a jellemnevelés, a nemi élet fizikai egészsége is megköveteli, hogy a szellem uralkodjék a természet fölött. Nem természetellenes ez, hanem egyenesen védelme a természetnek, a legteljesebb életnövelés és életigenlés. Maga a házasság is féke a nemi ösztönnek. De sőt a házastársak egymáshoz való vonatkozásukban is kötelesek az ösztönösség hatalma alól felszabadulva a szellem uralma alatt élni. Egyedül ez méltó az emberhez, ez nála a természetes.

A celibátus semmi más, mint a legfelsőbb fokra hajtott önuralom, a szellem legnagyobb függetlensége és szabadsága, legtökéletesebb uralma az ösztönös élet felett s egyben elragadó példája annak, mit érhet el az akarat.

Nem mindenkinek való. De aki az ember szellemi rendeltetésének oly fokú megismerésére tud emelkedni, hogy egyedül annak akar élni, aki hősiességével s halált megvető bátorsággal adja át magát a magasabb életcélokra, az a legtökéletesebben felfogott értelmes és szellemi hivatással bíró emberi természet szerint cselekszik s egyben megbecsülhetetlen munkát fejt ki az élet érdekében, mert a külső ingereknek és belső érzékiségnek ezer veszedelmei közt hányódó gyöngyö akaratú embereknek az ellenállásra főséges példát és szuggesztív erőt szolgáltat.

A nemi ösztön legyőzhetlensége a gyáva lelkek önbiztatása, kik irtóznak minden önuralomtól és akaratmegfeszítéstől. A bűn fertőibe süllyedt embereké, kiknek nincs erejük és bátorságuk a tiszta élet magaslataira emelkedni. Ilyeneknek csakugyan legyőzhetetlen. Valamint legyőzhetetlen azoknak is, kik pusztán természetes erővel akarják a megtartóztatást megvalósítani.

A papra nézve is válhatik a celibátus lehetetlenné, ha először nem kapaszkodik természetfölötti erőbe, másodsor ha maga teszi azzá. Aki az ösztönt mesterségesen felizgatja, szenvedélyeit felkorbácsolja, képzeletét nem fékezi, aki nem önként vállalt

szellemi hivatásának él, hanem szabadjára ereszti magában a testi embert, aki ha tán tetteleg tartózkodni akar is, de képzeletben és vágyakban annál kicsapongóbb: annak valóban lehetetlen megtartózkodnia, amint különben így élve a korlátolt megtartózkodás is lehetetlen.

De ha az a pap okosan él, a nőekkel való érintkezésében óvatos, háztartását és cselédségét illetően követi az egyházi előírásokat, a testet és ösztöneit mértékletes élet által zabolára fogja ahelyett, hogy folytonos engedékenységgel vágyait szítaná, ha az alkoholtól s tunya, puha életmódtól óvakodik, állandóan elfoglalja magát,²⁴⁷ kellő testmozgást végez, azonkívül buzgón kéri Isten segítségét, és igazi hitből élő pap, kinek egész lelkét betöltő hatalmas, eleven erő a vallás, mely éppen azon képességeknek, melyek a nemi életben főszerepet játszanak: a képzeletnek s vágyaknak ad magasabb foglalkozást, fölemeli az embert maga fölé, tisztább világba ragadja s szabaddá, függetlenné teszi önmagával s ösztöneivel szemben; ha a vallás, az Isten jelenlétéről való megemlékezés a kísértésekkel szemben állandó védekezésre szoktatja: akkor teljességgel nem lehetetlen a celibátus.

Annyira nem, hogy utóbb küzdelembe is alig kerül.

Nagyon jól tudjuk, hogy az érzékies képek és olvasmányok, a képzelőtehetségnek szabad és buja csapongása az idegrendszer állandó izgalmaira, az erosz kitöréseire s fiziológiai gyengeségre vezetnek, melyek a lelket és testet az állandó telítettség állapotában tartják s ily körülmények közt az önuralom elvesztése, a bukás egy pillanat műve. Viszont ha a keresztény szüzességnek szépsége és szükségessége a celibátust vallási motívumokból elfogadó s magáévá tevő papnak gondolat és érzés világát áthatja, a szakrificiumból és imádkozó életből folyó képzetekben „a jelentkező érzéki izgalmak az érzelmek és akarat oly ellenállására találunk, hogy nemcsak erkölcsi beszámíthatóságuk semmis, hanem fiziológikus lefolyásuk is elernyed. Vallásos és szemérmes természeteknél a lemondás nemcsak öszinte és hatásos, de nem is annyira küzdelmes, mint egyes adott esetekben azoknál, kiknél a folytonos fegyelmesség az ellentétes hajlandóságok illetően segédcapatával nem jön segítségül”.²⁴⁸ Az ilyenek megtehetik, „hogy ezekkel a gondolatokkal másokat állítsanak szembe, melyek amazokat megfosztják az akaratra gyakorolt bűvös varázsuktól. A vallási eszmék és felbuzdulások egész tömegét adják azon energiáknak, melyek elemi erővel ejtik hatalmukba gondolat-, érzés- és akaratvilágunkat Közelebbről főleg a katolikus vallás gondoskodik arról, hogy mindezek ne legyenek az ember lelkében elraktározott szavak. Időről-időre az élő Isten ítélőszéke elé állítja az embert, hogy számon kérje tőle sáfárkodását. Sarkában jár az ösztönnek, ellenőrzi indulatait. A gyónás és áldozás páratlan eszközlői az érzéki vágy szabályozásának”.²⁴⁹ „Az élő vallásosságnak, a gondolatok s érzelmek kristályos tisztaságának következménye lesz, hogy az illetően módon tiszta embereknek hullámokat is alig vernek sokszor olyan alkalmak, melyek az érzékiesnek agyvelejét és egész idegrendszerét égő izgalomba hozzák. Azoknál az ösztön rögtön ellenhatásokra talál, ezeknél a gondolat és idegrendszer hajlékony dispozióját leli”.²⁵⁰

Bekövetkezik ekképpen az imádkozó és áldozó papra nézve, kinek az Isten élő valóság, kiben él, mozog és van, hogy az érzékiség területeiről elfordított idegrendszer izgulásai szinte megszűnnek s nem érzi többé az ingert azok után a javak után, melyeket Payot legjobb esetben is az élet örömeinek ételsorában egy fogásnak nevez.

2. Azt mondják továbbá, és pedig elég nagy számban orvosok is, hogy a nemi tartózkodás egészségtelen. Ha élettanilag lehetséges is, de veszedelmes és ezért egyenesen ajánlják, főleg az ifjúságnak, a nemi érettség bekövetkeztekor, valamint azoknak, kik bármely okból

²⁴⁷ „Munkába kell fojtani az ösztönös hajlamokat”, mondja *Nitzsche*. (Foerster–Schütz, Élet és jellem, 1913., 211. l.)

²⁴⁸ *Komócsy István*: „A gyermekek nemi felvilágosítása”, Pécs, 1908. 72. l.

²⁴⁹ Uo. 69–70. l.

²⁵⁰ Uo. 73–4. l.

házasságra nem léphettek, a nemi közlekedést. E lelkiismeretlen orvosok tekintélyének tulajdonítandó, hogy a művelt laikus körökben oly általánossá lett az önmegtartóztatás ártalmas voltának babonája és oly általános lett a testiség uralma, a prostitúció pedig törvényes, hatóságilag védett és szabályozott intézménnyé. Veszedelmes e felfogás különösen nálunk, mert mint *Nékám Lajos dr.*, a bőr és bujakórnak ny. r. tanára, a budapesti egyetemen megjegyzi,²⁵¹ a magyar faj túlságosan hajlik a nemi élvezetek felé és az itthoni kevert népnek fejlődése morál tekintetében bizony messze elmaradt a német, a svéd, az angol puritánizmusától.

Azonban komoly orvosok részéről mind sűrűbb tiltakozások hangzanak el e hamis nézetekkel szemben. A fentidézett Nékám szerint „minden valamire való szakember ismételten és határozottan kijelentette, hogy az önmegtartóztatás nemcsak teljesen veszélytelen, de direkte előnyös”. A nemi betegségek leküzdésére alakult német társaság így ír figyelmeztető lapjain: Egészen téves az az ifjúság körében elterjedt felfogás, hogy az egészség fentartásához szükséges a koronkénti nemi érintkezés.

A *christianiai egyetem orvosi testülete*²⁵² így nyilatkozik: „A csak nemrégiben újságokban és nyilvános összejöveteleken oly sokszor hangoztatott állítás, hogy az erkölcsös életmód, a nemi tartózkodás az egészségre káros lenne, egyező meggyőződésünk szerint teljesen alaptalan. Oly betegség vagy testi gyöngeség egyáltalában nem létezik, mely az erkölcsös, önmegtartóztató életből származnék.”

Mantegazza mondja: „Nem láttam még oly betegséget, amelynek okozója a tiszta élet lett volna.” (A szerelem fízziológiáját tárgyaló művéből.)

Forel így nyilatkozik: „Sohasem láttam oly elmebajt, mely a tiszta élet következménye lett volna, de számtalanszor találtam olyat, amely szifiliszből és a kicsapongás többi utóhatásaiból eredt. Az a tan, hogy a tisztaság káros az egészségre, a bordélyházak találmánya.”

A berlini *Eulenburg* ezeket írja: „A nemi tartózkodás dolgában az eddigi véleménnyel teljesen ellenkező állásponton vagyok. Kétségbevonom, hogy valakit a nemi önmegtartóztatás beteggá tett volna, aki különben okosan, mértékletesen élt; még kevésbé lehetséges, hogy a nemi tartózkodás az idegességnek volna forrása... A laikus közönségnél annyira kedvelt és lábrakapott nézet, amelyet, sajnos, sokszor maguk az orvosok terjesztenek, hogy tudniillik a nemi önmegtartóztatás az egészségre nézve káros, a legkárhozatosabb tévedés, mely végpusztulással fenyegeti a jövő nemzedéket, amennyiben egyenesen a prostitúció karjaiba kergeti őket s azért ellene soha elég erélyesen nem tiltakozhatunk.”

Niedner dr. drezdai orvos ezt írja: „Sok évi orvosi tapasztalatom meggyőzött arról, hogy a nőtlen, tiszta életű ember egészsége legkevésbé sem szenved kárt. Az a sokat hánytorgatott nézet, hogy a felnőtt ember nem nélkülözheti a nemi közlekedést, oly hamis állítás, melyet soha senki sem bizonyított be.”²⁵³

Good Pál dr., francia tengerészorvos²⁵⁴ így ír: „Az összes népek gyógyászatának minden terét alaposan átvizsgáltam és legnagyobb csodálkozásomra azt találtam, hogy soha és sehol nem volt ily káros következményekre példa. Kutassátok fel az összes könyvtárakat, kérjétek ki az ó- és újvilág orvosi kapacitásainak véleményét és ha csak egy, hivatása magaslatán álló orvos, vagy ha az egészségápolásról, vagy a gyógyászatról szóló szakmunka csak egy, a nemi önmegtartóztatásból eredő betegségi esetet tud is felhozni, vagy ki tudja mutatni, hogy a nemi önmegtartóztatás bizonyos betegségekre tesz hajlandóvá, vagy hogy ilyes hajlamot növel: akkor elégetem e művemet és örökös hallgatásba merülök.”

²⁵¹ *Temming Tivadar*: Sexuális élet és a férfivilág (Bpest, Stephaneum) c. könyv előszavában.

²⁵² L. *Filó Károly*: A Veraizmus c. cikkét a Kath. Szemlében. 1903. I. 55. l.

²⁵³ Idézve e helyek a Sexuális élet s a férfivilág c. munka 25–27. lapjain.

²⁵⁴ „Erkölc és erő.” Franciából fordította *Hupka Ödön*. Bpest. 1913². 50–51. l.

„Hány embernek kell – írja *Wachenfeld*, (*Homosexualität und Strafgesetz*. 97. l.) – tiszta és önmegtartóztató életet élnie, hányan élnek is tisztán kényszer nélkül csupán meggyőződésből s mégsem hálnak bele, sőt (a tiszta életnek) legcsekélyebb kárát sem látják, ellenkezőleg testi s szellemi fölfriessülésben van részük.”

Herzen dr. lausannei orvostanár azt mondja: „Ha valaki azt állítja, hogy az egészség a nemi ösztön kielégítését kívánja, ez egészen téves. Sohasem hallottam, hogy valaki betegségbe esett volna azért, mert házasságáig tiszta maradt...”

Krafft-Ebing szerint bármely normálisan kifejtett férfiú is meg tudja fékezni szenvedélyeit anélkül, hogy egészsége a legkisebb kárt szenvedné. *Psychopathia sexualis* (ford. dr. S. K. M., Budapest, 1908.) című munkájában a nemi kihágásokból származó betegségek egész seregét tárgyalja, de olyanról, mely a tiszta életből származnék, egyetlen-egyről sem tesz említést.

Sir *Lionel Beale*, a londoni Royal College orvostanárának ez a szakvéleménye: „Ismételve kell hangsúlyoznunk: a nemi szenvedély elfojtása nincs ellentétben a fiziológia és a pszichológia törvényével.”

Egy másik angol, *Surbled* dr. így ír: „Az erkölcstelenség káros voltát mindenki ismeri és senki sem tagadja; a tiszta élet káros volta mesebeszéd, légből kapott lehetőség.”²⁵⁵

Dr. Breuning, a hollandi tébolyda orvosa így ír: „Akár mint pszichiáter, akár mint orvos sohasem tapasztaltam, hogy a nemi közösülés szükséges. Sem a fiziológiai, sem a klinikus szempont nem nyújt bizonyítékokat.”²⁵⁶

Hufeland az ember, de különösen a férfi egészségére nézve egyenesen föltételül állítja oda a nemi megtartózkodást, mikor ezeket hangoztatja: „... sokan igen képzelődnek (ti. hogy a nemi dolgokban való megtartózkodásnak káros fizikai következményei vannak)... de nem ismételhetem eléggé, hogy e nedvek (a férfínál) nemcsak a carnalis copulára, hanem még inkább arra vannak rendelve, hogy a vérbe ismét fölvéssenek és ezáltal testünket erősítsék.”²⁵⁷

Katona József dr., volt székesfővárosi kerületi tisztiorvos, imígyen nyilatkozik: „Akad elég sok lelkiismeretlen, még hírnevesebb orvos is, aki a serdülő ifjúnak legcsekélyebb izgalmi panaszára a Venus útját mutatja. Pedig az ilyen orvos ebbéli tanácsát, magyarul mondva, légből szedte. Komoly orvosi munkában ilyet olvasni nem lehet, sőt éppen ellenkezőleg a legtekintélyesebb szakférfiak vallják és hirdetik, hogy a megtartóztatás (abstinentia) a nemi élettől igenis lehetséges, anélkül, hogy az egészségre a legcsekélyebb visszahatással lenne. Födolog a helyes életmód és testnevelési rendszer.”²⁵⁸ Ugyanő a nemi felvilágosításról szólva annak hangoztatását sürgeti, hogy a nemi ösztön kielégítése az egészségre a kifejtett korban sem szükséges föltételül s az abstinentia is a megfelelő életmód mellett lehetséges anélkül, hogy szellemünk vagy testünk kárát vallaná. „A férfi ivarszervek váladéka ugyanis nemcsak termékenyítésre van hivatva, hanem olyan alkatrészek is vannak benne, amelyek a vérkeringésbe felszívódva, innen bizonyos szervekbe jutnak s ott hatásukkal a test férfias kifejlődését biztosítják. Az esetben pedig, amikor a férfi-ivarmirigyek a szükségesnél nagyobb mennyiségű váladékot termelnek, a természet önmagán segít, a váladék önkéntelen, veszély nélkül való eltávolításával.” (Az éjjeli polluciókat gondolja.)²⁵⁹

Egyébként *Bloch* is, aki pedig – mint fentebb már említve volt, – a teljes megtartóztatást természet- és kultúraellenesnek, más helyen a 20. életéven túl szinte lehetetlennek és

²⁵⁵ L. ezen idézeteket *Szuszainál: A tiszta életről*. Bpest. 1906. 172–3. l.

²⁵⁶ Idézve *dr. Pethő [Prohászka Ottokár]: A magyar egyház sebei c. cikkében* (Magyar Sion, 1896. 817. l.)

²⁵⁷ *Makrobiotika* 312. l. (Olcsó könyvtár.)

²⁵⁸ „A nagy bűn.” *Religio*, 1907. 1–9. számaiban. A szövegben idézett hely a 25. lapon olvasható.

²⁵⁹ Uo., 94. l.

károsnak mondja (egészségeseknél általános felizgultság, nemi hyperästhesia, hipochondrikus ideák, munkára való kedvetlenség, könnyű szédülések volnának a következmények) ugyanez a Bloch bevallja, hogy a nemi betegségek mellett a megtartóztatásból származó ezen aránylag ritka és csekély bajok szóba sem jöhetnek. Ugyanő említi, hogy ismert szellemi munkával foglalkozó embereket, kiknél a megtartóztatás képességeik különös koncentrációját s munkaképességük fokozódását eredményezte.²⁶⁰ Maga Goethe is kifejezést adott ama tapasztalatnak, hogy „a nemi megtartóztatásnak titokzatos és nagy befolyása van összes szellemi tevékenységeink intenzitására és rugékonyságára.”²⁶¹

Neusser, a bujakórtan világhírű boroszlói tanára, az 1899. évi brüsszeli, a nemi betegségek leküzdését célzó I. kongresszuson többek közt azt követeli, hogy „a férfinem nevelése a magasabb erkölcsi követelményeknek megfeleljen; nógatni kell a szűzies életre, az önmegtartóztatásra, ami egészségi szempontból nemcsak nem káros, hanem inkább ajánlatos”.²⁶²

Dr. Martin Chotzen azt vallja, hogy nemileg érett embereket is fel kell világosítani az ösztönök fegyelmzésének szükségességéről, amely ösztönuralom általában, egészséges embereknél semmiképpen sem veszedelmes az egészségre nézve.²⁶³

Kemény Ferenc az Országos Középiskolai Tanáregyesületi Közlöny 1906. évi 1. számában (79. l.) idézi Krafft-Ebingnek egy idevágó nyilatkozatát, melyet halála előtt néhány héttel a bécsi „Die Zeit” 1902. okt. 29-i számában közölt: „Hogyan remélhetnénk javulást ma, amikor az orvosoknak egész tömege az absztinenciát egészségtelennek minősíti, holott a valóságban rendellenes képességek (hypersexualitás) miatt talán egy százalékról mondhatom, hogy a ki nem elégités az egészségre ártalmas lehet. És az efféle rendelkezések a fiatalember, aki gyakran még csak gimnazista, nagyon buzgón siet eleget tenni, nehogy drága egészsége vesztélyben forogjon.”

Hogy a tekintélyi érveket a végtelenségig ne szaporítsuk, még csak egy-két szót e pontról. A linzi kereskedelmi alkalmazottak betegsegélyző egyesületében dr. Ad. *Obermüllner* előadást tartott a nemi kérdéstről, mely az egyesület 1912. évi jelentésében nyomtatásban is megjelent, és itt azt hirdeti, hogy az úgynevezett melegebb természetűeknek, a temperamentumosabbaknak a nemi érettség elérése után a nemi érintkezéstől nagy veszedelmek nélkül tartózkodni nem lehet, s ezért ha házasságban nem szerezhettek kielégülést, szükséges rájuk nézve a házasságon kívül való nemi élet. – Óriási felháborodást keltett ez eset Ausztria tisztességes köreiből s egymásután szólaltatták meg e kérdésben a jelen kiválóbb orvosi szakteknéteit s ezek mind dagadják *Obermüllner* állításait. Így dr. *P. Dubois*, a neuropathologia tanára a berni egyetemen (szabadszemléű protestáns), dr. *H. Malfatti* innsbrucki egyetemi tanár, dr. *A. Pilcz*, a pszichiátria tanára a bécsi egyetemen, dr. *L. Senfelder* docens ugyanott stb. Nyilatkozataikat hosszú volna közölni. L. a linzi Kath. Schulblätter 1913. évi 18. (május 1.) és a salzburgi Kath. Kirchenzeitung 1913. 19–21. számaiban.

Nagy lelkiismeretlenség ezek után és lelketlenség az orvosok részéről, ha az önmegtartóztatást veszedelmesnek s az egészséges élet ellen valónak mondják. *Paulsen*, ki az elsorolt többi tekintéllyel együtt legkevésbé sem mondható a katolikus erkölccstan hívének, ezeket mondja²⁶⁴ idevonatkozólag: „Ne higyjünk könnyelmű vagy tudatlan tanácsadóknak, kik az élettantól bizonyítgatják, hogy az ösztönnek ki nem elégitése lehetetlen, vagy a

²⁶⁰ I. m. 742–3. l.

²⁶¹ *Foerster-Schütz*: Élet és jellem, 179. l.

²⁶² „Fiainknak, ha majd tizennyolcévesek lesznek.” Irta *Fournier Alfréd* dr. párizsi egyetemi tanár, ford. Frenkl Sándor dr., 15–16. l.

²⁶³ „Sexualleben u. Erziehung” Wien, 1907. 14. l.

²⁶⁴ I. m. II. 310. A fordítás *Szusai* i. munkájából való.

természet törvénye s az egészséges élet ellen van. Akinek telebeszéli a fejét, hogy az önmegtartóztatás lehetetlen vagy veszedelmes, az nemsokára tapasztalni fogja, hogy az ösztön engedékenységgel csak erősödik s utoljára ösztöne kemény hajtója s zsarnoki ura leszen. Csak egy út s mód van, hogy az ember szabadságot s békét teremtsen magának: a szenvedélyt jó eleve zabolára kell fogni. Nagyon kívánatos volna, hogy az orvosok ne csak az orvosláshoz, hanem kissé az emberhez is értsenek; akkor e kérdéssel szemben nem helyezkednének olyan álláspontra, mint ahogy közülök sokan teszik, mikor hagyomány- s erkölccsel szemben a természeti ösztönök ügyvédeknek csapnak föl.”²⁶⁵

Újabban egyesek különös hangsúlyozással mutatnak rá a nemi ösztönök gátlásának az idegességet előmozdító hatására. Főleg Freud bécsi orvos keltett nagyobb feltűnést, ki bizonyos idegzavaroknak nemi eredetéről állított fel új elméletet. Rendkívül érdekesen analizálja és cáfolja Freud teóriáját Foerster már többször idézett munkájában.²⁶⁶

Freud nem is a teljes megtartóztatásról, hanem az ún. kultúrai nemi erkölcsről, a különféleképpen gátolt és korlátolt nemi erkölcsről beszél s a mai magasfokú kultúréletnek növekvő idegességét, az oly gyakori hisztériát és neuraszthéniát elsősorban erre vezeti vissza. A külsőleg gátolt s elfojtott nemi ösztön belül továbbhat és kárpótló jelenségeket, idegességet, illetve pszichoneurózist termel. A teljes tartózkodás eszerint természetesen még veszedelmesebb volna.

Azt válaszoljuk erre Foersterrel, hogy az orvostudomány még nem lát tisztán e kérdésben. „Oly bonyolult lélek- és idegtani kérdés ez, oly ismeretlenek az összefüggések és szinte lehetetlen azok exakt tudományos megállapítása, hogy itt fölváltva mindent lehet tagadni vagy állítani az éppen divatos szempont szerint. Éppen azért a nemi kérdésben való erkölcsi állásfoglalásunkat nem tehetjük függővé az orvostudomány ingadozó elméleteitől.”

Hogy némi igaza van Freudnak, az megengedhető. Annyiban ti., amennyiben minden erős vágy és annak ki nem elégítése visszahatással lehet az idegrendszerre, sőt a vérkeringésre is. Így van pl. ez az önbecsülés ösztönével, így lehet a nemi ösztönrel is. Ha valaki nemi hajlamait tettleg nem elégíti ki, akármilyen okból, mondjuk mert lelkiismerete őt ettől eltiltja, de képzelmével minden kielégítést megszerez magának, a vágyakat folyton fejleszti magában, a megtartóztatás kötelezettségét akaratával nem teszi magáévá s az ösztön-elfojtás helyes pedagógiájára ügyet sem vet, természetes, hogy az ilyen erős megrázkódtatásoknak teszi ki idegrendszerét. „Ha a szervezet egyik fele előkészül egy tevékenységre, annak számára nedveket és erőt termel, a vért a megfelelő szervekbe hajtja, a másik fele ellenben folyton gátol és visszatart s a felgyűlt és feszült energiákat a végső kiváltódásról letiltja”, „ha a lelket egészen hatalmukba kerítik az érzéki természet ingerei, sőt ezeket a lélek erősen szítja illúziókkal és kiszínezi az érzéki élvezet szegénységét, ily állapotban a nemi ösztönökkel folytatott harc valóban csak emésztő és gyötrelmes nyomorúság minden értelem és eredmény nélkül”.

De ha az a celibátusban élő pap vagy bárki a megtartóztatás kötelezettségét akaratával a magáévá teszi, ha lelkét nagy eszmények és célok töltik be s terelik el az ösztönök világától, ha e nagy eszmények gyökerükben ragadják meg az ösztönöket, megelőzik az izgatottságot s „az ember szellemi természetét szőlítják az egész ének homlokterébe”, ha az ösztönt nem pusztán külsőleg fojtjuk vissza, hanem visszamegyünk lélektani forrásáig s ott igyekszünk már úrrá lenni fölötte és energiáit másképp használjuk fel, átváltoztatva más, szellemi természetű energiákká, amellet használjuk a vallás óvó, elterelő s idegcsillapító hatalmát, akkor semmit sem kell félni az indulatok leküzdésének veszedelmeitől.

²⁶⁵ Björnson így nyilatkozik idevonatkozólag: „Azt hiszem, hogy még senkit sem tett beteggé a megtartóztatás: hanem igenis az a körülmény, hogy fantáziáját kizárólag nemi képekkel töltötte meg.. Akármivel töltöd meg képzeletedet egyoldalúan, vesztetre lehet.”

²⁶⁶ A nemi élet stb. 103–119. l.

„Itt (a nemi ösztön tekintetében) nem úgy van, mint az éhségnél, melynek fájdalmas voltát hiány okozza, itt inkább nedvbőség okozta fájdalomról van szó, kiadni való fölösleg van az erőben. De mint egy költségvetésben, úgy a fiziológiában is, lehetséges az értékeknek más rovatba áttétele s a fölhasználatlan összeget más cím alatt lehet értékesíteni. Meg kell találnunk az átszámításnak egy rendszerét, mert bármily eredetű legyen is az erőfölösleg, azt valamely természetes fáradozás mindig elfogyaszthatja.”²⁶⁷

Ha az ösztönök fékezése veszedelmes volna s csakugyan a fékezetlen ösztönélet teremtené meg az eszményi egészségi állapotot, akkor éppen napjainkban kellene a legnagyobb egészségnek uralkodnia, mert ma ugyan nem gyakorolják a lemondást és ösztönelfojtást. És mit látunk mégis? Soha, egyetlen korban sem uralkodott olyfokú idegesség, mint éppen ma. Úgy látszik tehát, hogy nem a megtartóztatás, hanem inkább a természetes nemi erkölcs a bajok forrása.

Nem is lehet veszedelmes az önmegtartóztatás. Ma már egyre általánosabbá válik a meggyőződés orvosi körökben is, hogy a test és idegrendszer egészsége rendkívül nagy mértékben függ a szellemnek a test fölött való uralmától. A modern pszichoterápia erős akarat-élet fejlesztésében, szellemi behatásokban látja a testi- és idegbajok gyógyításának legbiztosabb eszközét. A nemi téren való önuralom pedig tagadhatatlanul hatalmas akarat-kifejtés. Aki e tekintetben tud ösztönein győzedelmeskedni, hamarosan oly erős akaratra s jellemzilárdságra tesz szert, mely nagyon sok más idegrontó hatással szemben megerősíti. Mert az egészségnek nemcsak nemi eredetű veszélyei vannak. Ezer más behatás, inger, gátlás fenyegeti szervezetünket és lelkünket lépten-nyomon, melyekkel szemben jelentékeny erőre és szilárdságra van szükségünk, hogy ártalmatlanná legyenek ránk nézve. Mind e veszedelmekkel szemben szilárdságra s ellenállásra legbiztosabban a nemi megtartóztatás nevel, a nemi ösztön legyőzése képesít, mely tudvalevőleg a legnagyobb próbára teszi az akaratot és éppen innen fakadó jóhatásai és áldásai akkor is megbecsülhetetlenek, ha ez az önmegtartóztatás némi nehézségekkel vagy akár károkkal járna.²⁶⁸ De még e csekély károkat is kizárja az a jóleső érzés, emelő, boldogító tudat, mely minden rendetlen indulat legyőzését kísérni szokta. Tapasztalhatta akárki, ha tudott valaha magának és vágyainak parancsolni, mennyi öröm fakad abból, az önbizalomnak, az akaraterőnek, az életkedvnek és vidámságnak mekkora növekvése járt azzal. Nem lehet az veszedelmes az egészségre.

Ha az önmegtartóztatás, akár időleges, akár állandó egészségtelen volna, ugyanazzal a szélsőséges következtetéssel azt állíthatnók, hogy akkor a fékezetlen nemi életnek egészségesnek kell lennie. Pedig mennyire nem az! Nem is gondolunk arra a sok közvetlen nyomorúságra, mely a testiség zabolátlanságából árad. Mérhetetlen baj már az az akaratgyöngeség is, mely az ösztönös életből fakad. A nemi téren akaratlan elveszti ellenálló képességét másfajta ingerrel és idegességgel szemben is.²⁶⁹ „A legveszedelmesebb nemi betegség, melyet a törvényellenes nemi viszonyok (tegyük hozzá: az önuralomnak és szigorú önfegyelmelésnek hiánya nemi téren) szereznek, a *jellemtelenség*, a tisztább, mélyebb

²⁶⁷ Payot–Weszely: Az akarat nevelése, Bpest, 1905., 205. l.

²⁶⁸ Igenis, még akkor is, ha károkkal járna. Mert *nem az egészség az élet legfőbb java*. „Hisz az egészség csak arra való, hogy más, magasabb célok érdekében érvényesítsük és használjuk. Avagy az anyai szeretet, a tudományos tevékenység, a betegápolás és minden más áldozatos tevékenység nem jár-e fáradozásokkal és virrasztásokkal, melyek sokszor nagyon károsak az egészségre? És mégsem állította soha senki, hogy a jóemésztés, a zavartalan vérkeringés és a nyugodt álm kedvéért mindezeket a tevékenységeket be kell szüntetni! Tehát ha tényleg meg is állapítanák valamikor, hogy a megtartóztatás káros az egészségre, mindössze az következne, hogy a megtartóztatást akkor az áldozatos tevékenységek sorába kellene iktatnunk; de sohasem dönthetne értéke fölött az a szempont, vajon káros-e az egészségre vagy nem.” (Foerster–Schütz: Élet és jellem, 176. l.). Ezen a címen a bakteriológiának, az ólombányászatnak és aviatikának is elvi alapon kellene hadat izennünk.

²⁶⁹ Foerster–Schütz: A nemi élet stb., 163. l.

lelkiismeretből elszabadult cselekvés megszokása. A ledér ember más téren is elszokik a komoly következetességtől és a pillanat és véletlen rabjává válik.”²⁷⁰

Nem a szellem bukásai, hanem uralma, az önfegyelmzés és önuralom az egészség alapja, és éppen ezért a nemi megtartóztatás egészségtelen voltát hirdető orvosi állítások tudományos alap nélkül valók. Az ilyen állítások legcsattanósabb cáfolata egyébként az a tény, hogy ifjak és leányok, férfiak és nők, szerzetesek, papok, apácák százezrei vannak, kik Isten és ember előtt tisztán élnek, és semmi bajuk sincs. *Contra factum non est argumentum.*

Különben méltán veti szemükre az orvosoknak Foerster, hogy a nemi tartózkodás egészségi veszélyeiről való érvelésük szembeszökő hibákban szenved.²⁷¹ „Először kijelentik, hogy nemi tartózkodók egyáltalán nincsenek. Aztán pedig „gazdag tapasztalásukra” hivatkozva hirdetik, hogy a tartózkodás egészségellenes. Ha nincsenek tartózkodók, hol szedték gazdag tapasztalataikat? ... Igazi és következetes absztinensek ritkán jelennek meg az orvos fogadó óráján, mert testileg és szellemileg nagyon jól érzik magukat és mert csekély, múltó kellemetlenségeik elenyésznek amaz egészségárasztó erő mellett, mely a következetes életből és a természetes indulatokkal szemben tanúsított állandó akarattévékenységből fakad.”

Egyébként ennek a nemi megtartóztatás ellen folytatott egész harcnak – melynek főképviselői *Eulenburg, Löwenfeld, Blaschko, Rohleder, Marcuse* stb. – nem is annyira tudományos meggyőződés, mint inkább egészen más az alapja. Tudományos, kísérleti vizsgálódásokon alapuló meggyőződés nem lehet, mert efféle kísérleti megfigyelések e téren egyszerűen lehetetlenek. Exakt tudományos megállapítások helyébe egyéni szubjektív vélekedések, merész, nagy hangú állítások lépnek, melyeket dekadens korunk készpénznek vesz és örömmel követ. Napjaink nemi erkölcsökben való süllyedtsége s a neomalthusianizmus az igazi alapja a celibátus és minden megtartóztatás ellen való harcnak. Hogy a mindjobban lábrakapó erkölcstelenséget igazolják, hogy a magzatirtást, vagy a fogamzás megakadályozását védelmezzék, hitelvesztetté kell tenni a megtartóztatást, el kell hitetni annak élettaniilag lehetetlen vagy egészségtelen voltát. De mivel tudományos érveik nincsenek, helyettesítik azokat öblös s minden ellenmondást kizárni akaró frázisokkal, mint teszi pl. Rohleder, ki a IV. neomalthusianista nemzetközi kongresszuson (Drezda, 1911) azt mondta, hogy aki más nézetet van, (vagyis aki azt mondja, hogy a megtartóztatás fiziológiailag lehetséges) az vagy egészen különleges szent és ábrándozó, vagy képmutató, vagy idióta. De hát ilyen érvekkel még nincs az ügy elintézve!

3. Ha élettaniilag nem lehetetlen és nem veszedelmes is a celibátus, mégis természetellenes, mondják tovább, mert *tagadása az életnek és elnyomása a személyiségnek.* Ez pedig elavult, terméketlen eszmény. Ma a kitombolás, a kiélés, az életnek teljes, minden korlátozástól ment végigélése, az életigenlés a jelszó.

De hát mit kell végigélni? „Az élet beteges és egészséges, gyenge és erős, gyáva és derék elemekből áll. Mit kell igenelni? A szellemet vagy ösztönt? A jellemet vagy szeszélyt? Az önzést vagy szeretetet?”²⁷² Mikor élek igazán, mikor vesz körül az élet zavartalan, teljes harmóniában? Akkor, ha szenvedélyeim ide-oda dobálnak, ha érzéseim rabságában sínylődöm, vagy akkor, ha érzéseim fölött uralkodva jobbik részem, szellemiségem jut előtérbe? Világos, hogy a második esetben. De ehhez ösztöneink föltétlen engedelmissége és alárendeltsége szükséges. És ez az önfegyelmzés és önuralom élettagadás? Ha igen, akkor a celibátus is. De ha nem, ha az önmehtagadásban hasonlíthatatlanul több életenergia mutatkozik, mint a tehetetlen és akarattgyöngye igenlésben, akkor a celibátus sem élettagadás, sőt inkább a legnagyobb fokú szabadság és függetlenség az ösztönökkel szemben, nem

²⁷⁰ Uo. 58. l.

²⁷¹ *Foerster-Schütz*: Nemi élet stb. 115. l.

²⁷² *F. W. Foerster-Schütz*: Élet és jellem, Budapest, 1913, 55. l.

megfojtása, hanem meghódítása a természetnek, a szellemiségnek abszolút érvényesülése az érzéki fölött, a legteljesebb élet, egész élet.

A személyiséget sem nyomja el. Ha Ellen Key szerint „Persönlichkeit is das, was ich mit niemand gemeinsam habe”, ha a modern személyiség élesen körülhatárolt individualitásában, tevékeny erőben, az *én*-nek minden törekvésünk, érték- és boldogság-érzésünk központjába helyezését áll:²⁷³ akkor a celibátus nem hogy nem elnyomása, de a legteljesebb kifejtése a személyiségnek. Mert mikor beszélhetek több joggal az én-ről, mikor állok több öntudattal a természettel szemben, mikor fejtek ki nagyobb erőt, bátor, agresszív erőt: amikor a mindenkivel közös, személytelen ösztönök zsarnokoskodása alatt állok, vagy amikor legyőzöm az érzékiséget és teljesen szellemi rendeltetésemnek élek? A celibátus pedig csakugyan hősies legyőzése az érzékiségnek, következésképp a személyiségnek, az énnek legteljesebb kifejtése. És ez nem volna teljes élet, ez a természet- és világfölényes élet? Az ilyen nem egész ember? Nem a celibátus, hanem a kiélés öli meg az embert, mert a folytonos engedékenységgel a vágyakkal szemben gyöngíti az akaratot s elnyomorítja a nemesebb részt, mert a merőben természeti embert engedi érvényesülni a belső lelki ember fölött. A virginitás ellenben az *egyéni* érvényesülés legfőbb foka az általános törvénnyel szemben.

Annyira nem élettagadás a celibátus, hogy inkább a legnagyobb fokú munka annak érdekében és megbecsülhetetlen érték a világban küzdő és számtalan kísértésnek kitett ember számára, melyből erőt és bátorságot merít azon kisebb önmehtagadásokhoz, melyek neki is szükségesek. „Minden erkölcsi cselekvés bizonyos értelemben «világiszony kicsinyben» és ellenállás a természettel szemben; következésképpen szüksége van fönséges és tökéletes példák szuggesztív behatására, hogy meg tudjon állni az érzéki világ csábításaival szemben és hinni az ellenállás erejében és jogában.”²⁷⁴

Különbözik ez az egész ellenvetés, a celibátussal szemben az életnövelésnek és életigenlésnek hangoztatása abból a napjainkban szélteben divatos, a dekadens francia szépirodalomból s a modern nemi reformirodalomból táplálkozó felfogásból ered, mely szerint az erosz az élet központja, legfőbb értéke, legnagyobb boldogsága. A nemi szükségletek kielégítése az élet egyedüli értelme. Emellett minden más cél és életfeladat eltölpül. „Az az ostoba vélemény, hogy a szerelem a legfontosabb dolog az életben.”²⁷⁵

Igen határozottan foglal állást e felfogással szemben többek közt Tolsztoj Leó is.²⁷⁶ Valamint Paulsen és legfőképpen Foerster.

Nem az erotikum az élet központja s egyedüli értelme. Nem pusztán nemi lény az ember, hanem értelmes, szellemi személyiség, kinek sokkal magasabb szükségletei is vannak, mint a nemi ösztön kielégítése. Az életnek igazi célja és értelme, mint Tolsztoj mondja, szolgálni az embereknek és Istennek, előmozdítani nemünknek haladását a kultúrában és közeledését az Istenség felé. Java erőnk tehát ezeknek a nemes, emberhez méltó feladatoknak kell szentelnünk; a nemi élet ezzel szemben alárendelt szerepet játszik, mint életünknek egyik töredéke. Éppen azért, ha valaki azon okból, hogy megosztatlanul élhessen e magasabb célokért, az alantasabb nemi életről teljesen lemond, nem hogy nem cselekszik a természet ellen, hanem inkább a legtisztábban felfogott emberi természet szerint jár el, s az élet központjából kivert Vénusz helyébe azt állítja oda, ami csakugyan oda való. „A dolgos embereknel – mondja Payot²⁷⁷ – (a szerelem) nem lehet más, mint egy fogás az ételsorba.”

²⁷³ Esser-Mausbach: Religion, Christenthum, Kirche, Kösel, 1912. 237. l. skk.

²⁷⁴ Foerster-Schütz: A nemi élet stb., 125. l.

²⁷⁵ Payot-Wessely, i. m. 213. l.

²⁷⁶ „Lasterhafte Genüsse.” Ford. Hauff, Berlin. – „Über die sexuelle Frage.” Ford. M. Teofanoff. Leipzig, 1911. (L. Jehlicska Ferenc dr. Punctum punctorum. Religio, 1911., 122 skk. l.)

²⁷⁷ I. m. 208. l.

Egyébként ettől eltekintve, már csak azért sem szabad a nemi életet minden áron előtérbe tolni, mert úgyis túlon túl megteszik azt saját ösztönös erői. Folyton előtérbe tolikodik, minden magasabb erőt s erkölcsi szempontot meghátrálásra készíteni akar. Ha ebben tudatosan segítjük, ha egyeduralomra juttatjuk, hamarosan tönkreteszi a szellemi életet és hozzá maga is elfajul. – Nem szabad előtérbe tolni s az élet központjába állítani azokra való tekintettel sem, kik különös hajlandósággal bírnak a nemi dolgokban, vagy akiket betegség avagy szervi fogyatékoság gátol erotikus kívánságaik teljesítésében s végül akik perverz hajlamúak e téren. „Hiszen mindezen emberek csak abban tudnak vigasztalást, erőt és segítséget találni, ha a nemi ösztön kielégítését nem állítjuk oda nekik, mint az élet legfőbb eseményét, hanem tekintetüket inkább más nagyobb jelentőségű életérdekekre irányítjuk. A modern elméletek ellenben az impulzív vagy abnormis természeteket csak még jobban megerősítik erotikus rabságukban. Nincs kétség benne, hogy a homoszexuálisok, kik ma nagyszemtelenül jogot követelnek rendellenes hajlamaik kielégítésére, e szemtelen követelésükre végzetes bátorítást merítenek azon modern életfölfogásból, mely a nemi ösztön kielégítését annyira az egész élet középpontjába állítja, hogy mellette minden egyéb emberi érdek és szempont elhomályosul.”²⁷⁸ Tehát nem pusztán a nemi ösztön kedvéért élünk. És ennek a celibátus a legnyomatékosabb hangsúlyozása. Az ember szellemi rendeltetését és feladatait állítja be az élet közepébe a nem odavaló erotikum helyett. Igazi életigenlés azért a celibátus, sok-sok életerőnek és életboldogságnak kiapadhatatlan forrása.

VIII. fejezet: „A celibátus erkölcstelen.”

A celibátus erkölcstelen, mert 1) sok bűn származik belőle; 2) mert igazságtalan kényszer és jogfosztás. Legalább könnyebb fölmentés által kellene enyhíteni.

A celibátus erkölcstelenségét bizonyítják ellenségei 1) avval a sok visszaéléssel és erkölcsi kihágással, melyet a nőtlenségre kényszerült papok elkövettek és elkövetnek s amelyek elmaradtak volna, ha házasságban élnének. A Theiner testvérek hírhedt munkájukban: *Die Einführung der erzwungenen Ehelosigkeit bei den christlichen Geistlichen und ihre Folgen* (Altenburg, 1828. és 1845.), Hoensbroech exjezsuita Ultramontane Moral (479–511. l.) c. könyvében, „A celibátus vagyis a kötelező papi nőtlenség a katolikus egyházban különös tekintettel hazánkra” c. munka²⁷⁹ és sokan mások szinte kéjelegve turkálnak a múlt eltévelyedései közt, egész sereg botrányos esetet tálnak fel, s mind úgy állítják oda, mint a celibátusnak szükségszerű következményeit. Nem is lehet az másképp, sóhajtanak fel szemforgatva. Úgy volt az mindig és úgy is lesz, hogy a celibátusra kényszerített papok házasságon kívül kerestek és keresnek nemi kielégítést, és pedig legtöbbször igen brutális, nem egyszer természetellenes módon.

Mindenekelőtt fájdalommal kell megvallani, hogy magukról megfélekedzett, botrányosan élő papok csakugyan akadtak a múlt minden századában és akadnak napjainkban is. Azt sem lehet tagadni, hogy voltak periódusok, amikor szinte kétségbeejtők voltak e tekintetben az állapotok. Nem vizsgáljuk az előbb említett szerzők által hánytorgatott botrányos eseteket, nem kutatjuk azok forrásait, pedig rámutathatnánk, hogy hányszor merítenek tisztátalan, megbízhatatlan forrásból, egyoldalú, pártos írókból. Annyira nem kutatjuk, hogy inkább megengedjük, miszerint az általuk festett kép még nem is elég fekete. Azt azonban határozottan tagadjuk, hogy e szégyenletes aljasságok, melyek itt-ott előfordultak, a celibátus elkerülhetetlen következményei volnának.

²⁷⁸ Foerster–Schütz: A nemi élet stb., 60. l.

²⁷⁹ Írta egy plébános, 1896.

Nincsenek összefüggésben a celibátussal, mert a házaspapok körében is elég erkölcsi nyomorúság fordul elő. Hogy milyenek voltak a házasságra szabadított prédikátorok között az erkölcsi állapotok a reformáció elején, maga Luther nem egyszer elkeseregte. És azóta sem változtak a viszonyok. Házasságtörés, természetellenes bűn, világias léhaság előfordul biz ott is elégszer. És akinek volna hozzá lelke akármilyen pamfletekből s anekdota gyűjteményekből szedett eseteket komoly ábrázattal előadni, a protestáns papság 400 éves múltjából bőven szedhetne össze annyi botrányos esetet, amennyit Hoensbroech a katolikus papság 19 százados életében talált. Pedig az a protestáns papság nincs celibátusra kötelezve.

Azonkívül a házasságban élő laikusok szintén nem követik a celibátust és vajon azok közt semmiféle erkölcsi kihágás, házasságtörés stb. nem fordul elő? Mit tartanánk arról, aki a házaspapok erkölcsi kihágásainak okát a monogámiában keresné s a házasságot erkölcstelen intézménynek mondaná?

Amint nem a házasság oka a házasságtöréseknek, azonképpen a celibátus sem a papok visszaéléseinek. Hanem igenis, minden bajnak oka először az, hogy sokan hivatás és áldozatos lélek nélkül, pusztán földi szempontokból, érdekből, emberi tekintetekből lesznek papokká, másodsor pedig az ember gyöngesége, a kellő önuralom és önfegyelmezés hiánya, az ösztönös életnek a szellem fölé kerekedése. És minél fölségesebb valamely eszmény és intézmény, minél magasabban áll a közönséges ember fölött, annál elmaradhatatlanabb a visszaélés. Amiért azonban egyrészt nem az eszmény és intézmény a felelős, hanem a gyöngeségei fölött uralkodni nem akaró ember, másrészt ebből nem az következik, hogy el kell dobni azt az eszményt és intézményt, hanem csak az, hogy olyanok álljanak szolgálatába, akik komolyan akarják megvalósítását, és ha egyszer lekötötték magukat, férfiasan állják szavukat s győzzék le az emberi természet gyöngeségeit.

Vagyis az következik, hogy az egyházi rendbe lépni kívánók alaposan vessenek számot magukkal s vizsgálják meg őket nem kevesebb alaposítással az előjárók, vajon nem érdek vagy egyéb nemtelen szempont viszi-e őket az egyházi pályára és vajon az annyira szükséges önmegtartóztatásban s vágyaik fékezésében kellőképpen gyakorolták-e magukat? Akik pedig már benne vannak az egyház szolgálatában, legyenek urai szavuknak. Ne feledjék, hogy tisztán élni nem lehetetlen, csak használják a kellő szellemi szereket. Az egyház szabályait követve legyenek óvatosak, kerüljék a veszedelmet, kerüljék a mértéktelenséget, az alkoholt, a túlbő táplálkozást, mozogjanak, legyenek állandóan elfoglalva, imádkozzanak buzgón s a celibátus megtartása semmiféle különösebb nehézséget nem fog okozni.

Egyébként a múltból előkotorászott eseteket vajmi könnyű megolvasni, pedig tizenkilenc száz éves immár a celibátus és követőinek száma e hosszú idő alatt ki tudja hány milliót tesz ki. Azonkívül oly periódusokból valók legnagyobb részt, melyekben általános volt az erkölcsi hanyatlás, melyekben a celibátusra nem kötelezett laikusok még mélyebbre sülyedtek, mint a papok. Semmi összefüggés sincs tehát a papok ballépései és a celibátus közt.

Nem tagadjuk, napjainkban is fordulnak elő bajok. De egyrészt most sem a celibátusban van a hiba, másrészt szörványosan előforduló esetek miatt az egész papságot s a celibátus intézményét megvádolni s befeketíteni nem tárgyilagos eljárás. Pedig elégszer előfordul. Ha egy-egy efféle szomorú eset merül föl, nagyon hamar kész a világ az ilyen szerencsétlen elesett papban az egész papság normális típusát látni. A celibátusát becsülettel élő nagyszámú papot észre sem veszi, ellenben ezt az egy-két magáról megfélemedkezettet mindjárt fölfedezi s valamennyit olyannak mondja. Az ellen azonban ugyancsak tiltakoznának, ha egynémely város erkölcsi után ítélve a házasságtörést általánosnak s minden házasságban előfordulónak mondanók.

Nem árt megszívlelni, amit Foerster mond idevonatkozólag s föntebb már idéztük is: „Aztán pedig végre-valahára el kellene hallgatnia a celibátus visszaéléseiről való sok szóbeszédnek. Elfogulatlan protestánsoknak mindig meg kellett engedniök, hogy a katolikus papság nagyban és egészben becsülettel éli celibátusát; mily kevés a botrány, ha az ember

meggondolja a papok számát és azt a körülményt, hogy árgus szemmel figyelik életüket! Sőt joggal állapították meg, hogy házas emberek erkölcsi vétségei nagyobb számúak, mint a katolikus papság megfelelő részénél. Ez nem véletlen, ha az ember meggondolja, hogy a katolikus papnak az ő méltósága külön ótalmat nyújt, hogy sok kísértéstől meg van kímélve, melyekben közönséges ember elbukik, és hogy egyházának gyakorlatai, nevezetesen az oltáriszentséghez való vonatkozásai nagy benső megnyugvást és erőt képesek neki adni.”²⁸⁰

2. Erkölcstelen, mondják továbbá, a celibátus, mert igazságtalan kényszer és jogfosztás, mert legszentebb emberi jogaitól s szabadságuktól üti el a papokat, leköti őket mindörökre, s éppen ezért beleütközik a természetjogba s természetes erkölcsbe.

Kényszer! Igaz, hogy az egyház a papi állással elválaszthatatlanul egybeköti a celibátust, s aki egyszer pappá lesz, az köteles a papsággal járó minden kötelezettséget is magára venni s viselni, de kényszerít-e valakit arra, hogy pappá legyen? Ellenkezőleg, minden ilyen kényszerítést cenzúrával fenyít! Nincs tehát kényszer a papságra, nincs a celibátusra sem. Még csak nem is csalogat senkit, nem vezet félre senkit az egyház. Nem földi előnyök, kényelem, jómód kilátásba helyezésével toborozza szolgálóit. Sőt leplezetlenül, nyomatékosan és komolyán tárja fel a papra váró kötelezettségeket, a nehézségeket, s nagyfokú lemondást és önfeláldozást, melyet hoznia kell. És ha valaki mindezeket tudva mégis vállalkozik a papságra, az csak nem beszélhet kényszerről. Arról persze nem tehet az egyház, hogy akadnak sajnos, akik földi előnyök és tekintetekből tolakodnak be az egyházi rendbe, akikben hiányzik az áldozatos krisztusi szellem, lépésük fontosságának s elhatározó voltának meggondolása, akik aztán utóbb kényszernek érzik a celibátust. De az ilyenek ne az egyházat, hanem önmagukat vádolják!

Jogfosztásnak sem mondható a celibátus. Önmaga mondott le a pap a házasságra-lépés jogáról. Azt csak megteheti az egyház, hogy maga állapítja meg a tisztviselőiben megkívánt tulajdonságokat és kellékeket. Hogy miért kívánja tőlük a celibátust, az előbb mondottakból eléggé kiviláglik. Azt is tudjuk, hogy a jóakaratóknak a celibátus megtartása nem lehetetlen. A papjelölt nagyon jól tudja mindezt. Elég időt is ad neki az egyház önmaga megvizsgálására, hogy vajon lesz-e kellő akarata a vállalt kötelezettségek megtartására, nincs-e benne különös hajlamosság a szexualitásra. Megismerkedik a tiszta élet természetes és főleg természetfölötti, a katolikus papnak bőven rendelkezésére álló eszközeivel. Az utolsó szót olyan korban kell kimondania, melyben már elég érettséggel bír lépésének és következményeinek megfontolására. Ismeri már a nemi ösztön természetét. Hiszen tudnivaló, hogy az ember 18–20 éves korában jelentkezik az legviharosabban, volt már tehát módja önmagának s ösztöneinek kikapasztására s a maga fölött való uralom gyakorlására. Ha már most mindezek után elhatározza, hogy pappá lesz, hol van itt jogfosztás?

Azt ne várja senki az egyháztól, hogy néhány olyan kedvéért, ki szeretné a papi hivatalt a vele járó kötelezettségek nélkül, elejtse évezredes, kipróbált, bevált, mondhatatlan sok áldással egybekapcsolt intézményét. Annál kevésbé, mert mindig akadtak és akadnak, kik lelkesen áldozzák fel magukat Istennek s a lelkeknek szolgálatára, s Istennek országáért készséggel férfiatlanítják meg magukat.

„De mégis kemény dolog az, egész életére lekötni a papot. Hátha utóbb megváltozik hajlandósága? Talán a legjobb szándékkal lett pappá, de később nagy szenvedély ébredt benne, szerelemre gyúlt és nem változtathat állapotán. Ez már igazán jogtalanság vele szemben.” Az a körülmény, hogy aki pappá lesz, egész életére szóló kötelezettséget vesz magára, mindenesetre meggondolandóbbá teszi e lépést, s kötelezi a papjelöltet, hogy az elképzelhető legnagyobb alapossággal vizsgálja önmagát és a rá váró feladatokat, kötelezi az

²⁸⁰ Foerster–Schütz: A nemi élet stb. 145. l. *Voltaire* írja: A világiak élete mindenkor vétkesebb volt a papokénál; de ezek kicsapongásai mindig felüllobbek voltak a szabállyal való ellenkezések miatt. (De Maistre, i. m. 295. l.)

egyházi felsőbbiségeket is, hogy gondos körültekintés után adják csak fel az egyházi rendet. És ha valaki mégis elhatározza magát, készen kell lennie arra is, hogy esetleg szenvedni fog, de szavát megtartja. A házasság is egész életre szól. A házasságban is megtörténhetik, hogy egyik vagy a másik fél kiábrándul, arra a tudatra jön, hogy nem egymáshoz valók, vagy új szenvedély támad a kihűlt érzések helyében és még sem változtathat a dolgon. Új házasság kötése lehetetlen. Az nem kegyetlen helyzet? Miért volna kegyetlenebb a papé? Nem lehet kiszolgáltatni sem a házasságot, sem a celibátust az emberi természet szeszélyének s változandóságának. Egyébként ha kötelességeihez hű az a pap, ha vigyáz szívére, óvatos a nőekkel szemben, alig fog lobbort vetni. És ha egyiknél-másiknál a legnagyobb óvatosság mellett is előfordul, boruljon a kereszt elé, áldozza fel magát, szíve véres könnyeit egyesítse Megváltója kihullott vérével, kerülje a találkozást, uralkodjék maga fölött fokozott mértékben s az idő hamarosan behegeszti szíve sebeit.

„Igen, de az ilyen szerencsétlen szenvedély nem okoskodik. A legjobban indult papot is megszédítheti. Nem lesz ereje ellenállni s inkább kész aposztatálni, minthogy lemondjon. Ha már a celibátust minden áron fenn kell tartani, legalább könnyebb dispENZÁCIÓ által kellene ama szerencsétlen megmentésére sietni. Mert ma csak elméletben lehetséges a dispENZÁCIÓ. A gyakorlatban abszolúte felmenthetetlen a celibátus.”

Vannak katolikus írók is, kik könnyebb és gyakoribb dispENZÁCIÓT sürgetnek.²⁸¹ Eleven színekkel ecsetelik, hogy mennyi botrány maradna el ekképpen! A nagy szenvedély rabjává lett pap vagy hitehagyóvá kényszerül lenni ma, vagy az egyházi rendben maradvá jellemtelen módon elégteleni ki ösztöneit. Mind a kettő botrányos. Ha dispENZÁCIÓT kaphatna, csöndben lelépne az egyházi pályáról anélkül, hogy vallásával szakítani lenne kénytelen.

Valószínű, hogy egyik-másik esetben jó hatással volna a dispENZÁCIÓ. Talán megakadályozna néhány aposztáziát, útját vágná néhány botránynak. De ezt sem minden esetben. Mert meglett korban egészen új pályát kezdeni nem könnyű dolog s a dispENZÁCIÓ lehetősége mellett is előfordulhatnak botrányos esetek. Az azonban egészen kétségtelennek látszik előttünk, hogy az egyház közjavára nem szolgálna a dispENZÁCIÓ lehetősége, mert csak az ingadozók és határozatlanok számát gyarapítaná s oly pályává változtatná az egyházi állást, melyet megpróbál az ember, s ha nem tetszik, továbbáll. Azonkívül a veszedelmeket is gyarapítaná, melyeknek a pap amúgy is ki van téve. Továbbá ha minden törvényt eltörölni, vagy felmentésekkel enyhíteni akarunk, melyet megszegnek az emberek, akkor már régen el kellett volna törölni a házasságot is, a VI. parancsot is, mert ugyancsak elégszer megszegték mind a kettőt.

Nem a sűrűbb dispENZÁCIÓ segítene a bajokon, hanem segít először is az általános hiterkölcsei föllendülés, a krisztusi gondolatnak minél szélesebb körben való uralomra jutása, igazi katolikus közszellem, mely alkalmas papokat adna egyrészt, másrészt szorítaná a papokat a celibátus megtartására és segítené is egyben őket abban, azután pedig lelkes, okos papnevelés, a jövő papjainak jellemes, erős akarató férfiakká nevelése, hogy amire becsületesen és Isten színe előtt vállalkoztak, azt török szakad mindhalálig híven meg is tartásák.

* * *

Meglehet, hogy némelyek azon benyomással fogják letenni e könyvet, hogy túlságos idealizmus vonul rajta keresztül. Ezek ne feledjék, hogy Isten országában mindennek eszményinek kell lenni. Papjai is eszményi törekvésűek kell, hogy legyenek, nagyratörő,

²⁸¹ Pl. *Jos. Schnitzer*, Kath. Eherecht, Freiburg, 1898., 470. l. 1908-ban modernista nézetei miatt X. Pius pápa felfüggesztette.

emelkedett lelkek, kik anélkül, hogy visszatekintgetnének Egyiptom elhagyott húsos fazekai után, testüket s alsóbbrendű vágyaikat hősi lélekkel feszítik keresztre, mert élteti őket a feltámadás, az ígélet földjének reménye. Sőt a celibátusnak nemcsak gyakorlásához, de megértéséhez is kell idealizmus, lendületes vallási életfelfogás, s akiben ez nincs meg, az előtt – akármennyit beszélünk is – mindig talány vagy hihetetlen és lehetetlen dolog marad a celibátus.